חוברת סיפורים נבחרים

תחרות הסיפור הקצר של תנועת 'אם תרצו'

שנת תש"ף



אבן בוחן

זה לא היה ריב. ריב זה תשוקה, עצבים, צעקות. ריב זה חיים. זה לא היה ריב. זה היה ייאוש. עכשיו, כשהוא על קו 480 שעוד חונה בסבידור, הוא כבר מבין. היא התייאשה. תאיר שלי, היא כבר לא מאמינה בי. היא כבר לא רואה. כבר לא רואה את מה שיש, את מה שאין. רק רואה שזה לא הבחור, זה לא הבחור שהיא התחתנה איתו. זה לא הבחור שהיא עמדה איתו שם, מול החומות המזהיבות. זה לא הבחור שהבטיח לה, בלחישה צמודת אוזן, שהבית הזה הולך להיות אבן בחומות האלו. אולי היא לא תהיה האבן הכי גדולה ומרשימה, הוא עד היום זוכר את המילים האלו ששינן לעצמו, אבל היא תהיה האבן שהם שמו. האבן שלהם.

היא עמדה בהבטחה שלה, החצי שלה כל כך יפה שם בין חומות העיר. אך הוא, החצי שלו מתרופף. סדוק. פצוע. מחפש מפלט מהחומות, מהכבלים, מחפש אוויר לנשימה. רק רגע לצאת, לא לגמרי. אני עוד אחזור. רק קצת אוויר. מחניק, מחניק. וככה, רק פה באוטובוס שעושה לו להקיא, הוא מעז להגיד לעצמו שהחצי שלה גם קצת מעיק עליו. שהחצי שלה, איך שהוא חקוק יפה, לא נותן לו ללכת. לפרוש כנפיים. היא צודקת, זה באמת לא מגיע לה. להם. לרבקי הקטנה. לחומה. זה באמת לא מגיע, אבל אני עומד לקרוס תאירי. זה או שהחצי שלי לוקח את הרגליים ויוצא מהחומה, תלמדו להסתדר, או שהיא תתמוטט על הראש. תפוצץ. ואז מה?

זה היה יאוש. יאוש של תעשה מה שאתה רוצה. יאוש של אין לי כבר כוח להתווכח איתך. יאוש של רק לפני 5 שנים עמדנו שם ונשבענו אם אשכחך. והנה, הנה שכחת. ימינך פורחת. לך, לך לעצמיותך. לך, עם כל הדרשות שלך. ההצטדקויות. לך, תשאיר את ימינך פה. תשכח. לא שכחתי תאירי, לא שכחתי. אף פעם לא שכחתי. הלשון עודנה פנויה לפזר אהבה. רק תראי אותי. רק תפתחי, רק תפתחי לי.

הדלת נסגרה והוא מצא עצמו משוטט ליד קניון עזריאלי. לאן? לאן שהלב יקח. לנשום אוויר. להוציא. רק לא בפנים. רק לא איפה שהדלתות סגורות. כי כאן, כאן בחוץ הכל חי. זוהר. הקבצן המרופט, בנייני הקריה המלאים במסתוריות (בעבר, כשעוד שירת פה, תמה איך בניין יכול להיות כל כך מסתורי מבחוץ וכל כך משביז מבפנים), חי פה. הוא עוד זוכר את היום ההוא שהם עברו לפה. הוא זוכר איך פעם ראשונה שהוא ראה אותה חוששת. איך נשלם את שכר הדירה? איך נגדל פה את רבקי? איפה היא תלמד? ואתה, אור שלי, אתה זוכר שסיפרת לי פעם על הבעיות שלך עם העיניים? למה אנחנו צריכים את כל ההרפתקאות האלו? מה רע לנו בקרית משה? והוא זוכר, הוא זוכר איך הוא הניח את ראשה עליו והזכיר לה את החומות. את ההבטחות. את האבניים הסדוקות. את זוכרת מאמי? את זוכרת? והיא זוכרת, היא זוכרת...

והנה, הרגליים הוליכו אותו לעבר התחנה הזאת בסבידור (הוא תמיד היה קורה לזה סביבור, אבל היא לא אהבה בדיחות כאלו). כאן, הדייט הראשון שלהם. הוא בדיוק סיים את השבוע הראשון שלו בקריה (את מבינה? לא נעים לי לא לדבר עם הבנות פה, אבל מה אני אעשה), והם קבעו כאן. הוא קצת הרגיש לא נעים שהיא מגיעה בשבילו מירושלים, אבל נו, הוא עסוק פה בלקדש שם שמיים, שתסלח לו. הוא דיבר ודיבר ודיבר, מדי פעם עצר לראות שהיא מחוייכת. שהקסם שלו עובד. וזה עבד. היא חייכה. חייכה לו, חייכה כשנפרדה לשלום, חייכה כשעלתה על קו 480, שקיבלה את ההודעה שהוא מבקש שתעדכן מה קורה איתה, שהוא רוצה להמשיך, שזה הולך טוב, שנו, מה הלאה? משהו בו קסם כל הזמן. קסם כזה שיודע להעלים את כל החסרונות, לרכך אותם, להסביר אותם טוב. קסם כזה שמעלים גם את עצמו.

והנה, הוא פה שוב עכשיו. המקום אותו מקום, שיפוצים תמידיים. אבל הוא, הלב שלו מלא בחצים. הוא מתגעגע לימים ההם. הימים ההם שהוא ידע מה רע ומה טוב, מה נכון ומה ממש לא נכון, איפה נמצאים בני האור, ואיפה, לא עלינו, שוכנים בני החושך. הוא פה שוב עכשיו, מנסה להרגיש שייך. שייך למשהו. לחייל פה ששותה אייס קפה, לחרדי שם שבדיוק רץ עם עגלה, לבחור עם הקמטים

שמנסה לעבוד עליו שהוא צריך כסף בשביל להגיע לירושלים, רק להרגיש שייך למשהו. למשהו בעולם, ריבונו של עולם.

"אתה צריך להגיע לירושלים? אין בעיה, אשלם עליך, אבל אני נוסע איתך". הוא אף פעם לא היה טיפוס של משפטים כאלו, אבל משהו בתחושת הזרות נתן לו להשתחרר קצת. לבחון את הגבולות. כאילו כבר אין מה להפסיד. "בשמחה בשמחה, מאור עיניי. תעזור לי מאד". הוא התבלבל לרגע. הוא לא ציפה שהוא יגיד לו כן. ובכלל, מאור עיניי הוא אמר?

הוא מצא את עצמו איכשהו על הקו הזה. בינו לבין עצמו, אור חשב שמדהים איך אלוהים מתכנן הכל, איך שזה באמת מה שהוא צריך עכשיו, קצת אוויר פסגות, אבל הוא בעיקר חשב, איך הוא לא מצליח להשתחרר מהדבר הזה שנקרא אלוהים.

כאן הם ישבו, לפני קצת פחות מ5 שנים. אחד ליד השני, על הקו הזה, מנסים להתרחק ולהתקרב בו זמנית. כאן הם ישבו בדרך להורים שלה. כאן הם חייכו זה לזה, הסתכלו בעיניים, נתנו לעצמם להיות. לחלומות, לתשוקות. הוא זוכר את המבט שלה כשהיא שמה לב שהירכיים שלהם נוגעות זו בזו. את משיכת הגוף האוטומטית תוך בקשה שזה לא יגמר לעולם. שאלוהים שניה לא יסתכל. ועכשיו, כשהוא כאן לבד, שאין במי לגעת, הוא מרגיש שאלוהים כבר לא מסתכל. שהוא כבר לא מסתכל עליו. אבל הגוף נמשך אוטומטית...

במחלף חמ"ד הוא התעורר. זה לא הכרוז שהעיר אותו, זה ההודעה ממנה. "מתי אתה חוזר? צריך לקלח את רבקי". הוא כתב לה שהוא לא יודע כרגע, והוא ישמח אם היא תעשה את זה במקומו. ככה, לא חושב על זה שהיא תדאג לו. לא חושב על זה שהיא תלך לישון עם סימני שאלה. לא חושב.

אוטובוס החנק עצר, הוא רצה להגיד לנהג תודה רבה, אבל לא מצא בעצמו את הכוחות. מה עכשיו? לאן אני הולך? יש פה כל כך. אפשר לקפוץ לשוק, לשבת באיזה בר (מנהג שהוא התחיל לאחרונה), סתם להסתכל על היופי של העיר. אבל הוא ידע, הוא ידע שכרגע יש רק אפשרות אחת. רק מקום אחד שהוא מכיר בעיר הזאת, שאפשר באמת לבכות. לזרוק את עצמך מכל המדרגות. להתנקות. להתכפר. להתחיל מהתחלה.

תמיד כשהוא מגיע לכאן, לקיר העתיק בעולם, הוא מנסה לשחזר את אותה חוויה של בחור בן 19 שרוצה להתקרב לאלוהים אבל העיניים הורגות אותו. שבדיוק סיים סדר ערב והלך לשירותים. הלך בן תורה ויצא פושע נלעג. מרגיש איך יום שלם של לימוד וניסיון להתקרב נמחק. ככה. ברגע של חולשה. תמיד כשהוא מגיע לכאן, הוא מנסה לשחזר את אותה חוויה של השתפכות, בלי מעצורים, לתת לדמעות לזלוג, להיות שייכות לדורות שלמים שבכו כאן, להיות שייכות לנצח.

אבל לא הפעם. הפעם לא יהיו כאן שחזורים. הפעם מסתכלים בעיניים. מדברים דוגרי. הוא נכנס לתוך הרחבה, מדמה בנפשו שהוא לבדו, והתחיל להרגיש את המקום, את החגיגיות, את התשוקה. הוא התקרב, נותן לעצמו לנשום כל פיסת אוויר מהרחבה הזו, בדרך אל הקיר. הוא הניח את ידיו. ככה חש אותו. את הקיר הזה שעבר הכל. השריד האחרון. שראה את העם שלו נשחט. את השכינה חוזרת למרומים. את האבל. השריד האחרון שראה את הכל ושתק. לא פצה פה. נתן להכל להישרף. רק חיכה שיגמר. וכעת, כעת השריד הזה כאילו מנסה לפצות על השתיקה. מנסה לפתוח את פיהם של המוני בית ישראל. מנסה לפתוח את ליבו של היושב במרומים.

"אתה יודע אבא, אתה יודע כמה אני רוצה להיות חלק. אבן מהחומות האלו. אתה יודע כמה אני רוצה לשמח את תאיר, אותך. ואתה גם יודע כמה הכל קרוב להתפרק. והנה, אני כאן. אין לי מושג איך, תמיד חוזר אליך. אני כאן, מבקש, רגע לפני שהכל מתפרק, רגע לפני שכבר אין דרך חזרה, תשמור על האבן הזו. על הלב שלנו. תן לי את היכולת להתרומם, להתקרב אליך. להפסיק לפסוח על שני הסעיפים. תן לי את היכולת להיות שלך. ואם לא למעני, אבא, אז למען תאירי. היא לא מרגישה את זה, אבל אתה יודע כמה אני אוהב אותה. כמה אני לא יכול לדמיין את החיים שלי אחרת. אבא, אבא, זו קריאה אחרונה. תחזיר אותי אליך. תלמד אותי לחיות את החיים האלו כמו שצריך. קח אותי אבא. תהדק אותי לקיר הזה".

המילים נשפכו מתוכו. הלב געש. הוא הרגיש איך הוא מתנקה. איך הוא מצליח להוריד משהו מכל המסיכות. גם כשהקול הזה הגיע, הקול הזה שאומר לו שזה תמיד ככה. שתמיד הוא מצליח קצת להתקרב ולאט לאט דברים נסדקים. גם אז הוא לא נתן לו, הפך את הקול לתפילה, בקשה. לא שוב. רוצה לנצח. רוצה אותך.

הוא היה בעולם אחר. קולות ה"מעריב, מעריב" במבטא האשכנזי הנלעג בעיניו עברו לידו. לכמה רגעים הוא הצליח לנתק את עצמו מירושלים של מטה והאמין. האמין שאפשר. הוא פסע אחורה, ככה כמו שכולם עושים, כדי שחלילה הקיר הקדוש לא יראה את הגב. עכשיו, כשקצת חזר לירושלים של מטה, שם לב לשעה. ולהודעות. עשרות הודעות מתחננות, עשרות הודעות שמבקשות שהוא יחזור, שלא יתן לה לדאוג ככה, עשרות הודעות שמבשרות שהיא עדיין איתו. שהאבן שלהם עדיין מחוברת.

הוא ענה לה שהוא מצטער. שזה היה בשבילם. שהוא כאן, מול החומות. איפה שהם נשבעו. הוא כאן, מנסה להציל את השבועה הזו. להציל אותם. נדבר על זה בבית, אני מבטיח. כבר יוצא חזרה. סליחה מתוקה שלי. אסביר הכל.

הוא לקח את עצמו חזרה לתחנה המרכזית. עדיין חש את הרוממות, את הניתוק המסויים. הוא חייך לנהג והתיישב באוטובוס הריק מאדם. עכשיו, עכשיו כשהוא בדרך חזרה לת"א, הוא מרגיש איך האוויר יוצא קצת מהריאות. איך ירושלים לא ממשיכה לנסוע איתו. איך העיר שחוברה לה יחדיו, שיודעת לחבר את כל חלקי נפשו המפורדים, נשארת במקומה ומשאירה אותו עם חלל ריק והמפוזר. תוליכנו לשלום..תצעידנו לשלום..ותגיענו למחוז חפצנו לחיים לשמחה ולשלום.

אבני בניין

מוזר שדווקא באותו היום נזכרה מעיין בירושלים. לא בכל יום היא חושבת על ירושלים, אבל דווקא היום נזכרה בה. השעה הייתה שעת צוהריים מאוחרת והיא הלכה ברחובות מרכז טולוז. היה זה יום שמשי של אמצע יוני, התיכונים יצאו היום לחופשה והתיירים מלאו את הרחובות העתיקים של העיר הצרפתית. מדריך תיירים הסביר באנגלית לקבוצת התיירים שלו על יחודיות הבנייה בטולוז; על אותן לבני הטרה-קוטה הורודות מהן בנויים הקירות החיצוניים ואשר זיכו את טולוז בכינוי "העיר הורודה". כיוון שרק בעשורים האחרונים הפכה לעיר מרכזית, טולוז לא היוותה מטרה להפצצות הנאצים במהלך מלחמת העולם השנייה ומרבית חזיתות הבתים הורודות נותרו בשלמותן מלפני שהבנייה המודרנית התחילה להתפשט בעיר. כששמעה זאת, מעיין חשבה לעצמה שזה סיפור נחמד, אבל לא משתווה לכל האבן הירושלמית שראתה בירושלים.

היא חלפה על פני קבוצת התיירים וחייכה לעצמה. היא הייתה בדרכה לפגוש חברתה כריסטין לקפה ואחר-כך תכננה ללכת לשוק הפירות והירקות לפני שהוא נסגר. היא רק קמה לא מזמן, לא מתוך עצלנות, אלא כי עבדה עד מאוחר אתמול. מעיין מנהלת וברמנית בבר שהיא מחזיקה יחד עם שותף ושותפה. היא אומנם למדה משפטים, אבל אחרי התמחויות לא מהנות במיוחד במחלקות המשפטיות של שתי חברות גדולות, הבינה שהיא צריכה כיוון אחר. תמיד נהנתה מחיי הלילה בטולוז ולקחה בהם חלק פעיל בסצנה כתקליטנית, ברמנית ומלצרית. היא הייתה מחוברת לבוהמה המקומית ולכל הפסלים, הציירים, הנגנים ושלל היוצרים בעיר. בסוף לשם חזרה, אבל עכשיו כמנהלת בר. לבכירות יש ייתרונות רבים, אבל אחד החסרונות הברורים הוא הקושי לקום בזמן לשוק הפירות והירקות.

*

מעיין נולדה בתל-אביב בשם אודרי. אימה נתנה לה את השם הזה כי חשבה שהוא יפה, אך שם לועזי הוכיח את עצמו כאמצעי יעיל להשתלבות חברתית אחרי שכשהייתה בת 3 ירדה יחד עם משפחתה מהארץ. כמו הרבה מקרים, גם משפחתה נדדה בעקבות עבודה יוקרתית שהוצעה לאביה בתחום האווירונאוטיקה לתקופה קצרה שהתארכה והתארכה. מסע שחצה יבשות ואוקיינוסים. השנה הפכה לשנים והשנים לעשורים; וכך הנדודים של משפחתה הביאו אותה להישתקע בטולוז, המרכז של תעשיית האוירונאוטיקה האירופאית, אליה הגיעו כשאודרי הייתה נערה. את המעבר עשו בחופשת הקיץ שלפני כיתה ט'. קצת לפני שהגיעו לטולוז, במהלך ארוחת ערב ולאחר שאזרה מספיק אומץ, ביקשה מהוריה מי שעד לאותו רגע נקראה אודרי, להיקרא מעיין.

"את בטוחה?" שאלה אותה אימה, "את הולכת לשבור לכל הצרפתים האלה את השיניים עם השם הזה. אולי תנסי אותו קצת לפני שאת מחליטה?"

"אני מעיין וזהו זה" ענתה אודרי. "אני יהודיה וישראלית. אני רוצה שם בעברית, גם בדרכון!"

"בסדר. אם זו החלטתך, אני תומך בך" אמר אביה. "אוכל לשלוח מכתב לשגרירות בפריז כבר מחר."

"גם אני תומכת בך" אמרה אימה, "אבל את יודעת, יהיה קשה לאבא ולי לא לקרוא לך אודרי. אנחנו כל-כך רגילים..."

"זה פחות משנה לי" השיבה אודרי, "מה שחשוב לי הוא שככה אנשים חדשים יכירו אותי, כמעיין."

ובאמת כך היה. כבר כמעט 20 שנה שאודרי הייתה למעיין בפי כולם חוץ ממשפחתה, גם זו המרוחקת יותר שנשארה בארץ. זה באמת לא הפריע לה, רק היה קצת מוזר. בסוף, זה היה עניין שבשגרה; בפנים היא אודרי של אימא ואבא מישראל ובחוץ היא מעיין הזרה בצרפת.

*

לפני שבגרה, ביקרה מעיין בארץ כמה פעמים. כילדה, הגיעה בעיקר כדי לראות משפחה וקצת לטייל עם הוריה. על ירושלים היא שמעה דברים רבים, אך ביקרה בה עם משפחתה רק פעם כילדה ופעם כתינוקת. מהטיולים הללו לא זכרה כמעט דבר, אך הם היו מתועדים בתמונות ישנות. אבא, אימא, היא ואותן לבנים לבנות-צהבהבות ברקע. אבל יותר משזכורים לה הביקורים ההם, זכור לה מקרה בו היא כנערה ומשפחתה היו אמורים לטייל בירושלים אבל החליטו לוותר ברגע האחרון. זה היה טיול שציפתה לו בכיליון עיניים.

התקופה הייתה תקופת האינתיפאדה השנייה. בעוד הם נוסעים ברכב השכור לכיוון ירושלים, החל ברדיו גל פתוח בעקבות פיגוע במרכז העיר ומצוד שהחל אחר המחבל.

"אני ידעתי שזה יקרה!" צעקה אימה. "זה לא הזמן להגיע לירושלים. תסובב את האוטו! אני רוצה לחזור הביתה תכף ומיד!"

"הכל בסדר, אנחנו רק הולכים לטייל," השיב אביה. "נהיה רחוקים מאיפה שזה היה. אנחנו לא הולכים לנסוע באוטובוסים או לשבת בבתי קפה. רק לראות קצת מהעיר, להצטלם קצת עם הכותל ועם כמה בתים מאבן ירושלמית ולחזור."

"אתה השתגעת לגמרי?!" אימה המשיכה לצעוק. "אנשים מתים שם ברחובות! אתה תסובב את האוטו עכשיו או שאתה מוריד אותי ואת אודרי ואנחנו לוקחות מונית לתל אביב."

עם החלטיות כזו אביה לא יכול היה להתווכח והם הסתובבו חזרה בהזדמנות הראשונה. לא היה למעיין מה לומר. הפחד של אימה היה מובן לה, אבל הציפיות מהטיול התרסקו בבת אחת. רק כשכבר התקרבו חזרה לתל אביב, העזה לתהות האם מה שעשו היה מוצדק.

"יש לי שאלה," אמרה מעיין. "הרי אנשים גרים בירושלים, יותר מבכל עיר אחרת בישראל. הם גם עוזבים את ירושלים אם יש פיגוע?"

"אני בטוחה שיש כאלה שכן," פסקה אימה בנחרצות.

"גם אם יש כאלה, הם לא רבים" אמר אביה. "היהודים התפללו שנים על גבי שנים לחזור לירושלים; התגעגעו, ייחלו ורצו לחזור הביתה. קצת קושי או אי נוחות לא יוכלו לשבור את זה."

"באמת שהשתגעת," הכריזה אימה. "אוטובוסים מתפוצצים זה לא קושי או אי נוחות. מי שרוצה לחכות שזה יגיע אליו שיבושם לו. אנחנו חוזרים לצרפת. אני רוצה שנקדים את הטיסה."

"לא!" מחתה מעיין.

"אודרי, אני לא שואלת, לא אותך ולא את אבא שלך" אמרה אימה. "אנחנו נגיע הביתה, אני אתקשר להקדים את הטיסה שלנו ובזה נגמר הסיפור."

להחלטיות של אימה לא ידעה איך להתנגד וכך הביקור הסתיים בלי להגיע לירושלים. כבר אז החליטה מעיין שאל ירושלים יום יבוא והיא תחזור.

*

כשהתבגרה, מעיין השתדלה להגיע פעם בשנה לישראל והחלה לנצל את ביקוריה כדי להסתובב בה ביתר עצמאות. תמיד ניסתה לאסוף כמה שיותר זכרונות בכל ביקור. מצוק מנרה וראש הנקרה עד לאילת, דרך חיפה, באר שבע, עכו, מכתש רמון וכל סיור שיכלה לסייר באמצע; אבל תמיד, הקדישה זמן לירושלים. לעיתים הילכה לאיטה בסמטאות העיר העתיקה וספגה את אותן אבנים ירושלמיות שהרכיבו אותה משחר ההיסטוריה ועד היום. היא חרשה את האתרים הארכיאולוגיים, המוזיאונים, השווקים וחיי הלילה. ניסתה לספוג כמה שיותר.

לטיולים בירושלים תמיד אהבה ללכת עם אריה, בן-דוד שלה מצד אביה. אריה היה ישראלי די טיפוסי. בעוד מעיין קיפצה לה בעקבות הוריה בעולם, אריה עבר את נקודות הציון הרגילות דרך התיכון, הצבא, הטיול הגדול, תואר ראשון, תואר שני והמשרה בהייטק. הם הקפידו לשמור על קשר

על אף שהיו רחוקים. כיוון שהיו קרובים מאוד בגיל ובתחומי העניין, המפגשים ביניהם תמיד הרגישו קצרים ללא תלות באורכם.

הטיול האחרון של מעיין עם אריה בירושלים הדהד אצל מעיין יותר מכל. הם הגיעו מוקדם לעיר מתל אביב כדי לעלות להר הבית לראשונה בחייה. חוויה שהיא ייחלה לה וחששה מפניה. בדרך לירושלים, שמעו על התפרעויות בהר הבית. לדיווח על סגירת ההר למבקרים, ציפו, אך הוא לא הגיע. אל שער האשפות בדרך אל שער המוגרבים, פתח הכניסה להר עבור יהודים ותיירים, הם הגיעו בחוסר וודאות שהתפוגג במהירות. המשטרה פיזרה אנשים במקום. אל ההר הבינו שהם לא עולים. מאוכזבים, הם הלכו לנוח מול הכותל המערבי. כשהתיישבו, מעיין החלה לבכות מעט.

"יאללה, אל תיראי כל כך שבורה" ניסה אריה לנחמה באופן מגושם, "פעם הבאה שתגיעי ננסה שוב. מבטיח!"

"אני בטוחה שננסה" השיבה, "אבל כל כך ציפיתי לביקור הזה, ועכשיו אני חוזרת לצרפת בלי לעלות אל ההר."

אריה חייך ואמר "אני בטוח שהחברים שלך בצרפת ינשמו לרווחה כשתספרי להם שהרגליים היהודיות שלך לא טינפו את ההר."

"מצחיק מאוד" ענתה מעיין. "גם אם כן, זה כי הם לא מבינים."

"לא מבינים" חזר אריה, "אבל דעה יש להם."

"זה כי קל להם לגבש דעה כשהם בניתוק מוחלט מהמשמעות הרגשית שיש לזה עבורנו" ניסתה מעיין להסביר. "בשבילם זו מחלוקת פוליטית שמעורבבת בהיסטוריה הקולוניאליסטית שלהם, ויחד עם כל מה שאומרים בחדשות והסיפורים מסביב, הם מבולבלים."

"גם את קצת מתבלבלת" סנט בה אריה עם חיוך. "תסתכלי קדימה. מה את רואה?"

"זה הכותל" ענתה מעיין.

"ככה קוראים לזה" אמר, "אבל מה זה?"

"זה קיר מאבן ירושלמית" המשיכה מעיין, "לבן-צהבהב. המקום הכי קדוש ליהודים בגלל הקשר שלו לבית המקדש. יש פה המון אנשים: חלקם תיירים, חלקם מתפללים ויש פה כנראה גם קבוצה שחוגגת בר-מצווה."

"הינה חזרת על הטעות הנפוצה" אמר אריה. "זה לא המקום הכי קדוש. לא זה היעד. זה קיר תומך להר הבית שהוא המקום הכי קדוש לנו. הכותל התקדש כי הוא מספיק קרוב; כי הוא על הדרך. האנשים האלה שמתפללים, מתפללים בין השאר כדי שיום יבוא והם יוכלו להתפלל מהצד השני שלו. אבל הם לא מוותרים כי זה הרבה יותר מסתם רגש. זו הזהות שלהם. זו הזהות שלנו. נולדנו לזה. אז עכשיו זה לא קורה ורק השד יודע אם נחייה לראות את זה קורה או אם זה בכלל ייקרה, אבל מה שבטוח הוא שהרוח הזאת עדיין חיה. היהודים תמיד רצו לחזור לישראל ולירושלים. תמיד רצו להגיע לכאן ולבנות כאן בית; לבנות את עצמם. גם מרחק ופחד לא שברו את זה."

ובאמת שהרוח הזאת חיה. מעיין ראתה זאת במו עיניה כשהלכו להסתובב אחרי הצוהריים בשוק מחנה יהודה, שלנגד עיניהם עם רדת הערב החל להשתנות משוק למתחם ברים. הברים הללו היו מאוד שונים בעיניה מהברים שהכירה בטולוז ואפילו מהברים בתל אביב. השוק מלא הטעמים והשפע שראתה הפך לזרם מציף של שמחה ואחווה. הדוכנים שהתקפלו פינו את מקומם למסיבה אחת גדולה. תוך שהיא ואריה הסתובבו בין הברים השונים היא חשבה על איך שכל התפילות לחזור לירושלים ולבנות בה, התממשו במידת מה גם במקום הזה. מחנה יהודה הוא לא ממש הר הבית, אבל בביקורה הבא, היא בטוחה שתגיע גם אליו. את התחושה מהברים בשוק היא לקחה איתה חזרה לטולוז והשתמשה בהם כמקור להשראה עבור הבר שפתחה שם.

כשהגיעו לתל אביב אריה נפרד ממנה לשלום.

"ביי אודרי" אמר, "טיסה נעימה מחר!"

לרגע מעיין כבר כמעט שכחה שבשבילו היא עדיין אודרי מצרפת.

*

כשהגיעה מעיין לכיכר הקפיטול של טולוז, ראתה שכריסטין כבר מחכה לה באחד השולחנות מחוץ לבית הקפה. כריסטין היא פסלת די מצליחה בעיר, בת גילה של מעיין. הן הכירו בתיכון והיו בקשר עוד מאז.

לאחר חיבוק ונשיקה, התיישבה בכיסא המשקיף אל הכיכר הענקית המוקפת בבניינים עם חזיתות ורודות. בצידה השני של הכיכר ניצב ארמון העירייה, הקפיטוליום, ובמרכז הכיכר היו דוכני יריד רבים לכבוד תחילת חופשת הקיץ. הכיכר כולה הייתה מוצפת אנשים.

"מעיין, את לא יודעת באיזה ג'ונגל הייתי צריכה לשמור לנו מקום" הכריזה כריסטין בנמרצות, "עם החופשה של התיכונים שהתחילה, כל העיר מלאה! כבר שלושה אנשים שאלו אותי מתי אני מפנה את השולחן. הייתי צריכה להזמין לך כבר את הקפה. עדיף להיראות כאילו אני בדייט עם רוח רפאים ולא סתם חומדת את השולחן לעצמי. איפה היית?"

"סליחה" התנצלה מעיין, "הייתי קצת מהורהרת בדרך לפה. עברתי ליד קבוצת תיירים והמדריך הסביר על לבני הטרה-קוטה. זה גרם לי לחשוב על ירושלים ועל האבן הירושלמית."

"נו, באמת" אמרה כריסטין וגלגלה עיניים, "את יודעת מה אני חושבת על הנושא."

"כפסלת או כחברה שלי?" שאלה מעיין עם חיוך.

"טוב, מנקודת מבט של פיסול אין אפילו שאלה" השיבה כריסטין, "החיים עם הטרה-קוטה הרבה יותר פשוטים. אומנם היא פחות עמידה אבל יותר נוחה לשימוש. לעומת זאת, קראתי בעקבותיך על אבן ירושלמית ואת יודעת מה הכינוי שלה? 'היהודי הקשה'! ממש מתאים לך לפעמים."

מעיין צחקה. "ובתור חברה?"

"בתור חברה, אני לא לגמרי מבינה אותך ואולי אפילו קצת דואגת" הודתה כריסטין. "אני יכולה להבין את הרגש שיש לך לישראל ולירושלים, כי יש לך שם משפחה, יש שם הרבה יהודים, מדברים שם עברית וכוליי. אבל לפעמים אני לא מבינה את איך שאת מדברת על המקומות המפחידים הללו. את שומעת על כל מה שהולך שם. טולוז היא הבית שלך. גם כשאימא ואבא שלך פרשו לגימלאות וחזרו לישראל לפני כמה שנים את נשארת כאן, אבל את עדיין לפעמים מדברת על המקומות האלו כאילו את מחוברת אליהם יותר מאשר לפה."

"כנראה שאני יהודיה קשה בסופו של דבר" חייכה מעיין.

לפתע, נשמעה חריקת בלמים מכיוון הכביש הצמוד לכיכר ואחריה רעש של מנוע מאיץ. מעיין הביטה לכיוון מקור הרעש וראתה משאית מגיחה מהכביש אל עבר היריד בכיכר. צרחות נשמעו בכל מקום. הנהג לא עצר ודהר דרך ההמון. פגע באנשים ודוכנים ללא כל רסן. כריסטין החלה לבכות בהיסטריה. שתיהן רצו להסתתר בתוך בית הקפה. שוטרים ומאבטחים החלו לירות והמשאית עצרה. הכיכר החלה מתמלאת שוטרים ואמבולנסים, אך גם צרחות ובכי. מעיין חיבקה את כריסטין וניסתה להרגיע אותה, אך ללא הצלחה מרובה.

באותו רגע הבינה מעיין משהו שישנה את מהלך חייה. היא הבינה שהפחד והסכנה הם בכל מקום; על הר הבית, בירושלים, בישראל ואפילו בטולוז ובכל העולם. אם יש משהו שאפשר לסמוך עליו זה שמי שהיא ומה שהיא, כמו אבן ירושלמית, זה יהודיה קשה. כל דבר שהיא בנתה בטולוז הוא זמני לעומת הזהות שלה; לעומת מה שהיא שייכת לו ושייך לה. באותו רגע היא חשה פחד, אבל החליטה שאם נגזר עליה לפחד, היא רוצה לפחד במקום שהיא באמת תוכל לקרוא לו בית. היא רצתה להיות במקום שתמיד ייחלה לו ולבנות את עצמה שם. הקושי והפחד לא יוכלו לשבור אותה. מעיין רצתה להיות בירושלים.

אהבה בחצר הבית / נירה מנע

משפחת בן-עתואל חיה בתקוע. ההורים – שלום ושפרה בן-אתואל היו חקלאים פשוטים, שהתפרנסו מיגיע כפם, וכך גם חינכו את ילדיהם: בכורם, חנוך, בן ה17 וחצי, מרים, בת 16, והקטן, איתמר, רק בן 11 וחצי.

למשפחה היתה חלקת שדה קטנה ובה מטע של תאנים וענבים. וגם מכלאה יפה ובה עדר עיזים קטן, מחלבן היתה שפרה מכינה גבינות עיזים משובחות.

בכל בקר היתה מרים יוצאת לרעות את העדר בשדות הקרובים לתקוע, ובימות הקיץ החמים, עת יבש העשב הסמוך לביתם, יצאה עם עדר העיזים הקטן רחוק יותר, אל המרעה הסמוך לנחל תקוע, שם היה ירוק כל השנה. אל מרים היה מצטרף איתמר, אחיה הקטן.

מרים היתה נערה חרוצה, בעלת שיער גלי וארוך, שצבעו החום נטה להתבהר בשמש. עיניה הגדולות, הירקרקות-חומות היו מוקפות בריסים ארוכים וכהים, שהושפלו בכל פעם שננעץ בהן מבט עז מידי של מי מנערי הסביבה.

אחיה של מרים, נערים חסונים וכהים, הורגלו משחר ילדותם בעבודת השדה. בערבים הארוכים, עסקו בלימוד התורה עם אביהם עת מרים והאם טוות צמר, או מבררות זרעים שונים: כוסמת, שעורה, גרעיני דלעות שונים וסוגי תבלינים.

במשך היום, היו האם והבת מעבדות את גינת הירק הצמודה לביתן, או, יוצאות לנחל תקוע, לשאוב מים. שם היו נפגשות עם נשות העיירה, מעבירות את הזמן בסיפורים על החיים, ומזהירות זו את זו מפני השכנים: תושבי הארמון המפואר, ההרודיון, המשקיף על כל האיזור, שבו התגורר המלך הורדוס, בחלק מימות השנה.

המלך הורדוס היה מקורב לאנשי האצולה הרומאיים, והיה מארח אותם בהרודיון. האורחים המכובדים היו יוצאים, בעיקר בלילות האביב למסעות ציד בסביבת נחל תקוע. הם היו צדים את חיות הבר שבאו לשבור את צמאונן. האריות, הצבועים והזאבים, השפנים וחזירי הבר התרבו שם מאד, והאיזור היה לאיזור ציד מועדף, וחביב על אורחיו של הורדוס.

השמועות דיברו גם על ציד בני אדם, בעיקר, ציד של בנות יפות. האמהות היו שולחות את בנותיהן אל גדות הנחל אך ורק ביום, והקפידו שלא תצאנה לבדן,

הסיפור על אושרה היפה, היה שמועה עקשנית שלא ניתן היה להכחיש ולבטל: אושרה ואימה, זילפה לא התגוררו בתקוע, אלא בכפר קטן ומרוחק יחסית. אביה של אושרה נרצח בידי קלגסים רומיים, עוד כשהיתה אושרה תינוקת, ושתי הנשים חיו מאז לבדן, מתפרנסות בדוחק. אושרה, שהלכה לחפש עשבי מרפא ותבלין ליד הנחל, מצאה עצמה לבדה, מול קלגס רומאי. הקלגס סחב אותה בשערותיה היפות. את זעקותיה – איש לא שמע ומאז – נעלמו עקבותיה... רק השמועות העקשניות שסרבו לגווע הוסיפו וחזרו על כך, שהיא כלואה אי-שם במנהרותיו המפותלות של ההרודיון...

כך סיפרו האמהות והזהירו את בנותיהן לבל תצאנה אל גדות הנחל לבדן.

חג השבועות הגיע, ואותה שנה, שנה ברוכה היתה.

שלום בן עתואל החליט לעלות עם משפחתו לירושלים, לבית המקדש, על-מנת להודות לאלוקיו על השפע והברכה.

משפחת בן-עתואל אספה את מיטב תנובת המטעים, ומספר גדיי עיזים גמולים, ובבקר השכם יצאו לדרכם – לירושלים.

לאחר דרך ארוכה ומטלטלת אך מלאת מפגשים משמחים עם משפחה וחברים הגיעו לירושלים – אל השוק המרכזי.

עייפים ומרוגשים הם סובבו בין הדוכנים, מחפשים פונדק בו יוכלו לנוח ולסעוד.

השוק הומה ושוקק אנשים וסחורות: בדי משי מבהיקים, חרוזי ענבר, תחרות הודיות, תכשיטים, כלי עבודה מברזל, פירות משונים, שאינם גדלים בארץ, וכמובן שפע רב מתנובת ארץ ישראל.

בין כל הדוכנים היתה אישה זקנה, נחבאת כמעט לחלוטין בין קמטי גלימתה.

על כתפה רבץ עורב שחור, גדול ומפחיד, ולא זז משם. להיפך: גם כשגברו ההמולה והדוחק, וההמונים איימו לדחוף ולהפיל את הזקנה, הוא נשאר עומד בתקיפות על הכתף הגרומה, כשומר על גבירתו.

סובו היה באמת השומר של בבתא, הידעונית הזקנה, ואבוי למי שניסה לפגוע בה.

כולם עדיין זכרו את מה שקרה לקלגס רומאי אחד שעבר בשוק ביום חורפי קר במיוחד. ראה הקלגס את בבתא, ניגש אליה וביקש שתקרא לו בכף ידו.

הזקנה ליחששה לו את מה שליחששה, והדברים לא מצאו חן בעיני הרומאי. כשהושיטה ידה לקבל מטבע, ירק עליה, שלף את חרבו וחרץ את כף ידה המושטת.

קול צחוקו הגס התחלף ביבבה נפחדת, כשהעורב התרומם בן-רגע מעל כתפה של הזקנה, וניקר בחמת זעם את פניו של הקלגס.

הציפור הגדולה, הזועמת, כיסתה את פניו בכנפיה וניקרה שוב ושוב. קול היבבות ומשק הכנפיים הזועם מילא את האוויר, גם הנוצות השחורות המנומרות בדם הרומאי שהתפזרו באוויר, הוסיפו לתפאורה המבהילה... הרומאי ברח משם כילד נזוף...

כולם פחדו מהצבא הרומאי שיבוא ויהפוך את כל השוק... אבל אף אחד לא בא.

למרות שהסיפור קרה כבר לפני חורפים אחדים, אף אחד מסוחרי השוק, לא שכח אותו.

להיפך: אנשים החלו לכבד יותר את בבתא הזקנה, ולהביא לה משקה עשבים חם, ועוגיות סובין, שבהן התחלקה עם סובו, שומר הראש שלה.

ברם, בקיץ הזה, כשהסחורה, והאנשים והשמש המחייכת – הכל בשפע, לב הבריות התמלא, וכולם עסוקים בקניות ובמכירות , ושכחו את הסיפור..

משפחת בן עתואל סובבה בין הדוכנים, כשלפתע תפסה יד זקנה וגרומה את ידה של מרים. מרים נעצרה ופנתה לראות מה הדבר.

עיניים שחורות חכמות הביטו בה מבעד לגלימה מרופטת. הזקנה פלטה בלחש שנשמע היטב באוזני מרים: "כשהדם ישפך – האהבה תחשף... הכל לטובה, ילדה"

מרים הביטה בה בתדהמה, והזקנה נתנה בה מבט חודר, ועזבה לבסוף את ידה.

שלום מצא לבסוף שולחן נוח שיוכל לארח אותם, באחד הפונדקים הגודשים את השוק, וכל המשפחה התישבה לנוח ולסעוד את ליבה.

לפתע, הונחה יד גסה על כתפה העדינה של מרים. הנערה נתלשה מהספסל עליו ישבה, הונפה באוויר, משל היתה בובת סמרטוטים, והונחה על גבו של סוס אדיר, מולבש בגלימה רומאית. היה זה אותו קלגס רומאי, הרונימוס שמו, אותו אחד שסובו העורב ניקר ללא רחמים כמה שנים לפני כן.

קמה מהומה: מרים ואימה החלו לצרוח, ושלום וחנוך קפצו ממקומם בחמת זעם. המון העוברים והשבים עצרו מלכת וקפצו אגרופיהם בזעם אף הם, אך חרבו של הרונימוס הבהיקה בשמש באיום, והבהירה היטב מי פה השולט.

לפתע, שמט הרונימוס את חרבו, תוך שהוא מליט את פניו בידיו וצורח בכאב. חנוך, שהיה בעל חושים חדים כחיה, צעק לאחותו שתרד מיד מהסוס.

ההמון הביט המום במתרחש ולא האמין למראה עיניו: הקלגס השנוא, שרק לפני רגע צחק בגסות, תוך שהוא מתעלל במשפחה הקטנה, יבב. מעינו הימנית זרם קילוח דק של דם, ותוך שהוא אוסף את חרבו, עלה על סוסו ודהר משם.

נער פילס דרכו אל שלום מבעד להמון ההמום, שאל אותו בדאגה אם הכל בסדר, והציע את עזרתו למשפחה המבוהלת: לבוא לבית הוריו ללינת לילה.

עוזיה בן אמוץ התגורר עם משפחתו בירושלים, באחת השכונות שמתחת לנחל קדרון.

משפחת בן-אמוץ – משפחה עניה היתה, אך גאה מאד.

אבי המשפחה, יהושפט בן-אמוץ, היה יוגב: היו לו כרם ענבים קטן, ובוסתן של תאנים ורימונים. גם כבשים, מחלבן היתה צרויה, אישתו מכינה גבינות.

את כל התוצרת הזו היה בנם, עוזיה, אחראי למכור בדוכן קטן שהעמיד בשוק.

היה להם בעבר גם בן גדול יותר, נחמיה, שנרצח ע"י הרומאים, כשהיה בן 13 בלבד, ועוזיה - בן 10.

הם נותרו עם עוזיה, ולא הצליחו להביא יותר ילדים.

פעמים רבות הרגיש עוזיה, שכל משא העצב של הוריו מונח על כתפיו, שהוא חייב להיות טוב יותר, ממושמע יותר ובכלל, חזק יותר, בשביל הוריו היקרים.

כששלח אותו אביו למכור בדוכן הקטן שבלב השוק את תוצרתם – השתדל מאד למכור את התוצרת, ולהביא כמה שיותר פרנסה הביתה.

לפעמים, בתקופות החגים, והעליה לבית המקדש, היה אביו מצטרף אליו, אך דווקא היום, היתה העבודה בכרם רבה, ועוזיה הרגיע את אביו ואמר לו שיוכל, למרות הדוחק שבשוק להסתדר לבדו.

עוזיה אמנם הסתדר בקושי, אך עמד במשימה.

או אז זה קרה: מפינתו, ראה עוזיה את הקלגס הרומאי מנסה לחטוף את הנערה היפהפיה, וחמתו בערה בו: כל זעמו הכלוא מאז מקרה הרצח של אחיו הגדול, כל פחדי הזוועה שליוו אותו מאז ילדותו – הכל התנקז למה שקרה עכשיו אל מול עיניו:

הוא הרים את הקלע שלו, לאט, בחר אבן עם קצוות מחודדים וירה, תוך שהוא מכוון אל עינו הימנית, של הרונימוס.

כל העיניים היו מופנות אל הקלגס האוחז בגסות בנערה, ואף אחד לא ראה את הנער הנועז, המכוון בקור רוח אכזרי את האבן.

הרונימוס, שחש כאילו עינו הימנית נעקרת ממקומה, עזב את טרפו, והליט את פניו בידו הימנית, בצווחת הפתעה וכאב, כשבשמאלית הוא חוטף את הרסן של סוסו, מדהיר אותו דרך ההמון, וכמעט שכח את חניתו, ודרס כמה אנשים בדרכו.

עוזיה הוביל את המשפחה המבוהלת אל ביתו הקטן, שבעיר התחתית.

החבורה הקטנה ירדה במורדות נחל קדרון, והתקבלה בסבר פנים יפות ע"י יהושפט וצרויה בן-אמוץ.

הם האירו פנים לאורחיהם, הציעו להם ארוחה חמה, לרחוץ את גופם, ופינו להם את חדרו של נחמיה, הבן שנרצח, חדר שהיה גדול ומרווח.

למחרת בבקר, יום שישי היה, ומשפחת בן -אמוץ עמדה בתוקף על-כך שמשפחת בן-עתואל תישאר עימם לשבת.

צרויה חשה שהיא מחבבת את שפרה, ובכלל את כל משפחתה. גם יהושפט חש שהוא רוצה להתיידד עם האיש מתקוע...

אך יותר מכל הבחינו כולם באש האהבה שניצתה בין עוזיה למרים.

היה ברור שהם ממש נועדו זה לזו, וזו – לזה...

פניה של מרים היפה זרחו וזהרו, בכל פעם שעוזיה היה בסביבה.

גם פניו של עוזיה לא יכלו להסתיר את רגשותיו, ועיניו ירו ברקים בכל פעם שראה את מרים...

ההורים של שני הצעירים קיוו בליבם, שהאהבה הנובטת מול עיניהם תתממש... שאולי... אולי... בשנה הבאה יחבקו נכד או נכדה..

ביום ראשון, עטו שתי המשפחות חג, ועלו לבית המקדש... בדרך, נזכרה פתאום מרים בבבתא הזקנה, וסיפרה על כך לאימה.

שפרה חשבה בליבה שזהו, אולי עוד סימן לבאות..

עוזיה, שהלך מאחורי אביו וחברו החדש, שלום בן-עתואל, מצא שעת כושר קצרצרה, בה היו לבדם, פנה לאביו, וסיפר לו על רצונו לבקש את ידה של מרים.

יהושפט היה מאושר לשמע בקשתו של בנו, אך ענה לו בכובד ראש: "אתה יודע, בני, שאין לנו כמעט דבר להציע למשפחתה של הנערה..."

"אין דבר, אבא, אני אעבוד קשה, ואוכל לפרנס את אהובתי.. לו רק יסכים אביה לתת את ידה..."

לנחישות הזו ציפה יהושפט, והוא החליט לעזור לעוזיה.

כשהתיישבו בחצר החיצונית של בית המקדש, הגברים לחוד והנשים לחוד, בין שירים ומזמורים, לתהלוכת המחולות שמסביב, פנה יהושפט לשלום וביקש ממנו את ידה של מרים עבור בנו, עוזיה.

שלום, שכבר הבחין בדלותם של משפחת בן-אמוץ, אך גם בגדלות רוחם, ובטוב ליבם, לא רצה לסרב ליהושפט.

הוא חיבק אותו חיבוק עז ואמר לו: "כאח אתה לי, וכשם שפתחת את ביתך לפני משפחתי – כן אשמח להיות חלק ממשפחתך.. אבקש משיפרה, יונתי, לשאול את פי הנערה"

כשהתיישבו לאכול מבשר הזבחים, פנתה האם למרים. פני הבת הזוהרים, והסומק העז בלחייה, היו התשובה.

באותו אחצ"ה מופז שמש, פנו יהושפט ועוזיה בנו, למשפחת בן-עתואל, דיברו במרים נכבדות, והגישו לה את נזר "ירושלים של זהב".

האמהות בכו בכי של אושר, וכולם התחבקו והתנשקו, כולם חוץ משניים: החתן והכלה המיועדים.

כך פרחה לה אהבה בירושלים, קצת מעל נחל קדרון, ובין דוכני השוק, בחצר הבית – חצר בית המקדש.

אהבת ישראל

נתנאל היה בחור צנום וחסר מנוח שלא יכול היה להשלים עם המציאות הביטחונית הקשה. יהודים הופלו בארצם , זכויותיהם נרמסו ברגל גסה ולא אחת נאלצו להתמודד עם עיוותי דין קשים מצד הממסד.

ציון חברו , ירושלמי בנשמה, התגורר עם משפחתו הקטנה ברחוב המקביל , רחוב גבעון.

בתחילה התארח נתנאל מדי ערב בביתם של ציון ואמירה. הם היו דנים בארועי היום החולף ומתווכחים ביניהם על הדרך בה ראוי לטפל בהתרחשויות- פעם זה היה פיגוע דקירה ופעם מאסר לא חוקי של אנשי ימין שעמדו על זכותם להפגין ולומר את אשר על ליבם מבלי להתחשב בכללי הפוליטיקלי קורקט... והזמנים לא היו פשוטים לעם ישראל.

נקודת המפנה שהסעירה את נפשם וגרמה להם לרצות לפעול היתה פיגוע אכזרי בחודש מרץ של שנת 2011.

שני מחבלים ערביים חדרו בערב שישי לבית משפחת פוגל לאחר שסברו שהם שקועים בשינה עמוקה . הם רצחו את יואב בן האחת עשרה בדקירות סכין, חנקו ודקרו את אלעד בן הארבע ומשם המשיכו במסע הטירוף ונכנסו לחדר ההורים הישנים. ההורים התעוררו והתנהל מאבק בינם לבין המחבלים החמושים. המאבק היה קשה אבל חסר סיכוי ובסופו נרצחו גם שני ההורים האומללים. התינוקת בת השלושה חודשים החלה לבכות והמחבלים רצחו גם אותה בדקירה בראשה. כששבה הבת תמר בת השתיים עשרה לביתה בשעת לילה מאוחרת ,גילתה את הזוועה וגם את העובדה המנחמת שהמחבלים לא ראו שני אחים נוספים שישנו בבית בחדרים אחרים – בני שמונה ושנתיים שניצלו מהתופת.

הרצח המזוויע טלטל את העם אבל לא שינה את ההתנהלות המדינית-ביטחונית שמרחמת על אכזרים וממילא מתאכזרת אל הרחמנים.

בדיון הסוער שהתפתח ביניהם סביב שולחן האוכל החליטו שחייבים לפעול כדי לשנות. אי אפשר להמשיך במדיניות מכילה ומבינה כשעומדים מול רוצחים שמסוגלים לתקוע סכין בראשה של תינוקת קטנה.

לפעול- זה נדרש - אבל איך? מה נכון ואפשרי לעשות ?

"אולי נקים תנועה שתפעל בירושלים ולאט לאט תרחיב את פעולותיה לכל הארץ. תנועה שתזהה את הכישלונות ואת הפתרונות לכישלונות. תנועה שתבחין בין לאומיות ללאומנות כדי שתוכל לשנות מבלי לגלוש לשולי הקונצנזוס. תנועה שתלכד את אוהבי ישראל ותמנע מגורמים מחבלים לשים טריז בין גלגליה. תנועה שהמילים "אהבת ישראל " תזקופנה את קומת חבריה בגאווה כיאה לתושבי מדינה ריבונית המגנה על בטחון אזרחיה מבלי להתבייש ומבלי להתנצל. "

"בוא נלך להתפלל ביחד בכותל המערבי לברכה והצלחה " אמר נתנאל " ואז נחליט על יום קבוע בשבוע בו נפגש עם חברים שנגייס ושיפעלו אתנו לקידום הרעיון . אני מציע שנרתום את הידע הרב שלנו על ההיסטוריה של בירת ישראל ונדריך סיורים מאורגנים ברחובותיה. כך נגדיל את מספר האנשים שנכיר ונוכל לברור מתוכם את אלה שיראו הכי הרבה התלהבות ואהבת המורשת היהודית. אליהם נפנה בשיחת רעים לא מחייבת ועל פי התייחסותם לעניין נראה אם גיוסם לרעיון מתאים או שכדאי לוותר עליהם."

" רעיון מצוין ציון ! שאפו ! "אמר נתנאל ," אני חושב שכדאי להתחיל את הסיורים בעיר דוד. שם תהיה נקודת המפגש הראשונה בה נכיר את ירושלים בתקופה העתיקה וממנה נקבל את התוקף והזכות לחזור למה שהיה שלנו מלפני אלפי שנים. התגליות הארכיאולוגיות המרהיבות שנחשפו מהוות עדות ניצחת לזכותנו על העיר ומעידות על עוצמת העם ובירתו כבר בתקופה הקדומה."

" ואם מדברים על הקמת תנועה אוהבת ישראל צריך למצוא לה שם ולוגו ובהמשך לרעיון על התחלת הסיורים בעיר דוד אני מציע שהלוגו יכלול את נבל דוד ואת כוכב יעקב. אנחנו נפעל כדי שכוכבו של יעקב ימשיך להאיר ושניבלו של דוד המלך עליו השלום ימשיך לפרוט פיוטים קדושים שיגנו על עם ישראל בארץ האבות המובטחת"

" אוקיי, אוקיי הצלחתם להלהיב גם אותי" אמרה אמירה, " גם אני מצטרפת. אוכל לרתום לרעיון את כישורי הניהול המשרדיים שלי. אני אעבוד על העיצובים הגראפיים של חומר כתוב שנוציא לאור, אנהל את הפרסום ברשת האינטרנט וביחד נכתוב ביטאון חודשי לתנועה ונפיץ אותו בתיבות הדואר. מתאים ?"

" מתאים מאד ! " ענו נתנאל וציון.

אמירה הוסיפה : " כל ארגון כזה חייב כספים למימון פעולותיו. גם התנועה שלנו תהיה חייבת כספים כדי להוציא את הרעיונות שלנו מן הכח אל הפועל... לכן, אני מציעה שבנוסף להכנסות מהסיורים המודרכים נגיש בקשה לפתוח עמותה. דרך העמותה נוכל לגייס כספים רבים. מה דעתכם ? "

" נצטרך לבדוק את האפשרויות שהעלית, " אמר ציון. " כדאי גם שנתייעץ עם עו"ד המתמחה בתחום העמותות. פשוט, כדי שלא נעשה טעויות של טירונים. טעויות כאלה עלולות לעלות לנו בכסף רב . אלה הוצאות מיותרות שניתן להימנע מהן עם הכנה ראויה מראש."

בימים הבאים ישבו השלושה , מדי ערב, מתכננים את הקמת התנועה, מרכיבים סיורים מודרכים ברחובות ירושלים , מתלבטים במה נכון לבחור ומחפשים רעיונות ייחודיים ומקוריים שייצרו את הבידול האולטימטיבי בינם לבין מדריכי טיולים אחרים שכבר פועלים בשטח הרווי. בירושלים תערובת של תקופות וסגנונות, צבעים וריחות והכל ספוג ומוטמע באבנים. מדריך טוב צריך למצוא את האיזון הנכון בהגשת המידע הרב באופן שיצית את הדמיון , יגרה את הסקרנות ויחיה את העבר בתוך ההווה עד שעיר הנביאים תתחבר למציאות של העיר השוקקת בהווה.

אמירה לקחה על עצמה לעשות את הבירורים לגבי תהליך הקמת העמותה.

היום הסתבר לה שיצטרכו לפחות שבעה אנשים מעל גיל 18 שיירשמו כמייסדי העמותה. אחר כך יהיה עליהם למלא טפסי הרשמה, ולהגיש תצהיר חתום בידי עו"ד על התחייבותם לניהול תקין. כדי להתקדם בעשייה יהיו חייבים להאיץ את העניינים ולצרף עוד אנשים.

היא בדקה את רשימת המכרים שלה בטלפון הנייד. אביחי , אבלין, אדווה, אהרון... ואז עלה במוחה רעיון – נקיים ערב חברתי לכל המכרים שלנו. ערב עם תכנית אומנותית שיהיה לו תוצר משמעותי – כל משתתף יקבל שתיל של עץ בר מהנוף הישראלי אותו ניטע בשיתוף עם עיריית ירושלים באזור עירוני חשוף ובכך נתרום את חלקנו גם ליופייה של העיר. נצלם את האירוע ונפרסם אותו כי הפרסום הוא שם המשחק. זו יכולה להיות התחלה טובה עם המעט שכבר יש לנו. מחר אדבר עם סיגלית שעובדת בעירייה ואבדוק איתה במה היא יכולה לסייע.

סיגלית, בחורה גבוהה ודקת גיזרה, שיערה אסוף מאחורי העורף עם מסרק מוזהב ומשובץ אבנים ועל פניה חיוך תמידי.

כשאמירה הגיעה למשרדה בעיריית ירושלים שמחה סיגלית לראותה. כבר למעלה משנה לא התראו " את יודעת איך זה. החיים מסדרים לנו את סדר היום. כולם עסוקים כל הזמן" התנצלה אמירה. " האמת היא שבאתי לראות אם נוכל לגייס אותך לעניין חשוב שאנחנו עוסקים בו לאחרונה ומשקיעים בו את כל מעט הזמן הפנוי שברשותנו."

" ובכן, אין לי כרגע משהו חשוב במיוחד שיכול למנוע ממני להקשיב לך" צחקה סיגלית " אבל אני מעדיפה שלא נדבר במשרד על עניינים שאינם קשורים ישירות לעבודתי "

" אם כך, ענתה אמירה, " נשמח אם תבואי אלינו בערב. זה באמת חשוב "

"מבטיחה שאגיע , אמירה " ענתה סיגלית " אגיע אליכם בסביבות השעה שש."

כשנכנס נתנאל לביתם של ציון ואמירה הבחין מיד במשהו שונה – השולחן היה ערוך בחגיגיות ובמרכזו עמד בקבוק יין עטוף במגבת ומונח בדלי קטן. הכוסות בעלות הרגלית הדקה החליפו את הכוסות הפשוטות של השתיה הקרה

" אתם ממתינים למישהו נוסף מלבדנו ? " שאל נתנאל

" כן." ענתה ירדנה " היום הייתי בעירייה ופגשתי את סיגלית. היא תגיע הערב לארוחה ואנחנו ננסה לצרף אותה לפעילות שלנו. היא בחורה רצינית, אוהבת ישראל ומה שהכי חשוב – היא מקושרת לכל המי ומי. אולי נוכל להשתמש בקשריה. זה יכול לחסוך לנו זמן רב."

לאחר מספר דקות נשמעה נקישה על הדלת. ציון ניגש לפתוח אותה.

בפתח עמדה סיגלית ובידיה עוגה ארוזה בקופסת פלסטיק.

" ערב טוב," אמרה סיגלית ונכנסה. " הכבישים עמוסים מאד. מקווה שלא איחרתי." נתנאל התקדם לעברה ואמר " הגעת בסדר גמור. אני נתנאל. נעים מאד "

סיגלית השיבה בחיוכה הגדול ובניד ראש וצעדה אל הספה בסלון.

אמירה הגיעה מן המטבח ואמרה " נהדר שבאת סיגלית . בואי נשב בפינת האוכל. הכנתי לנו ארוחת ערב טעימה. אני מתארת לעצמי שהגעת מהמשרד ואת בוודאי רעבה. שנשב ?"

כולם התיישבו מסביב לשולחן. נתנאל הביט בסיגלית ואישוניו התרחבו. " אז איפה את גרה ? ירושלמית ? "

" ירושלמית. בוודאי ירושלמית. דור עשירי בארץ. אבותי גורשו מספרד והגיעו הישר לירושלים. הם התגוררו בעיר העתיקה. אז, בזמנו, לא היה להם את הלוקסוס של היום. לא היה תנור אפיה בכל בית. היה תנור אחד גדול מרכזי. כולם היו מביאים אליו את תבניות המאפים שלהם. אביו של סבי היה האופה... מאוחר יותר, סבי, היה השמש של בית הכנסת "אוהל משה" ואחיו היה הקברן הראשי. משפחה שורשית."

" מרתק ! " ענה נתנאל " אבותי נמנו על אנשי הישוב הישן שקבעו את מושבם בכרם אברהם . את ילדותי ביליתי בשכונת גאולה ותמיד כשהיינו עוברים ליד מחנה שנלר היינו מספרים אחד לשני מעשיות וצ'יזבטים מעוררי פלצות על המתרחש מאחורי החומות. היינו נהנים עד השמיים כשהצלחנו להבהיל מישהו.."

בזמן הארוחה העלו גם את עניין התנועה והעמותה .

סיגלית דיברה על כך שכשנלך למלא את הטפסים כדאי להגיע עם שלושה שמות מוכנים לעמותה בסדר עדיפות יורד – כדי שבמידה שלא יאשרו את השם הראשון ייבחר השם השני. לפעמים ישנם שמות דומים או מטעים ורשם העמותות פוסל אותם אז כדאי להיות מוכנים לעניינים כאלה מראש. "תצטרכו גם לקבוע את מטרותיה המפורטות של העמותה, להסביר איך תיישמו את המטרות , מה יהיו הפעולות שלכם במסגרת העמותה וישנה גם אגרת רישום, כמובן. אה, וכל המייסדים חייבים להצהיר שאין להם רקע פלילי. אתם חייבים לשים לב שכל הפרטים בטפסים מלאים ומדויקים כדי להימנע מהחזרת הטפסים ע"י רשם העמותות לצורך תיקונים כי אז תאלצו להתחיל את כל התהליך מחדש וזה מתיש ועלול לייאש. אני מוכנה להצטרף לפעילות שלכם. אסייע בכל מה שניתן כדי לקצר תהליכים אני מכירה עורך דין קליבר בתחום. ניעזר בו כדי ללכת על בטוח כמו שאומרים "

אמירה הביטה בציון וחייכה. " אני מרגישה עכשיו שהדברים מתחילים לזוז"

" זו הרגשה מעולה! סוף סוף נעשה משהו אמיתי , משמעותי, שישפיע לטובה על החיים שלנו. זו תחושה עוצמתית. תחושה של כח." אמר ציון.

" יופי. אז כולנו מרוצים. ומה אני יכול לעשות כדי שנתקדם ? " שאל נתנאל.

סיגלית הביטה בו בחיוך וענתה " מהשיחה הבנתי שיש לך ראש יצירתי. מה דעתך לחשוב על שמות לתנועה ועל לוגו ? אלה דברים חשובים ודחופים . נוכל לשבת ולחשוב ביחד אם תרצה."

" גם לך יש ראש יצירתי ? בואי נראה... איך תפתרו את זה – חבר'ה, שימו לב , כולם – יש לי פתקי תזכורת בכיס. הם בגודל שבעה סנטימטרים על שבעה סנטימטרים. תמצאו דרך לפתוח פתח בפתק כך שראשכם יוכל להיכנס בקלות דרך הפתח מבלי לקרוע אותו ואסור להדביק . בואו נראה אתכם חושבים יצירתי.."

בעשרים הדקות הבאות ניסו החברים למצוא פתרון לחידה המאתגרת. הרבה פתקים נזרקו לפח עד שאמירה מצאה את הפתרון (מצאתם ??)

" השעה כבר מאוחרת. מאד נהניתי בחברתכם אבל לצערי אני חייבת ללכת הביתה. מחר יש לי יום ארוך." אמרה סיגלית ואספה את חפציה.

" אלווה אותך" הציע נתנאל ." היכן את חונה ? "

" פה קרוב אבל אשמח לליווי" ענתה סיגלית.

בחודשים הבאים נפגשו כולם בביתם של אמירה וציון כמעט מדי ערב.

לתנועה שהקימו הם קראו " לב לישראל " ובמסגרתה הוציאו קבוצות רבות לסיורים ברחבי העיר היפה ביותר בעולם. נתנאל ביקש מסיגלית להתלוות אליו לחלק מהסיורים והיא נענתה ברצון.

באחד הסיורים עברו ברחוב יפו על יד הבית של משיח בורוכוף שנבנה בתחילת המאה העשרים . מאחורי שער הברזל המעוטר נראה מבנה קשתות הנשענות על עמודים בעלי כותרות קורינתיות. שער הכניסה היה קבוע בשני עמודי אבן מרובעים כשעל כותרתם המפוסלת ניצבים שני אריות. סיגלית הבחינה כי אחד המטיילים צילם בוידאו את כל ההסבר. זה נראה לה משונה.

בתום הסבריו לקבוצת התיירים על הסגנון האדריכלי של המבנה הכניס נתנאל את היד אל הכיס והוציא משם קופסה לבנה. הוא כרע ברך לפני סיגלית. התיירים עצרו את נשימתם והתבוננו בהם דוממים.

נתנאל פתח את הקופסה ושאל את סיגלית : "התינשאי לי ?? "

סיגלית הביטה בו המומה. " אתה רציני ? פה ? ככה? עכשיו ? "

" כן. אני רציני לגמרי" ענה נתנאל וחזר שוב על שאלתו.

" כן, ברור שאנשא לך " ענתה סיגלית וחיבקה אותו בחוזקה. עכשיו הבינה למה המטייל צילם את כל הדקות האחרונות...

" גם אני רוצה להפתיע אותך , נתנאל, " אמרה סיגלית " היום, ממש לפני שיצאתי מהמשרד הודיע לי עורך הדין שהתהליך להקמת העמותה מתקדם היטב ושצריך לצרף עוד שלושה אנשים לניהול העמותה בהקדם. אמנם בחוק העמותות כתוב שמספיקים רק שני אנשים לניהול העמותה אבל כשנגיע למשרדי מס ההכנסה כדי לפתוח תיק מוסד ציבורי , מס ההכנסה ידרוש שבעה חברים לפחות, אחרת לא נקבל פטור ממס ההכנסה על הכנסות העמותה. התקשרתי לאמירה וסיפרתי לה. אמירה תצרף עוד שני אנשים שהיא מכירה ושלדעתה הם מתאימים להשתלב בתנועה ובעמותה. נכיר אותם מחר בערב אצל ציון ואמירה ".

" אני מאושר מאד." אמר נתנאל בחיוך גדול " ברוך השם, הכל מסתדר לנו היטב. לאט אבל בטוח. הערב, כשנסיים את הסיור הזה נחגוג רק שנינו, את ואני, את היום הנהדר הזה. בשם השם נעשה ונצליח ..."

אווה-אריאל (היא מדינת ישראל) / גלי בראל

אווה אריאל נולדה בישראל עוד לפני שישראל ידעה שהיא נולדה: המדינה, הכוונה. ליתר דיוק, אווה עצמה נולדה שם הרבה קודם, על הר המוריה. ירושלים. או ליתר דיוק, המקבילה שלה, של אור-שלם הכוונה, ברקיע העליון, המכונה בפי רבים שבצדק או לא, גן עדן. כך או כך, היא לא שרדה שם הרבה. גן העדן הפך לגיהינום עלי אדמה.

אווה נולדה שם מצלעו של אדם, כך טוענים, עוד הרבה לפני שרחובות נכבשו, מצודות נבנו, ודם נשפך ברחובות כמו מים. עוד הרבה לפני בית ראשון, בית שני, כיפה של כסף, כיפה של זהב, כוהנים גדולים מוכרים קורבנות בשקל, נביאים עולים השמימה במרכבות של אש, כותל אחד ששרד, וצבא הגנה לישראל אחד. כולם הרי צאצאיו של דויד המלך. מלך ירושלים, שלבטח בקברו של עצמו מתהפך, כאשר צופה שם מלמעלה ברקיע העליון בממשלה שמחזירה את המפתח, להר המוריה, שלוש דקות אחרי מלחמה שנמשכה בדיוק שישה ימים. נס גלוי, יש הטוענים, אצבע האלוהים. אווה נולדה שם הרבה לפני, ואפילו הרבה לפני היבוסי, החווי, הגרגשי, והפלישתי.

יש מצב שאווה בגלגול מאוחר הרבה יותר, אפילו הייתה אשתו של אוריה החיתי שניספה גם הוא באיזו מלחמה. יש שיטילו ספק אם נספה או פשוט נספה "בפקודה", אבל אין כל ספק שאווה הייתה אשת איש כשנכנסה למיטה על חומותיה של ירושלים בעיר דויד.

אווה עוד הייתה שם אפילו הרבה קודם, אם אתם שואלים אותי. זה משהו בשיער שלה שיש לו ניחוח של תפוח וגאנג~ה ירוקה, וזה אפילו עוד לפני שהיא נכנסה לאמבטיה של מים פושרים עם מלא קצף של בת אורן. זה הרבה יותר משיער, זו רעמה – של רעם שמתגלגל אחרי מכת ברק. אבל זה בעיקר הגוף ויותר מזה השכל. (אבל גם הגוף .. תאכלס, אווה)

אווה הייתה שם על הר המוריה שעוד זרמו בו רק ארבעה נהרות שהתפצלו אחר כך לשבעה ימים, שהם שבוע תאכלס, אבל גם מלא מים ואוקיאנוסים. אבל בעיקר הרבה מים, ולכן היא גם לא מסוגלת לחיות במקום שאין בו ים. וזאת גם הסיבה שאם תרחיקו אותה מהים בשל ספירה של עומר כזו או אחרת, או אולי בשל גלות ארוכה בת אלפיים שנה כזו בערך, מייגעת וממושכת, היא תתגרד וכל גופה יעלה פריחה אדומה. לחץ הדם שלה ירד לשבעים על ארבעים, הדופק יישאר נמוך ויציב יחסית על תשעים, כי זה לא שהיא ממש רוצה למות – היא רק רוצה להרגיש שהיא בחיים. היא תאחז בכל סידור, בכל חג ומועד, היא זקוקה לזה כמו זריקה. זריקה אנטי – אלרגנית חזקה במיוחד מדיי פעם, כמו זריקה של אבנים על אוטובוסים בוערים, כמו זריקה של חול על העיניים. זריקה, רק פעם בשנה או שנתיים היא תחנת מוצא – יציאה זמנית מהממד של המרחב שהוא הזמן, ובחזרה. זריקה. קינטית, אקסטרה- מטריאלית, אלרגנית. ציונית.

אלרגיה מוכרת לצרכי ימי מחלה והיא אינה (עדיין) מסווגת פסיכיאטרית. אוטו – אימיוני זה נקרא. גוף שתוקף את עצמו. אווה לא מטומטמת, יש כל מיני סוגים של זריקות, היא יודעת. היא ראתה אותם אחד אחד נופלים בקרב על החיים; חברים, משפחה, מכרים וקרובים, או סתם אנשים זרים. היא הלכה על בטוח: אלרגיה, טובה ובטוחה. אלרגיה אפילו מעוררת אמפטיה ודאגה. פסיכיאטריה? זה לפסיכים. הגוף של אווה תוקף את עצמו מדיי פעם. רק כדי להזכיר לעצמו שהוא חזק, שהוא שורד, שהוא מנצח.

עוד לפני שהר המוריה ידע שהוא הר המוריה, הוא היה בסך הכול אבן- אבן השתייה. אז בימים ההם שעוד הרשו להיכנס להר הבית, אווה שתתה ממנו, ממעיין הנעורים. וכך המשיכה להתגלגל מדור לדור, מאדם לאדם, מחווה לחווה, מגבר לגבר, בחיפוש התמידי הבלתי פוסק אחר הנהר שלה.

מאז, עוד משחר אותם הימים, ימי עדן, היא סכנה מהלכת על שניים וזאת למרות שאווה הכי אוהבת להיות על ארבע ולציית לאדם, הוא בעלה, אלא מה? הוא בכלל עוד מאוהב באשתו הראשונה, כך האגדה מספרת. משוטטת לה על חומות ירושלים, מהלכת לה בשוק מחנה יהודה, נושמת את אויר ההרים הצלול כיין. נוגעת באבנים, מסנוורת מהאור של העיר הקדומה ביותר בהיסטוריה. מכסה את גופה שעוברת ליד רבנים. ולפעמים, היא עוטה על עצמה גם כאפייה, שהיא מרגישה בזעמם של השכנים, שרידים נושנים של עמים קדמונים. אווה שרה לה שיר של שירים. אווה לא שוכחת. את דויד אתה לכל מקום לוקחת.

מגן העדן היא גורשה, זה נכון. עד היום יש קוראים לזה החטא הקדמון. אווה צנחה לה מטה מרקיע העליון וצנחה היישר על פסגת הר הצופים. סטודנטית לספרות ובלשנות- אנגלית של שנות ה2000. וזה למניינם שלא נטעה. כי אווה הייתה שם עוד הרבה לפני. היא טיילה, נסעה לבוסטון, חיה בספרד שממנה גורשה בגלל איזו אינקוויזיציה, חנתה קצת בצפת באחד הגלגולים, הצטרפה שם לקבוצה של גדולי המקובלים, אבל את ירושלים אף פעם לא שכחה. משהו שם תמיד הזכיר לה והדהד לה ברקע: "הביתה שובי, שובי יא אווה."

היו ימים קשים לעיתים בירושלים. היו זמנים בהם אווה נאלצה להסתפק בשיירי הסעודה האחרונה של ישו, ואפילו ירדה לזנות ורחצה לישו את הרגלים, נסקלה באבנים לא פעם פעמיים, אבל גם זונה היא בת של מלך. בת של זונה.

אווה עשתה הכול כדי לקרב אליה את בעלה. שיכפר לה קצת על החטא הגדול שהיא חטאה. אז מה אם היא קצת התפרפרה, עץ הדעת טוב או רע? מה לא עשתה אווה בניסיון נואש לקרב את אדם, תאכלס בעלה, אליה. ברחובות, בשווקים, בין השומרים היא התהלכה. דרשה אותו בכל העיר, על אם כל מזבח מזדמן ופינה. בלילות היא קראה לו מפסגת הר הצופים, כשלמטה בוואדי הסמוך, מואזין פילח את הדממה.

היא ניסתה, ייאמר לזכותה או לגנותה, אלא שהיא לא הצליחה מאז ועד עצם היום הזה להראות לו עד כמה היא הרבה יותר שונה מאשתו הראשונה. (ודרך אגב לכן צאצאיה אתו, בינינו, אם אתם שואלים אותי, לא

כאלו מוצלחים: קין והבל? זו הרי בדיחה). הבל הבלים הכול יאמר אחר כך – הרבה אחר כך בנה – הוא קהלת.

הייתכן שאח ירצח אחיו ודמו יזעק מן האדמה?

לילית, אשתו הראשונה של אדם שלה, לבטח מהצד משקיפה, ברעמת שיער: באיזה צבע מעניין אותי לדעת, על אווה שבוכה. לילית לבטח הרגישה מאוד מסופקת שהזיון של אדם עם אשתו השנייה, היא חווה, היא אווה, לא ממש הצליח. הוא הרי איבד בן: הבל. חווה איבדה שניים – אם מחשיבים גם את קין. ובכלל, היא איבדה את כול עולמה. סר חינה והיא גורשה מגן עדן. אבל מי קורא לבן שלו הבל בכלל ? הבל הבלים.

וקין נדד. ואווה גורשה בבושת פנים כי ניסתה להוציא לו, לאדם התמים, בכוח את התמונה מהראש של אשתו הראשונה שאותו נטשה לטובת קצת כוח, ואולי הרבה כוח והרבה יותר כסף?

כסף- תאכלס. מי צריך ירקות ועצים ? נהרות ועציצים ? גן עדן זה רק למלאכים.

אווה קצת יותר סולידית וענוגה. למען האמת, אבל היא למדה עם השנים שענוגה, זה רק שם של קרם ידיים. וגברים אוהבים קרם ידיים, לסכך בו את ה--- שברא להם האלוקים. אווה בכלל אלרגית לתפוחים, ומה לה ולנחשים בכלל ? השעמום בגן העדן כנראה היה, באותו היום והשעה- בלתי נסבל.

אז יום אחד אווה החליטה שדי לה: די לה מלנסות, ויצאה למסע של ציד, או יותר נכון, נקמה משלה. היא החליטה שלילית לא עוד תרדוף אותה כמו צל בחייה – היא תשיב מלחמה. וכך גייסה לצידה גם היא שליט דומיננטי לא פחות (יש יאמרו אפילו יותר): המלאך אריאל. בעזרתו היא הקימה, ייסדה את ממלכת ישראל, היא מדינת היהודים.

אם לילית מתפזרת לה לבטלה, אווה אריאל – תברור ותבחן; היא תביא את האור, או תנסה לפחות, למקום שלילית עשתה ממנו חושך ולא תוותר על נשמתו של אדם, (יש הקוראים לו כנסת ישראל). בינינו, שילך לעזאזל, כמה קשה עורף הוא, שהרי בגללו בצער היא צריכה ללדת את בניה. בעוד שלילית משפריצה אותם כמו מים בלי שהמים ירדו לה בכלל, כי הרי שבכל פעם, כך מספרת האגדה, שיש אהבה רחמנא ליצלן לבטלה, לה נולד ילד. מלכה היא לילית: מלכת הלילה.

אווה אריאל בצער רב, הספידה (חוץ מהבל), עוד שישה אלף ואולי עוד שישה מיליון שיכלו להיות ילדיה, ובניהם הייתה גם בת אחת, בהתחייבות אני מספרת לכם. ויותר מזה היא הייתה צריכה להיות בת כל כך יפה שכנראה העולם עוד לא היה מוכן ליופי שכזה. ממורקת אחרי כמה וכמה מלחמות, טהורה, יפה ומוארת. מדינה ממש לתפארת. אווה הפילה אותה, טרם זמן , כי עוד לא בא מועד. היא פשוט החזירה את המפתח. ויתרה על הכיפה. ויתרה על ההר. ויתרה על הבית. עוד קצת, היא חשבה לעצמה והמפתח ישוב מעצמו כמו יונה עם עלה של זית. בת של זונה, די , מספיק ולא. היא רוצה להיות בת של מלך.

על הבת אולי ויתרה, לזמן מה. היא תחכה עד שהעולם יהיה מוכן, אולי אחרי שחצי ממנו יושמד בגלל איזה נגיף שטס ומטייל לו בעולם, משחית ופחד זורע. יש שקוראים לו: קורונה. אבל אווה יודעת שזה בסך הכול שליח שנושא על ראשו את הcrown: הכתר של דויד שלה, מי שהיה לה דוד, אח, בעל, ואב לבנה - קהלת. גבר בגברים. מלך. על הבת היא ויתרה, אבל על בנה היקר, קהלת. לא. אווה היא אומה אשר שמה לה את הספר שלה תמיד צמוד אליה.

היא לא ויתרה עליו בדיוק כמו שהוא לא ויתר עליה. למרות שאני יודעת שזה כמעט קרה על ספינה בלב ים בן אי אחד ליבשת כאשר פתאום אווה הרגישה שאוטוטו היא יולדת. ירד לה מלא דם עד שהשכיבו אותה עם הרגליים למעלה. ביום הכיפורים זה קרה. לחץ הדם ירד לה בגלל הצום, או החום, או סתם בגלל הניצחון. היא הייתה בסוג של אופוריה. לא הקשיבה לרופאים סביבה. המשיכה הלאה בכל הכוח וקדימה. סירבה לעצור. אבל גם אז, שכבר הייתה ממש קרובה להפיל את בנה, בא בעלה, המלך שלה, דויד מלמעלה להושיע. ממש בזמן. תמיד הוא בא בזמן, האחד מרקיע עליון להושיע. מלך ישראל בא בזמן להושיע אותה ואת הבן האהוב שלה של אווה אריאל, היא בת שבע, היא כל הנשים בעולם כולו הייתי אומרת.

אל דאגה קורא יקר, קהלת שרד את הסערה שבלב ים וגם את שטף הדם, אפילו שהוא נולד חודשיים לפני הזמן, תאריך הלידה המשוער באוגוסט. הוא נולד במזל תאומים, מפוצל, זה לשמאל וזה לימין, זה דתי וזה חילוני, זה רשע וזה צדיק, מסוכסך עם עצמו, לא שלם לגמרי בתוך גופו. במקום להיוולד האריה: הארי מציון שהוא.

ואפילו אם נולד חודשיים לפני הזמן; ואפילו אם ובארץ הקודש ולא בחצי האי האיברי כפי שתוכנן. הוא נולד! הוא ידע עוד יותר טוב מאווה אימא והאבא לואי. הוא פשוט סירב להיכנע אפילו כעובר (גם לעובר יש תודעה, מסתבר) לעלות חזרה על האנייה שתיקח אותו להיוולד שם, יש שאומרים אוגנדה. הוא שפך לאימא אווה את המים, בטפטופים קלים עד שילדה אותו. הוא נולד והשעה הייתה רבע לחמש בבוקר של יום תמוז אחד.

בכל זאת, אפילו לרות קרו גלית, כך מספר המדרש, עוד לפני שהיא ידעה שהיא הסבתא רבא (של דויד מלך ירושלים). וגם אם המלך הזה את ראשית דרכו התחיל בחברון בהתחלה, היא מערת המכפלה {שגם זה עובדתית לא מדויק אפילו, כי ההתחלה הייתה אי שם לכיש (אחלא מלך היה לה ללכיש – אכיש)} והיא שסללה לו את הדרך לירושלים, כשהוא עוד היה במנוסה מאיזה מלך סכיזופרן אחר.

אווה אריאל של מדינת ישראל נולדה, לכיש בואכה אשקלון אפילו, על הצומת בן פלוגות לחברון (היא עיר דויד הראשונה),שם עשתה אווה אריאל את צעדיה הראשונים; שם למדה על כינור לחלל; שם הצמיחה כנפיים; קראה יותר מספר אחד ואפילו יותר מאלפיים; שם למדה בתיכון של שנות השמונים וקצת מהתשעים; שם הכול קרה; שם זה התחיל ושם זה נגמר כשאבא שלה בליל שבועות אחד נפטר ועלה לשמיים עם המלך דויד בעצמו, שנפטר גם הוא, כך מספר המדרש, בליל מתן תורה. רבותיי- ההיסטוריה היא רק אותה הגברת בשינוי אדרת.

חזקה היא אווה אריאל. אבל חזקה היא גם לילית. אם טעיתם לרגע וחשבתם שהן יריבות, טעיתם: הן לא מתחרות על אותה "הסחורה" בכלל. נהפוך הוא. מדיי פעם לילית ממש תופסת קריזה על אווה, אבל היא מבינה שבסך הכול הן שתיהן אוהבות את אותו – אדם.

ולאהבה אין גבולות. הכול הולך שאוהבים: גם מקלחת על גג – בירושלים. הכול למען שמו באהבה.

"איפה הבית?"

ברוך-פרץ נולד בעיר מיר שבבלארוס ונפטר בירושלים, בבית אבן קטן חבוי מאחורי עלוות עצי דולב כבירים שהסתירו מהעוברים במדרכה את מנהגו לאכול את ארוחות הערב שלו על המרפסת הפונה אל הרחוב ולהיעזר בלחם במקום בסכין כדי לדחוק באוכל לעלות על גבי המזלג וכדי לנגב כל טיפת רוטב שנותרה בצלחת. "תראי", נופף בגאווה בצלחת מנוגבת עד כדי ברק בפני שושנה אשתו, "חסכתי לך את השטיפה" וחיוך דק האיר את עיניו ומתח קמטי מצחו לכדי משטח חלק. בסיום הארוחה היה מברך ברכת המזון בקול, דופק באגרוף קמוץ על השולחן הקטן "ותוליכנו קוממיות בארצנו", מקפיד על נוסח פרטי משלו שמאמין שעוד יש קומות לבנות גם אחרי שהגענו אל הארץ המובטחת .כל חייו היו בבחינת הליכה נמרצת מהגולה לארץ ישראל, מהישיבה הגדולה שבמיר, אל חיי העמל הפשוטים בחנותו הקטנה בירושלים, יושב ומצרף שורת מספרים אחת אל שנייה לכדי כסף ששימש אותו לפרנסת תלמידי חכמים ,זוכר את כל אלו שלא הספיקו לגדול בתורה.

בן עשרים היה כשעלה לארץ. נער שהיה אז יתום רק מאב, דק ורזה, עם כוח עז בשתי ידיו להכות בפטיש ולפתוח צנצנת ריבה עיקשת. כשרון נדיר שרכש לו משנות ילדות עם יד שמאל קשורה מאחורי גבו בניסיון לגבור על הטבע והאמונות הטפלות.

ירושלים .כמה דמיין אותה בעיני רוחו בשלגי החורף של מיר נעזר בתמונות שצייר לו בראשו כדי להתעופף מעל המילים הקשות המונחות לפניו על הסטנדר בישיבה.

שנותיו הראשונות בירושלים עברו עליו בעבודה בכל שהזדמן לידו ובצמיחה דקה כלפי מעלה כאותם ברושים ירושלמיים כהי מחטים וחריפי ריח. הרחובות הצרים והמפותלים הובילו את הנער שהיה לאיש, אל משפחתה הירושלמית של אשתו. חלופה ארץ-ישראלית רבת ענפים ושלוחות שהיוותה תחליף למשפחתו המעונפת שנותרה ישנה וקפואה בבורות המוות של מיר. כמה שניסה נשאר תמיד נטע זר בקרב בני משפחתו הירושלמים-אסליים ששורשיהם עמוק בהרי כנען של המאה השמונהעשרה. בלבושו המחוייט, במגבעת הקש מחודדת הקמט ובריח המנטה שאפף אותו עד יום מותו. מסרב לאכול עגבניות "שלא נהגו לאכול באירופה" ולקנות מנת פלאפל מדוכן ברחוב מפני שדמיין בתוכה בבהירות חדה את כל נוזלי גופו של המוכר ניגרים לתוכה .

בקצה הרחוב בו עמד הבית שקנה לו ולאשתו ולילדיו שבאו במרווחים מדויקים של שלוש שנים היתה גינת משחקים קטנה ומעוטת מתקנים. משטח חול מנוקד בצואת

חתולים וכלבים, מגלשת פח אחת קצרה ולוהטת וסוס גדול עשוי ברזל על רגלי נדנדה מעוקלות. בדרכו אל יום עבודה היה פותח את שער הברזל שתחם בין הגינה והרחוב, נוגע בקצה זרת בסוס העץ ומקשיב לחריקת הנדנוד שהזכירה לו את מיר, את השער הגדול של בית המדרש ממנו סולק וגורש אל הארץ בה היה היחיד שזכה לחיות: "אם מצוות לימוד תורה אינה המלבוש אותו נועדת ללבוש, מוטב תקיים בגופך מצוות יישוב הארץ. לא טוב לו ליהודי בלי מצווה שהיא שלו". המילים של הדוד שהתגבה מעליו רחב ומאוכזב באו באזניו מבעד לחריקות הסוס. הדוד נרצח בבורות הירי רחבי הידיים של מיר וגם אמו ששתקה ולא הגנה עליו מפני הגירוש. לזכרם גזר על עצמו ברוך שתיקה ולא סיפר לילדיו דבר על העולם שדחה אותו מעליו והביא אותו בסוף הליכה שוחקת נעליים לכאן, אל העיר הזו שנפשו נקשרה בנפשה.

אבל איך מקיימים אותה, את ההליכה אל העתיד, אל בניית בית והולדת ילדים כאשר הגוף כולו נמשך לאחור בחבלים כבירים הביתה, אל ארץ מישור ושלגים, בתי מדרש ונערים צעירים קשורי זרוע לאחור, מתנדנדים פנים ואחור אל מול ספרי קודש מצהיבים. איך מאפשרים לילד שמבקש לצאת לטיול בתנועת הנוער אל המצוקים של מדבר יהודה בטיולית חורקת להיות חלק מהחבורה הצוהלת בלי שהנפש תבקש לשמור אותו עמוק מתחת לשמיכת הפוך הכבדה בבית המוגן והבטוח. איך עונים לשאלות של נכדים על פרצופים חנוטים בחליפות צמר חומות המחייכים אליהם מבעד לשכבת פרגמנט שקופה ודקה מעוטרת במעין רשת עכבישים עדינה. "מי זה, סבא?" הם שואלים בשבת בצהריים וברוך מעמיד פנים שכבר אינו זוכר, מקלף בעדינות את התמונה מהמדבקות הפינתיות

שהצמידו אותה לדף הקשיח כדי לראות . בלי שם. בלי מקום. "מעניין. לא רשום. נו. אנשים 1934מה כתוב מאחוריה. מהעיירה". ומדפדף הלאה לימים הצבעוניים של נישואיו, של חגיגת בר-מצווה גאה וארץ-ישראלית, לבוש בחליפת פסים דקים בכחול כהה ובלבן. "בואו ילדים. נטייל היום עד לתאטרון" היה יורד שלוש קומות ונכדיו בעקבותיו. בדרך היה מספר להם איך יודעים לפי לוחית הרישוי באיזו שנה יוצר הרכב ו"הנה בית ראש הממשלה".

בשבת אחרי הצהריים, בזמן הסעודה השלישית ברוך לא היה נשאר בבית. הלך לתפילת מנחה בבית הכנסת ולא חזר עד שיצאה השבת. את סלט הטונה שסבתא אוהבת בקוביות מלפפון ירוק קצוצות דק ובבצל ירוק אכלה יחד עם הנכדים בלעדיו. ברוך היה עם החבורה שלו. "בני עיר" שנחשבו לכאלו גם אם נולדו בירושלים ובלבד שידעו לדבר באידיש ויכלו לעקוב אחרי השושלות המשפחתיות שנשכחו, משאירים את המתים בחיים לשעה אחת, פעם בשבוע. אצבעות מחזיקות בפרוסת חלה עבה ועליה חתיכה של דג מלוח מטפטף שמן ופלחי בצל ועגבנייה. ברוך היה מוציא מכיסו

מטפחת בד מגוהצת ומקופלת לארבעה חלקים שווים, מנער בחוזקה כדי שתפתח בהינף ניעור אחד ומנגב בה את קצות האצבעות שהוכתמו בשמן. מצרף קולו המתגעגע לשירת סעודה שלישית שיש בה כדי לשמר את חבלי הגעגוע אל המולדת שהומרה בבית חדש, בירושלים שהיתה משאת נפש דמיונית והפכה לבית יומיומי עם מדרכות, ובליטות שורשים שאם לא נזהרים, נופלים .ירושלים של עליות תלולות בהן מכונית הרנו האדומה היתה כבדרך קבע ומדרדרת לאחור עד שמיהר ומשך במעצור היד. ירושלים בה נולדו ילדיו ונכדיו כבני בית, משחקים באינדיאנים בחשיכה של עמק המצלבה, משחזרים קרבות של מעפילים נגד בריטים בין שרידי קברו הנטוש והמשומר יפה יפה של הכהן המתייוון יאסון.

"אל תלך" היתה שושנה מנסה בכל שבת מחדש. "מה יש לך עם הזקנים האלו?". "גם אני זקן. גם אני זקן". היה נאנח "אוי קינדרלך ,קינדרלך" והולך זקוף וקפיצי בנעלי הניו בלאנס הכחולות שלו במורד הרחוב אל עבר 'חבורת מחיי הזיכרון'.

לשושנה היו את החברות שלה, זרות גם הן בנעימת הקול ובצלצולי צמידים, הטעמת העברית שלהן מוכרת לה מערביות העיר העתיקה היושבות בישיבה מזרחית אל מול סלי תאנים וענבים למכירה. יחד היו יוצאות לראות סרט, לשתות קפה ועוגה דחוסה לצידו, מספרות בשבח הנכדים ובגנות הכלות וצוחקות זו על תלונותיה של זו, יודעות שצרת רבים מנחמת אותן בכך שהופכת את הנורא למצחיק ואת הדרמטי לשולי ונוח לעיכול. ובכל פעם לפני שיצאה, מחרוזת הפנינים לצווארה והאודם האדום-אדום מאיר את פניה הבהירות היה ברוך שואל: "מה יש לך ככה להסתובב?" "אל תדאג, לא נסתובב. נשב במקום אחד וקצת נדבר. אחזור ותראה, כהרף עין". "כהרף עין" חזר אחריה ברוך כהד ונכנס אל המטבח הריק מתנועותיה של שושנה להאזין לרדיו הקטן על השולחן הצמוד לקיר.

בשבת של ב' באלול הלך ברוך כהרגלו לחבורת הזקנים הזוכרים שלו. השבת יצאה 13 וברוך לא חזר הביתה. ב' באלול, ימי האקציה הגדולה במיר, .1942 - באוגוסט 16 טורים הלכו יהודי העיר העתיקה הזו אל מותם, יודעים שהליכתם אין ממנה תשובה. שושנה ירדה בגרם המדרגות העשוי כמו קונכיית ים מעוקלת ,מבקשת להביא את ברוך הביתה. אל הבית שבנו שניהם מחלומות, מעבודה קשה ומקורבנות קטנים עליהם החליטו יחד, נהנים מארוחת בוקר שהיתה קערת דייסת סולת חמה ובמרכזה ריבוע חמאה קטנטן ביודעם שחתיכה גדולה ממתינה במקרר לבואם של הילדים .היא לא תיכנע לאדים שעלו מהבור החשוך הזה שנדמה היה שברוך הולך ונמשך אליו בסופה של כל שבת. הדי השירה הלכו והתחזקו, נעלי הבד שלה, בסוליית חבל קלועה לא השמיעו רעש ורק השמלה הכחולה העשויה בד סינטתי צבוע בדוגמת פייזלי לבנה

ומפותלת נצמדה לרגליה באיוושה עם כל פסיעה. היא נעמדה בפתח בית המדרש הקטן, מבחינה בשולחן העץ הצר, מכוסה מפת טרלין לבנה מוכתמת בכתמי שמן ישנים. "בוא ברוך", אמרה בקול מאד שקט, נזהרת שלא להבהיל את הנוכחים שישבו כולם בצפיפות סביב ברוך וסביב ערימת הפתקים הקטנה שהתגבהה לפניו . היא שמעה אותו קורא בקול פתקה אחרי פתקה, מזהה בקולו את המודעות שגזר בקפדנות כל השנים מעיתון "המודיע": מזל טוב לרב ברוך-פרץ להולדת הנכד... ברכות מעתירות לרב ברוך-פרץ לנישואי נכדתו... להולדת הנינה הראשונה נ"י... עוד ועוד פתקים

קטנים, כל השמחות שגזר ושמר ושמח בהן כמו גחליליות בתוך צנצנת זכוכית. הוא קורא והמסובים עונים אחריו "מזל טוב".

לא היה מוות סביב השולחן הזה. יארצייט לקהילה שצויין בשמות רעננים, נטועים עמוק באדמת העיר ההולכת ונבנית. שושנה יצאה משם, סוגרת אחריה את הדלת, תמהה על המראה שניגלה לעיניה. בשושנה עצמה לא נגע מעולם אבק הגלות, גם לא בחלוף כל השנים האלו לצד ברוך, קשייה היו כולם מפירות הארץ הזו: שנות המצור והצנע, הפחד מצלפים בעיר החצויה, מאכלים דלים עשויים עשבים ואובדן אח צעיר במחלה, שריטות שחרצו תלמים בפניה הנקיות. את הדרך בה נצר ברוך את אובדנו, לא הבינה. לא את השתיקה ולא את הקריאה. בדרכה הביתה קטפה מחומת קברו של יאסון חרצית צהובה אחת לקשט בה את שולחן המטבח.

שעות רבות מאוחר יותר נכנס ברוך הביתה, תלה מגבעתו על המתלה שמאחורי הדלת, את החליפה הכחולה שקנה לפני שנים רבות לכבוד בר המצווה של בנו הבכור. שושנה שמעה אותו שוטף פניו בתנועות מהירות ועזות שלמדה להכיר ולאהוב. על הכסא שליד מיטתה השמלה הכחולה מקופלת, שרשרת הפנינים מציצה מקופסת התכשיטים הצנועה. עיניה נעצמו, איבריה שוקעים אל תוך המזרון, הכרית, השינה, עד לאדמה בה נעוצים יסודות ביתה.

ברגעים הדקים של לפני שינה שמע ברוך את קול המיית הצוצלת מתערב בקולם של המים המצטננים בצינורות ההסקה. "שושנה". אמר בשקט שלא להעיר אותה, מרים מבטו אל הוריו היפים והצעירים הממוסגרים בבגדי השבת שלהם על קירות חדר השינה, "כשהייתי ילד, חלמתי על ירושלים. ועכשיו, כשאני זקן וחי בה, אני חולם על מיר. אז תגידי לי. איפה הבית?"

אם אשכחך

"היא כל הזמן מזכירה לי את הטעויות שלי וזה מטריף אותי", סנט יואב בורדית אשתו.

"הוא כל הזמן שוכח לקיים את ההבטחות שלו לי ולילדים", שיתפה ורדית בנימה מאוכזבת.

"אוקיי. אני מבינה איפה אתם מונחים. תודה ששיתפתם". השיבה טליה, היועצת הזוגית, בתחילתו של המפגש הראשון.

"תחילה אערוך לכם תרגיל קטן, כדי שתצאו מכאן עם כלים ותובנות לעבודה בבית", הישירה טליה מבט לעבר השניים. הם ישבו בנינוחות בקליניקה האינטימית של טליה, בשכונת בית הכרם הציורית בירושלים. נוף של ברושים ירוקי עד ניבט מהחלון. וריחות של פרחי באך הפיצו בחדר ניחוחות של שלווה.

התרגיל הוא כך:

"מחרתיים שושן פורים, אנא ענו לי מיהו הבן אדם הקרוב ביותר אליכם. האדם שאתם הכי דואגים לו שישמח בפורים".

אלו אפשרויות הבחירה שלכם:

בן זוג/בת זוג

ילד/ילדה

סבא/סבתא

חבר רווק/חברה רווקה

אבא/אמא

ורדית קפצה והשיבה בלי היסוס, "ברור שאני דואגת למילכה, החברה הרווקה הבודדה שלי. את שאר האנשים שציינת אפגוש בסעודת פורים. אבל מילכה מסכנה באמת. בחיים היא לא חשה חיבוק מגבר אוהב. אני לא בטוחה שהיא שמחה בפורים. ובכלל כל השנה היא מדוכדכת ולא מסופקת".

יואב התלבט קצת וענה, "אני דואג בעיקר לך ורדית. כי לטעמי את עסוקה יותר מדי עם החברות שלך. במקום להשקיע בקן המשותף שלנו. הבית שבנינו באהבה לפני עשור. בהתחלה הרגשתי שהאופק מתבהר. ואילו עכשיו ענני אובך מסתירים לנו את השמיים. והכול בגלל החברות הרווקות שלך. שמכניסות לך לראש כל מיני רעיונות של חופש ומימוש עצמי".

"תודה לכם על הכנות והאומץ. זה לא מובן מאליו", השיבה טליה תוך כדי שבא לה לחנוק את יואב.

"בתרגיל שנתתי לכם אין נכון ולא נכון. אין צודק ואין לא צודק. אתם תבינו בהמשך..." קרצה להם טיילה.

אני רוצה להמשיך את התרגיל. כעת על המטפלת, שזו אני בכבודי ובעצמי, לענות על השאלה למי היא הכי דואגת.
והתשובה שלי היא סבתוש. אני הכי דואגת לסבתא. סבתי רחל שורדת שואה. הזיכרונות הקשים מימי התופת רודפים אותה. קשה לה לשמוח והכי קשה לה בפורים.
בפורים ריכזו אותם לראשונה בגטו. היא כל הזמן מספרת לי על פורים של שנת תש"ג. איך הארורים היכו אותם בברוטאליות וגירשו אותם מהמבצר הבטוח שלהם. מאז היא לא ראתה את אבא שלה. היא רק זוכרת את מילותיו האחרונות:
"היכן שלא תהיי תזכרי את הפסוק "אם אשכחך ירושלים", זיכרון ירושלים ינחם אותך".

וסבתוש לא שכחה את ירושלים. גם במחנה ההשמדה היא זמזמה לה בסתר את הפזמון של 'אם אשכחך'. היא שרדה ופגשה את סבא נחום במחנה העקורים. יחד העפילו באופן בלתי ליגאלי, ניחשתם נכון, ישר לירושלים.

אוקיי ועכשיו אני שואלת אתכם, אתם חושבים שהזיכרון האובססיבי שלי, בזיכרונות של סבתוש מהשואה, מקדם אותי בחיים?

ורדית ענתה כרגיל ראשונה, "ברור שכן. בזכות הזיכרון פיתחת רגישות עדינה. את דואגת לסבתך. את מתאמצת לשמח אותה במסירות נפש ממש".

יואב ענה אחרון כרגיל, "ברור שלא. הזיכרונות של סבתא שלך הם שלה. את חייבת להרפות מהם. אולי זה מה שתוקע אותך ולכן את רווקה מתבגרת בלי זוגיות".

טליה הגיבה בבכי. פרץ דמעות יצאו מהמטפלת הרגועה. ורדית הביאה לה טישו. ויואב ביקש סליחה. "לא התכוונתי. רק עניתי בכנות לתרגיל שלך".

טליה נרגעה והמשיכה, "הכול בסדר. שניכם צודקים".

ובאשר לכם, "יואב. ורדית מזכירה לך את הטעויות שלך כדי שתתקדם ותתפתח.
ואת ורדית, יואב לא באמת שוכח. הוא פשוט חי בהרפיה. הוא מנסה לחדש את הקשר ביניכם. לדלג על הזיכרונות הכואבים".
טליה נתנה להם כמה שניות לעכל את המושכלות וסיימה בבקשה:
"אנא סלחו לי, הגיעה השעה הקבועה ביום בה אני מדברת עם סבתא.
תודה רבה שטרחתם ועליתם לירושלים. ציון היא המנחמת והיא גם תנחם אתכם. זיכרון ירושלים ישיב לכם את זיכרון ימי הכלולות.
נסיעה טובה לגבעת שמואל. אולי נתראה בשבת מחוץ לבית הכנסת. יואב, אם תראה מישהו חמוד בתפילה, אל תשכח אותי".

"שלום סבתא! מה שלומך?" התקשרה טליה ותרגלה חיוך על פניה. כמו שלמדה בקורס לדמיון נובע. לחייך בכוח לפני כל שיחת טלפון. בעודה מנגבת את הדמעות שנשארו לה על האיפור. מזכרת למפגש הטעון עם יואב וורדית.

"אה טולי מתוקה! מה שלומך? אצלי הכול בסדר. כואב לי קצת פה וקצת שם. אבל יחסית למה שעברתי זה כלום. וכבר סיפרתי לך על זה הרבה. את זוכרת מה שסיפרתי לך?".

"איך אשכח סבתא. אפילו למטופלים שלי עכשיו הזכרתי מה שעברת. איפה את בפורים סבתוש?".

"פורים? מתי פורים? את זוכרת שאני לא אוהבת את החג הזה. מתי פסח?".

"סבתא. מחרתיים פורים. את רוצה שאני אבוא אלייך לביתך בגבעת שאול. אני חוגגת בגבעת שמואל יום קודם. אראה לך את התחפושת המדליקה שלי. יהיה כיף!".

"טולי. אני לא שמחה בפורים. זה חג נורא. אוי אבא שלי מסכן נרצח בפורים. ולפתע התחילה סבתא רחל לבכות בלי מעצורים".

לשמע הבכי דווקא נרגעה טליה. היא התעודדה שסבתא עוד זוכרת. הרופאים אמרו שהאלצהיימר שלה עדיין ברמה קלה. וזה סימן טוב שהיא עוד זוכרת. העיקר לזכור ולחפור בזיכרון, כך האמינה טליה. "סבתוש אל תבכי, אני אקפוץ לבקר אותך מחרתיים. תרגישי טוב עד אז".

בפורים טליה חגגה בטירוף. לא היה איכפת לה מאזהרות הקורונה. איזו מחלה סינית שלא קשורה אליה. כל הזמן הידהדו לה בראש התוכחות של יואב. כמה שהיא מסכנה שאין לה זוגיות. לא יצא לה מהראש הרחמים של ורדית על מילכה, השותפה הרווקה שלה. שלא חיבקו אותה מעולם.

טליה החליטה שהלילה היא תחגוג בטירוף ובפגישה הבאה היא תוכיח ליואב וורדית שהיא לא אומללה, שכיף לה בחיים. כבדרך אגב היא תציין איך שמואל חיבק אותה בטירוף, במסיבה הלוהטת בקומה 12 בגבעת שמואל.

אבל שמואל לא הגיע למסיבה, שמואל היה עם ליה בתל אביב. וטליה השתוללה עוד יותר. היא שתתה כמויות של אלכוהול. אבל לחיבוק היא לא זכתה. כלומר אחרי שהיא הקיאה בטירוף, היא קיבלה חיבוק ממילכה, השותפה שלה, חיבוק נשי שאינו מנחם. טליה נרדמה ולמחרת שכחה מכל מה שעבר עליה בלילה.

בשושן פורים טליה עוד עבדה כרגיל. הלו"ז שלה כלל מפגש מספר 2 עם יואב וורדית. וקפיצה לסבתא רחל בשעות אחר הצהריים.

"אז איך היה לכם פורים?", פתחה טליה את המפגש השני.

"היה די סולידי. את יודעת אמנם אנחנו גרים בגבעת שמואל ומזוהים עם הזרם הלייטי, אבל לא הלכנו למסיבת דיסקו סוערת. סך הכול חגגנו ברוגע", השיב יואב בנונשלנטיות.

"מסיבת דיסקו סוערת, זה מה שבראש לך? אתה לא מתבייש?", געה בו ורדית. היה אחלה פורים. חגגנו בשמחה עם הילדים. בעיקר בבית. אשר יושבי ביתך זה כולל גם את פורים, לפחות בגילנו.

ואיך היה לך טליה? מילכה סיפרה לי שלא היה לך משהו. שבכית והקאת בטירוף".

"אממממ מילכה לא יודעת כלום". התגוננה טליה.

"היא לא יודעת איך חגגתי למחרת. משמיים פגשתי את מוטי האקס המיתולוגי שלי. הוא היה שתוי וקצת שכח שאנחנו כבר לא ביחד. הוא חיבק אותי בחוזקה במשך רבע שעה. אוי האחיזה שלו הייתה כזו מנחמת וחזקה. את זה מילכה לא יודעת וזה הסוד הקטן שלנו. בסדר חמודים?".

"אני לא מאמינה לך. השיבה ורדית. את הרי אמרת שרק זיכרון ירושלים מנחם. אז איך יכול להיות שמוטי האקס שלך מלפני שש שנים, הוא זה שניחם אותך? במחילה טליה, את מטפלת זוגית תותחית, אבל גם את צריכה טיפול רגשי!".

טליה הייתה בשוק. איזו חצופה. היא הזדהתה לגמרי עם יואב. איך הוא סובל מהיציאות הפוגעניות שלה. אבל אז היא נזכרה ביסודות הטיפול שלה. עליה להיות נייטרלית, אסור לה לבחור צד. ומלבד זאת היא צודקת. כמה שזה כואב, ורדית "הכלפתא", קלעה בול הפעם.

"הצדק עימך ורדית. יש לך מטפלת רגשית מומלצת בשבילי? בעצם יש לך אולי מטפל? אולי יצא מזה כבר איזה רומן, שישכיח לי את מוטי".

"זה לא מצחיק טליה. את צריכה להתחזק בענייני צניעות. כדי להגיע טהורה לחופה. וחוץ מזה אני מצטערת. בתור עורכת דין אני לא מכירה מטפלים. אבל אני בטוחה שמילכה העוסי"ת מכירה, לשאול אותה?".

"לא. אל תספרי כלום למילכה. לא זכרת שיש חיסיון על כל מה שנאמר כאן?", הזדעקה טליה.

"מה כבר התחלנו בטיפול? חשבתי שזה מילים 'אאוט אוף זה רקורד'. הטיפול הזה יקר בטירוף ולא מתאים לי לבזבז את הכסף על הטיפול שלך, כבוד המטפלת", קפץ יואב מנגד.

עכשיו טליה הזדהתה עם ורדית. ווואי איזה בעל כיליי יש לה. רחמים עליה. ואז היא נזכרה בצד החצי השוויצרי שלה, הצד שניצל מהשואה הארורה. ושעליה להיות גם נייטרלית וככה להצליח בטיפול.

"אתה צודק יואב. יש גבול. הטיפול מתחיל מעכשיו. מצאת לי חתן בשבת?".

"לא. לא מצאתי מישהו מושלם כמו הסרט שאת חיה בו. זה הכול בראש שלך. אם תרצי תוכלי להתפשר ולהתחתן תוך חודש וחצי. כמו שאנחנו התחתנו בתוך חודש ושבוע".

"רגע. אז אתה רוצה להגיד לי שהתפשרת?", קמה ורדית מלוא קומתה, משל היא בדיון הוכחות בבית המשפט.

"יואב הצטנע בפינתו. סליחה יונתי. נפלט לי. אצלנו המצב היה שונה. בך התאהבתי אחרי הדייט הראשון. סתם מרחתי את הזמן חודש וקצת...".

ורדית ישבה ונרגעה. "טוב אהוב לי, אני גם התאהבתי בך יחסית מהר. לא בדייט הראשון, אבל בדייט החמישי בהחלט...".

"טוב. אני שמחה בשבילכם. אני רואה שאתם זוכרים יפה. איך הולכים לכם תרגילי הזיכרון בבית? אתם מרגישים שינוי?".

"כן. ענתה ורדית. אני מרפה יותר ומעבירה על הפאשלות שלו. אני זוכרת וממשיכה הלאה".

"גם אצלי יש שיפור. ענה יואב. אני זוכר את כל הטובות הקטנות שהיא עושה לי. זה ממלא אותי באהבה מטורפת אליה. השבועיים כיף כף חזרו להיות כיף באמת".

"יופי אהובים. אני שמחה שלמדתם שחשוב לזכור. ולגבי המפגש הבא, בגלל מגפת הקורונה עליי לסגור את הקליניקה. אלו ההנחיות החדשות של משרד הבריאות. תרצו להיפגש בזום או לחכות עד יעבור זעם?".

"נחכה עד שיעבור זעם. אין תחליף למפגש הישיר איתך. הוא פותח אותנו בטירוף. בזכותך התקשורת שלנו השתפרה פלאים. לא נשכח אותך לעולם. אנחנו מחכים כבר למפגש הבא בירושלים. לא רוצים מפגשי זום רחוקים..."

טליה המשיכה לסבתה ברחוב נג'ארה, היא נבלעה בסמטאות הציוריות. המזכירות את צפת המעטירה. טליה נכנסה וסבתא הייתה לבושה בפיג'מה, היא לא זכרה שפורים היום, היא בקושי זיהתה את נכדתה.

פניה של סבתא היו חתומות. היא לא שמחה. רק בכתה. טליה כבר לא יכלה לדבר איתה. היא נפרדה ממנו בעצב רב. היא ידעה שהיא לא תוכל לראות אותה שבועות. כי על פי הנחיות משרד הבריאות סבתוש שלה בקבוצת סיכון. היא נישקה אותה והמשיכה לדרכה.

חודש של בידוד סיוטי עבר על טליה. להיות חודש כלוא רק עם מילכה. לא הרבה יכולים לשרוד. בחלומות שלה כל הזמן מוטי חזר אליה. ותמיד הוא היה עם ליה. הפנה לה עורף. היא קמה מבועתת מדי בוקר.
את ליל הסדר היא ערכה בזום עם ההורים שלה מרחוק. הם סיפרו לה שסבתא רחל נדבקה בנגיף והיא מאושפזת. טליה בכתה בטירוף ואפילו הארבע כוסות לא עזרו לה לשכוח. החיבוק של מילכה כמובן לא עזר. טליה רק חשבה על סבתא המונשמת במחלקה סגורה לבדה. "אולי אני הדבקתי אותה בטעות?", היא זעקה בדממה אילמת.

במוצאי חג ראשון הייתה ההלוויה של סבתא רחל. רק עשרים אנשים הורשו להשתתף בדרכה האחרונה. סבתא רחל הצטרפה למשפחתה בשמיים. לסבא נחום. מכל העדר הענקי שלהם. רק שני מניינים יכלו להשתתף. נחלי דמעות פרצו מטליה. היא התעלפה ופינו אותה באמבולנס לטרם.

באישפוז טליה נדבקה בנגיף. היא אושפזה במצב קל במלונית דן בירושלים. שם היא פגשה את דן הירושלמי. רווק ביצתי מקטמון הישנה. הם התאהבו בטירוף מההתחלה. שום דבר לא הפריד ביניהם, גם לא המסכות. אחרי חודש ושבוע הם הבריאו והחליטו לא להמתין. הם התחתנו על פי המגבלות של משרד הבריאות. אותם עשרים אנשים של ההלוויה באו לחתונה. כי כל המשפחה של דן בלונג איילנד. עוצר הטיסות מנע מהם להשתתף. ואפילו מילכה לא הגיעה לחתונה, מול חומות העיר העתיקה.

טליה ידעה שסבתא רחל לא שכחה אותה. היא שלחה לה את המלאך דן. שחיבק אותה באובססיביות כל הזמן.
הזיכרון של מוטי הלך ודעך. זיכרון השואה של סבתא נהפך למורשת היסטורית.
ברגע שמוטי שאג "אם אשכחך ירושלים", טליה ידעה שזהו זה, היא הגיעה למנוחה ולנחלה.
מהיום היא ירושלמית חדשה. היא החליטה להרפות, להשאיר את גבעת שמואל, את מוטי ואת השואה מאחוריה. היא הרפתה מהצורך לזכור ולחפור בלי סוף על העבר. היא החליטה להיות נאה דורשת ונאה מקיימת. להרפות מזיכרונות תוקעים, כפי שהיא ממליצה למטופליה.
את כוח הזיכרון היא ניתבה כמו סבתה, לזיכרון ירושלים. לזיכרון העיקר והנצחי שבחיים. לא הטפל.

עם דעיכת הגל הראשון של המגפה, החליטו דן וטליה להקים עמותה חדשה, לאלו הבודדים שנשארו מאחור. העמותה נקראה 'אם אשכחך'. עמותה שנותנת טיפול רגשי בירושלים, לרווקים ולרווקות.
זיכרון ירושלים מזכיר לרווקים/ות שעליהם לשכוח, להרפות מהזיכרון האובססיבי, כדי לזכור מחדש. כדי להקים בית חדש.
אם אשכחך, לא אם כמילת תנאי, אלא אם במשמעות של 'כי'. כפי שלמדנו ברש"י על פרשת שבוע בכיתה ד'. כדי להגיע לאם אשכחך בחופה, חובה להקדים כי אשכחך.

דן וטליה ייבשו את הביצות. הם נהפכו לסלבס. אבל הם רק רצו להוציא עוד ועוד אנשים מבידוד. אפילו את מילכה הם חילצו מבית האסורים, אחרי מכשולים רבים. ומני אז הם ידועים כזוג של 'אם אשכחך'.

וירושלים לא שכחה אותם. הם המשיכו לפעול בה ולזכור אותה עד שיבה. עד אשר גם יומם הגיע ועל מצבתם נכתב: "הזוג של אם אשכחך ירושלים, זכרונם לברכה, לא שכח את מבודדיה".

אם אשכחך ירושלים

בְּרֵאשִׁית. ברא אלוקים את השמים ואת הארץ. ויהי ערב, ויהי בוקר – יום אחד.
היה אור, חשתי תוהו ובוהו בתוכי, חשך עולמי, נפלתי לתהום. רוח אלוקים ריחפה, מצאתי את עצמי עומדת מול קיר שמסתיר את הקדושה הקבורה, ובוכה.
פתאום חזר קולי, "התפשטתי" כולי. מישהו נגע עם אצבעו - בלבי, הבטיח לשמור עליי. כיסה אותי ברחמיו, קשר את ורידיי ותפר את כאבי, על אף שתיעבתי את האדם שברא. היו עליי שריטות שטרם הגלידו, ראה ונעצב. סימני מחנק היקפו את צווארי, ראה וכעס. ביקש תקשרי את השרוכים ותצאי לדרך ארוכה. כדרכו של עם ישראל. פה הבית שלך. ככל שתתעייפי במהלך מלחמת השחרור שלך, תבואי אליי. אני מבטיח לך אהבה.

אני, הגיטרה והבריחה.

עיר סודותיי, אומרים "עֲשָׂרָה קַבִּין יֹפִי יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה יְרוּשָׁלַיִם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ", את משתבחת עם השנים. עומדת לי מתצפתת על יופייך, נפעמת מאורותייך, ואת כהרגלך, מחבקת את נופי ילדותי, את הריסות הווייתי, ואת עתידי הנוטה בערפל.
ואני כמוך שקטה – בום הפגזה. הופכת למבהילה. כאשר באמצע יום שגרתי ושלוו, נופלת סכין מידיו של מחבל שרצה לדקור חפים מפשע. רחוב יפו הארוך הומה אדם וארוכה הדרך לשלום. אירוע שמזכיר אנשים שמשחזים את הסכינים ורוצחים לי את האופי. בעוד שמירה בהר הבית ירייה שמה קץ לרוע אחרי ששפך דמים. אבא תשוב כבר הביתה עם המדים הצחים, תשתחרר כבר מבית החולים – האנשים פה מפחידים. צווחים עליי רוצים לגרש אותי אבל אני שומרת על הבית, כמו שומר שהופקד על חומות ירושלים.
זיכרוני ממהר לשוב להיות טראומטי, שולף תמונה של אנשים ששונאים אותי כי אני שונה, שולף זיכרון על אנשים שנשרפים חיים באוטובוסים מדממים, אנחנו לא שוכחים, ילידיי שנות התשעים. ושלום לכל החברים.

צפירה, הצדעה. דמעה.

עיר הבירה השכולה, מתיישבת בשבעה על ילדייך, אך זקופה וחזקה, וגם כשקשה אני לא מפסיקה לבקר אותך. אני שואלת לשלומך. אני שואלת מה לי ולך. יש בך הכל מהכל- כיפות ופאות, גברים עם קוביות, שמלות ארוכות, נשים שחושפות, יא-חביבי, כמה תפילות בכמה שפות, אני מזהה ערבוב של כמה עולמות, שמתנהלים במקביל אבל מופרדים.
את מזכירה לי את עצמי, יש בי עולמות משוסעים, מחשבות מסועפות, שפות שבורות, מנסה לתפס באפיסת כוחות וגדר האושר גבוהה עליי. אני מהלכת ברוממה בין כולם, לבושה דמות "הזר" שאני, המנוכר, ותוהה, לאן מועדות פניי, מה אבד לי אצלך. אט אט חוזרת לשמוע קולות מהעבר שטענו את לא פה ולא שם, את תמותי לבד, תמותי, ומי אמר לכם שכל כך בא לי לחיות איתכם?

חשה שהעולם הזה כבד עליי, אני צריכה גחמה, אבל בינתיים למי אכפת? סליחה? זה זמן האיכות שלי ושלך! תבשיל בשוק מחנה (קובה סלק חמוצה) יכול לספק לי אושר אירעי, נחמה. פותחת שולחן, ופותחת דף חדש, והנה אני כותבת לך, ובערב מלחמה.

שריקת הפתיחה. התקווה.

את תמיד היית לי בית, במקום לזרועות פתוחות וחמות, ברחתי אלייך להירגע. הגעתי ילדה צוענית, וידעתי בך את האתנחתא הראשונה, כשהופגז השטן ברעש המגרש, כשנפשי פרכסה, שרתי בטדי לתקווה.
הייתי מלאת שנאה אחרי שיצאתי מהנוף הפסטוראלי ששנאתי עם הכתמים שעליי, עפתי משם ועפתי גם כשניצחנו למרות שהיו גזורות לי כנפיי, הרגשתי קלילה אפילו כשחשתי שסטיגמות במשקל אבני ירושלים האיתנות מונחות על כתפיי. יום אחד פקחתי את עיניי והבנתי שהיום הקשה בחיי שלח אותי אלייך.

בין העבר לעתיד.

באותו היום שנאתי איש שהתגרה בכאבי ואמר מי שאין לו עבר אין לו עתיד. בזמנו לא הייתי מתהלכת כטווסת מיוהרה. עד לא מזמן התביישתי בעבר, פחדתי, הסתתרתי מאחורי לבוש שחור מסופד, הסתרתי. המשפט שלו שכב שנים במוחי, בעבע תסכולים, עד שאהבתי אותו ואותי. היום אני לוחצת לו יד – ירושלים שיקמה אותי.
יום אחד חזרתי לירושלים אדם שמנסה לבנות את עצמו בשתי ידיים, וללא התראה לבי נשבר, בהתחלה לא ידעתי שקוראים לזה אהבה. מאן לי לדעת שאדם מאוהב לא נותן לאף אחד אחר לתפוס את מקומו של אהובו בליבו?. מסתבר מבלי שארגיש אלוקים עמד בהבטחתו. האהבה הייתה התיקון שלי, ואהבתי היא כמו המציאות שלנו בצל הקורונה- אהבה תלויה ועומדת.
כמה טוב הפקתי ממך עיר יקרה שלי, כל דבר בחיי קשור אלייך. אומרים מי שלא חיי בך נגנב מיופייך, אבל נעלמות מעיניו הסתירות הרבות שבך שמי שגדל בקרבתך מודע אליהן. עם זאת, מי שמכיר אותך מקבל אותך כמו שאת. מחכה שיתאפשר לי לבוא אלייך ולהודות לאלוקים על האהבה שרק עכשיו, שהוחמצה, הבחנתי בה, ואולי מוטב שלא תתממש?. בכל אופן, גם סטירה וכאב מקובל עליי ממך.
אני אוהבת את העיר שלא יודעת מה אבד לי בה, אבל בה מצאתי את עצמי. למדתי לאהוב מבראשית.

לא אשכחך ירושלים.

אמונה, רישיון והצלחה

"נו תגיד לי אני לא עומדת במתח."

"מצטער אבל לא עברת."

המחנק בגרון היה כבד, שוב ושוב נכשלתי בטסטים. הייתי אז בכיתה י"א והנושא שדיברו עליו יותר מכל בכיתה היה מי עברה טסט ומי נכשלה. חברתי לכיתה נעמה, שהתחילה ללמוד זמן רב אחריי עברה טסט. זה היה מתסכל. היו לילות שהייתי מתעוררת בהם בבהלה ומרגישה תחושת כישלון על כך שלא הצלחתי להוציא רישיון.

הגיע יום ראשון, היום שבו היה לי טסט בפעם השמינית. בשבת שלפני כן הייתי בירושלים עם אמי וסבתי במלון בירושלים. סבתא שלי גרה באותה תקופה בניו ג'רזי והיא הגיעה לביקור בארץ. זאת הייתה שבת מיוחדת, בפעם הראשונה סבתא שלי סיפרה את הזוועות שעברו עליה בשואה. היא סיפרה הכול, לפרטי פרטים, מהתקופה שלפני המלחמה ועד הסיום המתוק, לכאורה. כל משפחתה נספתה בשואה מלבד שתי אחיותיה. לו רק הייתי יכולה לכתוב את דבריה או להקליט אותה. במוצאי שבת חזרתי לביתי בירוחם כיוון שיום למחרת היה לי טסט בבוקר.

בבוקר, בין הקפה ללחץ שלפני הטסט ישבתי וכתבתי מכתב לקב"ה: "אלוקים יקר שלי.

נכשלתי כל כך הרבה פעמים ופעם אחר פעם קמתי. למרות כל הקושי לא ויתרתי ולא התייאשתי. אני מתחננת לפניך שאעבור את הטסט הזה, וזה ייתן לי שיעור לחיים, שלא משנה כמה הם קשים אסור להתייאש. אני יודעת אעבור עוד המון מכשולים, הרבה יותר קשים וכואבים, אך אזכיר לעצמי שאסור לוותר, לא משנה מה, לא להישבר. לנסות שוב ושוב ליפול ולקום מחדש, ובסופו של דבר אצליח."

הלכתי לטסט עם אמונה חזקה בקב"ה.

הטסט עבר בצורה טובה, עד הרגע שבו הטסטר נגע לי בהגה. ראיתי את התסריט המוכר לנגד עיני אך המשכתי את הטסט למרות הכול.

בערב נסעתי לירושלים, היה זה ערב יום הזיכרון ונסעתי שוב את הדרך הארוכה בין ירוחם לירושלים כדי להשתתף בערב "שרים וזוכרים" בבריכת הסולטן. לא הייתה לי ברירה אלא להתקשר למורה נהיגה שלי. לקבל את ה"לא" המוכר והידוע.

"מה שלומך שני?" שלמה שאל אותי ולי לא היה כוח לשיחת חולין רציתי לשמוע את הכישלון מהדהד לי שוב בפעם האחרונה. החלטתי שאחרי הטסט הזה אני מרימה ידיים. לא היו בי כוחות לשוב ולהיכשל.

"בסדר מה איתך?"

"היה יכול להיות יותר טוב, צר לי."

"שוב לא עברתי נכון?"

"צר לי אנחנו נאלצים להיפרד."

"מה זאת אומרת?"

"עברת את הטסט יקירתי."

"באמת?"

"כן מזל טוב."

החיוך לא מש מפני, הרגשתי תחושת ניצחון.

לא עשיתי את כל הנסיעות האלו סתם, לא סתם כתבתי לקב"ה מכתב, לא סתם הצלחתי רגע לפני שהרמתי ידיים.

ערב יום הזיכרון היה עצוב ומרגש. בבוקר יום הזיכרון הלכתי לטקס בהר הרצל. ואז הגיע הרגע הקשה הזה, השעות בין יום הזיכרון ליום העצמאות. שעות שבהן עצובים וכואבים אך מאידך מתחילים לארגן את המנגל המסורתי.

בערב יום העצמאות חגגתי את ההצלחה הקטנה שלי, את עצמאותה של מדינת ישראל ואת שחרור ירושלים במלחמת ששת הימים. כל מה שצריך כדי להצליח בין אם מדובר במלחמה, הקמת מדינה ולעבור טסט הוא הרצון להצליח, אמונה בקב"ה, להיות עם כוחות ליפול ולקום כל פעם מחדש, ולא לוותר עד שמשיגים את המטרה.

מאז, בכל פעם שאני מגיעה לבקר את סבתי שעשתה עלייה בגיל תשעים ואחת, (אחרי ששנים ניסינו לשכנע אותה לעשות עלייה וכבר חשבנו שזה לא יקרה והיא סוף סוף הסכימה), אני נזכרת בתחושה ההיא, באותה שיחת טלפון ויחד עם האוויר הצלול של ירושלים אני מבינה שהכול אפשרי.

בין אהוד בנאי לבוב הבנאי / אריה כפירי

"בין אהוד בנאי לבוב הבנאי: המדע מאחורי שמות משפחה ותרבות פופולארית" התגלה מהר מאוד כקורס משעמם. המרצה, פרופסור אלברט אוחנה, בן 32 בלבד, נחשב לאחד העילויים הגדולים בעולם בתחומו וכבר פרסם שנים עשר ספרים שתורגמו לשמונה עשרה שפות. אני יודע את זה, כי בדקה הראשונה בה עוד הצלחתי להקשיב, הוא בחר לחלוק איתנו את המידע הזה. להבדיל ממרצים מבוגרים שניכר שהם מתאמצים להיראות צעירים, נראה היה שהוא מתאמץ להיראות זקן : הוא לבש חולצת משבצות אפורה עם שלייקס, הרכיב משקפיים עם חוט ואני די בטוח שהוא צבע את שיער ראשו ושיער הזקן המדובלל שלו כך שיהיה בהם כתמי צבעי שיבה.

כיוון שהיינו קבוצה לא גדולה של סטודנטים, כארבעים במספר, לא יכולתי להעלם בפייסבוק בלי שזה ייראה רע. נקטתי בטקטיקה שמצריכה המון משמעת עצמית, אותה הצלחתי לגייס עד סוף השיעור : ישור מבט קבוע במרצה תוך ריקון המוח, ומידי פעם שינוי קל בהבעת הפנים.

אחת הסיבות המרכזיות בגללן בחרתי באוניברסיטה העברית בירושלים, זו תוכנית אבני פינה. היועצת האקדמית הסבירה לי על זה בהתלהבות בטלפון ואני התמלאתי בסקרנות אינטלקטואלית ומיד לאחר מכן בגאווה על זה שאני בכלל מסוגל להתמלא בסקרנות אינטלקטואלית. אם היה לי גם שכל, ולא רק גאווה וסקרנות אינטלקטואלית, כנראה הייתי מגלה תוך שעתיים או יומיים שבכל האוניברסיטאות יש תוכניות כמו אבני פינה. אבל לא היה לי. וכך, מלא בגאווה ובסקרנות אינטלקטואלית, בחרתי קורס אבני פינה ראשון, על פי קריטריון אחד – לאיזה קורס יש שם שנראה לי הכי אינטלקטואלי ומתוחכם. כפי שאתם מבינים, שם מגניב התברר כקריטריון חלש בכל הנוגע לעניין שהקורס יעורר בפועל.

כך או כך, ידעתי שלקראת השיעור השני אני חייב למצוא טקטיקה אחרת שתעזור לי להיראות כאילו אני מקשיב, בלי לרצות לבכות. למרבה השמחה והצער, עידו במלעיל, המנטור שלי לצליחת התואר, שהיה באותו מסלול כמוני שנה מעלי מה שהופך אותו לבר סמכא, הסכים לחלוק איתי מחוכמתו וניסיונו בהקשר זה. ישבנו ב"תמול שלשום", בית קפה ירושלמי אייקוני שנטען באזניי פעמים רבות שאני חייב להכיר, ועל אף שבדיעבד לא הייתי חייב להכיר, חזרתי על אותה טענה באזני אחרים. "אין שום בעיה שתהיה בפייסבוק כל השיעור, ואפילו תראה סדרות או תשחק משחקי מחשב" אמר עידו במלעיל תוך שהוא מסתכל אל האופק ומגרד את סנטרו, "אבל פעם ברבע שעה או חצי שעה אתה צריך להקשיב לדקה אחת". בשלב זה לא נשמע לי מוצלח מידי, אבל המתנתי בסבלנות. "לאחר כל דקת הקשבה" הוא חזר מעולם הגיגיו לאחר זמן מה, "אתה צריך להצביע ולשאול שאלה או להעיר הערה. רצוי להתווכח עם המורה, אם אפשר". עידו במלעיל סיים את דבריו, שתה שלוק מהקפה שלי, קם, שתה עוד שלוק מהקפה שלי, והלך משם.

למרבה השמחה והצער, הצעתו של עידו במלעיל התבררה כהצלחה מסחררת. בדקה ה-17 של השיעור השני, לאחר קריאת סטטוס על למה ביבי טוב ותגובות אליו, התחלתי דקת הקשבה במהלכה קבע פרופסור אוחנה כי הצלחה של תוכניות טלוויזיה לפעוטות נקבעת בראש ובראשונה לפי כמות הבדיחות שיש בהן ומיועדות להורים של הפעוטות, שהם אלה שבסופו של דבר קובעים במה לצפות. לא הצלחתי להעלות בדעתי שאלה או הערה בהקשר לטענתו של הפרופסור, אבל כשבדקה ה-35

לשיעור הקשבתי שוב ולמרבה ההפתעה הוא חזר בדיוק על אותה טענה שטען בדקת ההקשבה הקודמת שלי, הצלחתי לדלות ממוחי שאלה רלוונטית. "האם אתה סבור" התחלתי לשאול, וממילה למילה נימת קולי הפכה למבוישת מעט פחות, "שככל שהשנים עוברות, יש דורות דעתנים יותר של פעוטות, מה שעשוי לשנות את שיווי המשקל?". המרצה קבע בטון נלהב ש"מדובר בשאלה מרתקת!" ואני שקעתי לדיון בקבוצה של פמיניסטיות רדיקליות.

בדקה ה-60 לשיעור הרצה פרופסור אוחנה על כך שהכיבוש הוא הבעיה המרכזית של מדינת ישראל ואני הצבעתי וציטטתי מתוך קריאותיי האחרונות כי ההשחתה המוסרית שנובעת מהכיבוש מתבטאת בתחומים נוספים שחשוב להזכיר, כמו פרשיות השוחד של ראש הממשלה, ונושא הדרת הנשים והשתקת ההטרדות המיניות כלפי נשים. לאחר שניות ספורות בהן הפרופסור החריש והתבונן בי במבט שלא ידעתי לפרשו, הוא התחיל למחוא כפיים ותשעה עשר הסטודנטים המתמידים שאשכרה גם הגיעו לשיעור השני בקורס, הצטרפו אליו. הרגשתי כי הגעתי לשיא לפחות ליום זה, וחסכתי לעצמי עוד דקת הקשבה מתוכננת בחצי שעה שנותרה.

משבוע לשבוע הערותיי ושאלותיי תרמו יותר ויותר לשמחת החיים פרופסור אוחנה, שניבא לי עתיד מזהיר באקדמיה או בכל תחום אחר שארצה. כשבשיעור החמישי קישרתי בין קביעתו כי דונלד טרמאפ הוא גזען ומיזוגן לבין היעדר ייצוג לטראנסג'נדרים בסגל האקדמי של האוניברסיטה העברית בירושלים, הוא ביקש את אישורי לשלב תובנה זו בספרו החדש. כשבשיעור העשירי נתתי נאום תקיף בעד החלת זכות הבחירה גם לפליטים אפריקאים וגם לעוברים, תוך שאני קובע כי הפלייליסט בגלגלצ הוא שיקוף למשיחיות הפושעת בחברה הישראלית ומתבטאת בעליה האלימה להר הבית - הוא לא הסתפק בלמחוא לי כפיים וסחף אחריו בכך את הכיתה (כפי שהתרחש בממוצע אחת לשיעור), אלא דרש מכל חמשת הסטודנטים הנוספים להיעמד על רגליהם ולאחר מכן על השולחנות על מנת להדגיש את הכבוד כלפי תוך מחיאות הכפיים.

במקביל, השיעורים הללו הפכו להיות הזמן היעיל והאינטלקטואלי ביותר בשבוע שלי. הפייסבוק מתברר הוא דרך נהדרת להעשיר את הידע במגוון רחב של נושאים, כשכל אחד מהם יכול לבוא לידי ביטוי בשאלה או הערה שלי בשיעור.

השיעור המוצלח ביותר בסמסטר היה השיעור האחרון, שהוקדש לחזרה לקראת המבחן. בשיעור זה, פרופסור אוחנה כל פעם מחדש העלה לדיון נושאים מרכזיים ממהלך הקורס, שאל שאלה שהתחילה במילים "מי יודע" ומיד בתום השאלה הסתייג ואמר "מי יודע, הכוונה, חוץ מארז". זו ההזדמנות לציין שקוראים לי אלון, אבל הפרופסור חשב שקוראים לי ארז ודבק במחשבה זו החל מהשיעור השלישי. זכות, או יותר נכון חובת הדיבור, עברה כעת ללילך, הסטודנטית היחידה חוץ ממני שהמשיכה להגיע לשיעורים. היא ניסתה ככל יכולתה, אבל בסופו של דבר כשהגיע תורי לא נותר לאף אחד בחדר ספק לגבי מי הסטודנט המבריק של הקורס הזה.

. החלטתי להקדיש יומיים ללמידה למבחן. ביומיים האלה עשיתי מה שעשיתי בשיעורים : קראתי דיונים על הכיבוש, פמיניזם, זהות מזרחית, הפליטים מאפריקה, ביבי, טראמפ, להט"בופוביה, חומת ההפרדה

בירושלים כיצוג הציונות והצינוות כיצוג הגזענות, ועוד. זאת כאשר אחת לרבע שעה או חצי שעה אני בוחר נושא אקראי מהסילבוס ונותן נאום של דקה עליו, בהשראת נושאי הקריאה האחרונים שלי.

ארבעים סטודנטים הגיעו למבחן, ואלה שתפסתי את מבטם נראו שמחים למדי ואפילו מאוד כשהחלו לסקור במבטם את טופס המבחן. אני, זחוח למדי, משחזר בראש את אמירתו של פרופסור אוחנה שהוא מעוניין להפוך אותי לעוזר הוראה ועוזר מחקר שלו, אפילו שאני בשנה א', כנראה נראיתי מזועזע לחלוטין מיד לאחר מבטי הראשון בשאלות. מבחן רב ברירתי, מה שמכונה מבחן אמריקאי. "על פי תיאורית התאמת השמות של ריצ'רדסון, כיצד ניתן לתאר את המתאם במקרה של מוסיקת הקאנטרי האמריקאית? (א) כאוטי (ב) מיזוגני (ג) מדויק (ד) כל התשובות נכונות" היכתה בי השאלה הראשונה, ולאחריה שלושים ותשע שאלות נוספות בהן יכולת החרטוט המרשימה שסיגלתי לעצמי לא יכולה הייתה לעזור לי, והדבר היחיד שכן יכול היה לעזור לי – ידע רלוונטי – לא היה לי בכלל.

במשך כרבע שעה זגזגתי בין לקפוא באימה לבין לעיין בשאלות, עד שנזכרתי בפרט מידע חשוב אליו במקרה הקשבתי בדקה הראשונה של השיעור הראשון בקורס. ארבעים אחוזים מהציון הסופי יינתנו על השתתפות פעילה בקורס, ואין ספק שפרופסור אוחנה צפוי להעניק לי בהקשר זה ארבעים מארבעים. עם בערך 25 נקודות שאני צפוי להשיג במבחן על ידי הקפה אקראית של תשובות, כנראה שאני בכל זאת הולך לסיים את הקורס הזה עם ציון עובר.

בצרעת הרחבת לי

זה היה בצהרי היום. השמיים מחוץ למסעדת 'דוידקה' היו כחלחלים עם נגיעות של אפור. על הבר, לצידי, ישבו שלוש בנות צחקקניות. כנראה הן מחכות לשוטרים הבריטים שסיימו את משמרת הלילה שלהם. נוסף להם היה זקן אחד שבדק בקפדנות את המנה שלו וזקן אחר עטור זקן שלא נגע במנה הפרוסה לפניו אלא המשיך והתעסק לפרש במילים הצפופות בספרא דבי רב בו קרא. הזמנתי גזוז תפוזים. היה זה המשקה הראשון שלי כבן חורין מזה שנה וחצי. הייתי לבוש באותם הבגדים בהם הייתי לבוש כאשר נגזלה חירותי ע"י מייג'ור קאנינגהם. מכנסי כחולים קצרים וחולצה לבנה משובצת בקווים כתומים עדינים. בסנדלים פתוחות אצבעותיי השתובבו, והחבורות על ברכיי נשארו כשהיו. לא הצלחתי לפסוק בדעתי, לאורך כל אותה שנה וחצי, אם היה במעשיי אמת של ממש או שמא רק תשוקת נעורים. את המוזג הכרתי מימי בחרותי, הוא היה חברו הטוב ביותר של אבי. ביום בו נעצרתי והובלתי למשפט רגלית דרך רחוב יפו, עמד שם ועשה בדיוק מה שאבי, אם היה בין החיים, היה עושה - שתק. שתק ושתיקתו רעמה עליי כ"כ שכמעט נאנחתי לרווחה כשהוכנסתי לניידת. הבריטים עתה נכנסו. אחד קרא למשמע צהלות הבנות: ג'ו! מרטיני לשישה! הישרתי מבט אל ג'ו, כלומר, אל יוסף שכמובן הגיש את המשקאות בלי להניע שריר אחד בפניו. הוא הסתכל בי חזרה בעיניו החומות ואמר חרישות: 'חשבתי שתודיע לפני שתחזור'. נחרתי לעברו. הוא המשיך 'שנה? כמה זה היה דוב? שנה וחצי? וכלום? שום מילה?' סיימתי את המשקה ויצאתי. התחלתי להתהלך ברחובות העיר. ראיתי גברת עטורה במעיל פרוותי ושני ילדיה החנוקים במעילים פרוותיים משל עצמם יוצאים ממלון קאמיניץ, ונזכרתי כי אין לי פרוטה בכיס והתנחמתי בעובדה שגם הרצל עצמו לא זכה ללון במלון זה. המשכתי בהליכה ארוכה והגעתי עד מוזיאון רוקפלר 'הממזרים יודעים לבנות' שמעתי זקן אחד אומר לבנו. לאורך כל הליכתי היה נדמה שכל לבנה ולבנה חיכתה לי במקומה בדיוק כפי שהייתה, ועם זאת, כאילו האוויר כולו התחלף באוויר של עיר אחרת. היה זה הבית של ליאורה מולו נעצרתי. הנערה הבלונדינית עם העיניים הכחולות העמוקות הללו שגזלה את עיקר שנות נעוריי. אביה לא סבל את המחתרות. זה לא היה פלא לגלות כי המשפחה עקרה ללונדון. לפי הדיירת הנוכחית היה זה בסביבות הזמן שהפסקתי לקבל את מכתביה. לא היה זה אובדן עבורי, כי ידעתי ששום גלרייה בלונדון לא תוכל להשאיר בה ניצוצות שמחה כזקנות ירושלים אשר היו עוברות מעל דוכנה הרעוע ועמוס המכחולים ומשאירות לה משמשים מיובשים ולחי סגולה מצביטות. לעתים אמרה שהציור שלה את נופי העיר לא היה מושלם אילולא אותן הזקנות המגיבות לו. השתעשעתי ברעיון לכתוב לה מכתב, כאשר עיני נחו בשוק, אליו הגעתי לאחר כמה שעות של הליכה, על דמותה של אישה אחרת שזיהיתי במדויק.

הייתה זו ציפורה-חנה לוין. הייתי בטוח. זיהיתי אותה היטב מן התיאורים של שותפי לתא. לבושה הייתה במטפחת שעליה ציור חומותיה של העיר העתיקה. מטפחת תכולה עם תפירות בחוט בצבע ירוק. עיניים עייפות וקמטים מסתובבים וגדלים כאדוות מים סביבן מעידים שניהם על שנים רבות של הליכות, זוג משקפיים עגולים על קצה אפה וחיוך רחב מאוד מעיד על שנים של נעימות הליכות. עוד אני מנסה להאמין למראה עיניי והיא החלה ללכת, נסחבת בשקיות הבד הגדולות והעמוסות הללו. רצתי לעברה 'תסלחי לי! ציפורה-חנה! התוכלי לתת לי לסייע לך?'

ענתה לי בשנינות -'אל מול בחור זר הייתי יכולה למחול על כבודי. אבל כאשר זה מכיר בשמי, איך אוכל לדעת למי אני חבה את חובי?' אמרה בחיוך רחב. 'מי אתה ברנש?' שאלה בסקרנות והגישה לי שתי שקיות מן המצבור אשר היה בידה. משום מה, כאילו לא שאלה לשמי, עניתי לה את הדבר הראשון שיצא מפי: 'אבי היה מתעקש כל ערב שבת שנלחץ את ידו של ר' אריה לוין. הוא רצה שתהיה בנו 'קדושת כלי שני' של המצורעים הרבים בהם טיפל'. 'אם כך', ענתה בהחלטיות, 'אתה מוכרח להצטרף אלינו לארוחת ערב!' ענתה בחביבות והמשיכה לפלס דרכה. נשארתי משתהה מאחוריה. שפתותי הכשילוני. כיצד אוכל לספר לה שלא באמת נברא הדבר? עקבתי אחרי הזקנה שדידתה דרכה אל הר גריזים.

הכרתי את ר׳ אריה לוין בכלא, הרי הוא היה ידוע ברחובות העיר בשם רב האסירים בדיוק כפי שהיה ידוע בשם רב המצורעים. ביקוריו היו כל כך מעודדים.. היה זכור לי היטב קולו העורבני והעברית השבורה של מייג׳ור קאנינגהם כשביקש ממנו, ״אם יכול אתה״, לבקר גם את אגף האסירים הערביים כדי להעלות את מצב רוחם. הייתה זו ברכה כל פעם כשנכנס. את צפורה-חנה זיהיתי לפי המטפחת שהביא פעם יחד איתו לכלא כשהיה בדרך לתקנה אצל התופרת. צפורה-חנה נכנסה לפניי לדירתה הקטנה והחמימה שבקומה השלישית. היה זה נס שהצלחנו לעבור את המדרגות הקטנות הללו. מיד עם כניסתה, החלה לחלק לי משימות. אחרי שנה וחצי של דייסה עבשה היה זה מרענן להיזכר בריחו הסותר של הבצל הירוק הטרי, והאחיזה בגזר מבושל מלוא צורכו החזירה אותי שנים אחורה, לגינת הירק של אמי. הקציצות, הקילופים והערבובים נוצחו ביד רמה ולא הרגשתי אלא פועל פשוט ומאושר. וכל ליבי ציפייה לרגע שיכנס היחיד אליו יכולתי להקשיב בתורת פוקד פקוד. ברגע שיסיים עם המצורעים יכנס לכאן, אמרתי לעצמי בחיוך. נחתי מן הבישולים בעוד הגברת המשיכה במרץ, והפניתי רגלי אל עבר הספרייה הצפופה המוצבת בסלון. עיינתי בשמות הספרים, בכריכות הקשות אך מתפוררות הללו, בתמונה של רב איסר זלמן מלצר, ונזכרתי שוב שעוד רגע יבוא תלמידו. ממש מהדלת הזו..

פתאום נשמע מנעול הדלת מסתובב. ׳הנה הוא כאן!׳ קראתי. פתאום לא חששתי לכשתבין צפורה-חנה שאין אני מתלמידיו אם כי מאסיריו, הרי רבי הגיע.

בדלת נכנסה בתנועות חלושות דמות אשר לא הזכירה את דמותו הישישה של ר׳ אריה. הייתה זו נערה דקה, זרועותיה עקומות ועיניה כשקדים ירוקים. שערה החום הארוך משתפך על גבה ותווי פניה נאים. צפורה-חנה יצאה וצחקה, רווח לה שבעלה לא הגיע בעוד התבשיל לא קרוב להיות מוכן. ׳הבאתי מחית תפוחי אדמה׳ אמרה הנערה בקול שמתיישב היטב על שפתיה הדקות שהפכו לחיוך רחב. צפורה-חנה חבקה לה. ״ילדה מקסימה שכמותך! בוא, דוב, הכר את מרים׳. ׳נעים מאוד׳ פלטתי. כאילו תפסה את המקום האחרון באוטובוס לר׳ אריה. ׳אני אשים את זה במטבח. עוד מעט תוכלו להיכנס ולעזור לי במרק מה?׳ אמרה צפורה-חנה ונעלמה אל המטבח. מרים לטשה בי עיניים חוקרות והמשיכה להסתובב בספרייה, כאילו היה זה ביתה. ׳נו, אז אתה אחד מבית החולים הממשלתי?׳ שאלה.

היה זה עלבון, כמובן. שהרי לא היה מדובר אלא בבית החולים למצורעים. אולי הייתי מגחך למשמע האמירה אילו לא הייתי נזכר בכך שאם הייתה רוצה באמת להעליב אותי הייתה שואלת אם אני מבית הכלא הממשלתי, מה שהיה אמת, למרות הרושם שהותרתי עד כה על צפורה-חנה. ׳מכנסיים קצרים הופכים אדם לחסר יכולת להיות קרוב לרב בדרך שאינה כוללת מחלה נוראית?׳ אמרתי, והסתכלתי בשיפולי חצאיתה הארוכה שהגיעו מעט מעל לקרסוליה. ׳לא. בכלל לא׳ אמרה כאילו הבינה בעצמה מול מי עמדה. ׳אתה גם מעריץ את ר׳ אריה?׳ לתשובה לשאלה זו לא היה לי איך להוסיף טינה אישית ועדיין בחרתי לא לענות. עקבתי אחרי תנועותיה החלקות בחדר. היא המשיכה ׳אני מעריצה של ר׳ אריה. ההורים שלי היו מביאים אותי לכאן מאז שהייתי קטנה. אתה לא פשוט מתרגש מלראות אדם שכל כולו אהבה לאחרים?׳ שוב לא עניתי. ׳אהבה לאחר היא ראשית צמיחתו. אתה לא חושב? הרי שגם אם זה לא מגיע לו, ר׳ אריה נותן לאדם את המצע להמציא את עצמו מחדש׳. בהתרגשות רבה דיברה, כשעיניה נוצצות. שוב נזכרתי בטיבו של הקשר ביני לבין ר׳ אריה וכמעט רציתי לקבור עצמי מהאמת שבדבריה. הבטתי מהחלון על העיר שרגל כלתה ממנה לאט. האם הנערה היפה שעומדת מולי סבורה שלא מגיעה לי ראשית חדשה? ועדיין, לא יכולתי להסכים איתה ולו על דבר אחד. ׳אמרת בעצמך שהוא מכיר היטב גם את המצורעים׳, ניגבתי את אפי ׳את חושבת שלהם הוא נותן אהבה שגם מהם ׳נגזלה׳? בשל שהם מצורעים אינם ראויים לה? אם לא, מה חסד עשה בפועלו?׳ ניסיתי לתפוס אותה במילותיה. אבל כנראה כשהדברים באים מן הלב הם ׳מצמיחים׳ את אחידותם שהרי המשיכה ללא גמגום ׳ברור שלא. באהבה הזאת שיש לו למצורעים הוא מצליח לחזור לשורשים שהתכסו בצלקות ובעיוותים שהמחלה הארורה מצמיחה על פני החולים. כאן הוא יותר ׳מנכש צמחייה פולשת׳ אפשר לומר׳. שתקה והוסיפה ׳הרי גם מרים הייתה מצורעת׳.

לא הייתי מעריץ של הסברים לתופעות קשות כמו הצרעת, ולאחר שנה וחצי בכלא המונח ״ייסורי אהבה׳ שהיה שגור בפיהם של כלל האסירים הדתיים היה נשמע האבסורד המוחלט בעיניי. ר׳ אריה היה בו משהו אחר, הוא לא חיפש סיבה. הוא היה שם עבורי. איתי הוא שתק. כמו שחבריו של איוב

שתקו בתחילה, כן גם הוא עשה. ׳ר׳ אריה לא מחפש להצביע מהי הצמחייה הפולשת, הוא פשוט עובד את האדמה׳. צפורה-חנה בינתיים קראה לנו מהמטבח כי תשמח לעזרה, אך הייתי להוט מדי להסדיר את ענייני מול אותה צעירה שלא שמעתי, ׳לפעמים אני סבור שאנשים כמוך הם שמונעים מכלל הציבור שלכם להיות כמו ר׳ אריה. העובדה שאתם מצביעים ומאדירים את ר׳ אריה היא בדיוק מה שמרחיקה אתכם מלהיות כמוהו׳. את עיניה המבריקות פערה בין רגע, וחשפה את הלבן האינסופי שהיה בהן, ׳סלח לי! הרי מה אתה עושה כאן, אם לא לייחד ולהוקיר את שמו של ר׳ אריה? כמוך כמוני,׳ עתה היא שוב הסתכלה אל רגליי החשופות והלבוש ה׳חילוני׳ הקלאסי ׳אם כי אולי יותר כמוני׳. עתה קולה של צפורה-חנה נשמע יותר חנוק ׳מאוד אשמח לעזרה כאן!׳ אך אנחנו בשלנו ׳על העיר הזאת לא נלחמתי בכדי שימשיכו לחיות בה אנשים שיבקשו להפריד, להפריד בין שמים לארץ, בין דתי לחילוני ובין נכון ללא-נכון. ברחובות העיר נשמע היטב את הציונים צועדים ורק לאחר מכן את הדברים שיש לך להוסיף בעניין׳. ירקתי. ׳נדמה לי שקצת שכחת מהי הסיבה מדוע אתה עדיין עומד כאן. אם ר׳ אריה הוא לייב, זכור שאתה ׳בער׳! המגוון יכול להיות דפוס של העיר. אבל זה מה שהוא, דפוס. תחת העיוותים בגוף נמצא את הפנים ושורש הצמיחה, מקור הכל. ואם לא לזה מתכוון ר׳ אריה, אינני יודעת מיהו הירושלמי לדוגמא שאתה עוקב אחריו׳ - ס פ ל א ש! נשמע קולו של סיר נופל על הרצפה. צעקתה של צפורה-חנה לא איחרה לבוא. רצנו שנינו אל המטבח

'הו.. הסירים.. המרק.. הכל נשפך׳ אמרה צפורה-חנה בעיניים שבורות. התביישתי מאוד. יצא בי נער המהפכות שבי והמהפכה כולה פזורה לפני ואין שום רעיון מאחוריה. רק המחירים שהיא גובה. ׳אני כל כך מתנצלת גברת לוין!׳ בלי להתבלבל התנערה צפורה-חנה מההלם ותיקנה אותה מיד ׳צפורה-חנה יקירה. אין דבר. תעזרו לי לנקות כאן?׳ ניקינו את המים, הבצל והגזר שכבר שחו להם בנעימים בפנים ועתה שרעו על הרצפה. יחד עם סדר הפעולות, לצד השאלות הנעימות והסיפורים המקסימים ששמענו תוך כדי עבודה מצפורה-חנה. נתרכזו הלבבות. יצאנו אפילו, מרים ואני, להביא פרחים מהדוכן הקטן שהיה בקצה שכונת נחלאות למארחת הנדיבה שלנו. לאורך הדרך עברו על פנינו נזירות שחזרו גם הן מבית החולים על שם הנסן. צחקנו שכנראה גם הן מכירות בר׳ אריה. הערב ירד כבר מזמן על העיר העתיקה וכן גם על שכונת משכנות ישראל, זאת למרות שהייתה בין הראשונות שהעזו לצאת מן החומה. מצאתי את העובדה הזאת די סימבולית לדמותו המקבלת של ר׳ אריה. בסופו של דבר עמדנו על המרפסת עת צפורה-חנה קראה בספר מאחורינו. הסתכלנו על נופה של העיר, עיניה של מרים שיקפו נכונה את קוויה הסבוכים שיצרו יופי שכזה, למרות השוני ביניהם, כל הקווים זהרו בצבע הירוק של עיניה. הסתכלתי על העיר, המצורעת בעצמה, עיר שחבורה לה, תחת קורתה האחת, מכילה עיוותים כה רבים, ובחן ונוי אוחזת בתווי פניה המקוריים. מרים אמרה לי שלא הייתה מנחשת שבאתי מבין המצורעים אלמלא הייתה שמה לב תחילה לתווי פני ׳וקשה להיות בעל תווי פנים בימינו׳. כאילו לא שמנו לב שהדלת נכנסה ורגליו הכבדות של ר׳ אריה עברו את המפתן. דבריה של ליאורה קיבלו תוקף חזק מאי פעם. את חזונה הציוני של ירושלים, שעבורו ישבתי שנה וחצי, לא שמעתי אם כי בבוא הלילה על השכונה שמחוץ לעיר העתיקה.

גגות / גדעון חרלפ, אדריכל

לזכרו של מו"ר אבי, לוחם הלח"י עקיבא דוד טוביה חרלפ.

לבבות במלחמה על העיר הקדושה

הלוחם 'עקיבא'

א. הם תמיד אי שם מעלינו , גבוהים, סמויים מן העין, ,ואנחנו.. תמיד מסתכלים בגובה העיניים ,לעיתים מסתכלים כלפי מטה לראות לאן נכונו צעדינו ושוב מסתכלים ישר לפנינו. מעטים מאתנו טורחים להביט אל מעלה , אל .. אל מה שמכסה הכול , אל מה שמתנשא מעלינו , מגן עלינו מגשם ומרטיבות , חס ושלום להביט אל על ,אל זבול השכינה הקדושה שבעליונים. אנחנו תמיד דורכים על האדמה הקדושה והגשמית הזאת – ורחפנים - טרם נודעו !!

אם תוסיפו את העובדה הפשוטה שאנו בדרך כלל מהלכים במישור אופקי , מעדיפים ללכת ,לרוץ ולהתנהל בשפלה ,בה קלה ההליכה ,ואף בוחרים את שכננו וחברנו מן המתגוררים באותו מפלס. אתה יכול להלך כל חייך ,ישר לפנים ולא להביט אל מעלה .אל שבעת הרקיעים הקבליים.. אל השחקים.

ואף על פי כן , יש בינינו אלה שרואים אל מרחוק , יש ביננו המסתכלים כלפי מעלה , מן המישור.. תוהים אל מימד הגובה של התלת - מימד ,אל המרחבים שמעליהם , יודעים שאין להסתפק רק במה שנראה אל מול העיניים , מתאמצים ...להרים את הראש אל הבלתי נודע .. אל העליונים , אל גרמי השמים ,אל העליונים שמעל העליונים. כאלה שמחוברים לאדמה וקרובים לשמים.

מה יש שם למעלה ? מה הם חיפשו שם , מה היה בהם , בלוחמים שהביטו כלפי מעלה – אל גגות ירושלים הקדושה .

ב. הוא היה הגג הקרוב ביותר לחומה של העיר האלוהית הזאת ,וצמוד אליה ליד השער החדש שלה, בנוי על שרידי מגדל גוליית הפלישתי ,שאולי ראשו הכרות הובא לכאן , טרם התקדשותה של העיר ...על ידי העלם דוד... הלוחם עקיבא לא הכיר אותו ממש . תמיד חלף לו ליד גג זה, גג מנזר האחיות המתקנות (Sœurs Marie Reparatrice).המבנה שלא קיים היום ושנחרב במלחמה הזאת ושהיה בנוי על שטח המסלול המזרחי של הרכבת הקלה והצמוד לחומה דהאידנא. הוא הרים את מבטו כלפי מעלה ,אל הגג הזה ,והבין , כי זהו הגג הגבוה ביותר באגן העיר העתיקה שבין החומות. ומי שישלוט בגג זה , כך או אחרת ישלוט באש תצפית על כל שאר הגגות שבסימוכין.

מאידך , כבחור ישיבה לשעבר ,של הישיבה הקדושה 'עץ חיים', התקשה לשאת את עיניו אל הנזירות הצעירות והיפות, חלקות הפנים והעור הבהיר המתהלכות שם. גם יופי צרפתי, מסחרר.. , גם ניחוח עבודה זרה בתפארתה .. צלבים מוזהבים ... , מה לבוגר 'ברית החשמונאים'- הקנאים לה' ותורתו , מה יעשה אל מול המכשול הזה שעליו לעבור , בדרכו אל הגג העליון... גבוה מעל גבוה .. **גָּבְהֵי שָׁמַיִם מַה תִּפְעָל ?- עֲמֻקָּה מִשְּׁאוֹל מַה תֵּדָע?**

אבל היא קלטה אותו . לא התביישה לחייך אליו מאוזן אל אוזן , חיוך מבויש קימעה ,מכווץ את השביס הלבן שלפדחתה .היא לא דחתה את מבטיו שלא משו ממנה .את מבטיו של בחור הישיבה המוזר , השחרחר... והוא- הרי נַשָּׁק הוא, פעיל ופועל במחשכים ,הרחק מעיניים חטטניות , לא רגיל שצופים בו.. מנסים להתחקות על הוויתו.. , נַשָּׁק הוא במחתרת הלוחמים שרק עתה יצאה אל האור , אל הגלוי.., אחרי שנים של סתר ומחשכים. בקיא היה בפירוק

והרכבה של כלי נשק מסוגים שונים , מרכיב לשמייסר גנוב קת של קרל גוסטב , מרכיב מכלול של לי אנפילד ברובה רוס. לא בדיוק נשקיה שרובה ככולה רובי m-16 של היום. בקיא היה לא רק בהרכבה אלא גם בהסלקה , בהצנעה והסוואה . לוסיין ברנאר , ה'אדריכל מפריז ' היה יכול לעבור אצלו התמחות .מחבואים לו בכול שכונות ירושלים, בכול אשר פרשה המחתרת הזאת את רישתה אצל תומכיה ולוחמיה. לא היה רגיל במבטים ,ובודאי לא במבטים ישירים של עלמות חסודות ונאות כלל.

הוויתו הייתה בתת הקרקע, לא בגגות עליונים ,במרתפים נסתרים , בבורות מים קדומים ריקים למחצה ומאחורי ארונות קודש בבתי הכנסת. כולם ניסו להיות החברים שלו, הרי הנשק התקין שחילק ליוצאים לפעולה היה המפתח להצלחת הפעולות .חיים ומוות בידיו ובכישרונותיו הטכניים .

ג. והיא חייכה אליו , כביכול קלטה את כוונותיו. מה לה וליהודי הצעיר הבולש אחריה . היא חייבת לעשות מעשה . לא לחינם הגיעה לארץ הקודש ביחד עם שבועת הנזירות שלה . מה היא תגיד לאחות אמראנס , הנזירה האחראית , האם נכון שתיתן את עיניה התכולות בבנדיט היהודי שחור השיער עם כובע הברט בפדחתו ? האם תפר את נידרה שנדרה לא מזמן ?

היא רומזת לו , בוא אחרי .. היא צועדת אל הפשפש האחורי של חצר המנזר , מסמנת לו באצבעה . הוא קולט אותה , נע במהירות אחריה , מביט ימינה שמאלה ואחורה , הרי בוגר מחתרת הלח"י הוא , אמון על דרכי הימלטות ומעקב . היא מטפסת אל הגג העליון , משתהה מעט ,והוא בוהה אחריה . לא יתכן שזאת מלכודת כאן, אין כאן פיתוי מיני , אין כאן כל שמץ של עבודה זרה נוצרית . הרי 'עקיבא' הוא , כשמו ומכוחו של התנא האלוקי והקדוש. היא מתכופפת קמעה ,פותחת לפניו את הדלתית אל הגג. פרץ רוח חודר אל אויר המנזר המעופש. לפניו נפרסת ברחבות העיר העתיקה של ירושלים במלוא הדרה .הנה מקום המקדש.. עוד מעט קט... הוא חוזר אל המציאות .. כאן יציב את המקלעים , כאן תהיינה עמדת ה'ברן ' ומקלעי ה- FG42 שפורקו לאחרונה מהשיריוניות הבריטיות החונות עדיין למטה בבווינגרד. מה חבל שהאדריכל המתכנן הצרפתי והבנאים חוררו את מעקה הגג.

הוא מביט בעיניה כצבע השמים והיא מביטה בעיניו החומות , שילוב של תמימות דתית וממזריות , היא משטרסבורג ,מצרפת הקתולית והוא מצאצאי תלמידי הגאון הגדול , מצפון מזרח אירופה, הקתולית -פרבוסלבית. היא מנסה לשער את כוונותיו. הרי האל הנוצרי הקדוש שנצלב כמה מאות מטרים מכאן היה יהודי כמוהו. הוא מחשב את מהלכיו, הבריטים הרי יעזבו היום - מחר. גם היא תיזקק אולי לקשר עם יהודים. אולי הוא שליח האל ? אולי דרכו ?!, נפלאים דרכי האל המשותף .שני צעירים ופניהם אל המחר..

הוא עוזב דרך היציאה הראשית, היא מנופפת לו בידה בשלום , אבודה.. תוהה ... מי ישלוט היום מחר בעיר הזאת . היא לא תסתיר פגישתה זאת מאם המנזר ולא תפר את שבועתה . הרי מישהי חייבת להיות בקשר עם הגֶבֶרוּת העולה של היהודים והעברים החדשים הללו. לא לחינם למדה את ספר התהילים העברי בעל פה . שמעתם על הברית.. 'הישנה '? המתעוררת משנתה לאחר אלפים שנות דור .גור אריה יהודה מנענע ברעמתו. אריה שאג - מי לא יירא ?!

גם הוא חוזר אל מחנהו , הוא מחנה המחתרת 'אלדד' , המחנה הגלוי הראשון ברוממה הכבושה והמשוחררת. שם יטכס עצה נוספת עם חבריו הלוחמים, עם אלנקם ...עם מאיר.. ..יתוו את דרכם אל אותו הגג העליון , הגבוה מעל גבוה שומר.



ח"י

ד. אין מנוחה . יום רודף יום ואירוע רודף אירוע . אין לך יותר מדי זמן לחשב את מהלכך. הבריטים מפיצים שמועה על מועד יציאתם. בפועל הם עוזבים יום קודם, על מנת להימנע ממתקפות מיותרות . אבל אי אפשר להסתיר את כוונתם זו. הרי מודיעים ומלשינים למחתרת בכול מקום, בפקידות ובאדמיניסטרציה הבריטית.

חיש מהר פורצים לוחמי המחתרת את הסורג , מנסים להשתלט על מה שנותר, תחמושת ,רכבים ועמדות . ערבים ויהודים מגששים אל קו התפר.. העתידי ,בודקים את גבולות הגזרה שטרם נקבעו. מנסים לחתור למגע וגם לתפוס את העמדות הראויות . שלושים לוחמי הלח"י מקפצים בין הגגות, מגג בית הדואר לגג בית התנ"ך ומשם לגג בבנק ברקליס הוא בניין העירייה , סמל הבנק מוטבע עד הים בסורגים שם.. . רצים שפופים בכיכר שמתחת ,שנקראה אז כיכר אלנבי , היום היא כיכר צה"ל. שימו לב כי הרחוב היורד לשער שכם מזרח היה כמחצית רוחבו של היום. גם עקיבא איתם שם , בין הלוחמים ,נוטף זיעה מכובד הנשק והתחמושת , כלים מכלים שונים, הרי לא הורגל לרוץ כבימינו ולעשות כושר על שפת הים . או שאולי , מהרהר הוא בה , בנזירה בהירת השיער ופניה החלקות , הצנועה ,זקופה ומשדרת עליונות של מנצחים . האם תפתח בפניו את פשפש המנזר , או תפתח את ליבה החם , התמים ?

ואש הנגד לא אחרה לבוא. כוחות נוספים אין, שאלתיאל מעדיף להילחם בגזרות אחרות . והם בשלהם ,מנסים להבקיע את העיקר , את דרך הגישה פנימה , אל הרובע היהודי הנצור , אל הר הבית הנכסף, אל הגג .. .הוא לא מחכה לה ופורץ בבעיטה את דלת המנזר הראשית . הלוחמים מטפסים עמוסים וכבדים בדרכם אל הגג ,מביטים אל הנזירות הנפחדות בבניין. איפה היא , איפה היא הצעירה שפתחה לו את הפשפש, לליבה?! האם היא איתנו או נגדנו ? הוא ממשיך לטפס ועלות עם חבריו הלוחמים ,הדי יריות ופיצוצים מכול עבר . לא תשמע דבר אף ממטרים ספורים . הנה היא ... האם תיישיר את מבטה?! . אכן כן . היא מישירה את מבטה הסקרני אל הלוחמים המטפסים במעלה המדרגות הצרות . והנה הוא , אותו ה'בחור' שלה ?Est-ce que ce gars en sueur brisera son cœur. רק עכשיו היא מבינה מה הוא עשה פה ומה היא עשתה כשפתחה בפניו את הדלתות...האם זו תחילתו של רומן אהבה ?

האם גוף המשיח נוכח באמת במארח המקודש ? מיהם בדיוק אורחי האל החדשים האלו במנזר הנשים ? האם אחליף את נזירותי הנשית המקודשת לזוגיות אשר מהווה אצל בני הזוג כחלקם בהשתתפות באהבת השילוש הקדוש ?!
גם עקיבא , לא מעכל את המעמד. אל פנים המנזר הנשי , המרהיב בניקיונו ,הם פוסעים מזיעים ומלוכלכים אל גג האלוהים , אל גג העולם, לכיבוש ירושלים ורוח ירושלים.



ה. ופתאום היא מזהה שהיא אינה לבד, לא רק היא מביטה בלוחם השחרחר הזה . בין העולים לגג ישנה גם עוֹלָה ,גם היא חמושה ונושאת תרמיל כבד. מושא צפייתה וציפייתה הוא גם מושאה של הצעירה השחרחורת הזאת, עם זוג עיניה האוהבות .. ליבה הולם בפראות שוב . היא בתחרות ,היא במלחמה , לא רק בין עמים ותרבויות ,אלא גם על ליבו של.... דמה גועש, הרי היא נדרה את הנדר הזה ולא לחינם..

ופתאום מצטלבים מבטן. היא בגלימה הלבנה, הצחורה ,והמתחרה - המפויחת והמלוכלכת.. המלחמה רק בתחילתה . מלחמה בתוך המלחמה .. האם הווית הלוחמים והלוחמות היא גם חווית אהבתם התמימה ?! האם ברית יעוד היא גם ברית הגורל ?!. מתח עצום באוויר , זה לא פיקניק , זה לא מעמד התפילה לפני הצלב. צעירים יהודים מטפסים אל הצלב בדרכם לשחרור העיר הקדושה הזאת , משאת איווים של אלפי שנים .האם האהבה היא יפה כלבנה או אדומה- כתומה... כאש ?!

אין זמן לחלומות ולהגות . הלוחמים כבר על גג המנזר ,אש מחרישת אוזניים . טרטור מקלעים , צעקות שבקושי נשמעות בין צרורות הירי.. דם אדם חם נוזל על המדרגות .. זה לא בדיוק זמן לאוהבים.

חברותיה הנזירות האמיצות שלא ירדו למרתף ושלא התחבאו בקריפטה שמתחת המנזר, פונות לטפל בגופים היהודים המדממים. הלוא גם אותו האיש , אחיהם ,דימם פה ,שפך את דמו למען אהבת האל.. לא רחוק.. הרעש מתגבר ללוא נשוא . החומות העתיקות ,צמודות הדופן למנזר -מזדעזעות , בוכות . נזכרת היא בסמל המגן דוד הטבוע כאן בחומת ירושלים, המוסתרת בגב המנזר. האם זאת עדות לבוני החומה המקוריים ? ליבה עם האמיצים הצעירים הללו ..ועם האמיץ..

הדי המאבק העל אנושי מעליה , בגג העליון מהדהדים ומועצמים קולות הנפץ ,בין קירות האבן העבים של המנזר- מבצר. לפתע שקט.. ורק הדי פיצוץ עמומים רחוקים .כביכול ,תם כוחם של הלוחמים שסברו כי מכאן תתחיל הישועה ומכאן תיפרץ הדרך פנימה ..אל המחר. ופתאום היא רואה אותה , את המתחרה הלוחמת שלה , יורדת פצועה וחבולה, מדממת . היא מיד מתעשתת ,מגיעה אליה בחופזה , נוטלת אותה מן חבריה המפויחים ומשכיבה אותה על הרצפה הקרה . הלוא אחותה היא , קרובתה , שהרי שתיהן שייכות לאותו האיש, הלוחם.. שנותר שם למעלה , מעליהן , מחפה בכוחותיו הכלים על הנסיגה..

האם הוא חי .. מדמם.. פצוע.. האם יחלץ ממרחץ הדמים הזה .. האם תזכה שוב למבטו העז.. אין זמן לחשוב כלל. היא חובשת בזריזות את הלוחמת הזאת ומנסה לאחות את קרעי הבשר.. ושוב נפגשות מבטן.. כיריבות שהשלימו, יריבות שהבינו כי עליהן להתאחד במשותף עבור האיש שלהן.. בואי ונדחה את מלחמות האוהבים לזמנים אחרים. בהם לא רועמים התותחים..

הלוחמת עפרה עוצמת את עיניה , אולי בפעם לפני אחרונה ..ליד מושא אהבתה .

זָכְרוּ אוֹתִי, זָכְרוּ אוֹתִי,

אַל תִּתְאַבְּלוּ, אַךְ שִׁירוּ שִׁיר לִי בְּמוֹתִי,

זְכֹר: כָּמוֹנִי אוֹהֲבִים,

זְכֹר: כָּמוֹנִי מִן הַקֶּרֶב אֵינָם שָׁבִים,

978

הוקל לה ,לנזירה בלבן.. למרות ולכאורה היריבות .. היא עשתה את מה שמוטל עליה , אהבה נוצרית לא מותנית. חינוך קתולי של דורות . התעלמות ממימוש אישי ועשיית רצון המשיח בדווקא:

"...the struggle of the Jews for Jerusalem and the creation of the State

of Israel without Jerusalem was as if his body was resurrected without

his soul".

והנה הוא יורד... הלוחם עקיבא.. בעלות מנחת הדמים.. מעיף כביכול אליה מבט , מדמם.. ראשו בשמים.. פצוע בידו ...וממשיך הלאה..

בעיני רוחו פועם שיר אבותיו הקדושים:

"גָּבְהֵי שָׁמַיִם / לְךָ כִּסֵּא כָּבוֹד

וּגְבוּלוֹת אֶרֶץ/ הֲדוֹם מַלְכוּת וְכָבוֹד..

....

גיבור בעל כורחו – הסיפור שלא סופר

על המפקד הצעיר של הרובע היהודי בתש"ח

...דלתו של מג"ד גדוד מוריה הייתה סגורה, קולות נשמעו מבפנים. רעד קל חלף בגופי, התעשתתי, בכל זאת, זה עתה סיימתי את קורס ממי"ם של ההגנה!

נכנסתי, הצדעתי ואמרתי: "המפקד, אני **משה רוסנק** - קצין "טרי", ויש לי תחושה חזקה, אחרי החלטת החלוקה מאתמול (כ"ט בנובמבר 1947) של "מלחמה באוויר". אני מבקש תפקיד..." המג"ד השיב: "יודע מי אתה, אל תדאג בחור צעיר, חזור לביתך, עוד יהיו לך מספיק מלחמות. נקרא לך". ובעוד ידי על ידית הדלת נשמע קולו של המג"ד: "בחורצ'יק, רגע... שמע, ביום ראשון ה 14 בדצמבר יורדת פלוגה לרובע להגן על שלושת אלפי התושבים מפני האספסוף הערבי וה"כוחות הבלתי סדירים" שתוקפים שם כל יום. המצב נעשה קשה והרובע במצור בתוך המצור הירושלמי הגדול. המג"ד נאנח... "אני מקווה שישראל פונט, המ"פ, יצליח במשימה הקשה. רד לרובע, עזור לו לארגן את קווי ההגנה וחזור בשיירה לעיר החדשה בשבוע הבא". קיוויתי שהמג"ד לא חש בהתרגשותי הרבה. "כן, המפקד, אני יוצא לרובע".

הצטרפתי לשיירת האספקה ונסעתי באמבולנס לבוש בחלוק רופאים. הגעתי לרובע לשבוע ולא שיערתי **שאחזור הביתה רק אחרי שנה וחצי.**

האמבולנס עצר ברחבת ה"חכורה (החצר) הספרדית" ומשם צעדתי, דרך סמטאות חשוכות והרוסות למפקדת הרובע. מבטו העוין של מ"פ ה"הגנה" שקיבל את פני הבהיר לי את מעמדי: "רוסנק? אתה... ממחתרת "ברית חשמונאים", לא...?" הבנתי שמבחינתו "התחלתי ברגל שמאל' ובכל זאת מוניתי למפקד על "קטע א' " של הרובע.

במהרה התברר שרוב שדרת הפיקוד של פלוגת ה"הגנה", מ"כים, סמלים וקצינים "מתאדים". הם נעלמו איש בעקבות רעהו עד שנשאר סגל מאוד מצומצם. לא היה זה צבא מסודר. כך התנהלו העניינים במחתרת של טרום מדינה... לא מצא חן בעיניך? עזבת. ואני, עם "הלב הירושלמי שלי" **נשארתי** ובראשי הדהד הפסוק של אבא, **"במקום שאין אנשים - השתדל להיות איש..."**.

הלחץ גובר... ההתקפות נעשו עניין יום יומי כמעט... יריות כאן, מטענים המוצמדים ומפילים קירות בתים על יושביהם - שם... ואנו רצים מאירוע לאירוע, **קשה.**

"לאן...?" שאלתי נדהם את המ"פ ישראל שעלה לאמבולנס שאסף פצועים מעוד תקרית דמים... המ"פ לא הישיר לי מבט והפטיר: "מספר עניינים לי לסדר בעיר...". לא אמר "קח פיקוד", לא הסביר דבר... **נסע, ולא שב עוד. שידרתי למפקדה: "שלחו מפקד ותיק מנוסה וראוי..." לא נעניתי.**

הבשורה הטובה הגיעה לאחר זמן בדמות הקצין הוותיק אברהם הלפרין שהגיע כמפקד המגזר האזרחי. כשהסברתי לו שחסר מפקד צבאי מנוסה ענה: "אני לוקח את הפיקוד ואתה תהיה סגני...". עול כבד ירד מכתפיי, אומרים שקרנתי מאושר. הלפרין היה מפקד ראוי, אך לדאבוני המציאות הייתה קשה ושוב טפחה על פני. במשך שבועיים היה עסוק בעניינים ציבוריים-אזרחיים ולא מצא זמן לקבל את הפיקוד בפועל. כשפניתי אליו שוב: "הלפרין... היום יושבים... חייבים..." נעתר: "היום אכן נשב, אבל רק אחר הצהריים, לאחר פגישתי עם ה"מוכתר" (ראש הקהל היהודי ברובע) מרדכי ויינגרטן בביתו". התפרצתי לדבריו: "לא יתכן... אתה לא הולך... זו יכולה להיות מלכודת... אתה בעל הסמכות... שיתכבד ויינגרטן ויבוא אליך...". "צודק" ענה לי הלפרין בנחת. לשווא חיכיתי. "היכן הלפרין?" שאלתי, "הלך אצל ויינגרטן". במהרה פשטה השמועה ברחבי הרובע: "הלפרין הוסגר". כשהגיע לויינגרטן חיכו לו חיילים בריטים, שהשתדלו לחסל נוכחות צבאית יהודית ברובע וגירשו אותו.

נשארתי שוב לבד. בלית ברירה נאלצתי לקחת על עצמי באופן רשמי את הפיקוד על הרובע היהודי.

"יעקב" - אקרא מיום זה בשם הקוד ברשת.

המחשבה והתקווה לעזיבת חיילי המנדט הבריטי – "ריחפה באוויר". תוכנית **"מבצע שפיפון"** - היתה תכנית שכתבתי להשתלטות על עמדות הבריטים הסובבות את הרובע. לחיילי ולמגיני הרובע הסברתי: "חייבים להקדים את הפורעים הערביים שלא ישתלטו לנו על העמדות". אבל מתי הם יעזבו לא ידענו...

בוקר השלושה עשר במאי היה ככל הבקרים, עד שהגיעה השמועה על כך שהבריטים מקיימים מסדר עזיבה. השדר ששידרתי ממפקדתי היה החלטי: **"מבצע שפיפון - פעל"**, ובאחת אכן נתפסו על ידי המגינים כל העמדות שהבריטים נטשו סביב הרובע. לא חלפה יותר משעה ולמורת רוחי נצטוויתי לפנות את **"עמדת הצלב"**, העמדה החשובה ביותר ששלטה על כל שטח הרובע ממרומי מגדל הפעמונים של הכנסייה היוונית שברובע הארמני. "אנחנו לא מסתבכים עם רשויות הכנסייה ולא עם גורמי האו"ם" פקד דוד שאלתיאל, מפקד מחוז ירושלים של ההגנה. בחירוק שיניים הורדתי את חיילי. שעה אחר כך ושני החללים היהודיים הראשונים נהרגו מירי הצלפים הערביים שמיד תפסו את "עמדת הצלב" הנטושה.

השבועיים שבין הכרזת המדינה לנפילת הרובע היו קשים מנשוא. שטחו של הרובע הצטמצם ובשטח קטן מאד, אזור "בתי מחסה" ומתחם "ארבעת בתי הכנסת הספרדיים", נאספו אלף ושמונה מאות התושבים, החרדים לגורלם, שנשארו בחיים והתחבאו בתנאים ירודים. במתחם "ארבעת בתי הכנסת הספרדיים" הצטופפו כאלף ושלש מאות אנשים והנוספים מצאו מקלט במרתף "בית רוטשילד".

בעיה חדשה, קשה וכואבת עמדה בפני. מפאת קדושת העיר העתיקה נאסרה הקבורה בו וכשהרובע נצור ומסוגר לא היה פתרון לקבורת החללים. רב הכותל והעיר העתיקה, **יצחק**

אביגדור אורנשטיין, לא היסס ופסק על קבורת החללים בקבר ארעי בתחום הרובע עד שתתאפשר העברתם לקבר מסודר. אנשי החברה קדישא המקומיים החלו מיד בקבורה. אחד לצד השני כשרק מחיצה מאולתרת הפרידה ביניהם. על דף, בלב דואב, רשמתי מי הנקברים וכיצד ניתן לזהות כל אחד ואחת מהם. ארבעים ושמונה חללים נקברו בתוך ימים ספורים. נשבעתי כי כל עוד יזכה אותי הקב"ה בחיים, אעשה כל שביכולתי להעביר את גופות לוחמי לקבר ישראל.

ביום שישי, ה' באייר, ארבעה עשר במאי. מזל טוב. המדינה קמה. ואנשי הרובע היהודי, שהצטופפו בתנאים לא אנושיים בשני מרתפים, משותקים היו מפחד.

דוד שאלתיאל, מפקד מחוז ירושלים הודיע: "אל תיפול רוחכם, למרות הלחץ הכבד, אל תחשבו כלל על כניעה. מתוכננת מתקפה של חטיבת עציוני לשחרור הרובע ותושביו משער יפו". "אין סיכוי" החזרתי לו "זהו יעד מבוצר מאין כמוהו". "אל תלמד אותי מהלכים צבאיים" ענה שאלתיאל ויצא לקרב בראש אנשיו. באותו לילה מר התרסקה חטיבת עציוני בקרב נוראי בשער יפו, ולמרגלות מגדל דוד נשארו גופות חללי החטיבה, פצועים רבים ורכבים שרופים, עדות אילמת לשנים הבאות. הפחד, החשש ומצב הרוח – היו ירודים ביותר.

הרדיו העביר תשדורת כואבת מגוש עציון: **"המדינה קמה – 'מלכה' (כפר עציון) נפלה"** וסיפרו על הטבח הנורא שנעשה ביהודים שנכנעו. בטוחים היינו שזה יהיה גם גורלנו.

"אל תיפול רוחכם" חזר והודיע שאלתיאל, "מתוכננת פעולת הסחה של **'פלמ"ח הראל' משער ציון.** מהלך זה יאפשר לחטיבה להיכנס בשער יפו ולהתחבר לרובע". בליל השמונה עשר במאי עולים עשרים ושניים מלוחמי הפלמ"ח, וכמעט ללא קרב כובשים את הר ציון. "דדו" (לימים הרמטכ"ל) ושניים מחייליו, מצמידים לשער ציון מטען חבלה קטן. פיצוץ !! והלוחמים צועדים למפגש מרגש איתי ועם מגיני הרובע.

לתחושתי ראינו משיח בעינינו! הפלמ"ח הציל אותנו ממוות ודאי!! עם אור ראשון השלמתי את סיבוב ההודעה המשמחת לכל עמדות הרובע וחזרתי לשער ציון. אך פניו הקודרות של חברי ואיש הפלמ"ח בני מהרש"ק בשרו לי בשורת האיוב: "**רוסנק, תזעזע שמים וארץ**! מפקדת מחוז ירושלים הורתה לנו לעזוב ולחזור למעלה החמישה!!"

"עוזבים? נוטשים? מפקירים אותנו?? " זעקתי, "הייתכן של'משיח' יש אפשרות חרטה ונסיגה??"

בעקבות נטישת הפלמ"ח את הרובע, נכנס הלגיון הירדני לעיר העתיקה והחל בכתישת בתי הרובע. שני בתי הכנסת המפוארים של הרובע "תפארת ישראל/ניסן ב"ק", ו"בית הכנסת "החורבה", שני סמליו המובהקים של הרובע, חרבו בזה אחר זה – ביום רביעי וחמישי , י"ז וי"ח באייר (ל"ג בעומר).

השקט בבוקר י"ט באייר 28 במאי גרם לי לחשוד שמשהו אינו כשורה.

בתוך דקות הגיעה הבשורה הקשה: "הרב חזן והרב מינצברג בדרך למפקדת האויב שברובע הארמני, ודגל לבן בידם!". "החזירו אותם בכל דרך אפשרית, פקדתי, לא יעלה על הדעת להיכנע. "בחייאת מוסא" הפטיר לעברי הרב חזן עת הובא למפקדתי עם הרב מינצברג "מה אכפת לנו כבר מי יהרוג אותנו, אתה או הם... לפחות אולי נצליח להציל משהו בדיבור עם עבדאללה א-תל מפקד הלגיון". בלית ברירה אישרתי להם לשוב אליו, לנסות להשיג הפוגה בלבד, ולא לדבר על כניעה.

השקט המאיים שרר במשך כל אותו בוקר ברחבי הרובע. התושבים, שכבר שבועיים לא העזו לצאת מהמקלטים הבינו שמשהו קורה. לאחר כשעתיים החלו לצאת מהמרתפים. בתוך זמן קצר ההמון מילא את רחבת בתי מחסה, ילדים, נשים וזקנים מתחו את איבריהם המכווצים ומילאו את ריאותיהם בחמצן ירושלמי טרי. תושביה הערביים של העיר העתיקה, שכניהם של אנשי הרובע היהודי, שניצבו על הגגות מסביב וצרו על הרחבה, החלו לרדת מהגגות ולהתערבב ביהודים. **מחזה הזוי, יהודים וערבים, מגיני הרובע ולוחמי הלגיון עמדו כתף אל כתף.**

הרבנים חזרו למפקדתי עם בשורת הסירוב של עבדאללה א-תל וגרמו לי להכריז: "קדימה, המלחמה נמשכת, כולם לעמדות!". "המפקד, המפקד" קרא בחרדה אחד הלוחמים "צא וראה מה קורה ברחבה... הרובע למעשה נכבש...".

הבנתי, נגזר גורלו של הרובע. ברגליים כבדות ובלב דואב צעדתי למפקדה של א-תל.

הרגע הקשה בחיי הגיע. בדם לבי חתמתי על כתב הסכם הכניעה.

חייהם של כ 1,800 תושבים - ניצלו.

אל מול תושבי הרובע ומגיניו נערך מסדר הכניעה ברחבת כיכר בתי מחסה. המפקד הירדני נדהם לגלות כי מביניהם רק קומץ של כשלושים לוחמים זקנים, ילדים, נערות ולוחמים מותשים עמדו מולו בשבועיים האחרונים. "אם הייתי יודע שאלו הלוחמים שעומדים מולנו והכו בנו קשות - כמו כלבים הייתי יוצא עליכם, במקלות..." קרא א-תל בזעם ובחר בכ - 380 אזרחים שיצאו לשבי. כשהשמש שקעה באותו ערב שבת יצאו 1,400 תושבי הרובע הנותרים - לעיר המערבית.

הקיץ הקץ על נוכחות היהודים בין חומות ירושלים, לתשע עשרה השנים הבאות.

שבת בבוקר, ואנו על אוטובוסים בדרך לשבי בעבר הירדן. בלב שבור הבטתי מערבה וראיתי את הלהבה הגדולה שעלתה מהרובע שנשרף כליל. **"כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה!"** כתבתי בפקודת היום שהקראתי לחייליי בשבי הירדני, שם שהינו בתשעת החודשים הבאים.

אומר זאת בכאב, את מאה שישים ושמונה הימים של שהותי ברובע אני זוכר עד היום, שעה בשעה. תשעה חודשים בשבי כמעט ונמחקו מזיכרוני, אך **הכאב פצע את לבי עד יומי האחרון.**

שיירת החוזרים מן השבי בראשית שנת 1949 הגיעה לירושלים. לא צעדתי לביתי - שמתי פעמיי אל מפקד גדוד מוריה, זה ששלח אותי לרובע, התייצבתי בפניו ואמרתי: "מבקש אני להישפט". המג"ד מלמל: "על מה, מה זה צריך להיות?". המשכתי בגרון חנוק: "כשהייתי מ"מ צעיר היה לי ג'יפ. כשאיבדתי גלגל, נשפטתי. כאן איבדתי עיר...". לתדהמתי ענה: **"עזוב, סגור עניין... לא מדברים על זה יותר. שתיקה".** המשפט המעליב והקשה העמיק את הפצע בלבבות כל מגיני הרובע. יצאתי מהמפקדה ולא שבתי אליה עוד.

לימים, חברי, **מגן הרובע וההיסטוריון אהרון לירון** (ז"ל) פנה **לראש הממשלה הראשון - דוד בן גוריון** וביקש הסבר היסטורי וערכי לנטישת תושבי ומגיני הרובע. "חב אתה את ההסבר הזה ללוחמים..." כתב לירון בכאב "הייתכן שכל אשר עשינו היה בבחינת **"משחק מכור"**? בן גוריון השיב ללירון בנימוס וחתם: **"...יש דברים שחייבים תמיד להגות בהם, מבלי לדבר עליהם אף פעם, עד עת קץ.** בכבוד רב, ד. בן גוריון".

לירון חקר ומצא עוד שמפקד מחוז ירושלים, שאלתיאל, אמר למפקד האצ"ל בבירה, מרדכי רענן את המשפט מקפיא הדם: **"הם** (מגיני הרובע) **לא הבינו את הייעוד שהטיל עליהם הגורל - שם הייתה צריכה להיות מצדה שניה".**

מיד עם הידיעה הראשונה על שחרורה של העיר העתיקה **במלחמת 'ששת הימים'** שמתי פעמיי לרובע היהודי, ש"חיכה לי"

בשיממונו ובהריסותיו כל השנים. זכרתי את שבועתי לחללים, שאשיבם לקבר ישראל. גייסתי למשימה את הרב הראשי לצה"ל, **האלוף שלמה גורן** ויצאנו לחפש את הקבר הזמני. "כאן תחפרו" הנחיתי את חיילי החברה קדישא הצבאית... והם חופרים...וחופרים... שבוע תמים נמשכה המלאכה והם העלו חרס בידם. "אולי אנחנו מחפשים במקום הלא נכון..." שאל הרב גורן. לא וויתרתי, "תן לנו עוד יום אחד לחפירה..." וכך, **ביום האחרון ובשעה האחרונה, נחשפו שרידיהם של 48 החללים**. הוצאתי מכיסי את הדף המקופל זה 19 שנים וזיהיתי את מרבית החללים שהועברו, בטקס ממלכתי לקבורה בחלקה המוקדשת לזכרם במרומי הר הזיתים, אל מול פני הרובע היהודי המתחדש.

בכל שנה, בטקס יום הזיכרון הממלכתי, ליד חלקת חללי הרובע, לחשתי לבני משפחתי: **"רק בקשה אחת לי אליכם. אחרי מאה ועשרים שנותיי, אנא קברוני כאן, לצד לוחמי"...**

שנים לא דיברתי. אסרו עלי. וגם לבי הדואב לא נתנני.

כפי שסיפרתי לכם על יומו האחרון של הרובע, אספר לכם גם על יומי האחרון. התכוונתי להיפגש עם ההיסטוריון **אלידע בר שאול** שביקש להנציח את סיפור הגבורה של הרובע וחשתי משהו אחר בליבי. קול קרא לי מגבהי מרומים: **"ספר את סיפור גבורת מגיני הרובע והתייצב למסדר הכבוד בחבורה של מעלה".**

הפגישה נקבעה **ליום ראשון כ"א בתמוז תשס"ו (16 ביולי 2006)** אחה"צ, בביתי בירושלים.
יום חם היה בירושלים וחזרתי עייף ויגע אך בתחושת סיפוק מפעילות להנצחת הלוחמים ותושבי הרובע.
ואז "נפרץ הסכר", אחרי כארבע שעות רצופות של סיפורים, עובדות וזיכרונות עצרתי, תש כוחי.
נפרדנו לשלום, ואלידע הבטיח לשוב למחרת כדי לקחת תמונות לכתבה.
נפרדתי ממנו לשלום, הכנתי את התמונות על שולחני ונכדתי האהובה, **נעמה**, הגישה לי כוס קפה ועוגיה.
עליתי על יצועי והרגשתי ש**הסיפור סופר והמשימה הושלמה.**
ביקשתי וקיבלתי מנוחת עולמים.
זיכתה אותי משפחתי להיקבר לצד מגיני הרובע הגיבורים במרומי הר הזיתים ועל מצבתי נכתבו המילים:
"והאיש משה ענו מכל אדם"... ואולי צריך היה לכתוב את הפסוק שאבא לימדני ממסכת אבות:
"במקום שאין אנשים - היה איש".

ב״ה

דברו על לב ירושלים

תלמסאן, אלג׳יריה, שנת תרנ״ז (1897). הקהילה היהודית עתיקת יומין ששורשיה נטועים עוד מימי הגאונים ומפורסמת בכל ערי צפון אפריקה בשל גדולי חכמיה, לא יודעת איך למצוא מנוחה. ההתנכלויות המוסלמיות נגד הקהילה וראשיה הולכות ומחריפות עם הזמן.

זה שנים רבות שכת מוסלמית קיצונית שולטת בעיר. חבריה מטילים את חתתם על תושבי ערי הסביבה והם יוזמים מרידות מזויינות נגד השלטונות. ולא בכדי. תלמסאן השקטה והפסטורלית הפכה להיות ברבות הימים המרכז העולמי ללימודי האסלאם ואבן שואבת למוסלמים הנוהרים אליה במטרה להשתלם בלימודי וחקר המיסטיקה של הקוראן. בהמוניהם הם באים לפקוד את קברו של ׳הקדוש מתלמסאן׳, שעיב אבו-מדין אל אנדלוסי. גם המסגד המפואר אשר הוקם על שמו הפך למוקד משיכה של מלכים ונסיכי ערב מכל העולם.

שבע מאות שנה לפני כן, שעיב אבו-מדין הקים הקדש, ובאמצעותו רכש מאות חלקות קרקע חקלאיות בכפר עין כרם. כל הכנסות ההקדש הופנו להחזקת המוסלמים המע׳רבים אשר התיישבו בירושלים בימי השליט נור א-דין ליד ׳תחנת המתנה לבוא המהדי (המשיח)׳ בצד המערבי של הר הבית, הוא שער המוגרבים. ההכנסות הרבות של ההקדש, גם אפשרו לו לרכוש מבנה גדול הסמוך לאל-בוראק הנחשב מקום קדוש למוסלמים.

בצר להם ולנוכח הסכנות האורבות לקהילה היהודית ראשיה פונים למנהיגם הרוחני, הרב חיים בלייח. הם מתחננים בפניו שימצא ערוץ הידברות עם הקהילה המוסלמית העוינת, בניסיון להפיג, ולו במקצת, המתיחות השוררת בין שתי הקהילות. חרותות בזיכרונם של יהודי תלמסאן, את הפרעות הקשות שסבלו חמישים שנה לפני כן, כאשר סבו של הרב בלייח נרדף על צווארו ונאלץ לעזוב את העיר. אך הפעם, הרב בלייח המלווה בעמיתו מבית הדין, הרב דוד הכהן סקלי, מחליט לארגן, לכאורה, מפגש פיוס עם ראשי הקנאים ביום שישי בשעת סיום התפילה במסגד הגדול על שם ׳הקדוש מתלמסאן׳.

רבי חיים בלייח בן ה-61 ורבי דוד הכהן סקלי בן ה-36, שניהם תלמידי חכמים עצומים. חסידותם וגאונותם ידועות ומפורסמות אצל כל חכמי צפון אפריקה. לבושים בגלימותיהם ועטופים בטליתותיהם, ומלווים בפרנסי ונכבדי הקהילה ויהודים רבים, הם ניגשים אל ההמון המוסלמי המוסת.

המתח בשיאו. קהל גדול ניצב דרוך לשמוע מוצא פיו של הרב בלייח.

והנה, להפתעת כולם, פותח הרב בלייח בנאום משולהב ומקלל את המוסלמים, את דתם ואת נביאם. גם הרב סקלי מצטרף לגינויו, ושניהם יחדיו מעוררים מהומה רבתית בקרב כל הנוכחים. הן היהודים והן המוסלמים הוכו בתדהמה. אף אחד מהם ציפה לתגובה כה חריפה ומתריסה מצד הרבנים הנכבדים.

בטרם סיים הרב בלייח את דבריו, הוא שלף מחיקו את שופרו, ותקע תקיעה אחת גדולה שהרעידה את כל הנוכחים, וצעק לעבר הערבים: ״*אתם סבורים שירושלים שייכת לכם בזכות ההקדשות שלכם בירושלים, אך הוו יודעים שבעוד שבעים שנה כעת חיה בדיוק, ירושלים והר הבית יחזרו להיות מוחזקים בידיים יהודיות תחת שלטון ישראל*״. ותהום כל העיר למשמע דברי הרב בלייח. סתם ולא פירש.

אומץ לבם ותעוזתם של שני הרבנים אשר ניצבו ללא מורא מול ההמון המוסת עוררו אצל המוסלמים רגשות של יראת כבוד. ואכן, באורח פלאי, העיר תלמסאן שקטה שנים רבות לאחר אותו מעשה.

התאריך היה כ״ו באייר. בעוד שלושה חודשים בנימין זאב הרצל ייכנס הקונגרס הציוני הראשון בבאזל, שוויץ.

דברי הרב בלייח התמוהים, הדהדו בקרב כל הקהילות היהודיות בצפון אפריקה שנים רבות ועוררו לא מעט סקרנות בקרב הרבנים.

שלושים שנה אחר כך, בשנת 1926, הרב סקלי התייחס באחד מספריו להצהרת בלפור ויכתוב: ״ברוך שבחר בהם ובמשנתם כי כל דבריהם ברוח הקודש נאמרו שהרי אנחנו רואים בעינינו בזמננו זה (תרפ״ו) שהקב״ה מאיר ובא לישראל עמו, יעקב חבל נחלתו. כי חביבין ישראל לפני המקום ולפני כל המלכים, מלכי ארץ ונוהגים בהם כבוד ונותנים להם ממלשה ושולטנות בידם והסכימו לתת להם נחלתם, ארצנו הקדושה וכבר נתאחזו בה והממשלה ונתנו הממשלת לישראל בארץ הקדושה, מהם שרים ומהם סגנים ובכל יום נגה אור עליהם הולך ואור עד נכון היום, על כן צריכין אנו שלא להרהיב עוז בנפשנו ולגול את האור בכוחנו עד שיגיע זמנו לצאת בגזרת הגוזר״.

תשע שנים אחר כך (1935), הרב סקלי יפרסם באחד מספריו מאמר בשם ׳ויפח לקץ׳. באותו מאמר יפרט מתי יגיע זמנו של האור ׳לצאת בגזרת הגוזר׳. כאשר הוא נסמך על מסורת נביאי וחכמי ישראל וחכמי הרזין, הוא יקבע במדויק תאריך שחרור העיר ירושלים. מאמר זה ישפיע רבות על חכמי צפון אפריקה ויצוטט על ידם בעתות משבר כדי להפיח בקרב צאן מרעיתם צפייה ותקווה לגאולה הקרובה.

בשנת תר״ס (1900), הרב סקלי עוזב את העיר תלמסאן, וכמנהגם של חכמי אלג׳יריה כאשר נפרדים אחד מהשני, מסר הרב בלייח לעמיתו השופר שלו כאות הוקרה שיישאר אצלו למזכרת אהבתם. הרב סקלי לקח את השופר לעיר אוראן, המכונה אצל היהודים המקומיים *׳אורן של חכמים׳* שם כיהן כראב״ד עד שנת פטירתו בכ״ד (ר״ת: כהן דוד) אייר התש״ט (1949).

כאשר בשנת 1932, חתנו, תלמידו ונאמן ביתו, הרב דוד אבן כליפא נתמנה להיות ראב״ד מקודש בעיר מולדתו, הוא יסע לעיר אוראן לבקש את ברכת רבו. שם, הרב סקלי ימסור לו את השופר של הרב בלייח. הרב דוד כליפא, תלמיד חכם גדול, אחרון דייני ופוסקי אלג׳יריה, היה ציוני ברמ״ח אבריו ושס״ה גידיו. הוא השתתף פעמים רבות בקונגרס הציוני של ההסתדרות הציונית בראש משלחת של יהודי אלג׳יריה מטעם תנועת המזרחי.

באחת מנסיעותיו לארץ נפגש הרב כליפא עם ידידו הרב אליהו פרדס, רבה הראשי של ירושלים. היכרות רבת שנים הייתה בניהם. הרב פרדס היה רגיל לנסוע מידי שנה בחודש ניסן לבקר את הקהילות היהודיות בצפון אפריקה, והיה מתארח אצל הרב כליפא כל ימי חג הפסח.

באותו מפגש הוזמן גם הרב שלמה גורן, שכיהן באותם ימים כרב הראשי של צה״ל. הרב כליפא אשר בכל נסיעותיו לירושלים היה נושא אתו את השופר שקיבל מרבו, סיפר לרב גורן אודות המעשה שהיה עם השופר. הרב גורן מאוד התרשם מהסיפור. בסוף המפגש החליט הרב כליפא להעניק לרב גורן את השופר במתנה ואמר לו שרק הוא, כעומד בראש הרבנות הצבאית של המדינה העברית המתחדשת, ראוי להחזיק בשופר הזה. הרב גורן התרגש מהמתנה הייחודית הזאת ואמר לרב כליפא שימסור את השופר בפיקדון לחמיו, הנזיר, אשר גם הוא נקרא דוד

הכהן, וגם הוא מתנהג בחסידות וקדושה עצומה ונחשב כתלמיד חכם עצום. באותם הימים הרב הנזיר ישב צפון בביתו לאחר שגזר על עצמו מיום נפילת העיר העתיקה, לא לצאת מפתח ביתו עד לשחרורה של ירושלים.

במלחמת ששת הימים, בכ״ח באייר תשכ״ז (1967), הג׳יפ של הרב גורן אשר היה בדרכו מעזה לירושלים, סופג הפגזה קשה ועולה באש יחד עם השופר שהיה אתו כל זמן המלחמה. לא סתם הרב גורן נשא עמו שופר. הוא היה חדור אמונה שבמלחמה הזאת הוא יהיה המבשר בשורת הגאולה לעם ישראל על ידי תקיעת שופר ליד הכותל המערבי. אך בצר לו, לעת עתה אין לרב גורן שופר. הוא נזקק בדחיפות לשופר אחר. הרב נזכר בשופר שהוענק לו על ידי הרב כליפא שנים רבות לפני כן ושמונח בביתו של חמיו, הרב הנזיר.

בשיא מלחמת ששת הימים, יספר תלמידו ועוזרו של הרב גורן, הרב מנחם הכהן את הסיפור הבא:

״אני נוסע בפקודתו של הרב גורן אל חותנו רבי דוד הכהן, הנזיר, מתלמידיו המובהקים של הרב קוק. הנזיר, שהוא דמות מאוד מרתקת -קראו לו הנזיר כי הוא היה נזיר לאחר שגזר על עצמו להיות נזיר- לא שתה יין, גידל שיער, והיה טבעוני. אני בא לבית הנזיר והוא לא מדבר. למה? כי הוא קיבל על עצמו באותה תקופה קשה תענית דיבור. אמרתי לו: אני רוצה את השופר. נראה היה לי שהוא אומר שהשופר נמצא בארון למעלה, עליתי על כיסא והורדתי את השופר והבאתיו לרב גורן. מאוחר יותר כשטיפסנו על הטנק בכניסה לשער האריות הרב גורן החזיק בשופר ובס״ת ולא פסק מלתקוע במשך שעות. עלינו להר הבית ושם הייתה התרגשות עצומה. לאט לאט החלו להגיע יחידות של חיילים מאזורים אחרים של ירושלים והר הבית התמלא. כולם עמדו שם על ההר ובאופן ספונטני החלו לשיר את ״ירושלים של זהב׳ בגרסתו המקורית״.

שבעים שנה בדיוק לאחר הכרזתו הדרמטית, התגשמה נבואתו של הרב בלייח! הרב גורן יתקע בקול גדול עם השופר של הרב בלייח שההשגחה גלגלה לידיו. בשוך הקרבות, הוא ינתץ עם העוזי של נהגו את השלט מחרסינה שעליו היה כתוב ׳אל-בוראק׳ ובכך נמחקו לחלוטין כל עקבותיו של שעיב אבו-מדין אל אנדלוסי בירושלים. הרב גורן זכה שנבחר להיות הצינור שבאמצעותו יבשר לעם ישראל ולכל העולם כולו שהשכינה חזרה הביתה.

באותם שעות, הלב של ירושלים שהיה שרוי בתרדמת כמעט אלפיים שנה, למשמע קולו של השופר, התחיל לפעום מחדש. קצב פעימותיו הלך וגבר כאשר נערך מסדר הצנחנים ברחבת הר הבית. הלב של ירושלים הזרים דם חדש לכל אברי הגוף של האומה כשהרב גורן המלווה בקציני צה״ל, נכנס בקומה זקופה, השופר בידו, למקום קודש הקודשים. לרגע, כאשר הונף דגל המדינה על כיפת הסלע, נדמה היה שהלב של ירושלים נהיה צעיר יותר, חזק יותר, בריא יותר...לרגע בלבד. עם ישראל שזכה לשתות מכוס התנחומין החליט להפסיק לדבר על לב ירושלים.

דור הולך ודור בא

הסיפור שלי מתחיל אי שם בסוף השירות הצבאי שלי.
כמו כולם הייתי פטיה לחשוב שלעבוד בעבודה מועדפת זה דבר משתלם. ובכן, זה לא! אבל לך תספר את זה לבת 21 עם התלהבות של "כל החיים לפניי."
ובכן, אל תשאלו איך בחורה מפסגת זאב מוצאת עבודה דווקא בבית וגן, אבל מצאתי.
העבודה הראשונה שלי מחוץ למדים הירוקים הייתה עם מדים אחרים כפקידת קבלה במלון "חן", המשמש ברובו כדיור מוגן לקשישים, בעיקר עולים מברית המועצות. לבוס שלי קראו ראובן אלה. איש חמוד כל כך, שלדעתי "התאהב" בי מהתחלה. הוא זיהה בי פוטנציאל, והאמת שגם שינה את מסלול חיי (אבל זה לא הסיפור שלנו). אלה האמין בי ודחף אותי להיות טובה בעבודה שלי ובכך לימד אותי שיעור או שניים במחוייבות ונאמנות למקום העבודה (את מוסר העבודה קיבלתי מהוריי שיחיו). ראובן ואני מדי פעם היינו נקלעים לשיחות אחד על אחד, שהיו, למיטב זכרוני, מאד נעימות. בוקר אחד נקלענו לשיחה על העדה שלנו-כורדים- וסיפרתי לו על הסבים שלי: סבתי, רחל לילה (ז"ל), לבית משפחת חמני, וסבי, שמואל (ז"ל) לבית משפחת תורקיה. כשאמרתי את השם האחרון נפערו עיניו. "תורקיה אמרת?", שאל, עניתי שכן. "יש לך קשר, במקרה, למנשה תורקיה (ז"ל)?" שאל אותי ראובן, עניתי בחיוך (כיוון שאהבתי מאוד את הדמות עליו שאל אותי הבוס): "הוא הסבא-רבא שלי, עליו השלום, הוא אבא של סבי". נשימתו של ראובן כמו נעתקה. הוא החל מספר לי סיפור שייחרט לנצח במוחי: "סבך הגיע לבקש אצלי עבודה ביום מן הימים. הוא היה מאד מבוגר, אבל ביקש לעבוד כאיש תחזוקה, פה, במלון. ראיתי את הניצוץ בעיניו והאמת, שהוא היה מאד מסור וחיוני ועשה את עבודתו נפלא. אבל הייתה בעיה אחת - בכל פעם שביקשתי את תעודת הזהות שלו, כדי לקלוט אותו, כראוי, לעבודה, הוא התחמק: 'שכחתי', היה אומר". חיוך גדול עלה על שפתיי, ידעתי שסבא-רבא שלי היה שובב וכבר דמיינתי את הניצוץ השקרי והחיוך על שפתיו כשהתחמק.
"לא יכולתי לוותר לו," המשיך ראובן בסיפורו, "חוק זה חוק! בסוף, אחרי כמעט חודש של עבודה אצלי, מנשה הביא את תעודת הזהות שלו. עיניי הוכו תדהמה לגלות את שנגלה לפניי: האיש היה בן 93!", צחקתי בקול. אומנם הייתי ילדה קטנה כשנפטר, אבל אני זוכרת את ההומור והחיוך של סבי, ובעיקר-עקשנותו (שנדמה שעברה לסבי, לאמי ולי בתורשה.(הסיפור הזה חימם לי את הלב ויתרה מכך- קיבע את שורשיי. בעיניי, זו הירושלמיות בהתגלמותה: להיות בבואה של הדור הקודם עם קריצה לעתיד.

דייט בחשכה / אריה כפירי

מטרת העל שלי לקיץ שבין שנה ב' לשנה ג' הייתה להיות חתיך. כן, אני יודע, זה עלול להישמע שטחי, אבל זה בעצם בא ממקום מאוד עמוק. הייתי הבחור החילוני בן ה-25 הכי לחוץ חתונה וילדים שהכרתי, מסיבות טהורות ויפות ועמוקות, והבנתי שבעולם השטחי שאנחנו נמצאים בו להיות חתיך זה כלי חשוב למטרה הזו. לאחר עיון באינטרנט, החלטתי לנקוט בדיאטה המוכרת בתור "דיאטת החמצן", שכשמה כן היא – מבוססת על לנשום במקום לאכול. הגעתי בסוף אוקטובר להר הצופים עם שמונה קילו פחות, והאפקט היה מדהים : בנות שהסתכלתי אליהן חייכו אלי, בנות שחייכתי אליהן דיברו איתי, בנו שדיברתי איתן פלירטטו איתי, בנות שפלירטטתי איתן התעניינו בתוכניות שלי לערב. מה נאמר ומה נגיד, מי שסיפר לכם שבנות מתעניינות בעיקר באישיות, טעה והטעה, כי אם כבר הגעתי לשנה ג' עם קצת פחות אישיות משהייתה לי בשנים שכולן רצו להיות ידידות טובות שלי.

משהו נחמד שלמדתי על עצמי באותם חודשים זה שאני לא רע בדייטים ראשונים ושניים. אמנם אני לא נועז בלשון המעטה מבחינה פיזית, וזה כמובן בעיקר מצער בדיעבד (וגם בזמן אמת בעצם), אבל יצירת תחושה של זרימה וכיף ורצון להיפגש שוב – את זה מסתבר שידעתי לעשות נהדר. הקושי, אמנם בעל וריאציות מגוונות אבל במהות קבוע, הופיע שוב ושוב מזווית שלא שיערתי.

אציג לכם ברשותכם חלוקה גסה של בנות הר הצופים על בסיס דמוגרפי ופוליטי : יש את הערביות, שב-ל-י ג-ז-ע-נ-ו-ת אינן רלוונטיות מבחינתי לדייטים, ואולי פעם אספר על הבחורה שהתחלתי איתה לאורך כל שנה א' בלי לדעת שהיא ערביה, ואולי לעולם לא אספר. יש את הדתיות שלא מוכנות לצאת עם חילונים, ויש את הדתיות שכן מוכנות לצאת עם חילונים. יש שמאלניות (זו הקבוצה הכי גדולה). יש חילוניות ימניות שכבר יש להן חבר. ויש חילוניות ימניות פנויות אבל בעלות מנת משכל נמוכה. אני לעניינו חילוני ימני שמחשיב מאוד את רמת מנת המשכל שלו ורואה באינטליגנציה קריטריון קריטי לזוגיות, וכמו כן לא יוצא עם בנות שכבר יש להן חבר, כך שהקבוצות שרלוונטיות מבחינתי הן השמאלניות והדתיות שמוכנות לצאת עם חילונים. עד כאן הקדמה ארוכה משתכננתי, וכעת המאורעות שלשמם כינסתי אתכם.

ביום השלישי של שנת הלימודים האקדמית יצאתי לדייט בבית קפה ירושלמי נעים ונטול יומרות עם בחורה אינטליגנטית, חביבה ונאה העונה לשם רונה. רונה הינה חילונית וכפי שהתברר לי במהרה במהלך הדייט – שמאלנית אקטיביסטית במספר מסגרות. לא רציתי להעכיר את האווירה בכניסה לדיון על פוליטיקה של ממש, מה גם שהערכתי את האופי האקטיביסטי והגישה הערכית, כך ששאלתי שאלות והקשבתי לתשובות אבל נמנעתי מלהביע את ההסתייגויות הלא מעטות שהיו לי. סיכמנו על דייט שני שיכלול הליכה לסרט בשישי בערב, ובימים עד אותו דייט שני עשיתי לה לייק בפייסבוק על משהו שהיא כתבה על פמיניזם ושהסכמתי לשמונים אחוז ממנו, בעוד נמנעתי מלייקים לנושאים אחרים.

בסרט מצאנו את עצמנו מספר פעמים שמים את היד באותו זמן בג'ארת הפופקורן, ומחייכים זה לזו חיוך ביישני. עשינו טיול רגלי מהקולנוע לפתח בניין הדירות שבו הייתה דירת השותפות שלה, השיחה קלחה ואפילו קיבלתי מרונה את הרושם שאני בנאדם מעניין ומצחיק. בפתח הבניין, הסכמנו על פגישה נוספת אך עוד לא ידענו להתביית על זמן מדוייק. לאחר שאמרנו "ביי", מצאנו את עצמנו מתנשקים נשיקה שהייתה סולידית אך לפחות אני הנחתי שטמונה בה הבטחה לקראת פגישותינו הבאות. "אולי תבוא איתי להפגנה ביום שני?" היא שאלה רגע לפני שהתאוששתי מהנשיקה, בהתייחסה לאיזו הפגנה שמאלנית די גנרית שאני כבר לא זוכר את נושאה המדויק. "אה אני חושב שעדיף נחשוב על בילוי משותף אחר" ניסיתי לסרב מבלי להשבית את השמחה.

אך השמחה שבתה. "למה?" רונה שאלה והמשיכה לפני שתכננתי את מהלכיי הבאים "יודע מה? בוא נבוא ואם ירגיש לנו לא מתאים, אז נחתוך למשהו יותר קליל". "זה לא עניין של קליל" השבתי, "אני פשוט..." – "לא מתחבר להפגנות?" היא חתכה אותי בחמודיות, "כן, בדרך כלל גם אני, אבל זה לדעתי ממש חשוב לפחות להפגין נוכחות, אתה לא חושב?". שתקתי והסתכלתי בעיניה היפות. היה לי ברור שהיא עוד לא הבינה. "אני לא ממש תומך בנושא של ההפגנה" אמרתי בטון אשם, ולאחר עוד שני

משפטים מצד כל אחד מאיתנו והשתלטות מוחלטת של אווירת מבוכה, נפרדנו עם עוד נשיקה שהייתה סולידית פי כמה מקודמתה, וללא כל טעם של הבטחה.

למחרת בשעות הצהריים הגיעה שיחת הטלפון בה רונה נאלצה לומר לי שזה לא ילך בינינו. היא ביררה דרך חברים משותפים והתברר לה שזה לא רק הנושא הגנרי של אותה הפגנה, אלא שבאופן כללי אני ימני וזה לא מתאים. ניסיתי מעט לדבר על ליבה אבל התברר במהרה שאין מה לעשות, כי בכל זאת מה יגידו ההורים ומה יגידו החברים וכדומה. שיקרתי ואמרתי לה שאין בליבי עליה, ושחררתי אותה למצוא בחור שמאלני.

הבחורה הבאה שיצאתי איתה הייתה דתייה. מהסוג שמוכן לצאת עם חילונים, אם זה לא ברור. הפעם הדייט הראשון היה בפאב ולא בית קפה, כי אחינועם רצתה להפגין את מעורבותה בעולם החילוני, ופאב זה יותר חילוני מבית קפה. נכנסנו לפאב הראשון בנחלת שבעה אליו נמשכנו פנימה בשיווק אגרסיבי תוך הבטחה לאווירה מעולה, שתינו בירה וצחקנו לא מעט, אך גם לא חסכנו בנושאים רציניים שזרמו גם הם היטב. גם נושאי זהות ואמונה דתית עלו, ולמדנו קצת על ההבדלים וגם על הדמיונות ביננו. דייט שני נקבע לפאב הבא באותה שורה, ודייט שלישי נקבע לפאב הראשון באותה שורה אבל מהכיוון השני, והרוח הטובה נשמרה ואף התחזקה. ואז שיחת טלפון.

להבדיל מהמקרה של רונה, במקרה של אחינועם לא היה גילוי דרמטי שעשה את ההבדל – הרי עובדת הפערים ביניינו הייתה ידועה מראש ודוברה במהלך הדייטים. מה שהוביל לשינוי היה שהיא פשוט חשבה על זה. "פשוט חשבתי על זה והבנתי שאני צריכה לצאת עם מישהו דתי כי בסוף אני רוצה להתחתן עם מישהו דתי" אמרה אחינועם ואני הופתעתי שרק כעת היא חשבה על זה. שיקרתי ואמרתי לה שאין בליבי עליה, ושחררתי אותה למצוא בחור דתי.

מודל רונה ומודל אחינועם שוחזרו פעמים רבות. לקראת סוף סמסטר א' אפילו יצאתי פעם אחת עם בחורה חילונית ימנית לא כל כך אינטליגנטית, אבל לא עמדתי בכך. מיד אחריה הייתה שירי, שמאלנית שאמרה שלא אכפת לה שאני ימני ושיצאנו חמישה שבועות עד שהיא הבינה שזה בעצם לא יכול לעבוד בכל זאת. העליתי שלושה מתוך שמונת הקילו שהורדתי בקיץ, והבנתי שאני חייב פתרון חותך לבעיה, לפני שאני אעלה בחזרה את כל המשקל ואחזור לצבור ידידות.

כינסתי מספר חברים טובים לדיון חירום והם העלו שני כיוונים אפשריים : לחזור בתשובה, או להפוך לשמאלני. לא שללתי אף אחת מהאפשרויות על הסף, ולו בשל כך שהמצב היה נואש, ואפילו הצטרפתי לפעילויות רלוונטיות משני הסוגים בתקווה להשתנות באחד הכיוונים המדוברים. לאחר מספר שבועות כבר הייתי על סף החלטה להפוך לדתי או לשמאלני, כשלפתע פגשתי את מיכל. לא ידעתי לזהות על פי מאפיינים חיצוניים באיזו קבוצה לתייג אותה, אבל היא מצאה חן בעיני והתברר במהרה שגם אני מוצא חן בעיניה. ניסיתי לגשש בעדינות על עמדותיה בענייני דת ופוליטיקה, עקב הצורך המיידי להחליט האם אני שמאלני או דתי, אבל היא הפתיעה ואמרה "בוא בבקשה לא נדבר על הנושאים הללו, לפחות כמה דייטים".

השהיתי את טיפולי ההמרה שלי עד שיתברר לאן הרוח נושבת עם עלמת החן החדשה. אז על מה דיברתי עם מיכל בדייטים הראשונים שלנו? על ספרים (אלו מתוכם שאינם פוליטיים), על מקצועות הלימוד שלנו, על ספורט, על סרטים, על המשפחות שלנו. כשמיצינו את הנושאים הללו דיברנו על נושאים משעממים כמו מזג האוויר מצד אחד, ועל נושאים שמתקרבים לנושאים האסורים שלנו מצד שני – כמו פילוסופיה, פוליטיקה פנימית של אגודת הסטודנטים, וכו. היה ברור שלא נוכל להחזיק זאת יותר ורגע השיא הגיע לאחר ארבעה דייטים בשבועיים וחצי, על הספה בדירת השותפות שלה. כל אחד מאיתנו כתב על פתק את זהותו הדתית והפוליטית, קיפל, והעביר לשני. בהיתי בפתק המקופל של מיכל וחששתי לפתוח אותו. בתנועה חדה עשיתי את הצעד האמיץ, ועוד לפני שהספקתי להפנים את המילים שקראתי – "שמאלנית דתיה" הופתעתי מנשיקה לוהטת למדי שהתקבלה על שפתיי.

לאחר זמן מה, שאינני יודע להאריך את משכו, שבנו לדבר. התברר לנו כמה רב המשותף בינינו : החוויה המשותפת, כל אחד מהכיוון שלו, של דייטים מוצלחים ופרידות על רקע פוליטי או דתי, התבררה כגורם מחבר חזק מאוד, ונתנה חומר לשיחות רבות, ארוכות, מקרבות ומרגשות. והתברר שגם אין לנו שום בעיה לדבר על דת ופוליטיקה – להיפך. משבוע לשבוע השיחות שלנו נעשו מרתקות יותר, ועל אף

שלא ניכר שמישהו מאיתנו משנה את דעתו ברמה של "לעבור צד", שנינו אותגרנו אינטלקטואלית ורגשית, ואין דבר שמחבר אותי יותר לאישה מזה. "את מאתגרת אותי אינטלקטואלית ורגשית, ואין דבר שמחבר אותי לאישה יותר מזה" אמרתי לה חודש לאחר הפגישה עם הפתקים. "אני אוהבת אותך" היא אמרה לי, ואני השבתי לה מבלי להתבלבל, למרות שכעיקרון זה התפקיד שלי להגיד קודם.

זה היה אמור להיות הסוף הטוב של הסיפור, אך לצערי לסיפור הזה סוף טוב אין. "אנחנו צריכים לדבר" אמרה לי מיכל ערב אחד, שבועות ספורים מאוחר יותר. "אתה מזניח את עצמך, עלית לפחות חמישה קילו מאז שאנחנו ביחד" הוסיפה, וגם הדגישה ש"אני לא חושבת שמראה חיצוני זה הכי חשוב, אבל זה בעיקר עניין אישיותי ומאוד חשוב לי בבן זוג שתהיה לו משמעת עצמית". ניסיתי קצת לדבר על ליבה ולהתחנן, אבל זה נגמר בכך ששיקרתי ואמרתי לה שאין בליבי עליה, ושחררתי אותה למצוא בחור עם משמעת עצמית.

הארון

את מתינו אנו נושאים על גבנו, את מתינו .

יום חורפי, הגשם לא פסק ולוא לרגע קט מאמש. טיפות הגשם יורדות במהרה, והרוח מכה בהן ומעיפה אותן לכל עבר. השניים האלה עומדים תחתיו רטובים עד לשלד עצמותיהם, שערם דבוק למצחם, הטיפות זולגות על פניהם, מכבידות על עיניהם, ואלה נעצמות מעלימות ולוא לרגע, את השחור, שחור משחור.

הרוח מכה בגבם, מכבידה על משאם, וזה הופך כבד מנשוא.

הימני מבין שניהם, איש כבד משקל, כתפיו רחבות כפופות ועליהם ראשו הגדול, מבנה פניו רחב ומרובע, ועל רקתו צלקת בינונית, זכרון מקטטה שהיה מעורב בה בנעוריו, והוא בן שלוש עשרה שנים, רגע לפני עלייתו לתורה בחגיגה גדולה, צלקת לחיים. הוא מרים את ידו הימנית מזיז מעיניו את בלוריתו המרוחה, המכסה את עיניו מלראות את דרכו. הדרך דרך עפר, ללא כביש סלול. האדם שעבר בדרך קודם, מעך במגפיו את העשבים השוטים, יצר שביל על הדרך, שהגשם הציף במים רבים, העפר הפך לבוץ טובעני, כל פסיעה השאירה אחריה טביעת רגל עמוקה, ומשלא צלחה את הפסיעה, גרמה למעידה .

משאם כמעט נשמט מגביהם, ברגע אחד, השמאלי מבין שניהם, בידו הזריזה עצר את החלקת המשא ממושבו על גביהם. ידו הארוכה, מותאמת לגובהו הרם, נשלחה ואחזה במשא. פניו לא מסגירות את גילו האמיתי, שטופות בטיפות הגשם, מבליטות את עיני השקד המביטות לכל עבר, מחפשות ישועה שתביא לגאולה, שתשנה את הגורל ואת ייעודם. שפתיו זזות, משמיעות תפילה חרישית ולרגע עיניו שולחות מבט השמימה. העננים רבים כבדים וצבעם שחור יותר משחור, והגשם לא פסק ולוא לרגע קט, בזמן מסעם .

הם צועדים בסדר מופתי, רגל ימין לצד רגל ימין מחלקים ביניהם את כובד המשא .

רגל שמאל לצד רגל שמאל, הדרך לא נגמרת, סופה לא נראה באופק .

גשם ממשיך להכות את ראשם, טיפה ועוד טיפה כמו דקירה על הקרקפת, והרוח ממשיכה להכות, הפעם פניהם. המאמץ רב והכוחות מתחילים להיגמר .

המבט של הימני מוסט שמאלה, לפניו שדרה של עצים ירוקים, קרן שמש קטנה נופלת על צמרות העצים, העלים נראים כמו יהלומים, מנצנצים מונחים על קצה העלה רגע לפני שנופלים לקרקע. שלוליות ענקיות סביבם, האדמה ספוגה דוחה את המטר .

המבט של השמאלי נשלח, ברגע של היסח דעת מהכאב, ימינה, שביל ארוך מכוסה שחור ניבט אליו ולצדדיו, מה שהיו פעם עצי כליל חורש, גזעים חרוכים, זיכרון לעפיפוני תבערה ובלוני נפץ שנחתו עליהם רגע לפני הרגע הזה. לרגליהם מפוזרות נקודות אדומות, ששרדו את הסערה. מבטם של נושאי הארון מצטלבים, השמאלי משפיל מבטו אל מגפיו השקועים בבוץ, וממשיך בדרכם .

הזמן כאילו עצר מלכת, הגשם ממשיך ובצידי הדרך עומד אדם זקוף קומה, לבן, לבוש בחליפה שחורה ובידו מטריה שחורה ענקית, מגנה על גופו מהגשם שלא פסק

ולוא לרגע קט. עיניו מביטות לרגע קצר בשני האנשים שחוצים את דרכו, וארון מונח על כתפיהם, מבטו ממוקד בהם, בזמן שאלה חולפים על פניו, מפנים את דרכו על השביל אל ביתו. דרכם על שביל הבטון היתה קצרה וזו הפכה עד מהרה שוב לאדמה בוצית, מגפיהם שוקעים עמוק באדמה והצעד הופך לפסיעה קטנטנה, כבדה ומהוססת.

המטר פסק לפתע, הם נעצרו כדי לוודא שאכן הוא פסק ולא במקרה הגיעו לאיזור מקורה, שמגן עליהם מהצלפותיו. אכן הוא פסק, מבטם מצטלב שוב וכאילו תוכנתו יחדיו, ראשם מביט השמימה, העננים הפכו אפורים, שטים במהירות לכיוון ההרים משמאל, חותכים את פסגותיהם, נעצרים.

מבטם חוזר אל הדרך. בצדם הימני עומדת אשה לבושה חליפה ממותגת ומהודרת, שיערה פזור, פניה יפות ובמבט חטוף מובן שאינה מתוחכמת. שולחת את ידה כלפיהם, ציפורניה משוכות בלק אדום, פוסעת לקראתם בחצי כריעה, נכנסת אל מתחת משאם. אוחזת בו בשתי ידיה, חזקות ובריאות, מורידה מהם את נטל הכובד.

בסדר מופתי רגל ימין לצד רגל ימין, רגל שמאל לצד רגל שמאל, ומשאם הוקל ולוא במעט. הדרך ישרה, יציבה ואיתנה, תיפוף עקביה נשמע כמקצב מנגינה ישנה, נוסטלגיה. בעיקול השלישי שמאלה, פינת הארון החדה מפלחת את רקתה, מדממת, מאבדת מכוחה ונעלמת. משאם כבד שוב "אומנם אישה, אבל חזקה, מפתיעה" אומר השמאלי לימני .

הדרך פרושה לפניהם והיעד נראה באופק, מבנה רחב עם עיטורים מהודרים כיאה למעמדו. גבר חובש כיפה שחורה, כהה עור ומצח חרוץ, יוצא מבין ההמון שמתגודד על המדרכה לצידי הכביש, בחצי חיוך מתכופף מתחת לארון, אוחז בידו וחלק ממנו על כתפו. צועד איתם בסדר מופתי, רגל ימין לצד רגל ימין, רגל שמאל לצד רגל שמאל, כאילו היה שם עוד מתחילת הדרך, חוסר שיווי משקל רגעי מורגש וחיש מתאזן, בפסיעות מדודות אך מהירות, היעד נראה קרוב יותר מתמיד, מבטיח.

דקות קצרות שנראות כמעט נצח עוברות להן, שני הגברים מתחילת הדרך מעט עייפים, הגבר השלישי שהצטרף קודם, מעודד אותם להמשיך לא להתייאש. עד מהרה התפילה שמלמל השמאלי מתחלפת במנגינת שיר שמושמע פעם אחת, לפחות, בשעה בגלגל"צ "בין קודש לחול" של אמיר דדון

"... בין קודש לחול אני חי

בין האמת שמשתוללת בי

עם אלף הרגלים

עם כל הפחד שעל כתפיי"...

מבחירה הדרך מתחלפת, קרני השמש פוגעות בקרקע המכוסה מים, יוצרות פלטה של צבעי הקשת .

הם אינם פונים ימינה אל עבר ייעדם אלא שמאלה. כפות ידיהם אוחזות בארון וזה מועבר מגבם אל כתפיהם, והארון הופך קל יותר למשא, רגליהם קלות יותר, והעייפות כמעט נעלמת.

הדרך ישרה ויציבה, נמשכת לפניהם והיעד החדש נראה במרחק לא רב מהם. היכל מלא עוז והדר, מתנשא לגובה של שלוש קומות, נוכח ומוגדר כיעד סופי. ההמון

שהיה עד כה ברחובות והתגודד על המדרכות, נוהר להיכל, שנקרא ע"ש אחד מראשי העיר, ציון, שמתמלא ומתמלא .

בכניסה אל ההיכל הבחור החדש, נפרד מהם לשלום, נעצר ואלה ממשיכים ללכת. עוברים את המנהרה שמובילה היישר אל מרכז ההיכל, הם נעמדים על משטח דשא ירוק עד ענקי, גבולותיו מסומנים בצבע לבן. הבחור הימני, גדול הגוף וכבד משקל, כורע ברך ועוד ברך, והבחור השמאלי אוחז בקרנות הארון ומיישר את ידיו. יחדיו מעמידים את הארון, שדלתות הכנף שלו מזכוכית שקופה, מחולקות בלייסטים מעץ מהגוני, בדומה לגב הארון. את ארבעת המדפים הפנימיים מעטרים גביעים ומגני גבורה, שבעה מגנים וגביעים בכל מדף, ממבצעים צבאיים ידועים וממבצעים צבאיים סודיים, ממלחמות שלא בהכרח נצחנו בהם, ומכל מיני פעילויות חברתיות וקהילתיות פורצות דרך .

הבחורים עומדים לצדי הארון, מזיעים, מעט חבולים עם חיוך מרוח על פניהם, חיוך של אושר .

הקהל בטריבונות עומד על רגליו ומריע בקול "הו אה מי זה בא....הנה המשיח בא" מוחאים כפיים סוערת במשך דקות ארוכות. עמידתם עברה מתוחה, ידיהם מאחורי גביהם וקול התרועות הפך לשירת המונים

....."ולפאתי מזרח קדימה

עין לציון צופיה"....

עם ישראל חי!

הביצים של חפץ

האחד עשר באוקטובר של שנת ארבעים ושמונה היה יום קשה במיוחד עבור הפקח משה גרוס ועבור ראש מחלקת הפיקוח על המחירים בירושלים, מר אברהם לנדסהוט. זה היה יום לא טוב גם אצל שמעון בן מאיר חפץ משכונת זיכרון טוביה, אבל יומם של גרוס ולנדסהוט היה קשה פי כמה.

בצהרי אותו יום הפקח משה גרוס קיבל על הראש – באופן ישיר ולא מושאל - כמאתיים ביצים שזרק עליו שמעון חפץ בעידנא דרתחא. הביצים נרכשו כמחצית השעה קודם לכן אצל הסיטונאי שמואל פאול בשוק מחנה יהודה. בעצם רכישת הביצים עבר חפץ עבירה כפולה ומכופלת מבלי לדעת על כך. לדאבונו ובדיעבד התברר שלביצים לא היה רישיון מטעם המפקח על המזונות ובנוסף, הוא לא קיבל חשבון, קרי קבלה, בגין הקניה. כמו כן, חפץ לא הודיע על מעשה הרכישה למשרדו של לנדסהוט, שהיה חייב להיות מעודכן בפרטי האירוע – קניית ביצים המוגדרים כמוצר בפיקוח מסיטונאי עם רישיון, על מנת למנוע הפקעת מחירים וספסרות, תופעות מוכרות היטב בזמנים ההם.

דבר הביצים הלא מאושרות התגלגל במהרה אל משרדו של לנדסהוט והוא רתח מכעס. ולו רק בשביל האפקט החינוכי הוא היה חייב לטפל בעבריין. לא ייתכן שכל דכפין ייתא ויקנה מוצרים בני פיקוח מסיטונאי ללא רשות, לא ייתכן שהוא עצמו – אברהם לנדסהוט, לא יידע מכך.

לשמעון חפץ לא הייתה כל כוונה להסתבך עם החוק וההיפך הוא הנכון – כוונותיו היו טובות. הוא אסף משמואל פאול הסיטונאי את מגשי הביצים, הניח אותם במריצה זה מעל זה והחל צועד לביתו. ברוחו עלו מבטי ילדיו ובאוזניו עלו מילות התודה של שכניו, הם חיכו לו. אבל ידיהם הארוכות של פקחי לנדסהוט היו זריזות ממנו. משה גרוס, גבוה וקרח, יחד עם יוסף סולניק הנמוך והעצלן (קרח גם הוא) איתרו את חפץ בשוק, הציגו לו שתי תעודות של פקחים וביקשו ממנו להתלוות אליהם לתחנת המשטרה, לבירור. חפץ הסכים והתלווה, משוכנע ובטוח שבעוד רגעים מספר הוא ישוחרר לנפשו. הלוא מה פשעו? ביצים לביתו כשכולם מסביבו סוחרים בשוק השחור? והצדק איפה?

אבל לשני הפקחים לא הייתה כל כוונה לשחררו. כשגרוס וסולניק שמו לב שחפץ מראה אי שביעות רצון – וממנה היה יכול להשתמע שאולי ייתכן ויברח - הם קרבו אליו ואחזו כל אחד בזרועו האחרת. היה במעשה זה פשר פסיכולוגי כלשהו שנבע מלחץ נפשי בו היו נתונים הפקחים. הלחץ נבע מרצונם לבצע את משימתם על הצד הטוב ביותר ומפחד מובהק מלנדסהוט - אך הרבה הגיון מעשי לא היה בו, שהרי כיצד ולאן יברח חפץ עם הביצים? הייתה לו מריצה, למריצה כידוע שני גלגלים ומנח נסיעתה לא נוח כלל, הכיצד ירוץ איתה חפץ מהר וייעלם מעיני הפקחים? וכיצד יפקיר הביצים? בהינתן המצור והמחסור בו הייתה שרויה העיר, הפקרה כזו הייתה עשויה להיות מעשה בלתי נסלח. על כן לא היה סיכוי שחפץ יברח.

הוא הופתע מהמגע ונרתע לאחור, נעמד במקום. הוא ניסה ביותר לגייס לעצמו קורטוב של שליטה עצמית וסיפר לשניים שבבית מחכים לו חמישה או שישה (הוא לא זכר בדיוק) ילדים רעבים, שזה שבועיים ומחצה לא באה ביצה לפיהם. הם חלושים מאבקת ביצים ורוצים ביצה של ממש, אמר חפץ וכמעט שבכה. מראה ילדיו הכחושים ואשתו הרגזנית - בעיקר אשתו הרגזנית – כמעט שהביאו את הדמעות בעיניו. הוא הוסיף שזה לא רק למשפחה שלו. מגשי הביצים ובהם מעל מאתיים ביצה וביצה, היו מיועדים לשכניו הקרובים בזיכרון טוביה. גם לפורטונה המסכנה החולה בטיפוס וגם למשפחה של שלמה הספר האלמן, שאשתו מתה עליו בהפגזה האחרונה. כולם יהודים טובים וצדיקים. ובמה עוונו? הוא לא ידע ולא שיער שלפאול המוכר הסיטונאי לא היה רישיון. כיצד יידע? פאול אשם, לא הוא. שילכו אליו.

חפץ ניסה, הוא התחנן ואף ירד על ברכיו, ממש נעמד על הברכיים, על אף ההשפלה שבדבר. הוא אפילו הציע לסולניק וגרוס עשרים ביצים מהארגז - עשר לכל אחד, זה היה שוחד יקר - רק אם יוותרו לו הפעם והבטיח וכמעט נשבע לעולם לא לקנות ביצים לא חוקיות בלי רישיון ובלי דיווח, לעולם ולא משנה מה.

אבל גרוס לא ויתר. הסבריו העגומים של חפץ רק העלו את חמתו, קום מיד! הוא גם לא רצה את הביצים שלו וחשב את ההצעה לבזויה ביותר. שוחד! בושה! הלוא אמרו לו בפירוש לקחת את שמעון בן מאיר חפץ מזיכרון טוביה לתחנת המשטרה בעוון קניית ביצים ללא רישיון, וכך הוא עשה. את כל משימותיו תמיד ביצע ללא דופי וזו לא תוכננה להיות יוצאת דופן. אלא שבנקודה זו משהו השתבש.

כעבור כמה דקות של הליכה וניסיונות שכנוע חפץ הבין שאין לו סיכוי מול שני הפקחים עם שמות משפחה שהוא התקשה לזכור. פורטונה והיתומים של הספר מזיכרון טוביה לא נגעו בהם כלל. גרוס וסולניק המשיכו להוביל, כמעט למשוך אפילו, את חפץ, אל עבר תחנת המשטרה בקצה השוק, מחזיקים כל אחד בזרוע אחרת, מבטם ואוזניהם חתומים. בידו הפנויה סחב סולניק מאחוריו את המריצה עם מגשי הביצים, היא האטה את הליכתו.

חפץ התעשת. בשבריר של שנייה הוא השתחרר מאחיזת הפקחים, התכופף אל המריצה, הוציא ביצה מהארגז והשליך אותה היישר על גרוס. הביצה פגעה באפו. חפץ התכופף שוב, הוציא ביצה נוספת וזרק גם אותה. זו פגעה לגרוס באזור החלציים, כלומר בביצים. עוצמה וכוח אחזו בחפץ והוא השליך את כל הביצים בזו אחר זו על הפקח האומלל. סולניק התעטש וברח. אחת אחרי השנייה נחתו על גרוס המסכן מאתיים ביצים וכתוצאה מזה - כך יספר לנו מאוחר יותר לנדסהוט בדו"ח מיוחד - כתוצאה מזה הביצים נשברו.

הביצים הכתימו את מעילו האפור המרופט של גרוס, הרטיבו את מכנסיו, טינפו את נעליו וגלשו מראשו הקרח. החלבון הסתיר את עיניו, החלמונים מלאו את פיו והקליפות נדבקו בין קפלי הבגדים. הוא ניסה למחות את העיסה המצחינה ממצחו, ניסה להסתיר את פניו בידיים, אבל חפץ היה הרבה יותר מהיר ממנו. אחת אחת הוא זרק את כל הביצים עד האחרונה שבהן על הפקח משה גרוס, מבלי שזה יכל להגן על עצמו, או להימלט. הלוא היה עליו להביא את חפץ לתחנת המשטרה ואיך יעזוב אותו עכשיו ויברח? וסולניק, הו סולניק המנוול, איזה רכיכה, איזו חלאת אדם!

בין ביצה לביצה גרוס הספיק לחשוב שהבזבוז כאן הוא שערורייה של ממש, שלא לדבר על כך שמדובר על העלמה והשחתה של מצרכים בני פיקוח. צ'פלאח צ'פלאח, ביצה נוספת נחתה על כתפו הימנית. ומאידך גיסא - חשב גרוס במהירות – מאידך גיסא האם ייתכן שצו העלמה והשמדה של מצרכים בני פיקוח כבר לא חל על ביצים? הלוא התוספת לצו זה תוקנה עוד בשנת 1946 - עוד לפני המלחמה, סדרי הדברים השתנו מאז.. כיצד יידע? צ'פלאח צ'פלאח, ביצה על הגב. משימה מסריחה במיוחד נתן לו לנדסהוט הפעם. צ'פלאח.

הקרב החד צדדי נגמר כעבור כשבע או שמונה דקות, אולי מעט יותר, מהסיבה הפשוטה שהביצים בארגז על המריצה של חפץ נגמרו. רטוב, מסריח ומובס, מכוסה כולו בחלבונים, חלמונים וקליפות, גרוס נסחב לצידו של חפץ – שביעות רוח מסוימת על פניו , לחדר החקירות בתחנת המשטרה. הוא השאיר אותו שם והחוקר התורן קיבל את האחריות על המקרה. גרוס סינן גידוף והלך לנקות את עצמו בחדר צדדי. הוא שמע פעם שחלמון של ביצה טוב לצמיחת שיער, אולי מעתה יצמחו כמה שיערות על הקרחת? הוא לא מבקש הרבה, לפחות פלומה או משהו דומה לה להטות מצד אל צד או להחליק במעט מים. במזנון של התחנה גרוס הזמין לעצמו בתלוש כריך עם חוביזה וחביתה וביקש להתקשר הביתה.

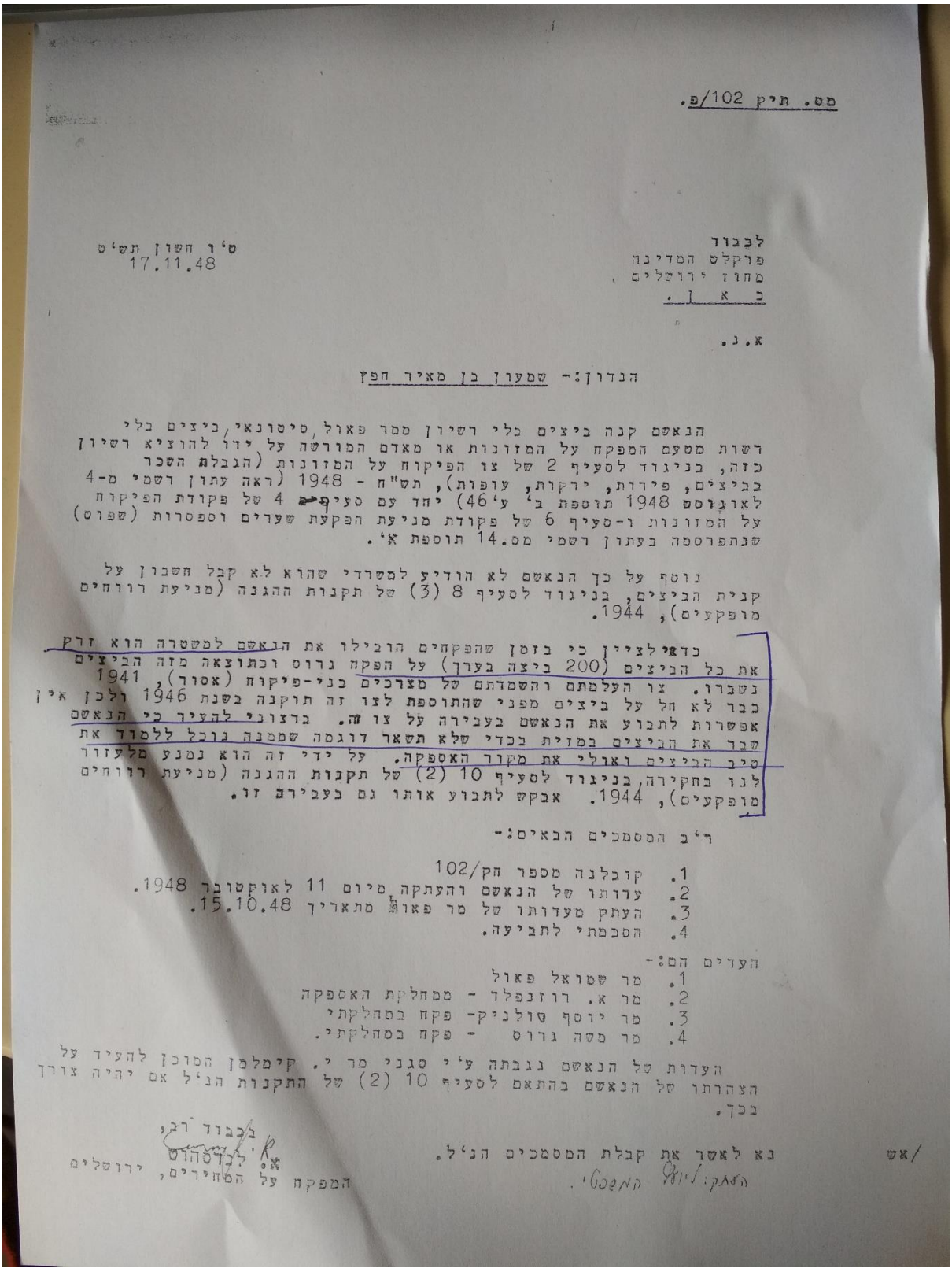
העדות של הנאשם שמעון בן מאיר חפץ נגבתה ע"י סגנו של לנדסהוט - מר י.קימלמן, שהיה מוכן להעיד על הצהרתו של הנאשם בהתאם לסעיף מספר עשר של התקנות, אם יהיה צורך בכך. כאן נוצרה בעיה נוספת ובעלת השפעה מכרעת על החקירה, משום שלפי דברי לנדסהוט, הנאשם שבר את הביצים במזית (׳מזית׳ - כך במקור, ראו מסמך בתחתית הרשומה), כדי שלא תישאר דוגמא שממנה אפשר יהיה ללמוד על טיב הביצים ואולי על מקור האספקה. ע״פ הדו״ח, במעשה זה חפץ נמנע מלעזור בחקירה ונתבע על ידי לנדסהוט גם על עבירה זו. הוא שוחרר באותו יום בערבון ועל תנאי, שילם למחלקת הפיקוח קנס בשווי שליש מעלות הביצים והבטיח – שוב, מעולם לא לקנות מצרכים ללא רישיון. הוא חזר הביתה עייף ומבולבל ובעל ריח רע. באותו הערב ילדיו שוב אכלו לחם יבש עם אבקת ביצים.

סולניק פוטר למחרת האירוע. בעדותו סיפר כי לא היה בכוונתו לברוח רחוק, הוא רק הסתתר מאחורי בסטת החמוצים וראה הכל. הוא פשוט אלרגי לביצים - הצטדק, יש לו רגישות. החומרים שמהם עשויות הביצים גורמים לו, במקרה של מגע קרוב, לעיטוש מתמשך, אדמומיות ומיחושי בטן בינוניים עד קשים. הוא לא רצה לקחת סיכון ותכנן להצטרף אל גרוס כשהכל, כלומר הביצים, יסתיימו. אלא שאז הסיכון היה גדול אף יותר, שהרי הביצים הפכו להיות ביצים בפועל שיצאו מקליפתן על גרוס והמגע היה עשוי להיות קרוב ומסוכן. וכך סולניק החליט החלטה שעניינה בריאות ושילם עליה במקום עבודתו, יש כאלה שיגידו שהמחיר גבוה מדי אך סולניק לא חשב כך. הוא הועבר למחלקה אחרת ושמו לא הוזכר עוד. הפקח משה גרוס עבד אצל לנדסהוט עוד עשרה חודשים ואז קודם לתפקיד סגן ראש מחלקת התנועה, שעסקה בין היתר בחלוקת דו"חות לעברייני עגלות גזוז.

וחפץ המסכן, מה חבל שלא משל ברוחו ובמו ידיו שבר את הביצים כולן על הקרחת של גרוס. מעט איפוק והבלגה היו מצילים אותו מחרפה זו וביצים לעוגה היו יכולות לשמח את ימיה האחרונים של פורטונה.

כשבעים ושתיים שנה מאוחר יותר הגיעה אל תושבי ירושלים ידיעה בדבר אירוע שלכאורה התרחש במרחק של כשישים קילומטר משם. היה זה דיווח על אסדת עץ גדולה שהגיעה זה עתה לנמל התעופה בן גוריון ועליה מאות אלפי ביצים. הביצים היו בדרכן לעיר שהייתה נתונה אותו זמן במצור או סגר, עקב מגפה שפשטה בעולם ולא פסחה גם על עיר הקודש. אלא שבצירוף מקרים מצער אסדת העץ הועמדה על רצפת הבטון בנמל התעופה באופן פזיז ורשלני למדי ולכן כל הביצים עד לאחרונה שבהן, נשברו. בדיקה מדוקדקת מאוחרת יותר העלתה כי בניגוד לסיפור של חפץ, כאן מדובר היה בידיעה מזויפת, דיווח חדשותי כוזב על אירוע שלא התרחש במציאות. מחסור זמני בביצים אכן הורגש בירושלים באותם ימי אביב של המגפה אבל הוא חלף במהרה. מעצם מעשה הזיוף של ידיעה כזו ניתן היה ללמוד משהו על מושא כמיהותיהם של בני אדם בימי פורענות, כמיהות שהן שתי וערב של תהילת פרסום וחביתה מקושקשת.

הסיפור מבוסס על הדו"ח המצורף, אותו הגישה המחלקה לפיקוח על המחירים בירושלים לפרקליט המדינה בנובמבר 1948. אני מודה לפרופסור קימי קפלן מאוניברסיטת בר אילן שחשף בפניי את המסמך הלכאורה פרוזאי הזה, המקפל בתוכו סצנה אנושית עם הדהוד אקטואלי, שנגעה לליבי.



מס. תיק 102/פ.

לכבוד
פרקליט המדינה
מחוז ירושלים
כ א ן .

ט'ו חשון תש'ט
17.11.48

א.נ.

הנדון:- שמעון בן מאיר חפץ

הנאשם קנה ביצים כלי רשיון ממר פאול סיסונאי, ביצים בלי רשות מטעם המפקח על המזונות או מאדם המורשה על ידו להוציא רשיון כזה, בניגוד לסעיף 2 של הפיקוח על המזונות (הגבלת השכר בביצים, פירות, ירקות, עופות), תש"ח - 1948 (ראה עתון רשמי מ-4 לאוגוסט 1948 תוספת ב' ע'46) יחד עם סעיף 4 של פקודת הפיקוח על המזונות ו-סעיף 6 של פקודת מניעת הפקעת שערים וספסרות (שפוס) שנתפרסמה בעתון רשמי מס.14 תוספת א'.

נוסף על כך הנאשם לא הודיע למשרדי שהוא לא קבל חשבון על קנית הביצים, בניגוד לסעיף 8 (3) של תקנות ההגנה (מניעת רווחים מופקעים), 1944.

נדאי לציין כי בזמן שהפקחים הובילו את הנאשם למשטרה הוא זרק את כל הביצים (200 ביצה בערך) על הפקח גרוס וכתוצאה מזה הביצים נשברו. צו העלמתם והשמדתם של מצרכים בני-פיקוח (אסור), 1941 כבר לא חל על ביצים מפני שהתוספת לצו זה תוקנה בשנת 1946 ולכן אין אפשרות לתבוע את הנאשם בעבירה על צו זה. ברצוני להעיר כי הנאשם שבר את הביצים במזיד בכדי שלא תשאר דוגמה שמטנה נוכל ללמוד את טיב הביצים ואולי את מקור האספקה. על ידי זה הוא נמנע מלעזור לנו בחקירה, בניגוד לסעיף 10 (2) של תקנות ההגנה (מניעת רווחים מופקעים), 1944. אבקש לתבוע אותו גם בעבירה זו.

ר'ב המסמכים הבאים:-

1. קובלנה מספר חק/102
2. עדותו של הנאשם והעתקה מיום 11 לאוקטובר 1948.
3. העתק מעדותו של מר פאול מתאריך 15.10.48.
4. הסכמתי לתביעה.

העדים הם:-
1. מר שמואל פאול
2. מר א. רוזנפלד - ממחלקת האספקה
3. מר יוסף טולניק- פקח במחלקתי
4. מר משה גרוס - פקח במחלקתי.

העדות של הנאשם נגבתה ע'י סגני מר י. קימלמן המוכן להעיד על הצהרתו של הנאשם בהתאם לסעיף 10 (2) של התקנות הנ'ל אם יהיה צורך בכך.

/אש

נא לאשר את קבלת המסמכים הנ'ל.

בכבוד רב,
י. לנדסהוט
המפקח על המחירים, ירושלים

העתק: ליועץ המשפטי.

הדרך לירוסלם.

המדבר היה שקט. רוח יבשה ונעימה ליטפה את עצי השיטה מחוץ לבית הבוץ של משפחת סבהט. יללת תנים, צחקוק צבועים שוחרים לטרף ודהירת עדר האנטילופות שברה מדי פעם את השקט המתוח.

בתוך הבקתה, ברטוקן, כרעה ללדת את בתה הרביעית. את ילדיה הראשונים היא גידלה לבדה. גטנט, בעלה, נשלח לשרת בצבא של מלך אתיופיה, הוא הוצב בגבול סודן. גטנט חזר אחת לשנה בחג הפסח לחופשה של כמה שבועות. הוא כל כך אהב את ילדיו אך הצטער שזה מה שזימנו לו החיים. על מותו של בנו הבכור בן החודשיים, ממלריה, הוא ידע רק 8 חודשים לאחר מותו.

בכי בתולי בישר התחלה חדשה. ברטוקן אחזה את ביתה שאך נולדה. מבטיהן נפגשו. הן הביטו אחת לשנייה בעיניים, כמכירות זמן רב ועיניהן התמימות בישרו הבטחה, תפילה וכמיהה.

"את תעלי לירוסלם, לארץ הטובה", איחלה ברטוקן באוזניה הקטנות של ביתה וקראה לה "ירוסלם". באותו הלילה חכמי הכפר באו לברך על הלידה ובפיהם שיר עם מנגינה מסורתית "לילה כיום יאיר.." הם האמינו שירוסלם הביאה בשורה טובה לכפר.

ירוסלם נולדה בליל ירח מלא. ירח שלא נראה כך הרבה זמן. הירח האיר את הערבה הצחיחה באור יקרות והיה אפשר לראות למרחק רב. חכמי הכפר היו מתכנסים פעמיים בחודש. בראש חודש ובאמצע חודש. הם האמינו שבליל ירח מלא, ממש כמו עכשיו, יגיע השליח שיבשר להם על הדרך לירוסלם, הדרך המוארת היא תולדה של מפגש בין האור הבוקע מבית המקדש והירח. הם האמינו שכך הקדוש ברוך הוא שולח את שליחיו. שלא ילכו בחושך, שלא יקרה להם אסון. כי הרי הם שליחים של בשורות טובות. הפעם השנייה הייתה בראש חודש. הם האמינו שבלילות בלי ירח, לילות חשוכים מאוד, היה אפשר לראות מתוך החושך את האור הבוקע מתוך בית המקדש.

בראש חודש היו מתאספים לתפילת ראש חודש חגיגית שלאחריה היו עולים על ראש ההר הסמוך ומסתכלים צפונה, ברגע הכי חשוך של הלילה, הוא הופיע למספר שניות. אור שעלה מהקרקע, מירוסלם, עד לשמיים.

כשהיתה בת 5, ירוסלם אהבה להתלוות לזקני השבט. לעלות איתם אל ההר הגבוה ביותר באזור. היא התיישבה בשקט על המצוק המשקיף על הנהר וחיכתה. לא היה בה פחד מהחושך. אח של אמה, טספהון, סיפר לה פעם שאם היא תתפלל טוב ותעלה על הגבעה הגבוהה ביותר באזור היא תוכל לראות את האור העולה מירוסלם עד לרקיע השביעי.

בבוקר כל יום, לפני שהיתה מתלווה לאחיה, סנדקה, לרעות את צאן דודם, היתה מציצה לצריף שבמרכז הכפר ורואה את סבא עוצם עיניים ומוחה דמעה מעינו. לעיתים היתה יושבת לידו ושומעת אותו לוחש תפילה חרישית "..ותחזינה עיננו בשובך לציון ברחמים." היא חלמה על ירוסלם בלילות, היא דמיינה אותה בימים.

ערב אחד אמא ביקשה ממנה ללכת לשאוב מים מהבאר שליד הנהר, המרוחק כשעה הליכה מהכפר. ירוסלם לקחה על כתפיה הקטנות שני דליים ואסל. היא ירדה בשביל עיזים צר ותלול, ברגע של אי תשומת לב, רגלה נתקעה באבן והיא נפלה כמה מטרים במורד המדרון. ירוסלם קמה על רגליה אך ראתה שרגלה הימנית מדממת. זה לא הפריעה לה להמשיך ולעשות מה שאמא ביקשה.

ירוסלם הסתכלה לתוך הבאר, בבואתה השתקפה אליה מהמים, היא זרקה את הדלי הקשור לחבל לתוך הבאר ושפכה את המים לשני הדליים שהביאה עימה. גדי קטן שאיבד את אימו פעה לכיוונה. ירוסלם שפכה לתוך השוקת שליד הבאר מים. הגדי הקטן שתה לרוויה. ירוסלם שאהבה חיות מאוד ליטפה אותו והבטיחה לו שהיא תמצא את אימו.

תוך כדי שהיא מלטפת את הגדי ושרה לו שיר שאהבה לשיר. היא הרימה את מבטה וראתה אדם מאוד מוזר מתקרב לבאר, הוא היה נראה מותש מאוד אך זה לא מה שהיה מוזר. היא אף פעם לא

פגשה באדם כזה לפני. היה לו עור לבן והיא חשבה שהיא הוזה או שהוא מכשף של השבט הסמוך. היא פחדה מאוד אך משהו בתוכה לא נתן לה לעזוב את המקום. היא הרימה את הגדי והתיישבה בשקט מתחת לעץ שדודה, טספהון, היה נוהג את העדר שלו לרבוץ תחתיו בצהרי היום. עיניה של ירוסלם היו סקרניות לגביו. היא עקבה אחריו במבטה. הוא לא שם לב אליה, עדיין.

הוא התקרב לבאר, אחז בחבל ומשה מהבאר דלי עם מים. הוא שתף את פניו ומלמל כמה מילים שהיא לא הבינה ממש, היא רק הבינה את ההתחלה של מה שמלמל כי זה מה שסבא שלה היה אומר לפני ואחרי פעולות שהיה עושה. האיש לגם מהמים, הוציא מתוך כיס מכנסיו בד וניגב את פניו. בזמן שהוא הוציא את הבד מכיסו היא ראתה עוד משהו נופל מכיסו. זה היה בד עגול כזה כמו שהבנים של הכפר שמים על הראש. היא לא ידעה איך קוראים לזה אך היא ידעה שכאשר הבד הזה מונח על הראש הבנים אז משהו מיוחד קורה בכפר.

הגדי שהיה בשקט כל הזמן הזה. ראה לפתע את אימו מתקרבת לבאר והתחיל לפעות לכיוונה "מההה מההה...." האמא רצה אל הגדי שדחף את ראשו לחיקה. עכשיו, האיש המוזר הזה כבר הבחין בירוסלם יושבת מתחת לעץ. הוא חייך אליה והרים את ידו ואמר "שלום". היא שוב לא הבינה מה הוא מדבר, זה נשמע לה ממש מוכר, והיא לא ציפתה לשמוע את זה ממנו. ירוסלם הרימה את ידה בחזרה וחייכה. האיש החל לפסוע לכיוונה. היו לו פנים מוארות. למרות שלא ראתה אף פעם אדם כזה היא לא פחדה. אותו אדם ראה את הרגל של ירוסלם מדממת הוא הוציא מכיסו בד, הרטיב אותו וניקה את הדם של ירוסלם. לאחר שניקה הוא שם על הפצע מין דבר כזה מוזר שכיסה את הפצע.

"...קוראים לי דוד, אני מישראל. אני מחפש את השבט שגר על הגבעה הסמוכה לבאר אך אני לא יודע ממש איפה הם. תוכלי לעזור לי?" ירוסלם לא הבינה מילה ממה שאמר חוץ מ"ישראל". דוד הוציא את הכיפה שהיתה בכיסו ושם על ראשו. הוא הצביע בידיו על ראשו וירוסלם הבינה שעל כתפיה הקטנות מונחת האחריות לקחת את האיש הזה למקום שיש בו את אותו הדבר שמונח לו על הראש. היא חששה לקחת אותו, כי לא ידעה מי הוא ומה הוא יעשה. היא רצה לכיוון הדליים עם המים, שמה את האסל על הכתפיים והתחילה לצעוד במעלה המרעול לכיוון הכפר.

דוד, שכבר היה בעל נסיון של מציאת עשרות כפרים יהודים התיישב מתחת לעץ והניח לה ללכת, הוא רק עקב אחרי הכיוון שאליו ירוסלם צעדה.

ירוסלם חזרה לבית וראתה את סבא שלה מדבר עם אמא. היא סיפרה לשניהם את שקרה ליד הבאר. סבא של ירוסלם, טאיצ'ו, יצא החוצה וקרא לכל זקני השבט להצטרף אליו לבאר. השמש כבר שקעה והירח טיפס אט אט לשמיים. זקני הכפר ששמעו את הסיפור של ירוסלם התלבשו במיטב מחלצותיהם והתחילו לצעוד לכיוון הבאר. בעת הצעידה הירח האיר להם את הדרך. הם הגיעו לבאר אך לא ראו אף אחד. טספהון, דודה של ירוסלם, זרק את הדלי לבאר ומשה את הדלי עם מים צוננים. סבא של ירוסלם, טאיצ'ו, בירך על המים "ברוך אתה ה'....שהכל נהיה בדברו." כל שאר הזקנים ענו "אמן" והוא החל ללגום מהדלי. דוד שישב לא הרחק משם שמע את הברכה על המים וידע שזה מה שהוא חיפש הזמן הוא יצא מהמחבוא והחל לצעוד לכיוונם.

הלילה היה שקט ומואר מאוד. לאחר מספר צעדים דוד כבר היה במרחק קטן מאוד מהם. הם הסתכלו אליו, זה האיש שירוסלם תיארה. הוא חייך אליהם ואמר "שלום" הם החזירו לו "שלום". הם אף פעם לא ראו אדם כזה בעבר. דוד הוציא ספר מהתיק שלו ונתן להם. הם הכירו את הכתב הזה אך לא ממש ידעו לקרוא אותו. דוד הוציא את הכיפה מהכיס שם על ראשו, לקח את הדלי מים מהבאר, בירך על המים הם ענו אמן ודוד שתה.

דוד הוציא מכתב באמהרית. טספהון קרא את המכתב בקול לשאר זקני הכפר. "שלום, אני דוד. באתי אליכם מירושלים, בשליחותה של מדינת ישראל. אנחנו רוצים שתעלו לירושלים בקרוב מאוד. כל הכפר שלכם חייב לארוז את חפציו היום וללכת לכיוון הגבול עם סודן... מדינת ישראל תעלה אתכם לירושלים."

זקני הכפר הקשיבו קשב רב והסתכלו אחד על השני ואז גם לכיוון דוד. הם בחנו אותו מכף רגל ועד ראש. הם לא האמינו למראה עיניהם ולמשמע אוזניהם. הם לא האמינו שיש יהודים לבנים. כמה מוזר יכול להיות הרגע. פגישה עם בנאדם לבן באמצע המדבר. ואותו הבנאדם מציע להצטרף אליו לירושלים. הרעיון היה נגד כל דבר הגיוני. הם חככו בדעתם לסרב ולמסור להם את הודעתם בדבר הישארותם בכפר. ואז קול של ילדה קטנה שבר את המבוכה, ירוסלם שהסתתרה מאחורי

שיח גדול יצאה ואמרה: "סבא אתה כל יום מתפלל ואומר "... ותחזינה עיננו בשובך לציון ברחמים.." אתם, מכובדי, מתכנסים כל חודש פעמיים. פעם אחת, לראות את האור הבוקע מבית המקדש בליל בלי ירח. ופעם שנייה כדי לצפות בשליח שהקדוש ברוך הוא שלח אלינו. ועכשיו הרי ליל ירח מלא ועומד מולכם מישהו שרוצה לעלות אתכם לירושלים..."

זקני הכפר הסתכלו על ירוסלם כלא מאמינים. ילדה בת 6 מלמדת אותם שיעור באמונה. הראשון להתעשת היה טספהון, דודה של ירוסלם, "הילדה צודקת".

עוד באותו הלילה טור ארוך מאוד של אנשים החל את צעדיו אל הלא נודע, לאורו של ירח, לעבר ירושלים. הם הביטו לכיוון ירושלים, כמו שעשו עשרות פעמים בעבר, הפנו מבט אחורה לעבר הכפר היושב בעלטה והבטיחו אחד לשני להיות שם ברגעים הכי קשים של המסע. ביום הם היו מסתתרים, נחים וקצת ישנים ובלילה מנווטים לכיוון גבול סודן. שקט מופתי שרר בזמן ההליכה. רק מפגש כפות רגליהם עם עפר המדבר הוא זה שדיבר. דיבור של אמונה ותקווה.

מפגשים מפתיעים עם חיות טרף היו מנת חלקם בלילות. אבל הפחד הגדול היה מהשלטונות שיגלו שהם מתכוונים לעזוב את אתיופיה לטובת ירושלים שהם חלמו עליה אלפי שנים.

רעב וצמא היו דברים שבשגרה. המבוגרים שהיו צריכים לשאת את ילדיהם בלילה לקחו על עצמם רק מעט מאוד ציוד עליהם, כאשר ראו שהמסע מתארך וויתרו גם על חלק מהדברים האישיים שלקחו מביתם.

מעבר הגבול שנקבע מראש מתקרב ואיתו הפחד והסיכון מהמפגש עם הצבא המקומי. הם קיבלו הוראה לא לעבור בבת אחת את הגבול אלא בקבוצות קטנות כדי שלא למשוך תשומת לב. הראשונים לעבור היו מספר צעירים שהובילו קבוצת מבוגרים. לאחר שעברו את הגבול המשיכו ללכת מספר קילומטרים התיישבו וחיכו לשאר אנשי הכפר. תפקיד הקבוצה הראשונה היה לבדוק את השטח ולראות שהכל בסדר. לאחר שעה של שקט החלה הקבוצה השנייה והשלישית לעבור. ברווחים של חצי שעה אחת מהשנייה.

לרוע המזל, הקבוצה הרביעית שהייתה מורכבת ממספר ילדים קטנים וצעירים ניווטה את עצמה לא במסלול של כולם ונתפסה על

ידי סיור של הצבא. החיילים הקימו קול רעש גדול ואיימו להרוג את כולם. עד שיחליטו מה לעשות איתם, שמו את כולם במעצר במגורי החיילים הקרוב. שני חיילים חמושים שמרו עליהם בכל פעם. מספר משמרות של חיילים הגיעו לשמור עליהם במהלך היומיים הראשונים. הלילה השלישי, היה לילה חשוך מאוד, לפתע נפתחה הדלת וקול מוכר נשמע בחלל החדר.

- "אבא...?"

- "ירוסלם?"

ירוסלם שהיתה בחדר זיהתה את קולו של אבא שלה, גטנט, שהוצב בחלק הזה של הגבול. גטנט נעל את הדלת וחיבק את ירוסלם שלו. הוא החל לדמוע והבטיח לה להוציא אותה מכאן. גטנט ידע שאין זמן והוא חייב למהר להוציא אותם, אחרת יהיה רע. הוא יצא החוצה ובדק את השטח. הוא ראה שהשומר בשער האחורי נרדם וידע שזו ההזדמנות שלהם.

עכשיו גטנט כבר בחדר עם הילדים. הוא ידע שזו ההזדמנות שלו להחזיר להם על כל השנים שהוא לא היה איתם. גטנט העביר תדריך לילדים על מה בדיוק הם הולכים לראות ומה בדיוק הם הולכים לעשות עד לאחר שייצאו מהבסיס. ראשון יצא גטנט עם ירוסלם, הוא ביקש מהנער, אסקנו, להסתכל לאן הם הולכים. ירוסלם וגטנט מחוץ לשער. תוך כמה דקות כל הקבוצה היתה מחוץ לבסיס. גטנט ידע שהזמן משחק לרעתו אך הלילה החשוך לטובתו. הוא הורה לכולם לרוץ ביחד עד שהוא יגיד להם לעצור. לאחר שעה של ריצה הקבוצה הגיעה לנקודה, אך שאר הקבוצות לא היו שם. ירוסלם התחילה לבכות וחשבה שההזדמנות לעלות לירוסלם חלפה. גטנט חיבק ונשק לה על לחייה "עד עוד תעלי לירוסלם, אני מבטיח."

לאחר מספר דקות נשמע רעש מחריש אוזניים, מעליהם עברה להקת ציפורים ענקיות ושחורות בגובה נמוך. גטנט ששמע את הרעש הזה בעבר ידע שאלו לא ציפורים אלו מטוסים צבאיים, ואם הם כל כך נמוכים כנראה ששאר הקבוצות לא רחוקות ואמורות לעזוב ממש בקרוב. שוב הקבוצה

בתנועה. תוך כדי ריצה גטנט החל לעקוב אחרי העקבות שהשאירו הקבוצות האחרות. לאחר שעה נוספת של ריצה היה אפשר לראות את המטוסים בעין. ירוסלם נבהלה, היא אף פעם לא ראתה ציפור כל כך גדולה. אך מרחוק היא זיהתה צללית מוכרת. היא התקרבה אליה וראתה את דוד מחייך אליה. מספר חיילים ישראלים הכווינו אותם לבטן המטוס. ירוסלם עלתה למטוס עם שאר הקבוצה הנרגשת. המטוסים החלו לנוע במסלול ההמראה ברעש מחריש ואז ניתקו את גלגליהם ממסלול העפר ופנו לכיוון ירוסלם.

לאחר מספר שעות טיסה, המטוסים כבר היו מעל שמי ישראל. דוד עבר בין כולם הרים את ירוסלם בזרועותיו ולקח אותה לתא הטייס. מתא הטייס הוא הראה לה את הדרך שהיא חלמה עליה כל השנים. הדרך לירוסלם.

החוצפן מירושלים

'זה חסדך את רעך!?' זעק הנער לפני המלך. 'חי ה' כי לולא אבי, לא היה אביך עולה על כס המלוכה. כעת אומר אתה להמיתו!?' עיני המלך ננעצו בנער הדובר, משדרות שלווה ונחישות גם יחד.

'הקשב, פרץ נערי. יודע הוא יואב אביך כי לא יוסיף לחיות. למענך הוא בוחר למות בחרבו של בניהו, ולא בבית דיני. את ירושתו מבקש הוא להעביר אליך וזאת אכן יקבל'.

- 'וחייו!? וכי אין לו זכות להתהלך בארצות החיים בממלכתך!?'

'נערי היקר. אין כאן שאלה של זכות. לא יוכל אביך שאת מלכותי. דוד אבי היה איש מלחמות. אני אהיה איש שלום. אביך לא ימצא את מקומו בעת אשר כזו. נקל היה לו לנעוץ שבטים בלבו של אבשלום, תחת שבת עימו אל שולחן המלך.'

- 'ידעתי! אין כאן אלא נקמה! מעולם לא סלח לו אביך על כי חיסל את אבשלום כיאה לו!'
- 'לא הבנת לרעי, בני. אביך הרג את אבשלום כי פחד מקול אבשלום אשר בלבבו. את השדה שלכם שרף אבשלום בזמנו – וקנה לו את הערכת אביך. לפיכך הלך גם אחרי אדוניה. איש מדון הוא, והושיע את ישראל בעת מדנים. עתה עת שלום היא. כמה זמן יחלוף עד שתקוץ רוחו בהארת הפנים אשר אאיר אף כלפי הגויים אשר סביבותינו, ויקום עלי להמיתני כאשר עשה לאבנר ולעמשא? הנח לאביך ויזכה לחיי העולם הבא, כאשר ציווני אבי אדוני'.
- ' אם כך הוא, הוכח כי אין משוא פנים בדבר! המלך דוד ציווה גם על מותו של שמעי בן גרא רבך! הלוא עת הכין אבי קרב נואש מול אבשלום המורד, שמעי קילל את המלך והשליך בו אבנים. הרגהו נא!'.
- 'רבי הוא. כבר ציויתיו אשר יבנה לו בית כאן, ובל יהין לעזוב את ירושלים. ביום עוזבו אותה מות ימות'.
- 'ומה תועיל ירושלים!? זאת ישא מאיתך החוטא בחטאו? את אבי אינך חונן כך!'
- הלוא תיתן אל ליבך כי לו כאביך הייתי נוהג, זה מכבר היית חייב מיתה על עזות פניך כלפי. אך אנוכי לא כן עימדי. הלא שאר בשרי אתה, פרץ בן יואב. צרויה סבתך דודתי היא. שלמה אני, מלך שהשלום שלו. יודע אני את אשר אעשה ואף את צוואת אבי אמלא עד תום. אאלפך בינה בדבר סגולתה של ירושלים זו, אשר על אדמתה הקדושה אתה עומד. עיר שלום היא. התדע מה פשר התל אשר עיניך רואות למרחוק?'

תמה לשאלה זו, המתין פרץ קמעא לראשונה בטרם השיב דבר. לאחר שהניח לעיניו לשוטט על הדר החדר, החזיר את מבטו העז אל כס המלוכה המרשים ואל פניו של המלך. אז התעשת פרץ והשיב:

- 'הכול ידעו זאת. הלוא שם מונח ראשו של גלית הפלישתי אשר הסיר אביך המלך עת דרך כוכבו.'

- 'אכן. האם תהית מימיך מה ראה אבי לשאת את ראשו הגדול של גלית ירושלימה, תחת השליכו להתגולל בעמק האלה אשר בו נפל?'
- 'לא... נתתי דעתי על כך'.
- 'תן דעתך כעת, פרץ. צעד אחד מפריד בין זקנתי רות לאחותה ערפה, אשר גלית הוא מזרעה. הנשכח את ראשיתו? את הדרך שעשתה ערפה עם נעמי בטרם נפנתה ללכת לביתה?'
- 'ובכן, כעת אתה מצטער גם על מות גלית!?'
- 'לא בנת לרעי. נסה להיות בן ראוי לאביך הגדול. גלית היה צריך למות. אך נזכור את תחילתו. הלוא זכרת את אותם ארבעים יום בהם הילך אימים על כל ישראל. גאווה לאומית! אומץ! וכי אין בידינו ללומדם ממנו?'
- 'החפצת למנותו לשר צבא תחת אבי!? הלוא מת הוא וקבור היטב!'
- 'כן. מת הוא. אך ראשו מונח בירושלים. הבן נא, ברכה היא הטמונה במקום קודש זה, לקבץ אל תוכו את כל הסגולה הטובה אשר בבני האדם...'
- 'אני מבין שגם סקילת המלך באבנים כאשר עשה שמעי טובה היא בעיניך. הנני ואלקט לי אבנים...'.
- 'דום! לא עוד אקווה כי תבין אל מה ירמזון מילי. דומה כי כמוך כאביך, לא תוכלו שאת את עומק ההכלה הטמון בירושלים. לא של שבטנו יהודה היא, אף לא של בנימין. של העם כולו היא. את המיטב שבו היא מוציאה אל הפועל, מלוקט מכל שבטי י-ה. אף את עוזו של גלית תצמיח מתוכה, מטוהר. לפיכך בה אבנה את ההיכל אשר חלם עליו אבי דוד כל ימיו. נוטלת היא ירושלים אף את התכונות הרעות ביותר, מזקקת אותן, ומשיבה לאומה את כוחות החיים אשר בהן, טובים ורעננים.'
- 'וכי מה יש לזקק מחוצפה כלפי המלך!?'
- 'לולא היה מה לזקק, היה שיחנו מסתיים זה מכבר... הלוא תדע את אשר יעץ אבישי דודך. ברגע היה מסיר את ראשו של שמעי לו הניח לו המלך. היטב ידע שמעי כי בנפשו עשה את הדבר הזה, ומסר נפשו למות. אולי עוד נזדקק למעין זה. אך עצור ברוחך! עול ימים אתה ונפשך מרה עליך. אם באמת תחפוץ בדבר, נשוב נדבר בזה בעוד שלוש שנים'.

שלוש שנים ישב שמעי בירושלים, אך כשברחו שני עבדיו אל אכיש מלך גת, לא עצר ברוחו, והלך והביאם. דברים נרגשים דבר המלך שלמה באזניו, ואחר כן ציווה את בניהו בן יהוידע ויהרגהו. אז בא שנית פרץ בן יואב לפני המלך.

'ובכן פרץ, הראית כי קם דברו האחרון של אבי? כופר עוון שמעי וירד בדם שאול'.

' אדוני המלך, האוכל דבר ללא מורא מאשר הציקתני רוחי?'

'דבר ואל תירא. יש אשר אף המלך משתוקק שיבינו אותו. מתת נפלאה היא החכמה אשר חנן אותי ה', אולם לעיתים המשא כבד. ואתה, כבר שלוש שנים חלפו מאז עקרת מן המדבר ובאת

ירושלימה. שמוע שמעתי, פרץ, כי מנחיל אתה לכל סביבותיך את הנקיות מממון הזולת ואת ההרחקה מעריות. ברוך זכרו של יואב אביך, אשר לימדך כל זאת'.

פרץ נשתהה בטרם השיב דבר. ארמונו של המלך עורר בו השתאות, יתירה בהרבה מאשר בעבר. מבעד לחלון נשמע סאונה של עיר, וניתן היה לשמוע המולת סבלים המתרוצצים ברחובות ירושלים, משאם היקר בידם אל אתר המקדש ההולך ונבנה. פרץ החזיר מבטו אל המלך.

'אם כן אומר את אשר על לבבי. לא עוד אדבר אודות אבי, אבל העוול זועק הוא. שלוש שנים הענקת בחסדך לשמעי זה, עד אשר נוכחת כי הצדק היה עמי. לא למד הלה לקח ויחפש לו אדנות בשדות פלישתים. מי יודע כמה הלכו בעקבותיו, ואיזו רעה חרשו בסתר אחרי אשר נוכחו לדעת מה נעים גורלו של המעז פנים במלך!'

המלך שלמה לא השיב מיד. פניו נעשו מהורהרות ורציניות. פרץ המתבונן בו, הבחין לראשונה, כי אף על פי שטרם מלאו למלך עשרים שנה, החלו שערות לבנבנות לבצבץ מתחת לכתר המפואר. 'מהו שנחוץ כדי להיות מלך?' הרהר פרץ לראשונה. 'ומה נדרש ממלך ישראל? לא הייתי חפץ במשא אשר כזה'.

'שלוש השנים', נענה המלך לבסוף בכבדות, 'לא אבודות הנה כי אם מוצלות. גם אם נכזבה תוחלתי כי תבין זאת'.

'גם אם אין אני מלך, יכול אני לראות ראיה רחבה.' אמר פרץ במתינות שלא כמנהגו. 'הנה חמל שאול על אגג לילה אחד, ויעמד הלה צאצאים ששמם מטיל אימה על כל עובר אורח ישר דרך אשר יאונה גורלו לחלוף בארצותיהם. בשלוש שנים הללו גדלה משפחתו של שמעי. צופה אני שתמלא הארץ עזות פנים'.

אז נעמד שלמה מעל כיסא מלכותו ופניו האירו. מורא נפל על פרץ, וידע כי לא עוד יהין לדבר לפני המלך. מכל מקום לא נראה היה שדברי המלך מופנים אליו.

'אמת' לחש המלך, אך ככל שהמשיך התחזק קולו בדברו.

'הוא יצא מירושלים. הכול עוד יצאו מירושלים. על כרחם יצאו, בשלשלאות, כפופים ובוכים. בין היוצאים אכן יהיו עזי פנים. בחוצפתם הברוכה הם ישובו לירושלים – ויגורשו שוב ושוב. ירושלים תלווה אותם בגלותם. שליטים יפגשו, נוראים ואיומים. חפצם יהיה להשמיד להרוג ולאבד. בה בעת תעמוד לעם הזה חוצפת שמעי אשר בירושלים נוצקה, ודור יקום וחי..'

כאן סבר פרץ כי אמר המלך מילה זרה, משהו כמו 'מרדכי'.

אז פנה המלך לפרץ וייפרד ממנו בקול רך: 'לך פרץ. ירושלים רוצה גם אותך.'

החסידה שהלכה לאיבוד

רוחות של סתיו התחילו לנשוב, השלג והכפור עמדו בפתח וכל הציפורים ידעו, הגיע הזמן לנדוד.
חסידה לבנה וצעירה התכוננה למסעה הראשון אל היבשת החמה, אפריקה.
היא חששה מאד מן המסע הארוך,
"יותר משנים-עשר אלף קילומטר!" שמעה את חברותיה מספרות.
"תצטרכי להישאר מרוכזת לאורך כל הדרך ולדבוק בלהקה", אמרה לה אמה, "אנחנו עפות בצורת v כך שכל ציפור חותכת את האויר לטובת חברתה שמאחוריה."
"אם חס וחלילה תלכי לאיבוד", הוסיף אביה, "הביטי בצבע עורם של בני האדם בקרבתך, צבעם משתנה על פי מיקומם וכך תגלי היכן את נמצאת. יש אנשים כהי-עור ויש בהירי-עור, אף אחד מהם לא באמת שחור או לבן, אך משום מה, כך הם אוהבים לכנות את עצמם".
"זאת אומרת שאתה מבין את שפתם של בני האדם?" שאלה החסידה הקטנה.
"ודאי", המשיך אביה, "הרי דורות על גבי דורות אנשים סביב העולם מבקשים מאיתנו בקשות ומשאלות, כמו אותה קבוצת אנשים הפרוסים בכל העולם המבקשים מאיתנו לראות מה שלום ארצם, ארץ שהם עזבו לפני שנים רבות. בכל פעם שאנו חולפות מעליהם, בעודם עובדים בשדה הם מביטים לשמיים ושואלים:
'שְׁמָלָה שֹׁמָלָה אַגַּרְצִ'ין יְרוּסָלֵם דְּהַנָּה?'
'חסידה חסידה, השלום לירושלים ארצנו?'

הלהקה התארגנה ואכלה היטב לפני המסע הארוך, ובשעת בוקר מוקדמת, ממש לפני הזריחה יצאה לדרך ונדדה ללא הפסקה יממה שלימה.
"שלש-מאות קילומטר", סיכמה אמה בסוף היום, "התחלה לא רעה".
החסידה הקטנה הייתה מותשת ומבולבלת והתקשתה להקשיב לדברי אמה, היא רק רצתה לנוח ולישון ובצמרת עץ ברוש גבוה מצאה מקום ללון, הרחק מן הרעש והמהומה.
כך נהגה יום אחר יום, מצאה עץ ברוש גבוה ולנה בצמרתו, בכך אגרה כוחות לנדידה למחרת ותמיד הייתה משכימה עם כולם בשעת בוקר מוקדמת ממש לפני הזריחה.

יום אחד התעוררה החסידה כשחיוך גדול נסוך על פניה וכוח רב בכנפיה.
"נשאר לנו פחות מחצי דרך להגיע לאפריקה", צהלה ושמחה, "הרי בקרוב נגיע לארץ ישראל, זוהי נקודת המפגש בין יבשת אסיה ליבשת אפריקה!"
אך חיוכה נמחק למראה השומם של עצי הברוש והאורן שהקיפוה בדממה מפחידה.
"היי, משפחה, היכן אתם?" קראה בדאגה, אך רק את הד קולה שמעה בחזרה.
הביטה סביב ולא מצאה אף לא חסידה אחת. בתחילה האמינה שמשפחתה ממתינה לה בקרבת מקום וכנראה רק התקדמה כדי למצוא מקורות מים ומזון, אך ככל שהזמן עבר והשמש נטתה לשקוע הפנימה, היא נותרה לבדה.
החסידה לא הצליחה להניע את עצמה וקפאה במקום, היא חיבקה חזק את צמרת העץ הגבוה וקיוותה שמישהו יבוא לחפשה ולהצילה. הלילה ירד ורוחות קרות ועזות הרעישו את היער והניעו את צמרות העצים, גשם עז ניתך ארצה והחסידה עצמה עיניים. בעוד עיניה עצומות

חשבה על קינה הנעים ותהתה לעצמה, האראה אותו שוב? ומה באשר ללהקה, האראה אותה שוב? לא ידעה מה להשיב לעצמה ולא הצליחה להתאפק מלבכות. בכתה ובכתה עד שנרדמה ונפלה לשינה עמוקה עד אמצע היום למחרת.

כאשר התעוררה מקרני השמש שסנוורו את עיניה היא החליטה שהיא מוכרחה לעשות משהו על מנת לחלץ את עצמה. אבל מה? חשבה וחשבה עד שנזכרה בעצת אביה.
"להביט בצבע עורם של בני האדם", שיננה בקול. "הרי אם הם בהירי-עור סימן שאני עדיין בצד הצפוני של העולם, ואם הם כהי-עור סימן שאני כבר נמצאת בדרום העולם, באפריקה."
היא עצמה עיניים והקשיבה כמיטב יכולתה...
"ילדים משחקים!" קראה בקול, היא שומעת אותם, הם לא רחוקים, ובאחת, פרסה כנפיים ונטשה את עץ הברוש.
היא עפה בעקבות הקולות ופתאום עמק רחב ידיים נפרש לנגד עיניה. עמק מלא נחלים, אגמי מים והרים גבוהים נישאים סביב. היא צנחה אל עבר הקולות וראתה אנשים מבוגרים יושבים על המרפסת וילדים קטנים משחקים ב'תופסת'. כאשר הסתכלה מקרוב הופתעה לגלות שאחד הילדים היה כהה-עור והשני בהיר. עכשיו היא באמת מבולבלת, אולי בכלל היא חולמת? סטרה לעצמה בכנפה וצבתה את לחייה, אך משלא התעוררה הבינה שאין זה חלום.

לפני שהספיקה להתחבא, הילדים קלטו אותה והביטו בה בפליאה ממרחק מטרים ספורים. אחד הילדים, כהה-העור, הצביע לעברה ואמר לחברו, "ראה, הנה חסידה. אבא שלי סיפר לי שכאשר הוא חי באתיופיה שבאפריקה, הוא וחבריו היו מביטים בחסידות הנודדות ושואלים אותם מה שלום ארץ ישראל באמהרית:
'שְׁמָלָה שְׁמָלָה אַגַרְצ'ין יְרוּסָלֶם דְהָנָה' – היו אומרים.
'חסידה חסידה, השלום לירושלים ארצנו?' - היו שואלים."
לא הספיק הראשון לסיים את דבריו וחברו בהיר-העור התפרץ, "ממש אתמול בלילה אבא שלי הקריא לי שיר שכתב חיים נחמן ביאליק. הוא היה משורר דגול שגדל ברוסיה שבאירופה ועלה ארצה, גם הוא שאל בשיר שלו את הציפורים הנודדות מה שלום ארץ ישראל, לאחר שחזרו מהנדידה לאפריקה. כך כתב בשיר הראשון שלו 'אל הציפור':
זַמְּרִי, סַפֵּרִי, צִפּוֹרִי הַיְקָרָה,
מֵאֶרֶץ מֶרְחַקִּים נִפְלָאוֹת,
הֲגַם שָׁם בְּאֶרֶץ הַחַמָּה, הַיָּפָה,
תִּרְבֶּינָה הָרָעוֹת, הַתְּלָאוֹת?"

החסידה שמחה לשמוע את הילדים הקטנים מדברים על אבותיהם שדיברו אל אבותיה והבינה שהיא נמצאת בארץ ישראל, אותה ארץ שדרשו בשלומה כל אותן השנים, ובעודה מחייכת ובוהה בילדים חשה לפתע משב רוח רענן מעליה. היא הביטה השמיימה וראתה להקות אדירות של ציפורים חותכות באוויר. לא ידעה להיכן הן פונות, אך כנראה יוכלו לעזור לה, חשבה לעצמה, ורגע לפני שהילדים הגיעו למרחק נגיעה ממנה פרחה באוויר והמשיכה את מסעה.

"סליחה אדוני", שאלה את העגור האפור שעף לצידה, "להיכן פניכם מועדות?"
"אנחנו עוצרים בקרוב באגמון החולה, שם נחנה ללילה. חלק מאיתנו ימשיך מכאן לאפריקה והשאר יישארו כאן עד סוף החורף".
החסידה הצטרפה אליהן וראתה עוד ועוד ציפורים מכל הצבעים ובכל הגדלים עפות בשמיים ונוחתות באגמון. היו שם ציפורי שיר קטנטנות, שנודדות בלילה לבדן, כך שמעה, והיו ציפורים גדולות בלהקות גדולות שנודדות במהלך היום. איך תמצא את הלהקה שלה בין מאות אלפי הציפורים הללו? לא ידעה, אך התחילה לשאול ציפורים אם ראו להקת חסידות לבנות. אף אחד לא ראה או שמע, כולם חדשים כאן והגיעו רק היום, כמותה. כמעט שנואשה עד שפנה אליה ציפור דרור קטן ואפרורי, "שלום חסידה, אני ציפור דרור, אני מקומי כאן אינני נודד, ואכן ראיתי להקה של חסידות לבנות, הן היו כאן אתמול ומוקדם בבוקר המשיכו בדרכן".
"להיכן? להיכן הן פנו?" קראה החסידה בהתרגשות.
"לתחנה הבאה בארץ בה עוברות הציפורים בתקופת הנדידה, זהו פארק הציפורים בירושלים. לאחר מכן יש רק עוד תחנה אחת בארץ, פארק הציפורים באילת, שם הציפורים חונות ואוגרות כוחות לפני חציית המדבר הגדול, אשר אחריו יגיעו כבר לאפריקה".
"אני מוכרחה למצוא אותן לפני כן, אני פשוט מוכרחה!"
"אין בעיה, חסידונת, אני אעזור לך", ענה ציפור הדרור, "נצא לדרך מחר, עכשיו את צריכה לישון ולאגור כוחות."

החסידה ניסתה להירדם, אך לא הצליחה, היא שילבה כנפיים מאחורי ראשה והביטה אל הכוכבים בשמיים. "היי דרור, אפשר לשאול אותך שאלה"? לחשה החסידה.
"כן חסידה" ענה דרור מתוך שינה.
"כמה זמן האנשים הללו נדדו לפני שחזרו לארצם?"
"את מתכוונת ליהודים? הו, שנים רבות הם נדדו, כמעט אלפיים שנה עד שהצליחו לחזור לארץ ישראל. סבי סיפר לי שזה קרה לפני כשבעים שנה, אז הם הצליחו להקים כאן מדינה ולאט לאט יהודים התחילו לחזור לכאן מכל העולם."
"וואו", התרשמה החסידה ששכחה לרגע מצרותיה.
"אתה חושב שגם אני אצליח, דרור? אתה חושב שאצליח להגיע הביתה?"
"כן חסידה. אני חושב שנצליח ביחד".

למחרת בבוקר השכימו השניים והחלו את דרכם דרומה. הם עפו מעל מימיה הכחולים של הכנרת וראו את רמת הגולן משמאלם והרי הגליל מימינם, הם המשיכו דרך בקעת הירדן ועמק המעיינות, ונסקו מעל הגלבוע והרי השומרון. לקראת הערב הגיעו לפארק הציפורים בירושלים. דרור שאל כמה מחבריו, שמתגוררים באזור גן סאקר, אם ראו להקת חסידות לבנות שבדרכן לאפריקה, "כן בהחלט, הם היו כאן היום בבוקר, פספסתם אותם ממש בכמה שעות".
"קָרָא קָרָא" נשמעו קריאות של עורבים.
דרור והחסידה הסתובבו וראו שלושה עורבים מחטטים באחד מפחי הזבל בפארק.
"היי חסידה, את יכולה להישאר איתנו, אם תירצי...קָרָא קָרָא", קרא הגדול שבהם.

"כן", הוסיף השני, "את הרי יודעת שארבעים אחוז מהציפורים הנודדות בכלל לא מצליחות לעבור את המסע ובמקרה שלך חסידות קטנה, נראה לי שהמסע תם. קָרָא קָרָא, קָרָא קָרָא" השלושה קראו וצחקו.
"אז טוב שלא שאלנו לדעתך", ענה להם דרור והסתובב אל החסידה שדמעות זלגו מעיניה.
"איני יכולה עוד דרור. אין לנו סיכוי, הרי לעולם לא נגיע אליהן לפני המדבר הגדול", אמרה החסידה הקטנה כשצווארה מכופף והיא מתייפחת.
"האמיני חסידה. אל תתייאשי. הרי אם יש משהו שהמקום הזה יכול ללמדך זו אמונה. הרי אבותייך, שנשאו את בקשותיהם של יהודי אתיופיה אל המקום הזה, 'יְרוּשָׁלַיִם', לא יכלו לדמיין לעצמם שיום אחד יהודי אתיופיה אכן יחזרו לכאן והנה ראית במו עינייך שהם חזרו. לעולם אל תפסיקי להאמין".
דרור הצליח לעורר בחסידה תקווה חדשה. היא עצמה עיניים, נשמה נשימה עמוקה והרגישה רוח קלה מלטפת את פניה. "ירוסלם, ירוסלם", לחשה לעצמה, "שנים רבות החסידות העבירו אלייך בנאמנות את משאלות בני עמך, עכשיו תורי לשאול. הראית את משפחתי? השלום להם? האראה אותם שוב?" היא הרגישה איך מילותיה נישאות ברוח ומתחברות אל רבבות המשאלות העולות מקצות העולם. ואז החליטה בליבה, מבלי לומר מילה, שגם אם לא תצליח למצוא את משפחתה, לעולם לא תפסיק לנסות.

הם קמו יום למחרת, השכם בבוקר והתחילו את מסעם. הם ראו את גבעות השפלה ואת מישור החוף ממערב ואת מדבר יהודה ממזרח, חצו את הרי חברון ועברו את הנגב העצום.
"כמה צבעים שונים ומגוונים יש בארץ הזאת!" התפלאה החסידה בקול, בעודם חגים מעל מכתש רמון.
"כמו צבעיה השונים, כך אנשיה", הוסיף דרור, "הם שונים ומגוונים וביחד יוצרים מראה מרהיב".
הם המשיכו דרך הערבה וסוף סוף הגיעו לפארק הציפורים באילת ממש כמה דקות לפני שקיעה. החסידה ראתה במרחק את המדבר הגדול וליבה נצבט. הרי לבד לא תצליח לשרוד את המסע, ידעה, ושוב מחשבות על משפחתה וביתה געו בתוכה. הם מצאו מקור מים ושתו לרוויה, מצאו מזון בעצי הפארק ואכלו לשובע. החסידה לא דיברה הערב כמו בערבים קודמים, היא לא רצתה להעיב על היום הנפלא שעברו יחד.

הם התארגנו לקראת שינה ודרור שאל את החסידה אם הוא יכול להראות לה מקום מיוחד. היא נענתה בחיוב ועקבה אחריו. הם עפו אל עבר הר צפחות. "זהו ההר העתיק ביותר בארץ הזאת", סיפר דרור, "ויש מכאן תצפית פשוט נפלאה, אפשר לראות מכאן ארבע מדינות שונות".
"ולאיזה כיוון עליי להמשיך מכאן?" שאלה החסידה.
"דרומה", אמר דרור והצביע אל עבר מדבר סיני שבמצרים.
החסידה בהתה במדבר הצהוב והצחיח ועיניה נבהלו, ושוב הביטה אל השמיים האדמדמים. פתאום ראתה ממרחק נקודות קטנות באופק, הנקודות נגלו ונכסו והיו במרחק רב, קשה היה לזהות בוודאות במה מדובר, אך נראה היה שהנקודות מתקרבות. "אתה רואה את הנקודות הללו, דרור?" שאלה החסידה.

"כן, הם מסודרות בצורה מסוימת, איך קוראים לצורה הזאת?"
"v!", צעקה החסידה בהתרגשות, "הן מסודרות בצורת v, כך כל ציפור עוזרת לחתוך את האויר לטובת חברתה שמאחוריה". דרור לא הבין ממה ההתרגשות הגדולה, אך המשיך להביט בשקט אל עבר האופק. הנקודות גדלו ועכשיו היה ברור שמדובר בציפורים. הן גדלו עוד קצת והיה ברור שמדובר בחסידות ואז גדלו עוד קצת, וליבה של החסידה כמעט התפקע מרוב התרגשות כאשר ראתה את הלהקה של החסידות הלבנות שלה מתקרבת במהירות.

"חסידה!" קראה אמה, שחיבקה אותה חזק כפי שלא חיבקה אותה מעולם, "אנחנו מחפשים אחרייך כבר שלושה ימים שלמים! כאשר גילינו שאת לא נמצאת, חזרנו למקום הלינה האחרון וחיפשנו אותך, אך כאשר לא מצאנוך, חשבנו שאולי המשכת לפנינו לבדך לכן המשכנו דרומה בתקווה למצוא אותך. המתנו לך כאן באילת, בתחנה האחרונה בארץ ישראל, ולא ידענו היכן עוד את יכולה להיות. היום בבוקר הלהקה החליטה שמוכרחים להתקדם. התקדמנו כחצי יממה אל תוך המדבר, אך משהו בתוכי ידע שאת עוד כאן, בארץ ישראל, הרגשתי כאילו הארץ קוראת אליי חזרה. אינני יודעת להסביר לך כיצד, אבל ידעתי. הסתובבנו כולנו ועפנו במהירות אדירה להספיק להגיע לפני החשיכה."
החסידה רק חיבקה את אמה בחזרה ולחשה לעצמה "תודה ירוסלם".

החסידה הביטה אל דרור ולא ידעה כיצד להודות לו על עזרתו, היא הייתה כולה לבדה והוא היה לה לחבר.
"דרור, אולי ניפגש שוב בשנה הבאה, מה אתה חושב?", שאלה החסידה בביישנות.
"בוודאי ניפגש, חסידונת", ענה לה דרור בחיוך. "בשנה הבאה, כשאנשים ישבו על המרפסת וילדים בחופשה ישחקו תופסת, אנחנו שוב ניפגש בנדידה הגדולה שלך לאפריקה".
"תודה לך, דרור", ענתה החסידה ונפרדה לשלום.
היא הצטרפה ללהקה וביחד חצו את מדבר סיני ומדבר סהרה ולבסוף הגיעו לאפריקה החמה. הם חנו שם במהלך החורף ונהנו ממזג האויר הנעים. בדרכם חזרה הביתה, בתחילת האביב, כאשר חלפו מעל שמי אתיופיה, שאלה החסידה את אמה, "אמא, היכן היהודים שמבקשים מהחסידות לראות בשלום ירוסלם ארצם?" והאם השיבה, "היהודים? הם כבר שבו הביתה."

היכן רחל

ט"ז באב, יום חמישי, תרפ"ט. 22 באוגוסט, 1929

כשחציתי את הסמטה בריצה לעבר ביתי בשכונת "ימין משה", מקפץ במרץ כאילו יום עבודתי עבר בישיבה על עכוזי ולא ביום סבלות ארוך, המשכתי לחשוב על רחל שלי כפי שאני עושה מדי יום, כשאני מסיים את עבודתי אצל אדון לוי. רחל היא ניחוח מתוק ליום עבודה מר. זה לא שאני מתלונן על העבודה, פשוט יש גם ימים מרים, בהם האנשים שפופים, צבעי ירקות ירושלים אפורים והסמטאות צרות יותר מבדרך כלל. סימן לבאות? איני יודע. מה שכן, כמו רחל, העבודה מפיחה בי תחושה גברית, כאשר אני חש את שרירי טחובים בחולצתי הצמודה לגופי.

רחל הגיחה מולי כמו חלום מתקתק ונשקה על שפתי כך שקפאתי מעונג. נשיקותיה החמות, מגע ידה הענוג וארומת שיערה המבושם במור, מפיח בי תחושת שיכרות, מזרים את דמי בעורקיי במהירות, ומפמפם את ליבי בעוצמה שמשתווה רק ליופייה. אך לפתע פניה הפכו כהות. טעמה היה מר כמעיין עכור ועיניה כבויות. היא בחנה אותי מכף רגל עד קודקוד, אספה את כף ידי לחיקה והובילה אותי לסמטה צדדית שם חיכו אבי ואימי. נדהמתי. מה הם עושים כאן לכל הרוחות? אבי קרב את פניו אלי ואמר, "בני, אינך ראוי לרחל". רחל לעומת זאת צחקקה ואמרה "אף פעם לא היית ראוי לי טיפשון" וצחקה בצורמנות מרתיעה. מהבהלה התעוררתי. היה זה סיוט. זה קורה לי לפעמים בדרכי מהעבודה, שהלאות מתפשטת על גופי ומהרהורים בדרך אני חולם מעט בהקיץ לצד סמטאות שכונתי. הרהורים ובהיות שלעתים הופכים לחלומות או סיוטים. בכדי להפיח בעצמי ערות ולהשיל מעליי את הסיוט המוזר, רצתי לעבר ביתי.

נכנסתי אל ביתי מטפטף זיעה מיום העבודה והריצה אל הבית, ואבי קרא לי "משה, עוד תהיה גברתן בחייך, במקום צייר מדופלם" - ובכך עקץ אותי כיתוש על היותי חושב מחשבות ומבלה בחדרי תחת בלוקי הציור, העפרונות המחודדים והצבעים העזים שכה סמפתי. אבי, שמעון מזרחי, הוא גבאי השכונה. איש חייכן שלעתים בבית הכנסת אוהב לפייט בשפת הלדינו עליה גדלנו, בקול נעים ורך כמשי. הוא ישב בין אמי ואחותי הקטנה, ושיחק בזקנו המתלעלע, כשקרא את עיתון "דבר" ברפרוף, והנהן כלפי אדון שטיינברג (אדם אותו ראיתי לראשונה בביתנו) שהחליט להתפלל בבית הכנסת הספרדי בשכונה, מאז הסתכסך עם הגבאי האשכנזי בבית הכנסת במשכנות שאננים. שמעתי את אדון שטיינברג מספר לאבי על מאורעות של ערביים במהלך תפילות הר הבית, שהגיעו לאוזנו כחלק מרצון לנקום על תהלוכה קודמת של צעירי בית"ר, כמה ימים קודם לכן, אשר קראו כי "הכותל הוא כותלנו".

רציתי כבר לשטוף פניי במים הקרים שאני נוהג להשליך על עפעפיי, אך אבי קרא לי באצבעו המורמת ואמר "בוא תאמר שלום לאדון שטיינברג ותציג עצמך. תגיד, תגיד לו למה קוראים לך משה!" - וכך דקלמתי במהירות כדרדק נלהב בפני אדון שטיינברג החדש באורחינו, כי נקראתי על שם השכונה שלנו "ימין משה", שהוקמה על ידי הנדיב היהודי משה מונטיפיורי ומקורה בפסוק מספר ישעיהו- "מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ תִּפְאַרְתּוֹ בּוֹקֵעַ מַיִם מִפְּנֵיהֶם לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם עוֹלָם". וכך, אבי ואימי נשענו אחורנית באנחת רווחה וחיוך, כאילו עומד אני עדיין עולל בן ארבע מול אדם

חדש בביתנו וטרם הגעתי לעשרים ושניים אביבים בחודש שעבר . סרתי לחדרי. בד בבד שמעתי מאחורי אוזניי את אימי ממשיכה ומסבירה כי יתר על כן, אנו גרים ברחוב "יהודית", שהייתה אשתו של כבוד הסר משה, נתון שאבי ואימי לא שכחו אף פעם לציין.

כזאב בודד, אני מעדיף להיות לבד, לחשוב ולהרהר. כעת על אדון שטיינברג וניתוח האדם שהוא במלבושו התפוח וזקנו המצודד, אח"כ, אם לא על רחל שלי, זה לבטח יהיה על יומי בעבודה ולבסוף עלי - מהיכן באה הזיקה לאמנות ולציור. לא אימי ולא אבי נוטים לתחום, ובשאלותיי החודרות להוריי עוד מראשית עלומיי, נוכחתי לדעת כי אין במשפחתנו הענפה אף לא אחד שמשח במכחול, או העביר את עפרונו על הדף הלבן והחלק. אך לא, בעת רחיצת פניי המזיעות, שוב חשבתי על רחל. רחל אהובתי, בתו של אדון לוי המעסיק אותי זה שמונה שנים.

את רחל הכרתי במגדל דוד לפני כשלוש שנים. שם בשנים האחרונות נערכות "תערוכות מגדל דוד". ראיתיה בתערוכה של הצייר שמואל לוי, יליד בולגריה, שהתמחה בציוריו האוריינטליים, של בני עדת התימנים. היא הייתה מתהלכת כאילו על ענן, חיוכה העגול ומבטה הממוקד כשבחנה את ציוריו של האמן הרטיט את ליבי ושינה את חיי. יופייה היה שתי וערב מוזהב של טוהר. אבי תמיד אמר כי עשרה קבין של יופי ירדו על תבל, תשעה לקחה ירושלים ואחד לשאר העולם. לדעתי את כל העשרה לקחה רחל ביופייה הצנוע, שדיה התפוחיים ושלמות הליכתה המרחפת.

לאחר אותה תערוכה הצעתי לרחל לטייל עמי מעט במידה וזמנה פנוי, מאחר ויש לי הפתעה הקשורה בשמה. הסכמתה הניבה שלל חיוכים מגוחכים, שתיקות מעיקות של תמימים ומבוכה כללית מתמשכת כאשר עברנו במגרש הרוסים ושכונת תלפיות. בדרך, לא שאלנו שאלות מתבקשות , רק שתיקה אילמת, מבטים לרצפה והליכה מהירה כשמדי פעם אני חוזר כאוויל אך בהצטיינות על שמי ומניין הוא הגיע. וכך כל ששמעה רחל כל הדרך היה כי נקראתי על שם השכונה שלנו ימין משה, ואנו גרים ברחוב "יהודית", שהייתה אשתו של כבוד הסר משה.

הגענו למקום אליו לקחתיה - קיבוץ רמת רחל, הממוקם כמובלעת בפאתי העיר והצהרתי בפניה "הנה יישובך". אך חיוכה הסגיר כי מכירה היא את הקיבוץ, ואף הוכיחה אותי באפיזודה קצרה של ידענית, על גדודי העבודה שהקימו אותו. היא הודתה לי על הטיול ואמרה שחייבת היא לחזור לביתה. באותו יום שהתאהבתי בה בתערוכה, גם חשבתי שאיבדתי אותה לעד. שכן, הרהוריי וחלומותיי נתנו בי אותות של אדם מרחף השקוע בציוריו, ואינו יודע כלל לתפעל את השיחה עם המין היפה, כל שכן להרשים אותו. באותו היום אכזבתי עצמי ביתר שאת, אך מסתבר כי למחרת, המשפט אותו הכריח אותי אבי מילדות לומר, היה האס ששיחק למזלי, ורחל חיכתה לי כפרח המרגנית הצחה, בין טורי הבתים של השכונה מול ביתי ברחוב יהודית. מאז, לא עזבנו זה את זו. הצעתי להזמינה לשתות תה חם במושבה הגרמנית כפי שעושים לא אחת הצעירים של עירנו, אך היא משכה בידי ולקחה אותי לבריכת הסולטן שם ישבנו שעות ושתקנו, ציירנו יחד את הר ציון הנשקף בגאון מולנו, והתנסנו בנשיקות אהבה שהחלו בלחיה הלבן והחלק, ובהמשך בין שפתיה הבשרניות. את התדהמה המתוקה שחווינו, כשגילינו כי אביה מעסיק אותי, שמרנו בסוד צעירים פוחזים ומצחקקים.

אהבנו לצייר בצבעי עפרון ושידי משגת, רכשתי גם צבעי שמן או פסטל. רחל אהבה לצייר דיוקנים, ושלל ציורי אמה ואביה היו באמתחתה. אני אהבתי לצייר מקומות בצורה אימפרסיוניסטית, ולכן לא מעט נשאבנו משוטטים בשכונת הבוכרים ויושבים מול "בית יהודיוף-חפץ" הבנוי קישוטים מרהיבים מדגם ברוק-איטלקי, ויש אומרים כי יש בתוכו חדר המחכה למשיח בן דוד. לעתים בבית הכנסת מוסיוף היפיפייה ולעתים בחצר המרהיבה של בית חאג' יחזקאל. בכל יום אמרתי לה "אני איתך אתחתן" והיא הנהנה בחיוכה הצחור. כספרדי ירושלמי, לא העזתי אף פעם לנסות להושיט ידיי מעבר לנשיקה בין שפתותיה. אחזנו ידיים, נישקנו בכבוד וצחקקנו בילדותיות, אך לא מעבר, ועד החתונה. זאת משום שאבי חינך אותנו לאמונה ומסורת יהודית, כך שגם תחושת האומן החושב שבי, לא סתרה את ברכת "מודה אני" בקומי, את הנחת התפילין קודם עבודתי ואת ברכות המזון לפני ולאחר כל סעודה.

מדוע היום היה לי אפור ומר? אולי בשל צעירים ערביים שהתהלכו ברחובות העיר העתיקה חמושים ומגמות פניהם לאלימות לא מובנת. לא נתתי דעתי על כך, שכן איש שלום אני. אמנם תגרות ביננו, היהודים, לבין בני דודינו הערביים היו לא מעט, ובהם אף השתתפתי פעם אחת בסתירה מוחלטת לנפשי השקטה. אך רוח היום הייתה שונה, מלווה זקיקי מלחמה וקרב.

<u>י"ז באב, יום שישי, תרפ"ט. 23 באוגוסט, 1929</u>

התעוררתי בבוקר באיחור. התפללתי "מודה אני" וכנשוך נחש הרמתי עצמי מן המיטה. צינת הקיץ נעמה לי ורחצתי פניי במהירות. מלבושיי עמדו מול מיטתי ועל הנחת התפילין ויתרתי בכדי להגיע בזמן לחנות של אדון לוי, שכעס על כל דקת איחור לאחר עליית החמה. בליבי הבטחתי לקב"ה כי אחזור לפני תפילת מנחה בכדי להניח תפילין ולבצע את המצווה. אדון לוי במבט שואל מיום האתמול, בחן את פניי הממהרות אך ללא אומר שלח אותי לשכונת המוגרבים, להובלה הראשונה של היום, מבלי להתיר לי לסדר את הירקות עמו כמדי כל בוקר. בהגיעי חוצה את הכיכר הזנוחה והמטונפת אל מול הכותל המערבי, לו קוראים הערבים "חאיט אל מבכא" -כותל הדמעות, התחלתי בחלוקה בסמטאותיה הצפופות עד צהריי היום כשאני חש באווירה קודרת, כפי שהיה ביום האתמול.

את חזרתי עשיתי מעט בעייפות כשלפתע שמעתי תוכחה מאזור שער יפו. דילגתי באופייניות אל עבר השער ושכונתי ימין משה, שומע את שאון התוכחה שהלך והתעצם ולתדהמתי מיד נגלה לעיני המון של כמאות ערביים נוהמים, בידיהם פגיונות חדים, אלות כבדות וסכינים. "אטבח אל יהוד!" הם צרחו. הצעקות היו רמות ופחד ערער את נפשי והשתלט על גופי! החרדה שאחזה בי גרמה לי לזנק הצידה, פן יבחינו בי, ולחשוב על רחל. בית הוריי קדם וסרתי לעבר סמטת נעוריי ממנה השקפתי על הר הזיתים בילדותי ורצתי כל עוד נפשי בי לעבר רחוב יהודית. יהודים רבים יצאו לבלום את המתקפה ואחד מהם היה משה אלפרשטיין, החזק באדם שצעק כי האחים רוטנברג, אותם הכרתי, נפלו חללים. בכך שלהב אחריו יהודים רבים שיצאו להגן על אחיהם. יצאתי משכונת האתיופיים אל עבר ימין משה כשצעקות רמות מתנגנות באימה. רצתי למשפחתי

ומחשבתי לרחל שלי. הגעתי לביתי, זינקתי אל קומתנו השנייה ואבי שיצא את הדלת עם סכין לתקיפה, נאנח בהקלה שהבחין בי, וצעק לי למהר ולהתכנס יחד עם אמי ואחותי בתוך הבית. סבתי לאחור, וצעקתי שלרחל ממהר אני! אבי צעק אחריי שוב ושוב, אך כבר קולו אבד בין ערפילי מוחי הרץ.

חזרתי דרך שכונת הגורג'ים, שם סדום ועמורה של טינופת. דם ולכלוך של פרעות עטפו את השכונה. זעקות רבות של יהודים אמרו שליפתוואים (מבני כפר ליפתא הסמוך) רצחו את חנה מישוולי ואת בנה בהתקפה רצחנית. החרדה שאחזה בי התפוגגה קודם, שראיתי את בני משפחתי שלמים, והפיחה בי תקווה שאולי גם רחל אהובתי בביתה שבמשכנות שאננים, בריאה ושלמה. חיוך עלה בי על שהשם יתברך עמדי, והצלחתי בריצתי בין הסמטאות לחמוק מערבוביית הפורעים ברחובות האתיופים והגורג'ים. רחל, רחל חשבתי. רחל, רחל קראתי. הגעתי לביתה, אך שממה. החצר מבורדקת ורחובה פרוע. חיוכי התפוגג באבחה, וטסתי אובד עצות לחנותו של אדון לוי. ממשיך להילחץ ולקרוא לה - "רחל שלי, אל תלכי לי, אני איתך אתחתן". פורעים הגיעו לביתם, אך נכחו לראות כי אינם, ורק בזזו ושרפו, הרגעתי את עצמי והזזתי מחשבות אימה ואשמה. ריצת האמוק שלי כללה שוב צעקות וצרחות "רחל רחל! היכן רחל?!". שוב המון מוסט ומשולהב, זועם וצורח. פגיונות וסכינים גאולי דם שלופים באו מולי וסרתי במהרה לתוך בית הכנסת הסמוך אלי, צמוד לשער שכם. הזדעזעתי מחילול הקודש שבוצע בו. ספרי התורה, ארון הקודש והפרוכת קרועים ושרופים. ההמון עבר ושוב לא הבחין בי. רחל, חשבתי. "רחל שלי, היכן את?!" צעקתי שוב. המשכתי לרוץ והתקרבתי כעת לחנותו השוממת של אדון לוי כשאבן פגעה בראשי והפילה אותי ארצה זב דם. המשכתי בקרטוע לדשדש, אך הדם הסמיך והחם נזל על גבי במהירות, ערפול עקצץ את מחשבתי ובזעקה שיצאה בחרש קראתי "היכן את רחל?!" והתעלפתי.

ד"ר לשם ידידו של אבי, לחץ על פצעי בשעה חמש אחה"צ. ביתו היה צמוד למקום נפילתי. מחלונו הבחין בי, וחש לאסוף את גופי הרפוי ולחבוש את ראשי. באותה שעה, צעקות שוטרים בריטיים היו מנת חלקה של ירושלים, וההמון המוסט והפורע נדם ועזב. קמתי על רגליי וד"ר לשם, אדם נעים הליכות, שהיה חבר ב"ברית שלום" קרא לי לעצור ולנוח. אך רק הבטתי בו ויצאתי מביתו לעבר הרחוב מביט ימינה ושמאלה וקורא "רחללל!".

הילכתי לאט ודואב אל עבר חנותו של אביה, אדון לוי. הירקות הערומים דיברו אלי, אך לא הבנתי את מילותיהם. רחל לא הייתה שם. קצין בריטי זיהה את מצבי וניגש אלי. הוא השעין אותי על כתפו ושאל מהיכן אני. שיקרתי ואמרתי ממשכנות שאננים, בכדי לבדוק שוב את ביתה של אהובתי. הוא העלה אותי על רכבו לא לפני שהבחין בפצעי שנפתח וזב שוב דם שחור. הוא אמר דבר מה באנגלית, אשר לא הבנתי, ודהר אל עבר בית החולים של מאה שערים. צעקתי לו שיעצור כשעבר בימין משה ומשכנות שאננים, אך בעברית עילגת נזף בי, כי אני חייב לראות רופא.

כשהגענו כעסתי על הקצין. רופא הוריד אותי ועליתי לבדי לקומה השנייה לבדיקה. דמעות של תסכול החלו דולפים מקשת עיניי, והמחשבות רצות. בבית החולים יהודים רבים פצועים. נשים

ילדים וטף. קולה המתוק של רחל לפתע דנדן כענבל הפעמון והקיץ אותי מבכיי העלוב. הסתובבתי הנה והנה, אך לא ראיתיה. "היכן את רחל" קראתי, צעקתי, צרחתי! אך שקט ומבטים של חמלה פנו אלי מכל עבר. שוב שמעתי את קולה ולא ראיתיה. נערה נפוחת פנים, סגורת עין ושחורת שפתיים מדממות דיברה בקולה של רחל שלי ושכבה ממש מולי במסדרון. קרבתי אל הנערה וראיתי שבעליון גופה תפיחה מוזרה. במבט חוזר שלאחר מצמוץ העיניים, הבנתי כי תפיחה זו היא שדה של הנערה, וכי שדה האחר איננו, נכרת. רגליה פסוקות וחבולות ובדיקת הרופא אמרה ביצוע מעשה סדום, השחתה ותועבה בגופה. "אתה עדיין רוצה להינשא ליז" שאלה הנערה. נשימתי נעתקה. רחל שלי חיה! ובעודי מגיר דמעות השבתי, "כן רחל שלי, איתך אתחתן".

הילדה המשוגעת

'תשע שנים חיכינו ועכשיו הם בועטים אותנו החוצה בתוך תשעה ימים' כמה סימבולי, היא חושבת לעצמה ומקפלת עוד בגד מרופט אל תוך המזוודה. מזוודה אחת לעצמה, מזוודה אחת לו. עוד שלוש מזוודות תביא הבת שלה עבור עצמה ועבור הנכדים. חיים שלמים מקופלים בחמש מזוודות חומות. 'עדיף כך', היא חושבת, 'ומימלא זה כך', היא סוגרת מזוודה חצי מלאה.

היא מעולם לא הייתה אדם של ציוד, של רכוש, של "דברים". רק מה ששימושי. בגד אחד לימי חול, בגד אחד לימי חג, וזהו. סיר, מחבת, קצת סכו"ם והרי זה לגמרי מספיק. וכמו הסכו"ם גם באנשים נהגה צמצום, הוא, הבת והנכדים. שתי שכנות, בת דודה רחוקה. וכל היתר- מיותר.

היא מעבירה מבט על פני הדירה הקטנה והחשוכה בבלוק 5, כניסה 9, קומה 3 ברחוב פסטיבלניה. אמנם לא רחוק מהכיכר האדומה אבל פסטיבלים גדולים מעולם לא צויינו ברחוב הזה. גם לא פסטיבלים קטנים. מלבד זאת, השכנים גם הם אינם מציאה גדולה. 'ניחא', היא חושבת. 'עדיף כך... ומימלא זה כך'.

מבטה נעצרה על כיסוי הספה. לא ממש כיסוי אלא יותר שמיכת טלאים, ריבועים שחורים על רקע ירוק. שמיכה ישנה ומכוערת. 'כמעט כמוני' היא חושבת וניגשת לארוז את השמיכה. 'הוא לא יאהב את זה' היא כבר יודעת. תמיד שנא את השמיכה המרופטת הזו. אבל פה היא לא תוותר. היא טוחבת את קצות השמיכה למזוודה. זהו. היא בפנים. היא מחייכת לעצמה נוכח המרד הקטן שלה.

היא שוב סוקרת בעיניה את הדירה ועיניה נעצרות על צנצנות האנרגיה שלה העומדות בשורה ישרה על אדן החלון. כן, כן, היא עדיין מאמינה בזה. מאמינה בכך שקרני השמש הנוגעות במים הכלואים בצנצנות הן ההופכות אותם למים מרפאים. והרי השמש כל כך נדירה כאן. 'אולי אקח איתי גם צנצנת אחת עם השמש של מוסקבה'. היא מחייכת חיוך עקום. 'הוא לא יתן לי', זה בטוח. הוא חושב שזה שטויות ושאני משוגעת', היא מרימה את הצנצנת ואוחזת בה בערגה. מחבקת קרוב לליבה. 'משוגעת, הוא אומר לי, בטח משוגעת וכי אפשר אחרת?...'

'ילדה משוגעת', הפולקובניק נוהם. שוב חזר הביתה שיכור. היא כבר לא מצליחה לזכור מתי היה פיכח לאחרונה.

'ילדה משוגעת בת לאמא משוגעת, שני פרצופים יהודים מלוכלכים שכמותכן' הפלקובניק סובב לו וסובב בקיטון הקטן המשמש להם כמטבח, מחפש שאריות אוכל. הוא סובב ורוטן ,מקלל ומגדף. לעיתים נדמה כי הרפרטואר של קללותיו הוא מעין אינסופי, אבל הן מכירות את הטקס. הוא ימשיך לקלל עד שיתעייף ויצנח לו באיזו פינה. הן רק צריכות להידחק לפינה נסתרת וחשוכה. אחרת...

הפולקובניק רצה להיות בחזית המערבית אבל נשלח בדיוק לכיוון ההפוך- למזרח הרחוק. מקום כל כך-רחוק ועזוב שאפילו מלוכסני העיניים נטשו אותו לאנחות. הוא לא ידע מדוע קיבל עונש כה חריף. 'זה בטח בגלל 'שתי המשוגעות היהודיות שלי' . הוא פושט היה משוכנע בכך וחמתו בערה בו. לא הייתה כל סיבה לכך שדווקא הוא, אדום ברוחו ובנשמתו מאז שעמד על דעתו, ישלח ל"רפובליקה היהודית" העלובה בקצה העולם. 'בגללן, רק בגללן' היה מסנן לעצמו בעודו לוגם קוואס מהול בכוהל, המשקה הטוב ביותר שהצליח למצוא בחור העלוב והקפוא הזה. 'כוסית אחת לחיי רוסיה המועצתית והחבר סטלין' הרים את הכוס גבוה וצעק "סאלוט" והערה את המשקה לגרונו, מזג כוסית שנייה 'למפלתו של היטלר' , הניף הכוס צעק "סאלוט" ולגם בשנית. ובשלישית וברביעית...עד שלא זכר עוד את עצמו. או אז הייתה הילדה המשוגעת זוחלת מפינתה ומחפשת את אימה.

'הילדה היהודיה המשוגעת' קרויה על שמם שיחי התבלין בעלי הפרחים הקטנים והצפופים שגדלו בחצר ביתה של על הדון, בצד השני של הארץ העצובה הזו. ידוע שהשיחים הללו זקוקים לכמות רבה של מים וחום, אזי הם פורחים ומלבלבים. אבל במקום הנידח הזה, אין חום. רק יתושים וביצות של מים דלוחים.

לא תמיד הילדה הייתה משוגעת. כשכולם עוד היו בחיים, הפולקובניק היא גאה בארבעת בניו ובביתו הקטנה. הוא היה קורא להם 'להקת הזאבים שלי' ולקטנה היה מעניק אסופת פרחי בר, שהיו כה נדירים על גדות הביג'אן. אבל להקת הזאבים התפרקה כי הזאבים מתו אחד אחרי השני. האחרון שבהם אך זה נטמן באדמה הבוצית לצד שלושת אחיו הגדולים. השיטפון האחרון לא הותיר אפילו תלוליות. והקטנה, הקטנה נותרה לבדה ומאז הפולקובניק מעניק לה רק שמות גנאי ומפליא בה את מכותיו. מוטב היה גם לה פשוט לקמול.

והיא ניסתה לקמול. התפללה לקמול. ייחלה לקמול. בייחוד בפעמים בהם שילח אותה הפולקובניק לחפור אחר תפוחי אדמה בתוך השלג, בלי כפפות. אצבעותיה הקטנות היו מדממות על השלג הלבן והדמעות הזולגות מעיניה הכוחולת היו קופאות על פניה. היא רצתה למות, להצטרף אלי אחיה בתלוליות . אבל היא לא הצליחה. היא פשוט חיה.

חייה התנהלו במקום הקפוא הזה, בעיירה בה בתי העץ מתכסים כמעט עד לגגות בשלג. המעטים שהעזו להסתובב ברחובות התעטפו בשכבות רבות של בגדים. לא הוד להם ולא הדר. לא עליזות ולא צחוק. הילדה המשוגעת אהבה רק דבר אחד במקום הארור הזה, היא אהבה את מישה הזקן שהתגורר בצריפון בקצה העיר. 'מישה דרעק הזקן', כך כינו אותו כולם. היא הייתה חולפת על פני ביתו בדרכה לבית הספר. מישה היה יושב בפתח הצריף ומניף את כובע הלבד המרופט שלו בכל פעם שחלפה והיה קד לעברה. היא הייתה רק מחייכת כי לצחוק לא ידעה.

יום אחד מישה הניף כובעו לעברה וסימן לה באצבעו לגשת. היא הסתכלה לצדדים שמא הפולקובניק יצוץ לו פתאום, וניגשה בזהירות למישה. "את מזכירה לי את הנכדה שלי" אמר לה, והוציא מתוך הכובע תמונה מהוהה בשחור לבן. "הנה תראי" זאת נינוצ'קה שלי, אמר והצביע על ילדה מחייכת הלבושה במכנסיים קצרים ועומדת לחופו של ים. הילדה המשוגעת הרימה עיניה אל מישה בשאלה והוא מיד ענה 'היא חיה בארץ של היהודים. בארץ האמיתית של היהודים. אבל זה סוד. סוד שלי ושלך ואל תספרי אותו לאף אחד. בעיקר לא לאביך...' אמר וקרץ לה.

מאז הייתה נעצרת פעמים רבות ליד ביתו, ומישה היה מספר לה על ה"ארץ האמיתית של היהודים" ועל חברו אוסישקין. הוא היה תמיד אומר באנחה "הנה גם אני וגם אוסישקין בונים ארצות יהודיות: הוא את ארץ ישראל ואני, דרעק, את בירו-בידג'אן. הלוואי ויבוא משיח ויקחני לארצו של אוסישקין". הילדה המשוגעת לא ידעה מי זה אותו 'משיח' וגם על אוסשינסקי לא שמעה. את ברגלסון, שולם עליכם ומנדליי מוכר הספרים הכירה מבית הספר אבל לא את משיח ואוסישקין.

המזוודה החומה מלאה. גם שמיכת הצמר השחורה-ירוקה נכנסה. את צנצנת האנרגיה היא החליטה לא לקחת. היא הרי יודעת שבישראל יש הרבה שמש ובוודאי לא תחסרנה שם צנצנות זכוכית. היא מעיפה מבט אחרון על הדירה הריקה וכמעט מתחיל להתנגן בתוכה מן רטט כזה, אותו היא חודלת מיד. 'טפו על הרגשות, שום דבר טוב לא יוצא מהם' היא אומרת לעצמה, נוטלת את המזוודה שלה וטורקת את הדלת. 'עדיף כך...ומימלא זה כך'.

הפרידה מהשכנים ומהחברים עוברת בחטף. רבים באו להיפרד מהם בשדה התעופה, מוחים דמעה ומאחלים לעצמם בלחש "בשנה הבאה בירושלים הבנויה". הגדיל הרב החב"דניק ומתוך התרגשות ודמע קרא "הנה המשיח בא". האם זה אותו משיח של מישה דרעק?

נשיקות, חיבוקים, ניפנוני ידיים והם כבר על המטוס.

לא עוברות שעתיים והמטוס נוחת בוינה. היא מרגישה איך האווירה החגיגית מתחלפת בעוינות ולאחריה כל המשפחה נלקחת לחקירה. הם מוכנסים ביחד עם הילדים לחדר מעצר קטן ומתחיל סבב תשאול ובירור. האוסטרים לא מבינים את הסיפור. מי גורש, למה גורש. מה מטרת הנסיעה. איש לא דובר את השפה של האחר ורק המילה "ישראל" חוזרת על עצמה שוב ושוב. פקידים ושוטרים הולכים ובאים. היא עושה מוכנית את אותו הדבר שעשתה תמיד כשהחלה סביבה מהומה- מצטנפת לה

בפינה, עושה עצמה קטנה קטנה, עד שוך ההמולה. להפתעתה, נכדיה נצמדים אליה ולרגע היא מתבלבלת כי מעולם לא חלקה עם איש את פינתה. בעדינות היא חובקת את הילדים ומלטפת את שערם הקצוץ. מחייכת.

שעות של בירורים, צעקות, נפנופי ידיים מסתיימות בעלייה חפוזה למטוס. האוסטרים נראים להוטים לסיים את האירוע ולהיפטר מהמשפחה המרופטת והמוזרה הזו. בתקופה האחרונה חולפים בשדה התעופה בוינה ערב רב של אנשים מוזרים הנפלטים מברית המועצות עם סיפורים מטורפים באמתחתם. חלקם בדרך לישראל חלקם בדרך לארצות הברית. ניחא, חושבים השוטרים לעצמם, העיקר שהם יוצאים את וינה. ושלא ישובו.

היא פוקחת את העיניים כשהאורות במטוס נדלקים. הקול הנשי המעודן מכריז על נחיתה קרובה. היא לא יודעת מה השעה ולא בדיוק מבינה היכן היא נמצאת. במטוס אנשים מתחילים לשיר "הבאנו שלום עליכם" ולמחוא כפיים ורק אז נוחתת עליה ההכרה שהיא עומדת לנחות בישראל. במדינת היהודים של אוסישקין. של מישה דרעק. של נינה נכדתו אותה לא זכה לראות.

היא עוזרת לקטנים לרדת במדרגות, רגליה דורכות על האספלט השחור. אנשים סביבה מתכופפים לנשק אותו. הילדים נשמטים מאחיזתה ומתכופפים לנשק ורק היא עומדת נטועה וזקופה 'והרי מישהו צריך לשמור פה על השפיות' היא רוטנת לעצמה. באוזניה מהדהדים צחוק ובכי ומול עיניה מתנופפים דגלי כחול לבן בידיים של דיילות יפות.

לאור יום העיר נראית משונה. כל בתיה מרוצפים באותה אבן לבנה. היא לא בטוחה אם העיר הזאת נושאת חן בעיניה, אבל האנשים בהחלט כן. הם מתהלכים בזקיפות, בחופשיות כאילו נישאים על גבי רוח. ובאמת רוח לא חסרה כאן. הם קוראים לה חמסין. גם שמש לא חסרה ובצהרי היום היא מכה באכזריות ובעוצמה על הראש. אבל לה זה נעים. אחרי שנים רבות של כפור היא מרגישה כאילו עצמותיה מופשרות לאיטן. כאילו הייתה אחת מאותן צנצנות זכוכית על חלונה. היא אפילו מצליחה לחייך לה כך סתם.

היא מצליחה לחייך גם באולפן כשמספרים לה סיפורי מעשיות על בית מקדש, בעצם על שניים, שנחרבו לפני אלפי שנים. היא מחייכת קלות גם בשיעורים על מנהגים של יהודים. שבת, פסח, כיפור. אילו הבלים. לראשונה היא שומעת עליהם והיא הרי יהודיה. הפולקובניק הכניס לה את זה טוב טוב לראש. ילדה יהודיה משוגעת. אולי בגלל שהייתה משוגעת לא הצליחה לבין מה זה להיות יהודיה.

הבוקר ייקחו אותם מהאולפן לסיור בעיר העתיקה. היא כבר יודעת שהם יראו חומה עתיקה, שערים ומגדלים. יספרו להם על המלחמות ועל הניצחונות ובסוף הם ילכו לקיר של הדמעות. 'אני את הדמעות שלי כבר גמרתי' היא חושבת. 'עדיף כך...מימלא זה כך'.

חומה, מגדל, גמל בשער. ערבים בג'לאביות, כמרים בגלימות, יהודים עם כובעי שועל. נערות במכנסיים, בחצאיות, בסרפנים בשמלות. צבעוניות. צלצולי כנסיות, שירה של מואזין. ריחות תבלין, זיעה ופריחה. שמש. נעל מחליקה על אבן עתיקה.

היא פוסעת כבתוך חלום, סופחת לתוכה את המראות, הריחות, התחושות.

בפתאום היא עומדת ברחבה גדולה ולבנה מול קיר הדמעות. היא יודעת שזה קיר הדמעות כי כל הנשים משני עבריה בוכות ובוכות. היא פוסעת לאט. רגליה נושאות אותה קדימה. בדרכה היא כורכת סביב ראשה מטפחת לבנה אותה שלפה מהתיק, מטפחת שהורו לה באולפן להביא. היא קושרת אותה מתחת לסנטר, בדיוק באותו אופן שבו הייתה קושרת את מטפחותיה במדינת היהודים של בירו-בידז'אן. והיא עומדת שם, מול האבנים העתיקות מול קיר הדמעות ואותו הרטט המושתק, המודחק עולה בתוכה, מתגבר וגועש ובועט. ולרגע היא יכולה לראות את הכל. את הלואיזה בגינה של אמה ליד הדון, את ארבעת אחיה "הזאבים" הקרויים בשמות מחוללי המהפיכה, את הפולקובניק השיכור ואת מישה דרעק חובב ציון מניף כובעו לעברה. היא שולחת אצבעות מהססות אל האבנים הקרות ודמעה אחת שקופה, זולגת לה במורד לחיה הסדוקה, מנצנצת קלות בשמש הירושלמית, ונוחתת למרגלות האבנים העתיקות.

הקיוסק בעיר החצויה

" תראה," אמרה שושנה, "הדרך היחידה שאני רואה , בה נוכל להתפרנס תהיה להקים פה קיוסק. לך, בעלי היקר, ישנם כישורי נגרות מעולים ! תוכל לבנות לנו קיוסק מלוחות עץ שנוביל על הטנדר שלנו . נרכוש את חומרי הבניה ותוך זמן קצר ההשקעה תחזיר את עצמה. העיר העתיקה פרושה למרגלותינו . הבית שלנו הוא הנקודה היחידה שממנה ניתן לראות את המראה הנהדר הזה. יופיו של המקום ימשוך אליו תיירים ומטיילים וזה יהיה מוצלח. כך אני מאמינה."

אריק הביט בעיניה התכולות שזהרו באור מיוחד בכל עת בה התלהבותה הסוחפת עלתה על גדותיה. הוא הזין את המקטרת בטבק ובתנועות איטיות הצית אותה ושאף שאיפה עמוקה, מכווץ את גבותיו העבותות ..." אבל יקירה, אינך מוטרדת מקירבת הקיוסק אל העמדות הירדניות ? הם יבריחו את הלקוחות בכל פעם שירצו בכך . את יודעת, אנשי הלגיון הירדני בעלי פתיל קצר ומספיק יהיה שיצביעו לכיוונם .הם יחשבו שמדברים עליהם ומי יודע מה עלול לקרות... וכבר היו תקדימים ...זוכרת את כל הפעמים שחיילי הליגיון צלפו בנו אבנים בכל פעם שבנינו תוספת קטנה לבית ? זוכרת את התקרית שבה התקיפו הירדנים את הר הצופים במאי השנה ורצחו ארבעה שוטרים ? אנו- גרים כאן ולמדנו להכירם אבל להיות אחראים על חיי מבקרים...".

" כן. אני זוכרת את התקיפה היטב. בהתקפה נהרג גם יו"ר ועדת שביתת הנשק הישראלית-ירדנית אבל הירדנים ספגו גינוי חמור על המעשה. ..אנחנו לא נעשה דבר שיאיים עליהם ויגרום להם לתקוף אותנו... נוכל להסביר הכל מראש למדריכי הקבוצות של המטיילים. אני בטוחה שלראות עיר חצויה, שליבה מצולק בגדר תיל - ועדיין מצליחים התושבים משני צידי המיתרס לקיים חיי שיגרה – זה לא מחזה נפוץ .הסקרנות תמשוך אותם להגיע לכאן והם יהיו מוכנים לכל הסייגים ואמצעי הזהירות המתבקשים בסביבה כזו... תוסיף לזה את הנוף המדהים ואת העובדה שירושלים הינה עיר קודש לשלוש הדתות המונותיאיסטיות וקיבלת אטרקציה שאין שניה לה. מעטים התיירים שיגיעו לירושלים ולא יבקרו בנקודת החן המיוחדת הזאת . זו זכותנו המלאה לחיות חיים רגילים, שקטים ובטוחים בארצנו. איננו אמורים ללכת בזהירות ועל קצות האצבעות, אחרי הכל ישראל היא מדינה ריבונית וחיילי הלגיון יהיו חייבים לשמור על החוק הבינלאומי שמגן עלינו. זו הדרך היחידה של קיום שאני מכירה ושאני מוכנה לחיות לפיה ! "

רחוב עשהאל היה סימטה קטנה בתוך שטח הפקר מוקף גדרות תיל והמרחק בין בתי היהודים מצידו המערבי של הגבול לבתי הירדנים מצידו המזרחי היה מטרים ספורים בלבד. בין בתי היהודים צמחה עשביית פרא גבוהה ובין השיחים הגבוהים היו תלוליות אבנים - שרידי בתים שנהרסו מפגיעת פגזים ירדניים.

שושנה ואריק גרו בבית אבן בן שתי קומות. חלונותיו הקמורים היו מסורגים מצידם הפנימי ובצידם החיצוני היו קבועים תריסי ברזל צהובים. קירותיו החיצוניים נשאו עליהם גרם מדרגות ברזל המוקף מעקה מעוטר. בצמוד לקיר המערבי בנו שושנה ואריק צריף עץ נאה. קירותיו היו בנויים ממלבני עץ מובלטים ובקצהו של כל קיר עמד עמוד עץ מעוגל שבסיסו וכותרתו היו מלבניים. הגג היה גג רעפים פשוט ועליו הוצב שלט " הקיוסק של שושנה ". לאורך קיר החזית היה פעור חלון רחב וגדול דרכו ניתן היה לשרת את הלקוחות המזדמנים. הכניסה אל הצריף היתה דרך הבית ומסביב לקיוסק הוצבו שולחנות וכסאות עץ קטנים.

החיילים הירדניים עקבו בחשדנות אחרי הבניה החדשה . מדי יום היו צולפים אבנים בעזרת רוגטקות מאולתרות כדי לבדוק את סבלנותם ותגובתם של היהודים החצופים שקובעים עובדות חדשות בשטח. יותר מפעם אחת התלוננו הירדנים בוועדת שביתת הנשק על הבניה הישראלית החדשה בשטח ההפקר ולאחר מעורבות צבאית שהיגיעה עד הרמטכ"ל הוסדרו כל האישורים להמשך הבניה.

כעת, בשלהי שנת 1960 , חלומם קרם עור וגידים ועמד, מוכן ומזומן למלא את תפקידו.

"קבוצת תיירים מניו יורק אמורה להגיע לסיור באזור והם יעברו דרכנו" הודיע אריק " המדריך שלהם ביקש לדעת אם נוכל לספר להם על חיי היומיום שלנו כאן על הגבול ואם נוכל להכין עבורם גם ארוחת צהריים קלה. זה יהיה אפשרי, שושנה ? "

" אפשרי בהחלט ! אכין פיתות חמות, חומוס עם טחינה, ביצים קשות ושעועית אדומה. זו ארוחה קלה, מהירה ושונה ממה שהם רגילים אליו שם בארה"ב זו תהיה חוויה גם עבורנו לפגוש את האמריקאים המנומסים מנגבים חומוס בידיים.... כמובן שנגיש קנקני שתיה חמה ויש בקיוסק בקבוקי שתיה מתוקה , ממתקים ועיתונים שיוכלו לרכוש בנוסף. אני צופה הכנסה יפה מהביקור הזה. טוב יהיה אם תבקש מהמדריך שינחה את התיירים להיזהר שלא להטריד או להציק לחיילים הירדנים . כך נימנע מתגובה שתסכן את כולנו".

"כן" אמר אריק מהורהר, " כבר העליתי את עניין הרגישות הביטחונית בפניו והוא הבטיח להתייחס לדברי ברצינות הראויה. מה גם שהקבוצה עצמה לא תרצה בשום אופן להיות במרכזה של תקרית דיפלומטית..."

" בוא נצא לארגן את המקום ולהכין אותו לביקור מחר" אמרה שושנה וקמה ממקומה ." כך אוכל להתחיל להכין את ארוחת הצהריים מיד כשאקום מוקדם בבוקר"

אריק הביא מהמחסן אריזות ממתקים שאזלו מהמדפים וסידר גם את בקבוקי הגזוז כך שיצודו את עיני התיירים הצמאים בסוף מסלול ההליכה במעלה הגבעה.

שושנה ניגבה את השולחנות והכסאות והבריקה את החלון הגדול בקידמת הקיוסק. עתה הכינה אגרטלים קטנים ומילאה בהם מים. בבוקר תקטוף פרחים טריים מהגינה ותשים באגרטלים. על כל שולחן תניח אגרטל פורח.

" אני חושב שהמקום מוכן לקראת הקבוצה מחר. בואי נעלה למיטה. היה לנו יום ארוך ומעייף. בואי שושנה "

" תתקדם. אני כבר מצטרפת אליך. רק אוציא את שקית האשפה" ענתה שושנה.

אריק נכנס אל הבית השקט. ארבעת ילדיהם המתבגרים כבר היו שקועים בשינה עמוקה.

שושנה אספה את האשפה, צררה אותה בשקית ניילון ויצאה. רגלה נתפסה בענף והיא נפלה ארצה. שקית האשפה נשמטה מידיה ונקרעה וכל האשפה התפזרה מסביב.

הרעש שהקימה בשעת לילה מאוחרת הקפיץ את החיילים הירדניים והם פתחו באש חיה לכיוונה.

שושנה השתטחה על האדמה, מכסה את ראשה בשתי ידיה. כל גופה רעד.

אריק יצא במרוצה החוצה. " שושנה ! את בסדר ? "

" תשכב על האדמה ! תיזהר !! אל תתקרב !

הירי פסק.

בתוך דקות הגיע ג'יפ צה"לי מתוכו קפץ סרן גבוה . " מה קרה פה ? מישהו נפגע ??"

שושנה ואריק הביטו בו נסערים . שושנה הסדירה את נשימתה וסיפרה לקצין על תגובת הירדנים לנפילתה.

כשנכנסו שלושתם אל הבית ראו את ארבעת המתבגרים עומדים בקומה העליונה נסערים.

" הכל בסדר ילדים," אמרה שושנה " חיזרו למיטותיכם. לא נגרם כל נזק ואף אחד לא נפגע. לילה טוב" הילדים חזרו למיטותיהם והשקט עטף שוב את הבית.

שושנה ואריק הכינו קנקן קפה חם והגישו אותו עם צלחת עוגיות שומשום לשולחן העץ בפינת האוכל.

הסרן התקשר למפקד החטיבה והוחלט על הצבת יחידה ישראלית בקרבת מקום שתהיה בכוננות לקראת הסלמה אפשרית. " אנחנו עוקבים אחרי ההתרחשויות ומקווים שהתקרית הסתיימה אבל אף פעם אי אפשר לצפות מראש איך יתפתחו העניינים. אני מבקש מכם לשמור על איפוק מצד אחד ועל ערנות גבוהה מהצד השני. אנחנו מאמינים שהאצבע שלהם תהיה קלה על ההדק גם בגלל שהמלך חוסיין הצהיר לאחרונה שירושלים שלנו היא בירתם השנייה . בעקבות הצהרתו ובשל העובדה שהחלק המזרחי של ירושלים מוזנח ונחשל כל כך התפטרו כל חברי מועצת העיריה הירדנית אז אתם מבינים שהרגישות שלהם גבוהה ועצביהם מתוחים... תורידו פרופיל ונקווה לשקט ורגיעה. בכל מקרה אנחנו בסביבה, בכוחות מתוגברים" הסרן הצעיר, שבינתיים גילינו ששמו יוסי חליווה, סיים את הקפה. בינתיים ארזה שושנה עוגיות מכמה סוגים בשקיות ניילון קטנות ומסרה לידי יוסי. " אלה לחיילים שלך מאתנו באהבה גדולה. תמסור להם את תודתנו. שיהיה לכם לילה שקט ורגוע"

יוסי הודה להם בחום , התניע את הג'יפ ונעלם במורד הגבעה..

למרות המתיחות הצלחנו להירגע. ידענו שאנחנו לא לבד. ידענו שטובי בחורינו צופים על הגבעה שלנו. שומרים עלינו מרחוק...

השמש עלתה במזרח יפה וזוהרת.
ברדיו התקיים דיון סוער – שר הפנים, ישראל בר-יהודה התרעם על כך שמי שנרשם במשרד הפנים חייב להציג הוכחות חותכות המגובות במסמכים כי אכן הינו יהודי. לדידו מספיק שהאדם יצהיר שהינו יהודי ויוכר ככזה על סמך הצהרתו. מעשה זה שלו הצית ויכוח סוער על מיהו יהודי. המפלגות הדתיות נלחמו נגד הקלות בה יוכל כל גוי להיחשב כיהודי. שושנה האזינה בדאגה לויכוח הסוער תוך כדי הכנת ארוחת הצהריים .

אריק לא הבין על מה הויכוח. – " הרי בהכרזת העצמאות לא נקבע שישראל תהיה מדינת הלכה" פלט בהיסח הדעת.

שושנה הזדקפה והפסיקה את הבישול. " אז למה אנחנו נלחמים על הארץ הזאת דווקא ?מה הצידוק להכות שורשים באדמה המדממת הזאת אם לא ההבטחה האלוקית על ארץ האבות ? ישראל לא יכולה להיות מדינה תיאוקרטית ! היא חייבת להיות יהודית ! אני רוצה שילדינו יבחרו בבני זוג יהודים כדי להמשיך את השושלת . לא לחינם שמרו אבותינו על דתם בחירוף נפש . הם לא הקריבו את חייהם כדי שכשנגיע לארץ האבות נתבולל בערב הרב בו אנו מוקפים !! "

אריק שמע את הלהט בקולה וידע שכדי שהיום יהיה נעים עליו לוותר. " את צודקת שושנה אבל ראשי השלטון אינם דתיים . בן גוריון ייכנע לדרישותיהם וישראל תהיה מדינה ככל המדינות "

" זה, יקירי, לא יקרה ! ישראל היא מדינת היהודים ותישאר כזו. נצטרך להילחם על כך ולהצליח ! אם נרצה – אין זו אגדה ! "

"שושנה, אני הולך להתקשר למדריך התיירים. אחר כך אבוא לעזור לך בהכנות אבל חשוב לי שתדעי שאני מרגיש בר מזל שאת כאן לצידי !"

שושנה חייכה ושלחה לו נשיקה באוויר.

כשהתיירים החלו להעפיל אל הקיוסק השמש כבר היתה בזניט.

האגרטלים הפורחים כבר עמדו על השולחנות ושושנה הספיקה כבר להחליף את בגדי העבודה המוכתמים בשמלה פרחונית וצנועה .

ילדיהם המתבגרים כבר עבדו בגינתם הפורחת בה גידלו את ירקות העונה בשטח הצמוד לבית . בשולי פיסת האדמה היה נטוע בוסתן בו גדלו עצי זית, תמר, רימון, גפן, ותאנה .

שושנה השקיפה על עמדת הלגיון הירדני. הכל היה רגוע. " זה סימן טוב " אמרה לעצמה." רק שיעבור בשלום..."

אריק ישב על כסא בחוץ. על צווארו קשר כפיה אדומה משובצת ולראשו חבש כובע בוקרים גדול.

מדריך התיירים היה הראשון שהגיע ולאחר ברכות שלום הדדיות הספיקה כל קבוצת התיירים להתאסף סביבם. כולם חייכו בעליזות.

"האם נוכל להתחיל בארוחת הצהריים ? "שאל המדריך " היתה בעיה עם ארוחת הבוקר במלון וכולם רעבים מאד"

" כן. הכל מוכן ומחכה רק לכם" ענה אריק. " תוכל לומר להם שהם יכולים להתחיל בארוחה בעוד דקות מספר"

התיירים התיישבו מסביב לשולחנות . שושנה ואריק הביאו צלחות חרסינה לבנות על עגלת תה וסירי האוכל המהביל הונחו על המדף העליון שלה. כפות עץ גדולות היו מונחות בצידי הסירים ממתינות לידיים שישתמשו בהן.

ילדיהם הבוגרים שמעו את ההמולה והגיעו כדי לסייע להוריהם. בינתיים התרכזו חלק מהתיירים בפינה המקורה בה היה כיור גדול כדי לרחוץ את ידיהם.

חלק מהתיירים ניסו לשוחח עם ילדי הזוג ושאלו שאלות – "אז איך זה לגור בירושלים ? " " איך אתם מגיעים לבית הספר שלכם ? האם הנסיעה לא מסוכנת ? האם ישנם יחסי שכנות בין היהודים והערבים בירושלים ? " הנערים והנערות הצליחו להבין את השאלות וענו עליהן באנגלית רצוצה. האוכל כבר הוגש בצלחות הגשה שקופות וגדולות והתיירים התחילו לאכול.

אריק השמיע שירים ישראליים של להקת הנח"ל – הלהקה הצבאית הראשונה שהתחילה להופיע לפני חיילים השנה. אריק ושושנה החליטו שילכו להופעה שלהם כשזו תגיע לירושלים. השירים היו עליזים ולמרות שלא הבינו עברית האזינו התיירים למוסיקה בהנאה גלויה.

אל הקיוסק הגיע אדם גבוה, מקטרת בפיו, פניו היו מוכרות מאד. אריק ניגש אליו ואמר " שלום, האם אני מזהה אותך נכון ? האם אתה דוקטור יגאל ידין ? "

" שלום לך. כן. זיהית נכון. אני באתי להפוגה קצרה. אמרו לי שיש כאן קיוסק ושהנוף כלול בעיסקת החבילה... אם זה אפשרי אזמין משהו קטן לאכול ולשתות "

אריק ושושנה הזדרזו למלא את בקשתו ולאחר שסיים את ארוחתו ביקשו ממנו לדבר עם התיירים ולספר על תגליותיו הארכאולוגיות האחרונות במדבר יהודה. התיירים האמריקאים התרגשו כשהבינו איזו הזדמנות פז נפלה בחלקם והם הקשיבו בהתפעלות לדבריו. יגאל סיפר בהתרגשות גדולה על הגילוי של ארכיון בר כוכבא מתקופת המרד הגדול ברומאים, על האיגרות המעידות על המרד ועל גילוי טבעות וחרסים השופכים אור על התקופה והודה בקול רם על הזכות שקיבל לחשוף את הקשר האמיץ בין עם ישראל למולדתו העתיקה

לפתע נשמעו צעקות רמות : אל מוז'רימין אל יהוד.(פושעים יהודים).. אכרז' מין הון.(צאו מכאן).. איטבאח אל יהוד!! (לשחוט את היהודים)... צרור יריות פילח את האויר וכולם פרצו בצרחות של פחד וזעזוע.

להשתטח מיד !! צעק אריק – "גט דאון און דה פלור!! ווריט נאוו !!" התיירים המבוהלים השתטחו על הרצפה , חלקם צרחו בבהלה ופרצו בבכי. " אבריטינג וויל בי פיין. סטיי קאלם. פליז. "

לאחר דקותיים הגיעו חיילי צה"ל ובקרב יריות קצר שנראה כמו נצח חיסלו את איש הלגיון הירדני שפתח במתקפה על הקיוסק ההומה. תיירת מעולפת מפחד נשארה לשבת על הרצפה. מדריך הקבוצה רעד בכל גופו ומילמל " שמע ישראל השם אלוקינו השם אחד"

באותו ערב התפללנו תפילת ערבית בפעם הראשונה בחיים וברכנו ברכת "הגומל" כהודיה על ההצלה מהתופת.

חופשיה

ירד גשם והאצבעות שלה קפאו מבעד לכפפות. המטריה השקופה שלה- זו עם הפס הצהוב בסופה, זו שאינה מוכנה להחליף למרות שכבר חבוטה ואינה עגולה כבתחילה- הגנה עליה מהגשם. למרות זאת נעליה נרטבו ואפה קפא אך היא לא שמה לב.

דקות שהיא הולכת ברחובות הצרים של נחלאות, התחילה מרוב רבי אריה לוין, ליד גלריית 02כבר ברבור, המשיכה בעקבות הריח למאפיית "מרציפן" ואז סבה על עקביה וחזרה לרחוב מזכרת משה דקות, היא משוטטת. 02ומשם, כבר

בזמן האחרון כמו נתלשה מבסיסה ומאז היא מרחפת. עדיין מגיעה ללימודיה בהר הצופים, עדיין זוכרת שבכל יום רביעי הקורסים מועברים בעין כרם. היא מכינה מצגות ומציגה אותן לכיתתה בתורה , מגישה עבודה אחרי עבודה, עוברת בהצלחה מבחן אחרי מבחן.

אף אחד לא יודע שהיא כותבת עבודות בספריה הגדולה בהר הצופים כשהיא בוכה, יוצאת מפרזנטציה בכיתה כשהיא כמעט נחנקת, מקיפה את תשובות המבחן ביד אחת ובידה השנייה מחזיקה ממחטה למקרה ששוב הדמעות יציפו. כבר ארבעה חודשים שהן באות ללא הזמנה, מזכירות לה את החור הענק שבח ז ה, מפילות את המעט שהצליחה לבנות מחדש כמו מגדל קלפים.

היא חייכה מבעד לצעיף, למעיל ולכובע הצמר. לא מזמן הייתה צעירה יפה ורומנטית, מסתובבת בדיוק בסמטאות האלה, נזהרת לא להחליק על המרצפות החלקלקות, מורידה כפפה אחת, מתעלמת מהקור הנושך שיש רק בירושלים ומעבירה את ידה על בליטותיהן של האבנים הירושלמיות המצפות את הבתים הצפופים המתפתלים. מה קרה לה בשנה האחרונה? איך איבדה ככה את השמחה שלה? את הביטחון העצמי? את הסבלנות? איך איבדה ככה את עצמה?

היא ניסתה, בפעם המיליון, להבין מה קרה .

היא בחורה אינטליגנטית. האינטליגנציה הרגשית והבין- אישית שלה הייתה לה לעוגן בכל המשברים שחלפו עליה בקומץ שנותיה.

היא התחילה מההתחלה. מערב השבת הרגוע בו אירחה חברים ובו פתחה את הדלת ובפתחה עמד מחייך ונבוך בחור שלא הכירה. איך הקשר ביניהם נמשך לאטו, בעיקר סביב דרישות שלום רחוקות, אין סיפר לה שיש לה בחור בול בשבילה וצחק על כך ששמו זהה לשמה של דוגמנית מפורסמת.

היא זכרה את הייאוש, אחרי עוד קשר שהתפרק לה בידיים. זכרה את התחושה שהיא לא תתחתן לעולם. זכרה את הבדידות שמרגישים רק כאלה שעוד לא הבינו שהם לא פגומים אלא מיוחדים וזה העולם שמקולקל כשלא מבין אותם. היא זכרה איך הסתכלה עליו במבט עייף ורצתה לומר "לא" אך הוא לחץ. זכרה את עצמה הולכת להתפלל בכותל, שלפחות יפתח לה טיפונת הלב, כי לא יפה לצאת עם מישהו כשהלב נעול. היא נזכרה כמה גשום היה באותו יום, איך המים טיפסו מהרצפה לחצאיתה הארוכה וטפטפו ברווח בין צווארון מעיל הצמר שלה לבין צווארה .

, עמוס במשפחות בלבוש חסידי ויומיומי, ילדים 1 היא זכרה איך הטלפון צלצל כשכבר עלתה על קו ועגלות, ואיך ענתה באצבעות קפואות ולא הבינה בכלל מי זה עד שנזכרה שהרשתה לאורח ההוא להכיר לה חבר שלו.

הם נפגשו עוד באותו ערב ומאותו הרגע לא נפרדו. הוא קנה לה ממרח קרמל והיא הלכה אליו עד לדירתו ברחביה ביום השלג הסוער ברגליים עטופות בשלושה זוגות גרביים ומגפי פרווה. הוא אמר

לה שהוא אוהב אותה והיא הביטה בעיניו הכהות ולראשונה בחייה האמינה שהיא ראויה לאהבה וקיבלה את אהבתו בזרועות פתוחות. הוא היה השמש, היא הייתה הירח. בלי משים הוא משך אותה להסתובב סביבו. חייה האישיים הלכו והצמטצמו לדאגה לו: כיצד להיטיב לו, כיצד להפוך עצמה טובה יותר כדי שישמח בה, כיצד להכין את הבית לקראת בואו בסוף יום עבודה ארוך. גם כשהייתה חוזרת- בתחנה 11 עייפה ומותשת, רעבה ותשושה- מיום לימודים ארוך באוניברסיטה, לקראת ירידתה מקו של בניין כלל כבר הרגישה רוח חדשה מפעמת בה לקראת חזרתה לביתם הקטן והתקנתו לקראתו.

היא לא שמה לב, או אולי שמה לב ולא היה לה אכפת, שהיא מצטמצמת. שלאט לאט הערכתו אותה כאדם אינטליגנטי וחכם הפכה להתייחסות אליה כאל אנקדוטה. שעות היה יושב ומתדיין עם חבריו על שולחן השבת או במפגש חברים אליו טרחה והתקינה תבשילים ומיני מגדנות וכשניסתה להביע את דעתה קיבלה חיוכים סלחניים. הוא היה השמש והיא, שהביטה נכוחה, התעוורה כליל.

הם התחתנו מהר. לאחר הצעת נישואים קטנה ואינטימית על ספינת סופלה וקצפת באחד מבתי הקפה של ממילא היא הצליחה לארגן חתונה לתפארת, במהירות הבזק תוך כדי למידה אינטנסיבית למבחני סוף הסמסטר של שנה ג'. מעולם לא הייתה בחורה שתבדוק את פיתוחי התחרה לעומק או תדרוש מהתופרת לשזור חרוזים נוצצים באלפים בעבודת יד מדויקת ומתישה. מצאה שמלה נוחה ויפה, אספה שערה ועליו ענדה נזר "ירושלים של זהב", כמנהג רחל אשת רבי עקיבא וכלות יהודיות לאורך הדורות וידעה בוודאות גמורה בכל עצמותיה שמצאה את הנצח שלה. איתו. את טבעת הנישואים שלה ביקשה שתרקע צורפת אמנית שמצאו באבו גוש, שתתאים לטבעת היהלום בה אירס אותה ותישא גם היא את קווי המתאר של העיר שחוברה לה יחדיו. לא מצאה ראוי מעיר הנצח לעטר בה קשר נצחי.

רגע לפני פסח הם התחתנו, על מנת שלא להתעכב על פי המסורת היהודית האוסרת על נישואים בתקופה שלאחר החג, עד ליום ההילולה של רבי שמעון בר יוחאי בל"ג בעומר. שבתם הראשונה כזוג נשוי הייתה שבת כשרה לפסח למהדרין והיא, שאהבה סימנים, ראתה בחג האביב הסמוך לחתונתם, סמל של התחלה חדשה ופריחה שיביאו איתן השנים הבאות. כבר רקמה לעצמה חלומות, ידעה מה השם שהם רוצים לבנם הראשון, ידעה שאיתו תרצה להזדקן על המרפסת, ידעה בוודאות גמורה שתמיד תסלח לו, גם כשהרגישה מושפלת מהתנהלותו אליה כשנמצא ליד חבריו.

שנים אחרי, כשישאלו אותה חבריה אם לא ראתה את הסדקים לפני השבר, תענה שלא התעסקה מעולם בהשוואת בית הנצח שלה לבתיהם של אחרים אלא קיבלה את המציאות וזהו. וכשהמצב הפך קשה, היתה עסוקה אך ורק במחשבות איך להיטיב עימו כך שיחזור להיביט בעיניה. לקראת הסוף כבר זנחה חלומותיה על מילות חיבה או חיבוק והתרכזה רק בלצמצם את עצמה כמה שרק היתה יכולה, כדי שלא יזדעף שוב. שלא ייגמר לה הנצח מהר מדי.

חודשי הנישואים הראשונים היו דבש מסלע. כל שברונות לבה ומשברי חייה, התנקזו לנקודה אחת בה הוא הגיע לכסות אותה בכיסא הכלה. ברגע שנשפכה עליה הילת ההינומה הלבנה כמו מחק שרביט קסמים את מכאוביה והיא התרפאה וכשקמה והזדקפה ללכת לכיוון חופתה הרגישה גבוהה יותר משהייתה כל ימיה. בשבועות שאחרי, כשהייתה קמה במצב רוח קלוקל היה הוא יוצא מעבודתו, עוצר ורוכש זר פרחים פשוט בדוכן הצמחיה ליד חנות המשקאות ומגיע הביתה להתקין לה ארוחת בוקר שהגיש עד למיטתם. כשהייתה מתעוררת מחלום רע הייתה מוצאת אותו מביט בה, שיניו העליונות נושכות את שפתו התחתונה והוא ממאן להירדם כמו חושש שלא הייתה היא ואך חלם הוא חלום. כשהיה לה קר פשט בשבילה את מעילו ולא נגסה בו צינת עיר הקודש שכן לבו בער מאהבתו אליה. מעולם- כך אמר לה- מעולם לא חוויתי דבר כזה. איזה מזל שמצאתי אותך, איך ריחם עלי אלוקים הטוב והוביל אותי לפתחך ואותך לפתחי ופקח את עיני לראות שמולי היהלום המשובח בכל העולמות.

לאט לאט חדרו דבריו ואהבתו את חומותיה. סערותיה נרגעו, שנתה היטיבה, חיוכים הציפו את פניה היפות חדשות לבקרים. בשיעורים ריחפה במחשבותיה על כך שלא תחזור עוד לחדרה בסוף דירת השותפות בעלת התקרה המקושתת כי מצאה לה כבר בית והודתה לאלוקיה בכל ליבה על שחסך שנים, מאז הפעם הראשונה שיצאה עם 6ממנה שנות שיטוט מייסרות במרחבים. לראשונה מזה בחור על מנת להשתדך, הרגישה שהיא מצליחה לנשום.

היא לא ראתה את זה מגיע. חודשים אחרי עוד הריצה את תרחישי הימים שלפני במוחה, מנסה להבין היכן היה רמז, ולו הקל שבקלים, לשבר הסערה שהפציע בשמי התכלת הבהירים של חייה.

היא התיישבה לרגע על ספסל בגן הקטן בסוף רחוב מזכרת משה, ממש ליד השער האדום של דירת השותפות בה התגוררה במה שהרגיש כגלגול קודם, מתנשפת. רגליה היו רטובות לחלוטין ואצבעותיה נוקשות מקור שחדר את כפפות העור שלה. כולם אמרו לה להמשיך הלאה ולא להישאר להתפלש בבוץ הזיכרונות הרעים אך כיצד זה יכולה הייתה לברור את המוץ מהתבן? הזיכרונות ממנו היו הזיכרונות ממנו, גם הרעים שבהם היו עטופים בבית שחשבה שמצאה אחרי שנות נדודים.

חתול רחוב התכרבל סביב עצמו מתחת לספסל הברזל הרטוב שהתיישבה עליו. מתפללים נכנסו ויצאו מבית הכנסת ממול ופתאום היא נמלאה געגועים שלא הצליחה להחליט אם הם לבית אבא, לעיר הקטנה ממנה הגיעה או למציאות אחרת, בה לבה היה רק קהה מבדידות ולא מנותץ לרסיסים. היא הוציאה את הטלפון החכם, זה ש קנה לה כמתנת אירוסים אחרי ששלה איבד מחיותו בעקבות תאונה מצערת עם משקעי החורף ופתחה את נגן המוזיקה. מוזיקה תמיד ידעה לרפא לה את הלב ולהסדיר לה את הדופק.

כמה טוב עוד לפניך. רק אל תעזבי ידיים. יותר טוב לסלוח. מישהו פעם אהב אותי ככה.

עוד חודשיים יום שחרור ירושלים ופתאום הרגישה קרבה משונה לעיר בה גרה במשך שנים אף שמעולם לא הרגישה ירושלמית אמיתית. גם את, כך אמרה לה בלבה, בדיוק כמוני. כלי משחק בידיים של גברים חזקים וכוחניים שמתייחסים אלינו כרכוש. גם את ישבת בדד, בדיוק כמוני, ננטשת על ידי האהובים לך. גם את ידעת מלחמות ושסעים אך את, בניגוד אלי, תמיד הצלחת לקום.

כבר ארבעה חודשים שהיא מחכה לגט שלה. הדבש מהסלע התנפץ בפניה ושמט את האדמה תחת שנותיה, חבולה ומדממת. הוא הגיע יום 06-רגליה והיא מצאה עצמה שוב, לא בפעם הראשונה ב אחד, אביר חלומותיה, ובחרבו שיפד את לבה. זה לא עובד, כך הודיע לה, אני מפרק את הבית. רק לאחר מכן הבינה שלאורך החודשים האלה לא הייתה נשואה אלא לשחקן, לדמות שהעמיד עבורההשדים לבדם יודעים למה- בזמן שאת הסודות שלהם חלק עם חבריו. איתם התייעץ, להם הראה את מילותיה, באוזניהם חזר על דבריה.

דמעה בודדה זלגה על לחיה אך היא כפתה עצמה להתעשת. זו לא פעם ראשונה שהחיים נופלים לה על הראש. היא חשבה מעשי: מה אני צריכה לארוז? לאן ללכת? מה יהיה על הלימודים שלי? על המשמרות בעבודה? המחשבות התרוצצו במהירות, מאיימות לפקוע את גולגולתה כיריות מבפנים . היא פתחה את המזוודה הגדולה שקיבלה מאימה ליום ההולדת. עוד סימן, חשבה לעצמה. איך יכולתי להיות כל כך טיפשה ולהיות עיוורת לסימנים? מזוודה ביום ההולדת זה סימן ברור לנסיעה, לעזיבה. היא חשבה שזו תהיה נסיעת ירח- הדבש שלהם אך הירח הפך לסלע חסר ייחוד והדבש למר.

סלע מריר.

ארבעה חודשים של המתנה ללא ידיעה מתי יהיה הסוף הם נצח. ארבעה חודשים בהם חזרה לחדר נעוריה, בו דרה לאחרונה לפני עשור, ובו הרגיש הזרה. היא כבר אינה הנערה שרצתה קיר אחד ורוד יום בהם הייתה מתעוררת כל בוקר, מלפפת 102 ווילונות תחרה רקומי ורדים. ארבעה חודשים הם סביב ראשה את השביס, מורחת איפור שיסתיר את עיגולי הבכי הכהים סביב עיניה ועולה על לפנות בוקר, עדיין הייתה מגיעה 0:22 בבוקר לירושלים. למרות שהיתה קמה ב 6:22האוטובוס של לשיעור באיחור, מתנשפת ומתנצלת. לבסוף נאלצה לאזור אומץ ולגשת למזכירת החוג, סוגרת את הדלת מאחוריה, מתחננת לסודיות ומספרת לה בדמעות שאהובה נטשה כך פתאום.

בעוד חודשיים, ביום שחרור ירושלים בדיוק, יתקיים הדיון הראשון בעניינם בבית הדין שברחוב כנפי נשרים. כבר הכינו אותה לכך שלא יהיה פשוט והיא שמעה בחצי אוזן ורק חשבה איך תצליח לא – כשתראה את שברי ביתה בעיניו לאחר שדחה אותה, לבוש בחולצה מגוהצת ומגולח למשעי ליפול על ברכיה ולהתחנן שיחזור.

היא לא ידעה אז, בשיטוטיה בסמטאות של נחלאות, אובדת במחשבותיה ומגיעה איכשהו לרחוב נסים בכר שם, ב"נחלא", נפגשו לראשונה, שבעוד חודשיים יסתכל עליה הדיין ממרום מושבו ההדור בעיניו הטובות ויראה את שברון לבה ואת ערלות לבו של הנוטש. היא לא ידעה שכשיציע שלום בית תזלוג לה שוב דמעה אחת בודדת. היא לא ידעה שהדיין, בחכמת לבו ובטוב עיניו, ישחררה עוד באותו היום.

רטובה, קפואה, מותשת וכשנעליה מלאות בבוץ היא לא יכולה הייתה לדעת שבעוד חודשיים בדיוק, שבועות בהם הייתה אסורה 00 כשהעיר תלבש חג, היא תאחז סופסוף במכתב השחרור שלה לאחר בבית אסורים בלתי נראה.

לא הייתה דרך שתדע שבדיוק ביום חגה של העיר שעברה תלאות ולבסוף השתחררה וחזרה לזרועות אוהביה היא תסיר את השביס משיערה ותיתן למחלפותיה העבותות להתנופף ברוח, תדמיין שנה בדיוק 74 את עצמה שוב מדברת עם העיר, אוחזת בידה ומניחה אותה בחיקה ואומרת לה: אחריך השתחררתי אני.

היא התחילה להתקדם לכיוון התחנה המרכזית, חוזרת לבית הוריה וחולמת על המרק החם שמחכה לה יחד עם חיבוקם האוהב. היא לא היתה יכולה לדעת שבעוד חודשיים תקבל את הגט שלה ותרגיש,

סופסוף,

חופשיה.

יום עצמאות אצל רוז'קה / משה שפירר

כל שנה בליל עצמאות היינו עולים לגג של רוז'קה.

רוז'קה היתה גרושה נצחית, כל תקופה מגבר אחר. את בנה חיים השובב והמציק שנאתי אבל בתה אסתי עם עיניה הכחולות והיוקדות בעצב ילדותי היתה הראשונה ש'התחתנתי' איתה אי שם בסביבות גיל 6.

רבות ניתן לכתוב על רוז'קה, על המרץ המטורף שלה, ועל שאר תכונותיה המטורפות לא פחות. מה שבטוח שמתחת לטירוף, לדיבור המוזר, לקניותיה הבלתי נגמרות והבלגן ששרר בביתה תדיר כשלא ידעת איפה מתחיל הסלון ואיפה נגמר המטבח, מתחת לכל אלה התחבא לב זהב, לב טוב ופצוע. לב שנלחץ עד אימה מכל ילד שבוכה בשכונה ממריבת משחק ורץ מיד לקנות לו ממתקים.

ליל עצמאות היה יום חג אצל רוז'קה. כל השנה חיזרה אחרי אורחים שנמנעו מלהיענות לבקשותיה החוזרות ונשנות. הבית שלה.. ובכן, לא היה מושך במיוחד. אבל ביום העצמאות? היא היתה מזמינה לגג שלה וזה כבר משהו שונה לגמרי. לראות את הזיקוקים מהגג הכי גבוה בשכונה הירושלמית זה כבר משהו שלא מוותרים עליו.

בערב ה"חג" עמלה רוז'קה לנקות את הגג. הניחה כסאות כתר להורים ומחצלות לילדים כשכל ילדי השכונה מועסקים בחגיגה. דומני שזו היתה השכונה החרדית היחידה בירושלים שהורגשה בה אווירת חג של ממש לקראת הערב. גם חיים זליג הקנאי הזעפן שאסר על ילדיו לראות את הזיקוקים של הציונים ודימה את זה להדלקת סיגריה מאש ששורפת ספר תורה, התיר לילדיו לעלות לגג של רוז'קה אחרי הזיקוקים הטמאים ולאכול בננית יחד עם ילדי השכונה.

וכך התאספו להן עשרות אימהות על ילדיהן וטפן בגג של רוז'קה בשעה היעודה כדי לצפות בזיקוקים.

רוז'קה היתה מעלה לגג טייפ קטן והיתה מקשיבה לרדיו ברתק ומודיעה לנו כל עשר דקות שעוד דקה הטקס בהר הרצל מסתיים ו"הרקטות יבואו תיכף". תישארו פה, זה תכף מתחיל, אמרה שוב ושוב לאמא או זאטוט שפקעה סבלנותן.

לא ידעתי מי זה הרצל ולמה יש לו הר מפחיד עם זיקוקים. לא שאלתי.

לנו היה אסור לשמוע את הטקס ברדיו. אמא של שלומי אמרה שאסור כי יש שם שירה של ילדות מעל בת מצווה וזה לא צנוע, אמא של רבקי עם הקוקו הארוך אמרה שאסור לשמוע מוזיקה בספירת העומר, ואמא של דבורי המעצבנת מהכניסה השניה אמרה ש'סתם ככה מי שומע רדיו אצלנו'. (חוץ ממנחם ששומע אחרי העבודה רק את החדשות בלי כל השטויות, הוסיפה כשחשבה שהילדים לא שומעים) לא היה צורך להסביר למה לרוז'קה מותר. היא הרי רוז'קה.

הרעש היה בלתי נסבל. מעל מאה ילדים בגילאים שונים דחוסים בגג קטן, זה בוכה וזה נופל זה צורח וזה צוחק. בלגן מטריף דעת בהנחיית עיניה חסרות המנוחה של רוז'קה.

לי לא היה אכפת משומדבר. רק שאסתי תשב לידי.

למרבה ההתרגשות היא לא רק ישבה לידי אלא גם התקשרה לפני הארוע הגדול להזכיר לי לקחת סוודר. כי אתה, תמיד קר לך אתה, אז בגג שלנו, אמרה בגאווה, אתה תקפא מקור, מפטיחה לך, עכשיו עדיין חם אבל כשנהיה חושך נהיה ממש קר, אפילו אני לוקחת סוודר, תבוא עם הסוודר הכחול לא עם המגעיל ההוא עם הרוכסן.

באתי עם הסוודר הכחול אבל הלב כבר היה חם מהטלפון.

ואז נשמעה ההכרזה. או יותר נכון, הצרחה. רוז'קה הודיעה-צרחה בפאתוס שעכשיו זה מתחיל. לפי עוצמת הטון ידענו שעכשיו זה באמת עכשיו. סופי.

מיד אחרי זה החלו הזיקוקים להופיע מכמה נקודות בנוף יחד. הזיקוקים הכי יפים הופיעו בנקודת נוף רחוקה שאמא של דבוירי אמרה ששם זה ההר של הרצל.

הבנות צרחו באימה. הקטנות נצמדו לחצאיות אימותיהן וכבשו פנים. חלקן בכו ממש. הבנים לעומת זאת נהנו וצרחו בהתלהבות. או לפחות העמידו פנים שכך.

אבל היה ילד אחד שכל כך פחד שהזיקוק "מתקרב" לעברו ומתפוצץ מעל ראשו שלא היה מסוגל אפילו להציג גבריות צעירה.

והיתה אסתי אחת ששמה לב, התקרבה, לחשה 'גם אני מפחדת נורא אבל לא יורדת למטה כדי שאמא לא תיעלב'.

והיו 2 זוגות ידיים ילדותיות עטופות בשרוולי סוודרים שאחזו זה בזו, בפחד, בהנאה, בשותפות גורל של הצגת גבורה מאולצת ושביעות רצון מלאכותית. לחצו ידיים חזק חזק ושכחו להרפות גם כשהזיקוק האחרון נבלע בשמי ירושלים.

ירושלים החדשה

ירושלים לא הייתה עיר של שלום, ובכל זאת זמן רב עבר מאז הפעם האחרונה שראתה מלחמה.

כמעט ארבעים שנה עברו מהיום שבו שוחררה העיר מכוחותיו של מוחמד עלי, שליט מצרים, והעיר השתנתה ללא הכר, היהודים שבה השתנו ללא הכר. בניגוד לשכניהם לא דרשו הם נקמות דם ממצרים. הם די התאוששו מהכיבוש. אך היה דבר אחד אשר לא התאוששו ממנו: המגיפה.

שנים רבות עברו מאז, אבל אף אחד מהמתים לא נשכח, הפרחים הטריים על מצבותיהם הוכיחו זאת לעיני כל, ובית חולים חדש, בית חולים יהודי, הוקם בשביל להבטיח שלעולם לא שוב תהיה העיר כה לא מוכנה. שכונות חדשות הוקמו מחוץ לחומות העיר, שכונות יהודיות, אך אף אחד לא העז לקרוא לזה התאוששות, אף אחד לא רצה להעליב ככה את המתים. נציג של השלטון הטורקי הגיע אל העיר ובידו הודעה נוראה, נכבדי העיר התכנסו מסביבו כאשר קרא "כוחות צאר רוסיה חצו את הגבול ועושים את דרכם לקונסטנטינופול, מעכשיו אנחנו במלחמה". יהודי העיר תרמו כסף, מוסלמי העיר התגייסו לצבא, חודשים רבים יעברו עד שיגיעו לחזית, והיה אדם אחד בעיר, אשר ידע על המלחמה לפני בוא השליח, הקונסול הרוסי. הוא כינס סביבו שני מרגלים "הם ימצאו אותי" אמר להם "והם יגרשו אותי בחזרה אל הצאר, ובכל זאת, זה יעזור מאוד למאמץ המלחמתי אם תדע העיר עוד מגיפה" אמר והגיש לשני המרגלים שתי צנצנות, "תפזרו את זה באספקת המים של העיר, כל מוסלמי מת לא יוכל לעצור אותנו מלשחרר את קונסטנטינופול, כל יהודי מת, והרגתם ברוצחו של ישוע". המרגלים לקחו את הצנצנות וברחו כאשר חיילים טורקים התפרצו אל הבניין, ראש העיר ונציג השלטון בראשם "בזאת אתה מגורש בחזרה לרוסיה" אמר לו ראש העיר.

הקונסול קד בפניו "בוודאי אדוני, עבודתי כאן הסתיימה, נתראה בקונסטנטינופול, ד"ש חם לכל רוצחי ישוע הנוצרי".

שני יהודים הלכו בין חומות העיר אשר עדיין לא נקראה העיר העתיקה. שמותיהם היו יצחק ורפאל, לפני חמש שנים שניהם היו תלמידי ישיבה, עד לאותו היום הארור שבו תמך רפאל בעבודה עברית, ועל כך גורש הוא מהישיבה, הוחרם על ידי הקהילה היהודית, וגלה לשלוש שנים בגרמניה בה עשה תואר ולא חזר לארץ לפני שקיבל את אישורו של משה מונטיפיורי בעצמו, אשר אפילו נכבדי העיר כיבדו, בתנאי אחד: שלא יוציא מהפה מילה אחת על עזיבת לימודי הקודש בשביל דבר טמא כמו עבודה. יצחק לא אמר מילה אחת על עזיבת לימודי הקודש, כל שעשה היה לתרום כסף, ולשכנע אחרים לתרום כסף, כסף לבית החולים היהודי, כסף למשכנות שאננים, השכונה היהודית הראשונה מחוץ לחומות ירושלים, וכסף לכל השכונות היהודיות שבאו אחריה. לשכונת נחלת שבעה לא השיג רק תרומות, אלא גם הלוואה אשר החזירה את עצמה עשרות מונים, והפכה אותו לאדם אמיד.

"האם זהו הזמן?" שאל רפאל את יצחק "הזמן שבו היהודים ייקחו את גורלם בידיהם?"

"היהודים תמיד לוקחים את גורלם בידיהם" ענה לו יצחק "תרומה פה והלוואה שם, מה נותן לך לשנות את העולם יותר מתרומה? יותר מהלוואה?"

זאת לא הייתה התשובה אשר רפאל קיווה לקבל, ובכל זאת הוא גר בעיר על תנאי, הוא לא היה יכול לדבר על דברים טמאים כמו נטישת דרכי תורה, הוא חיפש במוחו רבות אחרי תשובה שלא תשבור את התנאי, חיפש כה רבות עד שלא שם לב כלל לאיש שהתנגש בו, שומט צנצנת זכוכית אשר נפלה על הרצפה והתנפצה לאלפי רסיסים. "יהודי רוצח ישוע!" צעק עליו האיש ושלף סכין "אלף חיילים בחזית מתים בגלל שניפצת את הצנצנת הזו!"

ירייה אחת נשמעה באוויר והאיש היה מת, רפאל ויצחק הביטו על החומות וראו שם צלף טורקי מזעיק עזרה בקולי קולות.

שעה אחר כך ניצבו ראש העיר ונציג השלטון מעל הגופה, ונתנו מדליה לצלף הטורקי שירה בה, אך שניהם ידעו כי לא היה יכול לעשות זאת לבד. ראש העיר פנה אל רפאל "הערנות שלך הצילה חיים רבים, המלומדים קבעו שעצרת מרגל רוסי מלהרעיל את מקורות המים שלנו"

רפאל ידע שערנות הייתה המילה האחרונה בעולם בה היה משתמש בשביל לתאר את מה שקרה, הוא נבהל אפילו יותר מהמרגל הרוסי, ובכל זאת לא רצה לסתור את ראש העיר, ושתק.

"אתה כבר לא גר בירושלים על תנאי" אמר לו ראש העיר "מעכשיו אתה יכול לדבר כאוות נפשך על יהודים עובדים"

רפאל לא חשב שיהיה כה מאושר פעם אחת בחייו, הוא כמעט חיבק את ראש העיר עד שחייל טורקי עצר אותו "אתה לא נוגע בו"

"לא" השיב ראש העיר לחייל "היהודי הזה הרוויח את זה" והחייל זז מדרכו של רפאל, נותן לו לחבק את ראש העיר.

יצחק הבין את גודל השעה "רפאל, אני ממנה אותך לרב ירושלים שמחוץ לחומות, משכנות שאננים שלך, נחלת השבעה שלך, הבית חולים שלך, רק אבקש דבר אחד"

רפאל הקשיב בתקווה רבה.

"שרגלך לא תדרוך בישיבת עץ החיים"

זה לא היה הדבר אשר רפאל קיווה לו.

ראש העיר הלך לדרכו, אך לא נציג המשטר "אנחנו צריכים את תמיכתה של היהדות העולמית בשביל ניצחון על רוסיה"

יצחק לא ידע איך לענות, אך רפאל כן ידע "צאר רוסיה הוא שונא היהודים הגדול ביותר במנהיגי אירופה, סולטאן טורקיה הוא מגנם של היהודים מאז גירוש ספרד, נילחם, אבל נילחם כיהודים, נילחם בתרומה, בהלוואה, ברפואה ובדיפלומטיה, ובתמורה, אבקש כי הסולטאן יפתח את שערי האימפריה ליהודי רוסיה, כמו שגדול הסולטאנים פתח אותם בפני יהודי ספרד".

נציג השלטון מאוד לא אהב את התנאי הזה.

"יהודי רוסיה שונאים את הצאר" הסביר לו רפאל "בשבילם זהו צאר הפוגרום, ואם טורקיה תנצח ינקום הצאר את נקמתו דווקא ביהודים, אותם יהודים שיכולים לעלות לארץ הקודש ולממן את המלחמה הבאה שלך, היו זמנים בהם האימפריה הגיעה עד שערי וינה, אם תרשה ליהודי רוסיה לברוח מהצאר הימים האלה יכולים לחזור"

לנציג הייתה רק דרישה אחת "האם אתה מתחייב שהם לא ימכרו אותנו לצאר?"

"אני מתחייב בדמם של יהודי יוון הטבוחים, אשר תמכו בסולטאן, ועל כך היוונים טבחו בהם, האם לא תכבד את זכרם?"

"יש לך עסקה"

רפאל לחץ את יד נציג השלטון, ורכב על סוס מחוץ לשערי העיר, אל שכונת נחלת השבעה, שם חיכו לו נציגי היהודים שמחוץ לחומות העיר. "אנשים אומרים שאנחנו לא חלק מירושלים" אמר להם "וזאת ההזדמנות שלנו להראות להם שאנחנו כן, זאת ההזדמנות שלנו להציל את ירושלים, אי שם בתוך העיר יש מרגל רוסי שמנסה להרעיל את בארות המים, ואנחנו הולכים למצוא אותו, אם אשכחך ירושלים..."

"תישכח ימיני" אמרו פה אחד כל הנציגים, ואדם לא מוזמן אחד אשר התקדם לעבר רפאל.

יהודים רבים רצו לעצור אותו, יהודים רבים חשבו שהוא הולך להרוג את רפאל, היה לו סכין והיה לו אקדח, ואנשי מלחמה לא היו הם, לא היו הם יכולים לעצרו, אם הדבר היה קורה בתוך החומות היו מזמינים חיילים טורקים, אך לא היו חיילים מחוץ לחומות.

אך האיש הזר לא איים על רפאל, במקום זאת השליך אקדחו על הארץ, השליך סכינו, הוציא צנצנת אחת של נוזל לא מוכר והניחו בידיו של רפאל.

"אני המרגל הרוסי שחיפשת" אמר לו "ואני בדיוק גיליתי שאימא שלי, הייתה יהודייה"

הוא השתטח על הארץ, דמעות בעיניו, "רק תן לי פעם אחת להגיד את המילים לפני שתהרוג בי"

רפאל נד בראשו והאיש דקלם "אדוני אלוהינו אדוני אחד"

כל הנציגים חזרו אחריו "אדוני אלוהינו אדוני אחד"

רפאל דיבר אליו "יהודים לא קדים אחד בפני השני, אלא בפני אלוקים, יהודים גם לא רוצחים אחד את השני, אנחנו לא ניטול את חייך"

האיש קם על רגליו וחיבק את רפאל, אשר הזמין אותו לתפילה.

המלחמה המשיכה, ואחרי שנה הסתיימה, מלחמות לא נמשכות לנצח, אך פירותיה, הן המתוקים והן המרים, עדיין קיימים עד עצם היום הזה.

מדינה חדשה נבראה, בשם רומניה.

בריטניה הגדולה ניהלה את המשא ומתן על שלום, ובתור תמורה, העניקו לה הטורקים את האי קפריסין.

ונציג השלטון פנה אל רפאל "על כך שהצלת את ירושלים, הסכים הסולטאן לתת לאלף יהודים בשנה להגר לארץ הקודש, הקונסול הבריטי יחליט איזה יהודים בדיוק יהיו הם, חומות ירושלים תיהרסנה, הן במילא לעולם לא יעמדו בפני תותחי הצאר, ולא יהיה עוד הבדל בין ירושלים הישנה לירושלים החדשה, ויהודים יוכלו לקנות אדמות ולהקים יישובים בארץ הקודש".

רפאל ראה את חבריו היהודים הולכים אליו.

"אני אחדש את היישוב הנטוש בפתח תקווה" אמר אחד מהם.

"אני אקים יישוב חדש ואקרא לו ראש פינה" אמר יהודי אחר.

"ואני אקים יישוב יהודי ואקרא לו ראשון לציון" אמר יהודי שלישי.

"ואני אקים יישוב יהודי ואקרא לו זיכרון יעקב" אמר יהודי רביעי.

"ואבקש שתעשו זאת מהר" ענה להם נציג השלטון "המרגלים שלנו מדווחים שצאר רוסיה כבר מתכנן עוד פוגרום".

ירושלים הפוך

בחורציק! תאר לך שהיית נכנס לירושלים הפוך?

בילוי מוצש לגמרי ספונטני, אביב התקשר גם ליאורה הגיעה אז חשבתי שזו סיבה טובה לבוא. תכננתי בהתחלה ללמוד, בכל זאת תקופת מבחנים, אבל אביב הפציר: רק כמה שוטים, קצת מחניודה בלילה לנקות את הראש, אומרים שזה בריא למוח לעשות הפוגות. וגם ליאורה מגיעה..וכמו שכבר ציינתי זו הייתה סיבה מספקת בשבילי לעלות על ג'ינס וחולצה מכופתרת שתהיה מכובדת אבל גם תשדר קלילות. חיפוש, מציאה, חנייה דחוקה בעליית אחד מהרחובות החד סטריים של נחלאות.

בכניסה לבר הוא פנה אלי, זקן, שחום, שן זהב אחת שישב על מדרגות יברזל ירוקות שהובילו לדירת גג מעל השוק. בחורצ'יק! תאר לך שהיית נכנס לירושלים הפוך? הם נבלעו (גם ליאורה) לאורות העמומים לתוך המוזיקת רוק רך נעימה, ואני, שתמיד אהבתי ליצור שיחה והסתקרנתי עצרתי ושאלתי: מז'תומרת? (בחיוך אדיב של צעיר מסתכל על זקן לא מחובר למקום או לזמן.)

הוא מייד נסחף: תאר לך שהיית נכנס לירושלים הפוך, שאחרי העליות בכביש אחד תכנס למנהרה ותצא בחניון ממש בכניסה לכותל. אל תעקם את האף! אתם הצעירים של היום יצירתיים וממציאים, יכולים לשנות הכל. רק תדמיין שהיית נכנס לירושלים דרך הכותל, ושם כל אחד היה מתפלל, מניח פתק או סתם דומע. יש כאלו שיפתחו סידור יש כאלו שיסתכלו על רשת הברזל למעלה, הצנחנים תלו שם את הדגל אתה יודע?! תעמוד שם כתף לכתף, כל סוגי העם ביחד ותיירים שמצלמים. זה יזיז לך משהו, לכל אחד זה מזיז. ואז משם תעלה, דרך חורבות שהפכו לבתים, דרך הרובע שנפלו עליו המגנים. תגיע לשער ציון תקפוץ לדוד המלך, תותפע כמה עולמות מתוחים יש בין הפסל הערום והשרירי של מיכלאנג'לו לפרק תהילים שנאמר בציון בשברריות חרישית . צא מהחומות והרוח שמסובבת את הטחנה של ימין משה תיקח אותך לעיר. לרחוב שצד אחד שלו חסידים חרדים הולכים חפוזים ומולו חנויות בגדים ובתי קפה מוזיאונים. תעלה עם מסילת הרכבת כשמאחוריך קולות פעמונים ומאוזין, תתהה בוודאי איך אפשר לחלק את ירושלים הרי אי אפשר לחלק לב. אז תגיע לכאן, תשתה שוט להתרענן, תטפס להר הרצל רק להבין את הדם שנשפך בקטמון ובאב אל וואד, יש שם גם קברים טריים. אחרי זה תגלוש לכניסה לעיר. פתאום תחייך אל הפקקים לא בחורצ'יק? פתאום זה בסדר שיש בנייה בכניסה לעיר. פתאום ההרים המתנשאים מלאי בניה יראו לך כהתגשמות חלום דורות ולא חברבורותיו של האדם בטבעץ

לא שווה להיכנס הפוך לירושלים בחורצ'יק?

חייכתי אליו חיוך אדיב של בחור צעיר אל זקן שאינו מחובר לזמן ומקום. שווה, שווה מאוד אמרתי לו. אולי בילוי מוצש הבא. הוא צחקק ואני נבלעתי לאורות העמומים וליטופי תופים וגיטרה.

ירושלים זה סבתא וסבא

רצתי עם אחותי מהר מהר אל הבית הקטן של סבתא שלנו. הירידה התלולה ברחוב הצר, החשוך. עצים אפרוריים גבוהים ושקטים משני העברים, צפופים צפופים, ענפיהם משתובבים ברוח סתיו קרירה, מלחששים סיפורי עצים קשישים.

ואז לפתע אור נעים נפתח לפנינו,

ארגז החול ונדנדה תלוייה על שרשרת חלודה מצרצרת, התנדנדנו קצת ומיהרנו לשוב ולרוץ. מבט מהיר אל הג׳ירפה המקושטת באבנים צבעוניות ניצבת זקופה על הקיוסק המוגף בתריס ברזל כהה, ואז נעצרות, סטופ. עכשיו מוכרחים לחכות לאמא ואבא, כי גם ברחביה המנמנמת, בשבת אפרפרה בשעות הצהריים, לא חוצים לבד כביש .

אמא ואבא שלנו שמחים לצעוד יחד, מחוייכים, אוהבים בכל צעד מחדש. הם יפים ההורים שלי וזו העיר שלהם, כאן הם נולדו מזמן, במשפחות נורא שונות, כאן נפגשו בבית חולים ״הדסה״, וכאן הסמיקה אמא עד מאוד כשאבא שלי הרופא הצעיר הודיעה לתלמידה בבי״ס לאחיות, בביטחון גמור שאמא שלי תהיה אשתו וזהו אין מה לחשוב פעמיים או להסס או להתמהמה. ״זהו זה מתחתנים״ והיא נבהלה והסכימה .

כך עמדנו אחותי ואני ממתינות להורינו עושות מתיחות קלות, משועשעות שעונות על המעקה החמים לצד הכביש. ״נו כבר, אוף־פף, כמה זמן אפשר לחכות״, רצינו להגיע כבר, מחכים לנו, נו״.

ואז הם הגיעו וגם אחי הלך בצעדים משועממים וגדולים קצת לפניהם וכולנו עמדנו ליד הקיוסק עם הג׳ירפה על הגג וחיכינו שנעבור במעבר החצייה ונצעד על פסיו הדהויים בשקט לצד השני של הכביש הרחב. ממש בשנייה שנעלי הלקה השחורות עם הסרט הנוצץ, נגעו במדרכה, התעופפנו בדהרה אל רחוב אלפסי, צ׳יק צ׳יק צאק, הרחוב הקטון שמותר לרוץ בו לבד בזהירות גדולה ואפילו לחצות לבד ולרוץ לרוץ עד הפנייה שמאלה לרחוב מטודלה. שם פנינו מהר ימינה והתישבנו בתחנת האוטובוס על ספסל עץ בצבע ירוק ומבריק של ברוש.

״נו, אמא, אבא, מתי תבואו כבר...נו״ בינתיים מצאתי לי זמן להגיד לאחותי, ״אני נולדתי בירושלים, כמו אמא ואבא והאח הגדול שלנו ארנון״. ״אז מה, אני נולדתי בארץ רחוקה כשאמא ואבא היו בטיול״ היתה משיבה ושתינו ניסינו לחשוב איפה קנדה הארץ הנורא רחוקה.

שמחתי מאוד שנולדתי בירושלים. זו העיר של סבא וסבתא וסבא וסבתא השניים ואנחנו האורחים שלהם והם כל כך אוהבים שאנחנו באים מבאר שבע במכונית ה״הילמן״ הגונחת ועולים בחשיכה את שער הגיא, עצבת יורדת, כי פנסי האוטו הקטן שלנו האירו את הגרוטאות

הישנות של משאיות הפלמ״ח בצידי הדרך, ואבא שלנו נעשה שקט ואמא אמרה, ״אלה היו כלי הרכב של הלוחמים הגיבורים שיצאו בשיירות לפרוץ את הדרך לירושלים״. אבא מהורהר ואמא מוסיפה ״ודודה שלכם, לילה, האחות הצעירה של אבא היתה לוחמת ונפלה במלחמה על עצמאות ישראל״. אני בת שבע וחצי. אני יודעת שהיתה מלחמה קשה מאוד כדי שתהיה לנו היהודים ארץ שהיא רק שלנו. אני יודעת שליפול במלחמה זה כואב.

אני יודעת שהשם של אחותי הוא מיוחד מאוד ואין לאף אחד אחות עם שם כזה, לילה. אחותי גם נולדה בארץ רחוקה וגם נקראת בשמה של הדודה הגיבורה שלנו והיא גם אחותי הגדולה והיא אלופה בקפיצות ב״גומי״ ו״חבל״ ותלמידה שכל המורים אוהבים.

״אוף, עד שהם זזים״ אמרה לילה ולפתע ראינו מתקרבת את חצאית הקפלים של אמא שלנו מלאה בפרחים בהמון צבעים ולמותנייה חגורה אדומה שהיא גם רחבה מאחור וגם דקה מלפנים ונסגרת עם כפתורי זהב קטנים. סוף סוף חצינו את רחוב מטודלה וטסנו במעבר הצר שלצידו גדר שדרכו עליה ודרסו אותה והיא שוכבת על צידה וורדים קטנטנים והכי יפים בעולם, וורדרדים בהירים ועדינים כל כך צומחים על כל סביבותיה.

חדר המדרגות נפתח עם דלת עקומה וחורקת ואנחנו מה איכפת לנו, קופצות לקומה השנייה ושתי אצבעות קטנות לוחצות יחד על הכפתור האדום כמו דובדבן. מפתחות מסתובבים מנעולים נפתחים וסבתא שלנו משתגעת משמחה מנשקת ומחבקת ואומרת ביידיש "אייצראל" ו"מיין קינד" ואנחנו ידענו שהיא מתרגשת ואוהבת אותנו בלי גבול. עוגת שוקולד גבוהה גבוהה מכוסה בסוכר צחור ודק. איזה ריח מתוק שיש רק לעוגה של סבתא שלי. וכל פרוסה גבוהה כמו איזה שלוש פרוסות עוגה בבת אחת.

הבאנו לסבתא מתנות שהיא אוהבת. מטפחות של משי ושרשרת פנינים ומי-קולון ולסבא החמוד שלנו שתמיד לובש חולצה לבנה כמו שלג אז הבאנו עניבה תכלת וכחול פסים פסים, מגונדרת וחגיגית והוא אמר שאת זה שומרים לראש השנה. ישבנו במרפסת. כולם אמרו גזוזסטרה ואני ואחותי התגלגלנו מהמילה המצחיקה. מהמרפסת של סבתא שלי ראו את ירושלים של המון בתים. עד האופק בתי אבן צפופים. וריח טוב של אבנים חשובות ועתיקות. והשיחים מלאים בריח של יסמין ושושנים. וסבא וסבתא מקשיבים בהערצה ענקית לכל מה שהנכד הנסיך היפה שלהם היה אומר ובשבילי הוא היה רק אח גדול. תמיד היה חבל שהיינו חייבים ללכת, כי צריך לבקר גם את הסבים השניים ושם גם השארנו את ה"הילמן" ונאכל שם ארוחת צהריים וצריך למהר ולחזור "באור" לבאר שבע. אבא שלי עוד צריך להספיק תורנות ערב בבית חולים. אז יצאנו לא כל כך שמחים כי הכי טוב לנו אצל הסבא והסבתא האלה שמחבקים וצוחקים ואומרים מילים מיוחדות ביידיש ומחלקים שוקולדים של פרה אדומה ומסטיקים בטעם תות. ואמא שלי שוב מחבקת וקוראת לסבתא שלי אמל'ה ויש לה דמעות של אהבה וקשה לה להיפרד.

אחותי ואני רצות את כל הדרך אבל הפוך, אז זה קצת קשה ולא כל כך מהר. אבל אנחנו כל כך אוהבות את הרחובות האלה עם הבתים הכבדים והאבנים המאובקות. ולכל בניין יש גינה ושיחים גבוהים וריחות טובים של אורנים וברושים והמון וורדים. אהבנו לעצור ליד הכניסות ההדורות לבתים היפים שאין כאלה בכלל בעיר שאנחנו גרים בה בנגב שבקושי יש בה עצים ופרחים והבתים הם מן קוביות ערומות כאלה ואין רחובות אפלים ושקטים ואין גינות של משחקים ואין ג'ירפה על גג של אף קיוסק ויש רק קיוסק אחד קטן ליד הבית לקנות ארטיק לימון ב"עשרה".

הבית של הסבא והסבתא השניים הוא בית ענקי עם אלף חדרים ותמונות של לילה הדודה הגיבורה שנהרגה, כמעט בכל פינה. הכורסאות והספות הרכות עטופות בדים כבדים ורציניים ופסנתר כנף שחור ולידו כד עם טוליפים לבנים ואיזה שטיחים אפשר להשתגע, כל אחד בגודל של הבית שלנו בבאר שבע. ואיזה מנורות מפוארות מלאות נחושת ואור. והשולחן השחור הענק והכסאות השחורים בריפוד בצבע אדום-אדום מקושט בתפרים שחורים. בבית הזה היה סבא רציני שהוא שר חשוב וסבתא מתרוצצת שעסוקה כל היום בלעזור לכל העולם ושניהם עצובים כי הבת שלהם נפלה במלחמה כי אוירון מצרי זרק פצצות עליה ועל עוד שתי לוחמות והן נהרגו מיד וקברו אותן ביחד. הן היו חברות טובות וככה גם מתו ביחד. סבא וסבתא שלי דיברו בעברית עם מבטא קנדי מצחיק וביניהם שוחחו רק באנגלית וראו מייד שהם חברים טובים ומאוד ביחד. גם עצובים וגם רציניים ולפעמים גם חייכו אליינו ביחד. כשעלינו על המרפסת היפה שהיתה מכוסה בעלים ירוקים כהים ופרחים וורדים זוהרים. ראינו אנשים בצריף של הנשיא זלמן שזר והם קראו לנו לבוא לקידוש. התגלגלנו לשם בחיוכים גדולים וכולם אמרו שאנחנו הנכדות של השר החשוב וכיבדו אותנו בחלות קטנות וכוסות ממש קטנות עם יין מתוק. היה לנו נורא טעים ושמחנו שכולם אמרו שאנחנו יפות וגדלנו ושאנחנו הילדות של עמי הרופא מבאר שבע. כל כל כך נעים לנו בגינה הגדולה של הנשיא אבל אמא מנופפת מהמרפסת לבוא לאכול. אצל הסבים האלה אכלנו בשקט עם פה סגור ובלי מרפקים על השולחן חלילה ומפית וכפית ועוד מפית ועוד כפית והכל מגוהץ וכלי הכסף בוהקים. הבית הענק של הסבים השניים היה מוקף עצים עם ריח של יער ומאחורי דלת הברזל הכבידה והמקושטת היו ערוגות של אמנון ותמר סגול וכתום. הפרחים הכי יפים בעולם ולוע הארי הצהוב והוורוד. הכל מהודר וחשוב ומנומס ושיחי הדסים עם ריח עד השמים .

"אני נולדתי בירושלים"הרגשתי צורך להזכיר לאחותי כשישבנו בגינה על הספה המתנדנדת. זאת העיר שלי הירושלים הזאתי. אני לא נולדתי בארץ רחוקה. אני מפה. קרוב. ממש מכאן.

כשאבא אמר שצריך למהר ולשוב הביתה. בכיתי, "אבל ירושלים זה הביתה. זה הבית. רוצה להישאר" יבבתי גם כשהאוטו החל להסתובב את הסיבובים הגדולים ליד מוצא ובית זית ואבא

קרא להם "שבע אחיות" וההרים היפים נפתחו לכבודנו והנה האוטואים החלודים של "הגיבורים שהצילו את העיר", כפי שאבא היה מוסיף. ואמא היתה

מחייכת ומסובבת את הראש לאחור ואומרת לנו "אתם יודעים סבא שלכם היה מושל ירושלים במצור, ואחר כך היה האחראי על הקיצוב והאספקה, הוא חילק תלושים מיוחדים לאוכל כדי שיהיה לכולם, הוא הציל את ירושלים", "הציל את ירושלים, את ירושלים שלי?",

"נו" איבדה את הסבלנות אחותי "את באמת חושבת שירושלים רק שלך? "

אני חשבתי שכן אבל אחי המנומנם שאהב לשיר שירים של פסטיבל הזמר הפסיק לשיר לרגע ואמר בשקט, אבל שאני אשמע, "אל תהיי כזאת תינוקת מפונקת, ירושלים היא של כולם" קצת נעלבתי ואז הוא התחיל לשיר "ערב בא" ואמא שרה וגם לילה ואבא אז שרתי גם כל הדרך מירושלים שלי אל הנגב.

ירושלים של מטה

הכוס מונחת עטופה בנייר כסף מבריק מתחת לרגל של רון, וציון מציצה בה מבעד לטול הלבן שעוטף את הראש שלה. נרגשת, כבר נשואה רון מתחיל:"אם אשכחך ירושלים..." וציון ממלמלת 'לא, לא אשכח. איך אפשר??" והמחשבות שלה חוזרות שוב לשם, לוקחות אותה לעבר שלה. והיא נזכרת איך הכל התחיל, בקטנה, ילדה טובה ירושלים שרק קצת סטתה מהמסלול הקפדני שהטוו לה, שאכטה פה, שאכטה שם. נרגילה בטיול בעין לבן. רגיל. נערה בת שש עשרה. לאט לאט החצאית התקצרה, החברות הטובות השתנו, כמות העגילים גדלה, וריח של סגריות ליווה אותה, אורח קבוע. אחר כך כבר הגיעה השיחה עם המחנכת, "ציון, אני מרגישה שמשהו עובר עלייך, את משתנה, רוצה לשתף אותי?" והיא הדפה כמובן, רגילה להדוף, רגילה להסתיר. מלמלה 'הכל בסדר' ופטרה את עצמה מכל תשובה מספקת אחרת. אחרי זה כבר הכל בלבל אותה והיה לה לא ברור. היא עזבה את האולפנא. בורחת מדאגה של מורות למינהין. ניסתה לימודים אקסטרניים, ניסתה לשים בצד את המריבות עם אמא על בסיס יומי. "נו איפה היית? השעה ארבע לפנות בוקר! שוב טיילת עם הילדי רחוב שלך?" "הם לא ילדי רחוב! יש להם לב, הם טובים וחכמים. את בכלל לא מכירה אותם" בינה לבין עצמה הודתה שהם כן היו רחוביים. היא הביטה בהם ונזכרה בשיעורי ההסטוריה והתנך, שהמורה הרצתה על קדושתה ומעלתה של ירושלים. על ההקרבה של החיילים לאורך הדורות. היא הביטה בהם ולא הבינה נעלמה ירושלים ההיא, המדומיינת של המורה להסטוריה. אבל קסם לה הירושלים שלהם, והיא הצטרפה אליהם, למבנה אבן נטוש בליפתא. חבורת 'ירושלים של מטה' הם קראו לעצמם, אנשי העולם התחתון, שכל ליל חמישי נמצאים במסיבות בעיר, רוקדים, משתוללים מתפרקים קצת. מזריקים חומר'לא מזיק שיעשה טוב' ובורחים להזיות שלהם. חבורת 'ירושלים של מטה' שעובדים למחייתם, שמסתכים עם המשטרה. שזרוקים עם אלאדין,פאשמיכה וגיטרה בכיכר החתולות. קצת בשביל הפוזה, הרבה בשביל הנשמה. ציון תמיד רצתה לדעת מה קורה שם, בעולם התחתון הזה. במקומות שבני אדם 'נורמאלים' לא מגיעים אליהם. הוא קסם לה, קרא לה, זימן אותה. והיא נשבתה בקסמיו, הוקסמה משביו. היה בו משהו מתוק בעולם הזה. בהתפרעות השתוללות, ההזרקות בצד הדרך, קידוש חיי הקצה. בהתמכרות לטעמו המשכר של 'החופש'.. אבל תמיד היא הרגישה שמשהו לא שלם. היא תמיד ראתה בירושלים ירושלים של זהב, עד שהחיים זרקו אותה למציאות התחתונה הזאת, לירושלים של מטה. ירושלים שאין בה קודש, שהחול שולט, היצר הפורענות חיי הזריקה וההשלכה. לא בשביל זה החיילים נהרגו, היא היתה בטוחה. אבל עדיין מוקסמת. כשהיתה קטנה הסתכלה על ההורים שלה וראתה בהם את הדמות האידאלית. היא אפה להיות אמא כמוהם, מה השתנה אצלה? פעם העלתה את זה בשיחה עם רעות, ילדת קצה, כמוה "לא כל הנוצץ זהב מותק, גם אני חשבתי ככה שהייתי קטנה.טעיתי. ככה זה שאתה קטן, כל דבר שההורים עושים זה נוצץ. תראי איפה אני עכשיו. זרוקה איתך פה בפינה נידחת של ירושלים, הגעתי לבית. תשתחררי מותק." עד שיום אחד היא פגשה את רון. היא היתה זרוקה כרגיל, בפינת רחוק. והוא הגיע נעמד. מביט בה וקובע. "יש לי הרגשה שאת זקוקה לקצת כותל." והיא הלכה איתו, כי הוא סקרן אותה, כי היא היתה צריכה קצת כותל. "מי אתה בכלל?" "רון, נעים מאוד. אחותי, הנשמה שלך צועקת. אני מרגיש את זה." "ציון, ותרגע אחי, איזה נשמה ואיזה צועקת??" "ציון! איזה שם קדוש. לא יודע מי אומר לך מה אבל משהו בנשמה שלך נובל. תנסי להקשיב לה קצת. אני פה אם תצטרכי להרגיש פעם את ירושלים האמיתית. " והיא חזרה עם חיוך לרעות "אולי לא כל הנוצץ זהב. אבל כל הזהב נוצץ.." את מי פגשת? עזבי, אל תעני, אני יגיד לך. בטח איזה צעיר שהרצה לך שאת לא נמצאת במקום טוב. אל תאמיני להם. בטח עוד איזה אחד ממחלקת קידום נוער בעירייה. שכחי מזה מותק." אבל משו בדברים שלו כן דיבר אליה, היא הרגישה שירושלים בשבילה היא משהו גבוה יותר ממה שהיא רואה.ושבועיים אחר כך היא שוב מצאה את עצמה בדרך להזריק איזה חומר, שיזרוק אותה למקום אחר. עד שההשפעה תהפוך לכאב וסבל. אבל היא עצרה שלפה את הטלפון המקרטע שלה, והתקשרה אליו. "רון, למה התכוונת שאמרת ירושלים האמיתית?" "איפה את ציון? אני מגיע אלייך אל תזוזי. והוא הגיע, ולקח אותה, והסביר. דרך שער האריות, הכותל, הקארדו, מראה לה את תחנת הרוח של מונטיפירי מראה לה את גיא בן הינום, את נקבת חזקיהו. בסוף הוא גמר על מרפסת שפונה להר הבית. "תביני ציון, תראי את העבר, תסתכלי על מה נלחמו פה מיליון שנים. על מה סבא

שלך חשב ששועבד בשואה. על מה חלמו מי שנתפסו בידיי האנקויזיציה. והלווים שראו את ביהמ"ק חרב מול העינים שלהם. יש פה חלום של אלפי שנים. יש פה קדושה מטורפת. איך את יכולה להרשות לעצמך להזרק ככה? לברוח? תאספי את עצמך. תביני את העומק. אני כאן לעזור לך." ואז המפגשים נעשו לקבועים, והוא הראה לה את העומק והקדושה שטמונים בירושלים, שטמונים בציון, שטמונים בה.

עברו שנתיים, שנתיים של גמילה, של היכרות מחודשת עם עצמה.ועם הירושלים שנשזרה בסיפור חייה. והיא עומדת עכשיו שנתיים אחרי, אחרי שהובלה לחופה, אחרי שהסתובבה סביבו שבע פעמים. לבנה, זוהרת, נקייה בגוף ונקייה בנפש. טהורה. הכוס מונחת עטופה בנייר כסף מבריק מתחת לרגל של רון, וציון מציצה בה מבעד לטול הלבן שעוטף את הראש שלה, נרגשת, כבר נשואה. רון מתחיל:"אם אשכחך ירושלים.." וציון ממלמלת 'לא, לא אשכח.'. הכוס מתנפצת לרסיסים, ואיתה מתנפצת ירושלים של מטה, והאשליה שלה. וממנה צומח ירושלים נקייה, טהורה של מעלה. ירושלים של זהב.

יתמות בירושלים

קובי היה בן שבע כשאביו חגי נהרג.

קובי זוכר הכל בבהירות חדה ומכאיבה.

היה זה יום שישי אחה"צ והשמש יקדה במלוא עוצמתה. אמו עופרה בדיוק סיימה לסדר את המטבח מבישולי השבת, אחותו הקטנה בת השנתיים יפעת ישנה את שנת הצהריים שלה וקובי, שיחק אז בחצר הבית עם כלבו רקס.

קובי שמע רעש מכונית קרבה. כשהתרומם על קצות בהונותיו, ראה מעבר לשיחי הגדר הגבוהים, רכב צבאי קרב לביתם באיטיות, כאילו לא בטוח היכן עליו לעצור. לבסוף חנה ליד שער הברזל.

ארבעה אנשים שקובי לא הכיר, יצאו אט מהרכב הצבאי והלכו בשביל הקצר לביתם. רקס החל לנבוח נביחות עזות.

אמא אמא בואי, הגיעו אנשים שאנחנו לא מכירים, קרא קובי והתרגשות נשמעה בקולו.

לפני שאמו הספיקה לצאת לחצר, הגיעו הארבעה לדלת ביתם, חלקם היו לבושים אזרחית.

קובי זיהה אותם בקלות. גם אביו לבש מדים כל הזמן, הוא היה אלוף בצה"ל.

רקס לא הפסיק מנביחותיו וקובי ניסה להשתיק אותו, אך ללא הצלחה יתרה.

האנשים נעימי הסבר נקשו על דלת העץ, שעוטרה בציורי הפרחים העליזים של אמו ונכנסו לאחר שפתחה להם. הדלת נסגרה אט. הם אף לא הבחינו בקובי שעמד במרחק מה בגינה שופעת הירק.

את הרגעים אחר כך, קובי לא ישכח לעולם.

בעודו מנסה להרגיע את כלבו, נשמעה מביתו השלו בדרך כלל, צווחה חדה ולאחריה סדרת צרחות איומות שלא שמע מעולם, והפחידו אותו לאין שיעור. הוא זיהה את קולה של אמו.

קובי נבהל ונצמד לרקס שבדיוק אז השתתק, כאילו הבין שעליו לדאוג לקובי כעת.

קובי רצה להכנס לביתו, אך פחד. רגליו נותרו חסרות תחושה. כאבי בטן איומים תקפו אותו כפי שהיו מופיעים כאשר פחד ממבחן בכיתה, או כשהיה צריך ללכת לרופא השיניים.

הוא עדיין כרע לצד רקס בחצר כשהוא מחבקו בכוח. לפתע אור השמש נראה לו בוהק מדי. הוא החל להזיע כאשד מים שוצף ואז ראה כי דלת ביתו נפתחה קמעה. חיילת עם קוקו בהיר וארוך ניגשה אליו, כרעה על ברכיה ולטפה את ראשו. היא אמרה לו שהוא צריך עכשיו להיות חזק בשביל אמא שלו.

קובי לא הבין למה דווקא עכשיו הוא צריך להיות חזק, הרי יש לו אמא ואבא הכי חזקים בעולם.

קובי לא שמע את דבריה ולא זכר כמה זמן שהה עם החיילת בחצר.

חריקת בלמים חדה נשמעה ועוד מכונית עצרה ליד ביתם ומתוכה הגיחה דודה ענת ובעלה אורי. היא רצה אליו מיד ואימצה אותו בחזקה אל חזה השופע. תיקה העמוס תדיר מתנופף בידיה כאחוז תזזית. עיניה, הבחין, היו אדומות.

קובי נבהל.

מה קורה פה עם כל המבוגרים האלה, חשב, הם השתגעו?

קודם אמו צרחה, אחרי זה החיילת אמרה לו שהוא צריך להיות חזק, ועכשיו דודתו מחבקת אותו ובוכה, מה הולך פה? תהה שוב ובהלה הזדחלה במעלה בטנו.

קובי החל לבכות. קובי פחד. קובי לא הבין כלום.

רקס ניסה לסוכך עליו. רקס היה כלב דלמטי גבוה ואהב את קובי מאד. כשהוא הגיע למשפחת אורדן, היה גור וגם קובי היה תינוק, שניהם בעצם גדלו יחדיו וכשקובי הלך לראשונה לכיתה א', רקס ליווה אותו ונשאר להמתין לו בפתח בית הספר, כדי לחזור עמו הביתה.

בעודו חבוק בזרועות דודתו הגברתנית, נפתחה דלת ביתו העליזה בצבעוניות פרחיה וקובי ראה את אמו ופניה שטופות דמע והיא מחזיקה בידיה את יפעת שזה עתה התעוררה משנת הצהריים שלה.

קובי חמודי, כנס הביתה, אני צריכה לדבר אתך, לחשה אמו והוא כל כך שמח שסוף סוף הוא רואה אותה. הוא רץ אליה עדיין מפוחד וחיבק את מתניה, משאיר אחריו את רקס בגינה.

אמא, מה קרה, למה את בוכה, למה כל האנשים האלה באו אלינו ולמה דודה ענת גם בוכה? שנה קובי וקולו מתלעלע.

אמו סגרה את הדלת ברכות, הושיטה לו את ידה והוליכה אותו לחדרו. היא הושיבה אותו על מיטתו והתישבה למולו על כסא. את יפעת הושיבה על ברכיה כשהיא אוחזת בחזקה את הדובי המסמורטט שאהבה.

קובי, אני כל כך אוהבת אותך. אתה צריך להיות עכשיו חזק וגיבור. אבא שלך נהרג הבוקר בפעולה של צה"ל. אני כל כך מצטערת, חמודי, והחלה לבכות שוב. קובי קם והיא חיבקה אותו בחוזקה, מאיימת לחנקו.

מה זאת אומרת נהרג? נחרד קובי, אז איפה אבא שלי עכשיו? מתי הוא יבוא הביתה? לא הבין.

קובי, אבא לא יבוא הביתה, אנחנו נזכור את אבא בלבנו, כפי שהיה איתנו כשעוד היה חי, ענתה אמו, גבוה ויפה ומחייך וחזק. אנחה ארוכה נפלטה מפיה בכבדות. ועוד דבר, הוסיפה, גם לך מותר לבכות, מוטב להוציא רגשות החוצה ולא לשמור אותם בפנים ותראה שיהיה לך יותר קל כך. אוזניה לא שמעו את קולה. היא חשה מנותקת.

מה זה מת אמא? שאל קובי, עדיין לא מבין.

אלוהים לקח אותו אליו, את כל האנשים הטובים הוא לוקח, ענתה עופרה וקולה השתנק מבכי.

אז אולי שיקח גם אותי, גם אני טוב, אני אהיה הילד הכי טוב ואז אוכל להיות עם אבא וגם את ויפעת תבואו, אמר קובי וחייך בפעם הראשונה, שמח שמצא פתרון.

אוי קובי, יקר שלי, הלואי שהיית יכול להבין, אבל אבא לא יחזור, בכתה אמו ופכרה את ידיה.

שלושתם שכבו על המיטה הצרה של קובי, כשיפעת ביניהם ובכו, גם יפעת הקטנה שלא הבינה דבר.

קובי לא זכר כמה זמן שכבו שם שלושתם, כנראה שנרדמו, כי כשהתעוררו, כבר החשיך היום, הבית היה שקט ולא נשמעו הקולות הרגילים של שעות הערב, כשאבא של קובי היה מגיע מהצבא, כולו מזיע ואץ להתקלח.

קם קובי אט אט ממיטתו כדי לא להעיר את אמו ויפעת, וניגש למטבח, שם ראה את דודתו ענת ובעלה יושבים, משוחחים בשקט ושותים כוס תה. עיני שניהם היו אדומות ונפוחות.

כשדודה ענת ראתה את קובי, ניגשה אליו, הושיבה אותו על כסא לידה ואמרה לו, קובי, אני יודעת שאתה קצת מבולבל כעת, אבל במשך הזמן תבין יותר ואנחנו כולנו נעזור לכם בכל מה שתצטרכו. אם תרצה לשאול דבר מה, אל תתבייש, תשאל אותי או את אורי, המשיכה. היא הצביעה על בעלה שהנהן בראשו להסכמה וליטף את ראשו של קובי.

ענת היתה אחותו הצעירה של אביו והוא אהב אותה מאד. גם לה היו שני ילדים בגילאים של קובי ויפעת והם תמיד שיחקו ביחד.

קובי הנהן בראשו וחשב לעצמו, אני באמת אוכיח להם שאני יכול להיות גיבור, אם עכשיו אבא באמת לא יחזור, אז אני אהיה לעזר לאמא וליפעת במקומו.

זקף קובי את ראשו, בעיניו נצצו עדיין דמעות ואמר לדודתו ולדודו, אני מבטיח לכם שמהיום ואילך, אתנהג כבוגר, לא עוד ארגיז את אמא, לא עוד אציק ליפעת, אעזור לאמא עד כמה שאוכל בבית, כדי שאבא יוכל להתגאות בי.

ברגע שאמר זאת, הרגיש קובי הרבה יותר טוב עם עצמו.

דודתו ודודו ניגשו אליו וחבקוהו על דבריו אלו. זכור קובי, כל מה שתצטרך, אנחנו לרשותך. חזרו והדגישו ודודו הושיט אליו את ידו כגבר אל גבר.

קובי הנהן בראשו והלך לחדרו, נשכב ליד אמו ויפעת והמתין שהן תתעוררנה.

לא עבר זמן רב, ואמו פקחה עיניה. היא הביטה בו, לא מבינה היכן היא. לפתע המציאות הכתה בה והכאב שקובי ראה בעיניה היה כה גדול, שהחליט לספר לה מיד על החלטתו.

אמא, אני אהיה חזק, עדין לא הבנתי לאן אבא הלך, אבל אני אשמור עליך ועל יפעת, לא אתן לאף אחד להרע לכן, אבא אולי לא פה, אבל אנחנו כן וביחד, וחיבק את אמו שרטטה בין זרועותיו הקטנות.

הסתכלה אמו בבנה שבן רגע בגר כל כך, אימצה אותו שוב אל ליבה ואמרה לו, מאושרת אני שהתברכתי בבן שכזה.

חיוך קטן עלה על שפתותי קובי. הוא חש בוגר מאד.

הימים הבאים לא היו קלים, הם היו אפילו קשים מאד. קובי שמע את אמו בוכה חרישית בחדרה כשפניה בתוך הכרית. היו לילות בהם קובי לא נרדם וניהל שיחות ממושכות עם אביו, שתמיד היה משיב לו שהוא סומך עליו במאת האחוזים ושלא ידאג, הוא יודע שמה שקובי יחליט, יהיה הטוב ביותר.

היו ימים בהם קובי בכה מגעגועים אל אביו, הוא אפילו ניגש לארון הבגדים שלו ורחרח את בגדיו שהיו תלויים בו ועדיין נשתמר בהם ריחו. חש בחיבוקו האמיץ והחם וכיצד הניף אותו אל על, ואת משחקם יחדיו בכדורסל בחצר ביתם. כל כך הרבה דברים עשו בצוותא, למרות שאביו לא בא הביתה כל יום.

זכרו של אביו לא מש מליבו אף לא לרגע קט.

משפחת אורדן, המשיכה בשיגרת חיים לא קלה. הם למדו כל אחד לחוד וביחד, להתמודד עם השכול והגעגועים. החברים של קובי תמכו בו בבית הספר ולאחריו, אם היה זה לצאת לסרט, טיול רגלי, משחק כדורסל שאהב וכל דבר שידעו שקובי נהנה לעשות, הם היו שם בשבילו כל יום, שעה, שעה. גם חבריה של אמו ומשפחתם היו שם לצידם בעת הצורך. כל יום הלך קובי והתחזק ועזר לאמו לעבור את התקופה.

קובי בגר מאד בתקופה הזו.

במסיבת יום ההולדת התשיעי של קובי שנערכה בחצר ביתו, קראה לו אמו הצידה, שם היו כל חבריו לכיתה ואמרה לו, קובי, ילדי הטוב, אני רוצה שתכיר חבר טוב שלי.

קובי הרים את ראשו וראה מולו איש גבוה, שחייך אליו חיוך טוב ורחב ועיניו שידרו חמימות. החיוך והעיניים שלו מצאו חן בעיני קובי מיד. האיש הושיט אליו את ידו ללחיצה ואמר, נעים מאד קובי, שמי יואל, אשמח מאד להיות גם החבר שלך.

קובי היה קצת מופתע, כי ידע שלאמו יש הרבה חברים, רק לא ידע שדווקא יואל יוזמן למסיבת יום הולדתו.

החזיר לו קובי חיוך ולחיצת יד ואמר לו, אני שמח שלאמא שלי ולי יהיה חבר כמוך, ברוך בואך לביתנו.

קובי ואמו לא שכחו את אביו, אך אפשרו לאדם אחר להכנס אל משפחתם ולחייהם. הם לא הפסידו, נהפוך הוא, לאחר שאמו ויואל התחתנו, נולדו להם זוג תאומים חמודים, אחים קטנים ליפעת ולקובי.

לקובי וליפעת היה אבא חדש שהיה בעיקר גם חבר שלהם, תמך בהם, דאג להם והכי חשוב, אהב אותם ואת אמם מאד.

על קיר חדרו של קובי נשארה תלויה תמיד תמונתו של אביו, מחייך אליו את אישורו.

2010

©כל הזכויות שמורות

לא סיפור אהבה ירושלמי

"אני אוהב אותך תמר", הוא אמר לי בחצות, מהקומה ה-14 של מרכז כלל, תוך כדי שהוא מחבק אותי חזק חזק כאילו מנסה להיאחז בי מהפחד שאעלם לו, הלחי שלי נרטבה מדמעותיו שהתערבבו עם דמעותיי, עד כדי טשטוש של נצנוץ האורות שבקעו להם מתוך שכונת נחלאות היפה, שנפרסה לנגד עינינו הדומעות מהקומה הסודית ולפני האחרונה, מאותו בניין שלעולם לא יחזור לקדמותו.

****

באותו הבוקר של הגיבושון שזכינו בו בתור היחידה המצטיינת בקריה, הגעתי עם תחושה מאוד מוזרה שאיני יכולה להסביר או לשים עליה את האצבע, שהולך להיות יום שלא אשכח לעולם. אני מודה שלא הבנתי למה מכל המקומות בעולם בחרו לעשות לנו את יום הכיף דווקא בשוק מחנה יהודה בירושלים, כולנו גרות ואוהבות את תל אביב, העיר הכי כיפית בארץ, יש לנו ים, תרבות, אנשים יפים, מה היו צריכים לקחת אותנו לעיר של הדוסים, ערבים, פיגועים, זה הפרס שמגיע לנו?

"בוקר טוב, אני אהיה המדריך שלכם להיום, אתם יכולים לקרוא לי אמנון, סתם כי השם שלי זה אמנון", הציג את עצמו בהומור לא מוצלח איזה גברבר חמוד, אפילו קצת מעבר לחמוד אם להגיד את האמת וקטע את הפתקים שהכנסתי לתיבת התלונות שבראשי, פתאום ירושלים לא כזאת נוראית חשבתי לעצמי.

"אשמח שכל אחת ואחת מכן תגיד את שמה ופרט על עצמה שאף אחד לא יודע", כמובן שאור, הבחורה הכי יפה אצלנו, עם הכי הרבה ביטחון עצמי התחילה ואמרה תוך כדי קריצה לאמנון "אני אור, ואני מנשקת ממש טוב", אבוד לי כבר חשבתי, מה הסיכוי שהמדריך החמוד בכלל יביט בביישנית עם משקפים קטנות וחוסר ביטחון עצמי גדול, כשמישהי כמו אור בסביבה. כל שאר הבנות הציגו את עצמן לפי הסדר שנראה שנבנה על פי דרגת הפופולאריות. אני כמובן אחרונה, מקווה שלא ישימו לב שלא דיברתי וידלגו עלי, אבל אז אמנון פנה אלי ושאל "מה אתך"? עניתי בהיסוס הרגיל שלי "אהה, אני תמר, ואני שונאת את ירושלים". אוף, לא יודעת למה אמרתי את זה, איזו טיפשה, עכשיו לא רק שאין סיכוי שהוא יחבב אותי הוא בטח יחשוב שאני סתומה, ואז פתאום קרה משהו מוזר, הוא בהה בי שתי דקות, ולאחר מכן הסתכל לי ישר בלבן של העיניים וענה "מקווה שעד סוף היום אצליח לשנות את דעתך", אני הסמקתי מבושה, למזלי רק רונה הבחינה בכך.

אז אחרי שטעמנו מיץ גת אצל התימני, מדוכן לדוכן אי אפשר היה שלא להוריד קצת את הסלידה מהעיר, אני לא יודעת אם זה היה האוכל המנחם שחילקו לנו בטעימות, אולי כוסיות הערק שעשו את שלהן, אבל כנראה שזה היה אמנון, שסיפר על כל אבן בשוק כאילו זאת האבן הכי חשובה בעולם, על כל מוכר בשוק כאילו מדובר בחבר הכי טוב שלו שיודע עליו הכול, עוברים דרך האגס 1 של הבנאים, עוצרים ברחוב השקמה לראות את הסניף הראשון של רמי לוי. פתאום ירושלים לא כל כך זרה, אמנון המדריך מצליח דרך עיניו הירוקות והרכות להראות לנו מה כל כך יפה בה. את הסיור הוא מסיים בגרפיטי ענק בכניסה לשוק הפתוח, בו בחלקו העליון על רקע כחול, שמדמה שמיים ועננים רשום "ירושלים", ומתחתיו על רקע חום כתום של סלעים ואדמה, רשום "Jerusalem". הוא הסביר לנו שלפי דעתו זה היופי של ירושלים, המורכבות שבה, שיש את ירושלים של מעלה, הקדושה, הקסומה, הטהורה והיפה, אבל יש גם את ירושלים של מטה, היום יומית, הקשה, הענייה ולפעמים גם המכוערת. אבל כמו בתמונה, שהרקע הכחול מתערבב עם הרקע הכתום, אי אפשר באמת להפריד ביניהן, הן תלויות ומזינות אחת את השנייה, ללא ירושלים של מעלה, ירושלים של מטה לא תוכל להתקיים ולהפך. בסוף ההסבר, הוא אמר שזאת דעתו בלבד, וזה היופי של אמנות בכלל וגרפיטי בפרט, שכל אחד יכול לפרש אותה כאוות נפשו, והפרשנות שלו לא פחות חשובה או טובה משל כל אחד אחר. ואז קרה רגע נדיר, מכל הבנות היפות אצלנו, כולל אור, כליל השלמות, שבאמת נראה שאלוהים בכבודו ובעצמו התפנה מכל עיסוקיו וירד מהשמיים לעצב אותה. הוא פנה דווקא אלי, ושאל "נו תמר, הצלחתי לשנות את דעתך לגבי ירושלים"? ולמרות שהיה סיור מיוחד, שבו באמת משהו בי התאהב קצת בעיר הזאת, או יותר נכון באמנון, כנראה מחוסר ביטחון ומגננות של ילדה ביישנית,

שפיתחתי בחיי, עניתי "היה נחמד, אבל עדיין אין מה להשוות ליופי של תל אביב", לקול צחקוק שאר הבנות.

אחרי הסיור, המשכנו לעמוד חברות הפאואר גירלס שלנו, כאשר אור המנהיגה הבלתי רשמית שלנו בראשה, מתכננות לעשות את הדרך חזרה בכביש 1 לתל אביב, תוך כדי שאור אומרת לנו בביטחון מעורר קנאה, שהיא שוקלת ליזום עם אמנון בעצמה, אבל מחכה שהוא זה שיעשה את הצעד הראשון כי בכל זאת, בנים תמיד מתחילים אתה. אני מודה שקצת התאכזבתי, כי הרגשתי שכל הסיור הוא הביט בי, אבל כנראה שזה רק הדמיון המפותח שלי. הרי מה הסיכוי שמישהו כמוהו יתעניין במישהי כמוני. ובאמת אמנון ניגש אלינו, מרחק כמה צעדים שנראו כמו נצח, אור קרצה אלינו במין קריצה "אמרתי לכם", ואז הלא ייאמן קרה, הוא התעלם ממנה לחלוטין, התקרב אלי, ושאל תוך נעיצת המבטים ההמומים והפיות הפעורים של שאר הבנות ובמיוחד אור "תמר, את פנויה הערב? אם כן, תרשי לי בבקשה להוכיח לך שירושלים הרבה יותר יפה מתל אביב"? כמובן שהביישנות שלי השתלטה עלי, השפלתי את מבטי לעבר המדרכה מלאת הזבל של השוק ולא הצלחתי להגיב. מזל שרונה, אולי החברה היחידה שלי שם, ענתה במקומי "ברור שהיא פנויה".

מרחק כמה דקות מהשוק, הוא מצביע לי על מרכז כלל, "אתה רציני"? אזרתי אומץ ושאלתי בפליאה, "זה הבניין הכי מכוער שראיתי אי פעם, איך זאת הוכחה בדיוק"? המשכתי בשאלתי. נכנסנו לתוכו, בפנים בדיוק היה קונצרט מדהים של מוזיקה קלאסית. אמנון מסביר לי, שבגלל צורתו המיוחדת של מבנה הספירלה המוזר הזה, בניין כלל נחשב למקום עם האקוסטיקה הכי טובה בארץ, ולפעמים יש פה קונצרטים בחינם לטובת אלה שלא יכולים להרשות לעצמם, יפה לא? תוך כדי באך ברקע, הוא ממשיך את הסיור ההזוי בבניין כלל. כשאנו עוצרים סמוך למוזיאון רשות המסים הוא אומר, "לבניין הזה יש אירוניה משל עצמו", כאשר מצביע לי על חנות הסקס שמולו וממשיך, "יצא במקרה, שאחד מול השני יש את שני המקומות שמלמדים איך לדפוק את האזרח, מצחיק בדרכו לא"? ואני חושבת לעצמי שהוא בעצמו מצחיק בדרכו, לפעמים באופן לא הכי טבעי, אולי קצת מתאמץ מדי, סוג של הצגה, אבל אני מודה שהיה בזה חן, ולא התאפקתי ושאלתי "תגיד, למה מכל הבנות בחרת דווקא להראות את זה לי"? הוא הביט בי ממושכות, וענה "אגיד לך בהמשך תמר" והשאיר אותי בתחושת המסתורין שאפפה אותי כל היום.

המשכנו את הסיור לעבר הגג של מוסללה, המוזיקה הקלאסית מתחלפת כל הזמן, לא ממש זיהיתי את היצירות אבל רציתי להאמין שהן מספרות על משהו עמוק, סיפור אהבה טרגי, אולי מוות. התחבר לי עם מה שאמנון אמר על הגרפיטי שכל אחד יכול לפרש אמנות כאוות נפשו, בגלל זה אני בעצמי אוהבת לשמוע שירים בשפה שונה, ככה יכולה להמציא לעצמי את המלים, אבל לא שיתפתי אותו במחשבות הטיפשיות שלי. הוא סיפר לי שחבורת אמנים שלוקה בסינדרום ירושלים השתלטה על הגג של בניין כלל ומנסה לשקם אותו, מפיחה בו אופטימיות ותקווה, המון ירוק ואהבה.

בגג עצמו, הוא לקח אותי לקצה, והראה לי שם רשתות ברזל, שמונעות מהאבנים של הבניין ליפול על האנשים ברחוב הכי"ח. בכל זאת, בניין מקולל, חזר ואמר. שאלתי אותו לפשר הכינוי, הוא הסביר לי שהאגדה אומרת, שבמלחמת כנופיות בשנות השבעים, קברו שם אנשים ביסודות הבניין, שלא ימצאו אותם. מאז, למרות שהוא היה אמור להיות סיפור הצלחה, מיקום מרכזי ליד השוק, כל כישלון מסחרי של המקום, שהיה הקניון הראשון בארץ, לפני שידעו מה זה קניון מתקשר לזה. משרדים ממשלתיים נטשו את המקום לטובת קריית הממשלה בגבעת רם, עסקים נסגרו, ובקיץ של 2003, היה שם פיגוע נוראי בפתח הבניין. תוך כדי שהוא סיפר זאת, פתאום משהו בקולו השתנה, ראיתי בו עצב בפעם הראשונה מאז הכרנו. לא יודעת למה, שאלתי אותו באותו הרגע "הכרת מישהו מאותו הפיגוע"? אבל הוא שתק והמשיך בסיורו, אני כמובן המשכתי ללכת שבי אחריו.

לקראת חצות, אנו צועדים למעליות מול המודיעין, אמנון צוחק על זה שהמודיעין פה מוחבא ומסתתר בקומה העליונה, ורק בשביל למצוא אותו צריך מודיעין, ואני חושבת לעצמי שהוא בטח מספר את הבדיחה הזאת שוב ושוב, ניסיתי לגחך בנימוס. הוא לוחץ על הקומה לפני האחרונה, הקומה ה-14. שם אנו עוברים דרך משרד, הוא שם לב שאני קצת חוששת, ומרגיע אותי "זה בסדר, זאת קומה סודית". אנו חולפים דרך מקום שנראה כמו היכל תפילה, עם מוזיקת עוגב מוזרה ברקע.

הוא מסביר לי שזה בית תפילה של "יהודים משיחיים", שנורא נחמדים ונותנים לכל מי שרוצה לעבור פה, אבל אף אחד חוץ ממנו לא מכיר זאת. ואז מגיעים למין מרפסת מיוחדת, בה נפרס לפנינו הנוף הכי מדהים שאי פעם ראיתי, ואז הוא חייך ואמר "הנה לך ההוכחה תמר, לקחתי אותך לבניין הכי מכוער בירושלים, הכי מקולל ובעיניי גם הכי עקוב מדם, ואפילו בו יש קסם ויופי יותר מכל בניין אחר בתל אביב, השתכנעת"? רציתי לענות לו שכן, ירושלים יותר יפה מתל אביב, אבל לא בגלל הבניינים, לא בגלל האדריכלות, לא בגלל ההרים, לא בגלל הנוף, לא בגלל הסיפורים, אלא בגלל האנשים, בגללו. אבל לא הוצאתי הגה, פשוט השפלתי שוב את מבטי במבוכה תוך כדי שנפעמת מהנוף, מצביעה לעבר האופק ושואלת אותו לגביו, הוא מסביר לי שזאת שכונת נחלאות הציורית והפסטורלית, האורות דלקו מכל בית, וסימלו חיים מבורכים, שבאופן אירוני דווקא אז אמנון דיבר על המוות המקולל.

פתאום משהו בו נפתח, וגרם לי לרצות להתקרב אליו באמת, הוא לא היה אמנון המדריך שמנסה לרצות, להצחיק בכוח ולספק בידור בכל רגע נתון, כאילו פוחד שאם יחדל לנסות, יאכזב את הקהל. אלא בן אנוש, אמתי, רגיש וכן, וסיפר לי את סיפורו, "שאלת אותי אם הכרתי מישהו באותו פיגוע מקולל, והתשובה היא כן, אחותי מתה שם, וזה היה באשמתי, היא כמוך, ביישנית, חסרת ביטחון, אהבה את תל אביב, ורציתי להראות לה את היופי של ירושלים, כמו שאני מראה לך עכשיו, לעשות לה את הסיור שאני עושה לך עכשיו, לשכנע אותה לוותר על הרעיון המטופש לעבור לגור עם שותפות ליד הסנטר בתל אביב, מתוך תקווה ששם היא תהיה אדם חופשי יותר בלי המשקולות הכבדות של העיר הזאת. קבענו להיפגש באיזה אחר צהריים כמו היום, בקיץ של 2003, אבל מעולם לא עשיתי לה את הסיור שעשיתי לך עכשיו, כי ברגע שהיא באה לצאת מאותו קו 14 ארור שעצר בפתח הבניין ולפגוש אותי, עלה אותו מחבל מחופש לחרדי, והתפוצץ תוך כדי שהוא הורג ביחד אתו, עוד עשרות הרוגים, ביניהם את אחותי, תמר".

"תמר"? שאלתי תוך כדי מחנק כבד בגרון ודמעות שלא הצלחתי לעצור. "כן, תמר, גם לאחותי קראו תמר, ואני יודע שזה יישמע מוזר, אבל הבוקר, כשכל אחת אמרה את שמה ופרט על עצמה, ברגע שאמרת את שמך, ושאת שונאת את ירושלים, פתאום ראיתי אותה, בך. זה לא רק השם, זה לא רק שגם היא שנאה את ירושלים, זה משהו בצורה שאמרת זאת, חוסר הביטחון, הביישנות, שרואים לך בעיניים מין צוהר למחשבות המיוחדות שלך שאת במין קמצנות משאירה רק לעצמך". אחרי שתיקה רועמת, תוך כדי שאני חושבת לעצמי שאני אמורה לכעוס עליו, על זה שלא היה כן איתי מלכתחילה, שאני אמורה להתפדח שחשבתי שהוא מעוניין בי, אבל בעצם אני בסך הכול הזכרתי לו את אחותו, רק חשבתי שהוא קלע בול בתוך לבי המדמם, והרגשתי שהבחור הזה שרק הבוקר פגשתי, מכיר את נימי נשמתי ונפשי טוב יותר מכל אדם אחר שמכירה כל חיי. לבסוף שאלתי בהיסוס "ואוו, אני לא יודעת מה להגיד, יש דרך שאני יכולה לעזור"? הוא הביט בי בעצב חודר, ואמר לי שמעבר לזה שהוא כל הזמן תוהה, מה היה קורה אילו הוא לא היה מציע לה את אותו סיור בבניין כלל שהוא בנה במיוחד בשבילה, האם חייה היו ניצלים. מעבר לזה, הוא לא זכה להיפרד ממנה כראוי, כשהוא חושב על זה, הוא לא היה מהאחים האלה שמביעים רגשות, כי קשה לו עם רגשות, כזה הוא. לכן, הוא מעולם לא אמר לה שהוא אוהב אותה, וזה אוכל אותו מפנים, שתמר מתה, מבלי לדעת שהוא באמת אהב אותה.

****

המשכנו להביט אחד על השנייה, במין סיטואציה שהייתה חזקה מאתנו, שלא ניתן להסביר אותה במלים. בצורה כה ברורה וחד משמעית, השעון הראה חצות. הוא שאל אותי אם זה בסדר שהוא יחבק אותי, אלף מחשבות זרמו בראשי כמו נהר גועש אבל יכולתי לתרגם אותן למילה אחת בלבד "כן", ואז כששנינו עמדנו שם מחובקים, כאילו העולם עצר מלכת, הוא אמר לי "אני אוהב אותך תמר", תוך כדי שהוא מחבק אותי חזק חזק כאילו מנסה להיאחז בי מהפחד שאעלם לו, הלחי שלי נרטבה מדמעותיו שהתערבבו עם דמעותיי, עד כדי טשטוש של נצנוץ האורות שבקעו להם מתוך שכונת נחלאות היפה, שנפרסה לנגד עינינו הדומעות מהקומה הסודית ולפני האחרונה, מאותו בניין שלעולם

לא יחזור לקדמותו. ולא יודעת למה, אולי לרגע הפכתי למישהי אחרת, אולי בעצם הייתי הכי אני, אבל עניתי לו בחזרה "אני יודעת".



לב ירושלמי

פרק א – רקע

"אינני עוזב! ירושלים היא הבית שלי וכך תשאר!"
אמר שלום לבתו, שניסתה פעם נוספת לשכנעו לעקור לבית אבות חדש בניו יורק בסמיכות אליה.
"אנא ממך אבא, נשארת שם לבד מאז שאמא נפטרה ואתה יודע שאנחנו מתקשים להגיע לבקר אותך."
"סלחי לי בתיה, אם אין בפיך חידוש אנא אל תתקשרי כל טוב!" וטרק בפניה את הטלפון.
"ילדים גידלתי ורוממתי..." הוא חשב לעצמו.

מאז שציונה נפטרה זה כבר לא אותו הדבר, הם נפגשו בסוף שנות החמישים בטריפולי ומאז לא נפרדו. כלום לא היה לו אז, עלה הוא לבד באחת מאוניות הנוער החלוציות לארץ ישראל, שם הם נפגשו, שני צעירים דיי אבודים, ללא ההורים או משפחה תומכת, רק הם שניהם וכך זה נשאר.
תמיד היה מספר הוא לנכדים, על הרגע בו הביטה בעיניו לראשונה, כבר אז ידע הוא כי נפשו נקשרה בנפשה יכל לשמוע באוזניו קול חרישי לוחש לו "ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני". מאז הם לא נפרדו, הוא היה לה לאב והיא לו לאם.

ההגעה לארץ ישראל לא הייתה קלה, בתחילה ייעדו אותם במרכז הקליטה למעברת קסטינה, אך שלום בעקשנותו מוכן היה לשמוע כתובת אחת בלבד, ירושלים.
"הקשב לי מר... שולמן או שולצרמן" אמר אז שלום, "איננו כחומר ביד היוצר שלכם, כבר הכינו אותי מראש שפה הייקים שולטים, אבל שיהיה לך ברור ירושלים היא הבית שלי, אם הינך מסרב שלח אותי בחזרה לטריפולי"
"אַלַגְרִיב – אַעְמַה. חַתַּה וּכַאן יְבַרַק ." כלומר, אין הבדל רב בין העיוור המגשש באפילה לבין זר בעיר אחרת) לחשה ציונה באזנו. "לא ולא, יקירתי כאן הבית שלנו אין אנו זרים עוד ולא נהיה לעולם , כאן דרכו אבותינו, עדרו של אברהם אבינו וצבאותיו של יהושע בן נון, אנחנו לא זרים אנחנו בני המקום, זוהי ארצנו" אמר ושלח מבט זועף אל הפקיד שולמן.
"תמיד אמרו שהפרנקים האלה ברברים" , הפטיר שולמן בחותמו על תעודות המסע של השנים אל עבר ירושלים.

כח' באייר תשכ"ז, פריצת הצנחנים לעיר בעתיקה.
"שלום, דוד, אליהו, שרמן, כהן אתם מובילים את הכח, הנה זה קורה, אנחנו מגיעים אל הכותל."
גדוד הצנחנים התפרס משני צדי הדרך, במרכזה הילך לו מלאך המוות אימים בדמות הפגזות הלגיון הירדני. שלום נשלח להוביל את הכח, הוא רצה להיות החייל הראשון שידרוך על אדמת הכותל המשוחרר, אולי יכתוב ספר ותמונותו תתנוסס עליו, הוא יקרא לו "כבשתי את הכותל" זרם מחשבותיו נקטע בצעקות אדירות "שלום צאו, פעל", שלום ניתר ממקומו בריצת אמוק ובקריאות "שמע ישראל".

פיצוץ אדיר.
" שולמן! אליהו! איפה אתם?"
שלום לא ראה כלום, סומא גישש בפיח הסמיך מנסה לפלס דרך למחסה מפני מטר ההפצצות.
שפקח את עיניו כבר היה בבית החולים, ציונה הייתה שם כמו תמיד, לצידו.
כאב מחריד לפת את צידו הימני של גופו, "איפה היד שלי?" הוא שאג בצרחות אימים, עד שהרופאים נאצלו להרדים אותו.

חלק ב- המשרד

בוקר סגרירי.
שלום מזדרז לפתוח את שערי בית הכנסת.
תה מהביל בידו ובפיו גורס הוא תהילים כשרוב אנשי העולם עוד בשיא תרדמתם.
מיד לאחר התפילה היה יוצא בצעידת בוקר זריזה אל מדרחוב בן יהודה, שם היה "משרדו" הספסל של שלום.

יכול היה הוא לחוש כיצד זרמי החיים השוטפים את המדרחוב בשעות הבוקר מזרימים דם חדש בעורקיו, צעיר, תוסס, אנשים רצים אנא ואנא כל אחד לעבודתו ולמשאו.
במשרד, שלום היה מקפיד לברך כל עובר ושב בברכת "בוקר טוב יחביבי" ואם נער או נערה צריך עזרה או עצה הוא היה הכתובת, היו בו משהו שקסם להם, החיוך והסבלנות שלו כלפיהם נסחו בהם תחושת ביטחון שהוא האיש והתשובות לכל השאלות אצלו, לפעמים מוצא היה את עצמו יושב ומקשיב במשך שעות, מרגיש שגם הוא נער היושב בין נערים.

"מלפפון בשקל אדוני! בוקר טוב אדון שלום!"
ריח השוק היה לו לנחמה בימים עצובים מאז אישתו נפטרה, הרוכלים המחויכים והצבעוניים, מוכרי הבדים והחמוצים, חגיגה של צבעים והארת פנים בדיוק מה שהיה חסר לו כאשר היה חש את מרירותה של הבדידות.
במיוחד אהב את המעורב של אבי, "טעם גן עדן" הוא היה מפטיר, אחרי שהיה מריק לפיו את שאריות הבשר האחרונות מהשקית.

פרק ג'- קורונה

"סליחה אדוני, אתה מתבקש לחזור לביתך אתה בקבוצת סיכון" , הפטיר גבר חסון לבוש מדים.
"חביבי, שום סיכון שום בטיח, אתה רואה את היד הזו! איבדתי אותה בשביל שאני ואתה נוכל להלך פה בירושלים עם ראש מורם אתה לא תאמר לי איפה מותר לי ללכת ואיפה לא..."

שלום המשיך בדרכו כאילו לא היה השוטר מצווה עליו לעצור, רגליו הוליכוהו לבית הכנסת הבית השני שלו. כל יום מחכה היה לרגע בו יעלה על הדוכן ויפצח בנעימת קולו את התפילה בנוסח לוב.
משום מה הדלת הייתה נעולה ועליה שלט בצבעים עזים "לכל מתפללי בית הכנסת אנו מבקשים התפללו בביתכם! לקיים דברי הפסוק "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם! ".

פרק ד' - לבד

הוא טרק את דלת ביתו שחישבה להשבר.
"נמאס עלי כל הקרונה הזו! בשביל מה אני יחיה?
הילדים עזבו, האישה עזבה, אין שוק, אין בית כנסת מה נשאר ממני".
לקול המחשבות החלו דמעות רותחות לשטוף את לחיו, הבדידות גרמה לו לחנק כאילו לבשה הבדידות פני מפלצת אימתנית שעטה עליו לבולעו. בניסיון למצוא מפלט פתח את חלונו והחל לוגם את האוויר הירושלמי, "שום יין בעולם לא יחליף את האוויר הירושלמי" חשב לעצמו, "שרדנו את ששת הימים נשרוד גם את זה".

פרק ה'- ליל הסגר

"סגר? בליל הסדר? שומו שמיים! מה הם רוצים להרוג אותנו! נו ניחא ימי חול ואפילו שבת אבל פסח!?"
הטלפון צלצל, מעברו השני נשמע קול גברי, היה זה בני בנו הקטן של שלום, "אבא, מה קורה כפרה? מתגעגעים אליך מאוד! אתה יודע שהשמיים סגורים, אם הייתה דרך לא הייתי מוותר על פסח איתך, הזרוע והמצות, הא לחמא עניא וחד גדיא ואללה אבא אני מרוסק לא יודע אולי לא אעשה את החג".
"תירגע י'אבני תחגוג אני בסדר גמור, ממש פיקס, שיהיה לך חג שמח". אמר שלום בנימה מאולצת.

פרק ו'- שיגעון

הוא עמד בחלון, "אין מראה בעולם כמו ערב חג ירושלמי" חשב בליבו. פה חגג דוד המלך על מצות ומרורים פה היו המוני בית ישראל מקריבים את קורבן הפסח משפחות משפחות".
ריחות התבשילים שעלו מהרחוב חיממו את ליבו, משפחות משפחות בבתיהן בליל סדר משונה, אולי יותר נכון לומר ליל הסגר.

לפתע עלתה במוחו מחשבה, "אולי אצפה בטלוויזיה, הרי יש ליל סדר משודר בערוץ 2", בעוד מושיט הוא ידו לשלט, החלה ידו לרעוד.
"כל חייך שמרת חג ושבת" שאג באוזניו קול פנימי מה פתאום עכשיו לחלל?
"שלום גש ולחץ, הלא זה פיקוח נפש של ממש להיות בחג לבד..." לחש קול אחר.

הקולות בראשו החלו מתגברים, הוא אטם אוזניו והניד ראשו ימינה ושמאלה כמשוגע המנסה להתנער מרוח רעה שאחזה בו.
כאחוז דיבוק אחז בשלט וזרק אותו אל הקיר, השלט הוטח בחזקה בתמונה הגדולה, תמונת החתונה שלו ושל ציונה, קול נפץ זכוכית נשמע בחוזקה, שלום חשב שאבדה עליו דעתו, "ציונה!!! איפה את!? למה השארת אותי לבד?!" שאג אל התמונה האילמת שעל הקיר.
הוא התיישב ולגם מהיין, במקום ללגום ארבע כוסות הוא גמע את הבקבוק בבת אחת, מוכן היה הוא לעשות הכל ובלבד שלא לחוש את מחנק הבדידות בגרון.

פרק ז'- אורח מיוחד

"סליחה מי אתה? האם לא נעלתי הדלת?"
"לא אדוני היא הייתה פתוחה אפשר להצטרף לליל הסדר שלך?" אמר הבחור האדמוני.
"בוודאי, בוודאי יש מספיק לכולם ובלבד שלא אשב לבד, אפשר לשאול לשמך?"
"כן בוודאי אני דוד המלך, ביקשו ממני לבוא על שולחנך ולסעוד עמך בלילה חשוב זה, הלוא מחשובי ירושלים אתה ולי המלך ראוי לשהות במחיצתך".
"אני? מחשובי העיר, כבוד גדול הוא לי אדוני המלך כבר אגיש, הכנתי חריימה ויש מצות פטיירה רכות".

"אמור לי אדון שלום, מה אתה אוהב כל כך בירושלים?"
"אדוני המלך, אתה בחרת בה להיות לך לעיר אתה ביקשת לקבוע את מקום המקדש שם.
ואני מה אומר? לכאן עליתי, כאן נולדו בני ובנותי. על המקום הזה נלחמתי וכמעט שאיבדתי את חיי, אך את יד ימיני איבדתי אדוני. פה אדוני המלך, אף אחד לא יאמר לי "י'יהוד יכאלב, רוח מן הון" זוהי ירושלים מרכזה של ארץ ישראל ומרכז העולם. יסלח לי אדוני שאומר, יש פה מעורב ירושלמי בשוק מחנה, שאין בעולם כולו".
המלך הקשיב וחייך, ושלום דיבר ודיבר, הם קראו את ההגדה ולגמו מארבע כוסות.
שלום ניגן באוזניו של דוד, את שירת "חד גדיא" הידועה בניגון הלובי מבית אבא.

"אדון שלום מדוע נפלו פניך ?" אמר המלך בעומדו על מפתן הדלת.
"מצטער אדוני המלך, הבדידות מאיימת להורגני, יתום אני מאישתי, וילדי בחוצה לארץ, אולי אם אדבק בקורונה הארורה הזו אמות ואפגוש אותה ולא אהיה יותר בודד".
"אדון שלום, אנא ממך שמור על נפשך מאוד, המחלה הארורה הזו עבור תעבור מן העולם ואתה, אתה תשאר פה לנצח בגופך או בנשמתך, אתה חלק משרשרת ארוכה, העיר ותושביה חבים לך רבות אנא אל תתיאש וכשכל זה יגמר בקר אותי בקברי בעיר דוד, אמור כמה פרקי תהילים וייטב לך."

פרק ח' - רוח ירושלמית

"דוד! דוד!" שלום התעורר, ראשו היה שמוט על הספה השולחן היה ערוך ומסודר ושברי הזכוכית מפוזרים היו על הרצפה כמו פאזל גדול.
שלום הביט בחלונו, לגם ארבע כוסות של אוויר ירושלמי וחייך אל השמיים.
"תודה לך המלך דוד, נח על משכבך כל עוד שלום פה, ירושלים תהיה בטוחה..."

״יְמָלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ ; אַל תַּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת זִקְנָה כִּכְלוֹת כֹּחִי אַל תַּעַזְבֵנִי;" לחש שלום חרישית אל קברו של דוד המלך, כמבקר חבר משכבר הימים.
"באתי לעשות רצונך אדוני לומר תודה, אתה הצלת את נפשי, לא השלכת אותי. בזכותך זכיתי להבין שאני אכן שווה משהו, גם היום בעודי קשיש, נכה וככלות הכל גם משוגע המדבר אל המתים. גרמת לי להבין, שאני היא ירושלים, אני ושכמותי הם המפיחים בה את הרוח הירושלמית שבה, שמוכנים למות למענה ולעולם לא יעזבו.

פרק ט'- סוף דבר

"יתגדל ויתקדש שמיה רבה..."
"בשבילי הוא היה רבי שלום,ו והוא הציל אותי מעצמי, אדם מיוחד במינו..." פתח בדבריו החסיד שביקש לדבר בפתח הלוייה.
"אני מתאר לעצמי שאינכם מבינים מה עשה החסיד ליד מיתתו של אבא ברגעיו האחרונים.
שמי מנדל אקשטיין, נולדתי וגדלתי במשפחה חסידית במאה שערים.
לפני כשנתיים בהגיעי לגיל שידוכים, נפלה עלי צרה גדולה, חשתי שאינני מסוגל ללמוד עוד תורה כל היום וברצוני לצאת לשוק העבודה לפרנסתי.
אם אינכם יודעים, אומר לכם שאצלנו בציבור, דבר כזה מנמיך את מעמדך בכלל ובפרט בפני השוערים (חותנים) המיועדים.
אני זוכר שיצאתי לסיבוב מחוץ לחומות השכונה, רגלי נשאו אותי למדרחוב בן יהודה, התיישבתי שם על ספסל ליד איש זקן עם כיפה סרוגה לראשו."

הוא הביט בי, חייך ואמר "דבר יהודי יקר, שפוך את אשר על ליבך".
"האמת, זה היה מוזר אבל השיחה הראשונה ארכה כשלוש שעות שבהן הוא רק הקשיב וחייך.
הפגישות נמשכו כל שבוע בשנתיים האחרונות, בזכותו למדתי לאהוב את עצמי, כפי שאני ולהתחתן עם אישה שאוהבת ומכילה אותי כפי שאני ועל זה חב אני לו הכל".

"היום בבוקר יצאתי כהרגלי לחפש אותו במדרחוב, לשוחח על עניני דיומא, לא נפגשנו זמן מה לאחרונה עקב המצב והיום חשבתי לתומי שאפגוש אותו שם.
לאחר שלא היה ב"משרד" שלו על הספסל הלכתי לבית הכנסת, שם בישרו לי שהוא במצב בריאותי מורכב וכבר כדאי ללכת ולהפרד בבית החולים.
מיד רצתי ופגשתי אותו שם, מחויך, נראה כאילו השלים את שליחותו בעולם".

"מיד כשראה אותי פתח ואמר "דבר יהודי יקר, שפוך את אשר על ליבך..." כאילו היה יושב יום ביומו על ספסלו. אמרתי לו שהיום זה היום שלו ותורו לדבר,
"מנדל, יום ירושלים היום, כח' באייר יום קדוש, היום של ירושלים לא שלי. יום בו השבנו את ליבה של ירושלים ליבו של העולם, בא ואמור איתי הלל תודה לקב"ה". בסיום ההלל, אמר את מילותיו האחרונות "לשנה הבאה בירושלים הבנויה 'איבני". אמר מנדל החסיד בקול משתנק.

"רבי שלום, תודה!, תודה שלימדת אותי שנחות ביד היא בעיה קטנה ביחס לנכות הנפש שהיתה לי.
תודה על ההקשבה, החיוך, שהאמנת בי ודאגת.
תודה על כך שבזכות אנשים כמוך אנו יכולים היום לשבת בבטחה בארץ הקודש.
אנא! התפלל על עמנו, עם ישראל, בעודך צועד ברחובות ירושלים של מעלה, מגן ברוחך הקדושה על העיר השמימית, חייל של דוד המלך, ברוך דיין האמת".

מחומה לחומה

צפת העתיקה - תרס"ט (1909)

הכול היה מוכן לחתונה. לאה בת ה-19 כבר עמדה מתחת לחופה. בני ביתה והאורחים המועטים חיכו לבוא החתן מטבריה. בתום שעה קלה, משלחת משפחת החתן דהרה למקום הנישואין. על סוסים אציליים רכבו, בדרך העולה בתלילות מטבריה.

לראשונה היא ראתה את החתן המיועד לה, יצחק דוד, הוא היה תמיר וצעיר למראה. כמעט שני מטר גובהו. זקן מדובלל ג'ינג'י של נער, שיווה לו מראה בוגר יותר. הם חייכו זה לזה והינהנו בראשם. הם סמכו בעצימת עיניים על הוריהם. שידעו מה הם עושים, כאשר שידכו ביניהם.

המרא דאתרא של צפת ערך את הקידושין. יותר מחצי מטר היה הפרש הגובה ביניהם. אבל יצחק דוד רכן והנמיך עצמו ללאה. וזו הייתה תחילתה של אהבה. אהבה ממבט ראשון שלאחר החופה.

הם קבעו את מקום מגוריהם ליד הוריה של לאה בצפת העתיקה. ולאה הרגישה שהיא חוזרת לגיל 16, לגיל של בעלה הטרי. הצוחק קבוע מכל הגיג או אמרה שלה. היא חידשה את נעוריה ועמלה במרץ בהקמת ביתם.

ציון הרשב"י במירון - תרע"א (1911)

יצחק דוד ארז את מיטלטליו המועטים ושם פעמיו לשיירה העולה מירונה. לאה עוד הספיקה להכין לו כריך ואיחלה לו תפילות טובות. אל תשכח להתפלל בשבילנו לבן זכר. אפילו תאומים אם אפשר. הם היו נשואים כבר שנתיים ואביו של יצחק דוד כבר דאג לרחרח מספר פעמים. הוא התעניין בחן והם לא רצו לאכזב אותו. הם אמרו שהם עובדים על זה. כל שנה חגגו את הילולת לג' בעומר במירון. ויצחק דוד נסע הפעם עם מטרה ברורה. הוא רצה לבקש מרבי שמעון פרי בטן ללאה. אמנם הוא רק בן 18, אבל לאה בת 21. לרוב חברותיה כבר יש ילד או שניים והיא לחוצה. ורבי שמעון שהציל הלחוצים, הוא היחיד שיכול להושיע. ואין כמו לג' בעומר לבקש ממנו מתנה קטנה.

ההילולה התחילה בשמחה אדירה. מכל עבר עלו שיירות לעבר ההר הטרשי השומם. מירון של אז הייתה קטנה ומוזנחת. בניין ישן מט ליפול ובראשו מרפסת רעועה. עיני כולם היו נשואות לאדמו"ר מבאיאן, בעל זכות ההדלקה, ושורות שורות של חסידים הצטופפו. כדי להיות קרובים לאש של רבי שמעון.

באותו לילה הרוחות סערו. שרקיות חזקות שרקו מעל הראשים. עמוד האש השתולל כמשוגע והוסיף להוד הקדומים. אך לפתע כאילו כבתה האש המאירה. משב עז היטה את שלהבת האש כלפי החסידים במרפסת. ואלו בתגובה אוטומטית, נסו לצד האחורי של המרפסת, ואו אז קרה האסון. המרפסת והחומה ההיקפית שלה, נפלו על החוגגים שלמטה. בבת אחת נהפכה השמחה לבוקה ומבולקה. נפילת החומה הרגה ופצעה עשרות חוגגים ורופא אין. החובשים מטעם השלטון העות'מאני לא יכלו להציל את הפצועים ושליח נשלח בבהלה לצפת. להשיג רופא ותחבושות. הפינוי התנהל בעצלתיים והפצועים גססו לאיטם.

בתוך ההמולה וזעקות השבר חיפש יצחק דוד את אביו, יוסף דב הלוי, הוא לא מצא אותו, לא בין המתים ולא בין החיים. רק לאחר כמחצית השעה של חיפושים נואשים הוא מצאו. אביו שכב פצוע אנוש, בחדרון בשולי המערה. פינו אותו לשם, יחד עם כל הפצועים קשה המיועדים לפינוי. הדרת פניו של אביו לא נפגעה במאומה. חפץ חד פגע ברקתו ולא השאיר חותם חיצוני. אביו סבל מזעזוע מוח ולא תיקשר עם הסובבים אותו. יצחק דוד רץ לכל עבר בניסיונו להשיג עזרה. אבל עד בואו של הרופא הצפתי. יוסף דב נפח את נשמתו ונקבר ליד הרשב"י. התנא אותו העריץ והיה דבוק בו עוד בימי גלותו בנכר.

יצחק דוד נשבר והתייפח כמו ילד. הוא היה רק בן 18 ואביו איננו. אביו לא יזכה לראות את צאצאיו הולכים בדרך הישר. בדרכי סבם. יצחק דוד קרע עולמות בתפילתו וביקש מרבי שמעון. אנא תן ללאה פרי בטן ואקרא לבני בשמו של אבי, יוסף דב. יצחק דוד חזר לביתו בצפת ועימו בשורת האיוב. לאה התאבלה עמוקות, אבל מיד קמה כלביאה ואמרה לבעלה. זהו סימן משמיים. ביכרנו את הגליל על פני ירושלים וזה לנו עונש משמיא. החומה שנפלה על מו"ר אביך במירון, היא כסימן שעלינו לבחור בירושלים עיר הקודש. ירושלים מקפידה עלינו. בשנה הקרובה ימלאו 100 שנים לעליית משפחתי ארצה. הם בחרו בטבריה ובצפת ואילו אנו נבחר בירושלים. נעלה מחדש לציון. לתוך חומותיה הקדושות.

יצחק דוד חיבק את לאה ואמר כל אשר תאמר לך אשתך שמע בקולה. משנה מקום משנה מזל. בציון נזכה לבנינו יוסף דב ובעזרתו יתברך, לעוד צאצאים רבים. לאה ויצחק דוד עקרו לעיר העתיקה של ירושלים. וקבעו את מושבם מול קודש הקודשים. סמוך לישיבת 'תורת חיים', בה שקד יצחק דוד על תלמודו כמקדם.

ירושלים שבין החומות - תרע"ד (1914)

לאה כבר סיגלה לעצמה את מנהגי המקומיות ולמדה את הניב הערבי המקומי על בוריו. כבר בצפת היא ידעה ערבית בסיסית, אבל כאן הדיבור היה כחלק מהשגרה. הם גרו בסמטאות הצפופות ומטלות הבית נעשו במשותף. לאה הייתה חברמנית ויצאה לה שם טוב גם בין הנוכריות. במיוחד התיידדה לאה עם סלימה, השכנה שגרה מולם והם נהפכו לחברות בלב ובנפש. ליצחק דוד לא היה מושג מחברות זו, הוא היה שקוע בגרסתו ובעבודת ד' שלו.

כל יום יצחק דוד ולאה הלכו ביחד לכותל, לשפוך את צקון לחשם לבורא עולם. שיזכה אותם בפרי בטן. הם כבר חמש שנים נשואים ולאה עדיין לא נקלטה. השגרה המשיכה בד בבד עם השמועות על רעמי התותחים. מלחמת העולם החלה בסוף השנה. יצחק דוד לא ידע מכך כלום, אבל סלימה סיפרה ללאה שהשלטונות כבר גייסו את בעלה וחבריו. וכל אזרח מעל גיל 18 יחויב בגיוס למלחמה. היא גילתה ללאה שהתפקידים המסוכנים ביותר בחזית, שמורים ליהודי ארץ ישראל. ודין מוות הוא לכל יהודי שיגויס.

משכך, עוד בטרם חזר יצחק דוד מיום הלימוד בישיבה, הכינה לו לאה תיק נדודים. היא סיפרה לו כי עליו לברוח לאחיו שגר בסאמבור, אוקראינה. ורק ככה יוכל להינצל מגזירת המוות שריחפה עליו כעת.

סע כעת בטרם יהיה מאוחר. אתגעגע אליך מאוד. אנחנו עוד נתאחד אחרי המלחמה. פקדה עליו בקור רוח. ומלבד זאת לא ראית את אחיך ומשפחתו קרוב לשלוש שנים. מאז עזב את טבריה לכהן כרב בגולה. בטוחני שיארח אותך בלבביות. בישיבתו תוכל להמשיך לשקוד על סדריך. היה שלום אהובי.

ירושלים שבין החומות - תרע"ט (1919)

מלחמת העולם הראשונה הסתיימה. לאה נשארה מצולקת. ייסורי שאול עברו עליה בדד. שנות הרעב והצמא נתנו בה את אותותיהם. היא עדיין לא התאוששה ממות יפה מילכה ע"ה, התינוקת הראשונה שלהן. שנולדה חצי שנה אחרי גלותו של אביה. היא נולדה בשיא החידלון של העיר העתיקה. היא גססה לה מורעבת בידיה ולא היה לאיש להושיע. ללאה לא היה את בעלה לצידה לנחם, לתמוך, היא אפילו לא ידעה מה קורה איתו. זה חמש וחצי שנים שהקשר ביניהם נותק. לו ידע לפחות שזכה לבת, כמה יפה הייתה יפה מילכה, עיני תכלת כימה של טבריה היו לה ופניה

חטובות כחומת ציון. כל אימת שנזכרה בה לאה, זלגו מאליהן דמעות על גבי דמעות ואיפה בעלה הצוחק. האם הוא חי? האם הוא שרד?.

אחיה חיים דרש ממנה להתגרש ממנו, או לבקש מבית דין היתר כעגונה. את כבר לא ילדה גער בה. עלייך להתחיל מחדש. וחיים אחיה צדק. היא רצתה להביא חיים חדשים לעולם ועוד מעט היא בת 30. אוי לבושה של אישה עקרה ואלמנה חיה. אבל לאה שמרה אמונים לאהובה. היא ציפתה לו יום יום סמוך לכותל. ביודעה שראשית כל הוא ישוב לכותל ולכן המתינה לו שם. והיא צדקה.

בערבו של יום חולין היא זיהתה אותו בקומתו הנישאת, אבל לא רצתה להפריע לו במפגשו המחודש. לאחר כשעתיים הוא סיים והיא הפתיעה אותו בדרכו. חיבוקים ונשיקות לא היו בפרהסיא כי אין זו דרכם. אבל המבטים הצטלבו, בחנו את תווי הפנים המיוסרים, את הקמטים החדשים. ומעיני שניהם יקדה אש של אהבה. הם התאחדו מחדש והתרגשו כבחופתם. בחלוף השנה נולד בנם יוסף דב. הקרוי על שם סבו הטמון אצל רבי שמעון.

לאה ויצחק דוד חזרו להתפלל בכותל. והפעם עם יוסף דב הפעוט. הם ביקשו לו אחים, או אפילו אחיות. ויוסף דב השובב, נהנה לספור את אבני הכותל ולקפוץ בעזרת הנשים הצרה אנה ואנה.

ירושלים שבין החומות - תרפ״ט (1929)

סלימה נכנסה בבהלה לביתה של לאה. אתם חייבים לברוח תכף ומיד היא זעקה. שמעתי את בעלי וחבריו משוחחים. מחר הם הולכים לפשוט על בתי היהודים, לרצוח ולבזוז מכל הבא ליד. אנא שמעי לי שכנתי הנכבדת. אל תתמהמהו.

לאה לא חיכתה ומיד הכינה תיק נדודים. לה, לבעלה, ליוסף דב בן ה-8 ולתאומות החדשות, יפה ומילכה. הן היו בנות שנה וחצי. והיא תעשה הכול בשביל להגן עליהם מאימת הפורעים.

היא תיכננה לברוח לאחיה חיים, בשכונת 'בית ישראל' העורפית.

כאשר יצחק דוד נכנס לבית הוא ראה אותה רוכנת על תיקי הצד. הילדים היו רחוצים ומסודרים ליציאה. לאן אתם הולכים בשעה כה מאוחרת הוא תהה. חיכינו לך כדי שתצטרף אלינו. זה עניין של חיים ומוות. סלימה השכנה סיפרה לי שמחר צפויים פרעות בשכונה ובישיבה. עלינו להימלט מהרה.

לא ולא השיב יצחק דוד. אני קודם כל הולך להיוועץ בשכינה, זה עדיף מלסמוך אך ורק על השכנה. אלך לכותל להתפלל. לראות הטובה עצת השכנה. יצחק דוד יצא לכותל, אבל הוא לא

הספיק לחזור. הפורעים הקדימו וחסמו את המעבר מהכותל לביתם. בלית ברירה לאה ברחה עם הילדים. קיוותה שיצחק דוד יתפוס אותם ב-'בית ישראל'. לשם סיכמו ללכת. וברגע האחרון יצחק דוד ברח, כאשר רק בגדיו עליו. אפילו את התפילין היקרים לו, מורשה מאביו הוא לא זכה להציל. וכל ביתם היה למאכולת אש. הם ניצלו בנס ונותרו חסרי כל.

אחיה חיים דאג לה, לבית חדש בדמי מפתח. הזוג עבר לגור בשכונת 'כנסת' וניסה להתאושש, מהריחוק הכפוי מהכותל. מקום מושבם הקבוע לתפילה ולקשר עם השכינה. ובסתר ליבם גם הודו לשכנה, חסידת אומות העולם.

שכונת 'כנסת' ירושלים - תש"ח (1948)

המפקד דוד, אחיינה של לאה פרץ לבית דודתו בבהלה, הרובע היהודי נפל. נלחמנו עד הכדור האחרון. זקנים וזאטוטים הצטרפו למלחמה, אבל בסוף הגרוע מכל קרה. 'החורבה' ו-'תפארת ישראל' עלו באש והבריאים נלקחו בשבי.

יצחק דוד פרץ בזעקות שבר לשמע הבשורה על בית כנסת 'החורבה', הוא היה נוהג להתפלל שם באופן קבוע בשבתות וימים טובים. ואף היה לבעל התפילה בימים הנוראים.

אולם לאה נזדעזעה כפליים. ומה עם הכותל שלי? הכותל מה איתו? דוד הרגיע אותה כי הירדנים לא פגעו בכותל. אבל הדרך אליו נחסמה וניתן לראות אותו בקושי רב מהר ציון.

לאה התייפחה בבכי תמרורים. זה לה מעל שלושים שנה שהיא רגילה לפקוד את הכותל יום יום. לומר את כל ספר התהילים בכוונה ובדבקות. למען תיקון השכינה וכלל ישראל. ועתה מה תעשה לאן תלך? בשלג ובשרב, בימי חול ומועד. לא היה יום שהיא פיספסה את הכותל. גם שעקרו לשכונת 'כנסת'. גם משם צעדה לכותל. שעתיים הליכה כל יום. ועתה לאן תלך? דוד אחיינה ניסה לנחם אותה ובירך אותה שלא ירחק היום. עוד תזכי לשחרור העיר העתיקה והכותל המערבי. ובעזרתו יתברך תחזרי לגעת באבניה כימים ימימה.

לאה מיאנה להינחם ומאז תפילותיה נסבו רק על שחרור הכותל. היא שילשה את תפילותיה וסיימה שלוש פעמים את ספר התהילים כל יום. וכל בקשתה הייתה על שחרור הכותל המערבי. גם בעלה יצחק דוד כאב את הריחוק. ובעצתה נסע לגליל. לכור מחצבתם. שם ערך מסע תפילות בכל קברי הצדיקים ובראשם אצל הרשב"י. ובקשתו הייתה רק על הכותל. לא ביקשו כלום למענם. למען פרנסתם הזעומה ולמען בריאותם הרופפת. רק על הכותל. וכפי שכבר ראינו רשב"י מקיים את הבטחתו ונותן מתנותיו.

אף אם בעיני בשר, המתנה ניתנת כעבור ימים ושנים לרוב. כדאי הוא רשב"י לסמוך עליו בשעת הדחק. ומהיום שחמיה יוסף דב, נפל אצל רשב"י בשעת הדחק. ולא היה לו על מה להישען בעת נפילתו. חשה לאה כי לרשב"י יש קשר בלתי ניתק עימם. והם יכולים להישען עליו תמיד. היא האמינה שתזכה בזכותו לראות בשחרור הכותל.

שכונת 'כנסת' ירושלים - תשכ"ז (1967)

בימי ההאפלה הצטרף אל לאה כל יום נכד או נכדה. הימים היו ימי המתח שלפני מלחמת ששת הימים.

בעלה יצחק דוד נפטר לפני שנה. כמה שהיא בכתה עליו שהוא לא זכה לשוב לכותל, ולשרידי 'החורבה' שלו.

לאה הפצירה בנכדיה להתפלל עימה. הקריאה כבר קשתה עליה ועיניה כבדו מזוקן. כאשר הגיעו לפסוק בתהילים "יעזרה אלוקים לפנות בוקר", היא חשה התרוממות רוח מיוחדת. היא חשה שיש לה כנפי יונה והיא שוב בכותל. מחר אני בכותל היא אמרה וכך היה.

על אף שכבדה עליה ההליכה. היא צעדה עם כל עם ישראל לכותל. היא לא זכרה אותו ככה. עזרת הנשים הצרה התרחבה פי כמה. לא היו שם לא ערבים ולא בריטים. רק רבבות בית ישראל שהתפללו כמוה. בשירה והודיה על ניסי הניצחון והשחרור. ובתחינה להמשך הגאולה ובניין בית המקדש.

לאה המשיכה לצעוד כמעט כשנתיים יום יום לכותל. בשלג ובשרב, בימי חול ומועד.

היא לא פחדה לילך בסמטאות השוק הערבי ולא חסה על זמנה. היא הרגישה שהיא צעירה מכפי שנותיה.

אולם בריאותה הרופפת הכריעה אותה לבסוף. ובתאריך כט' באדר תשכ"ט היא נפטרה בחטף.

היא ביקשה להיטמן לצד הוריה, בהר הזיתים. במקום המשקיף על בית המקדש. היא לא בחרה בתאריך פטירתה, אבל בערב ראש חודש ניסן נהגו ישראל לפקוד קברי אבות ואמהות.

וכך בכל שנה נוהגים צאצאיה לפקוד את ציונה ולהמשיך משם אל הכותל המערבי. אליו הייתה מחוברת בכל נימי נשמתה ואליו ערגה במשך י"ט שנים, עד כלות נפשה.

בס״ד

מריח אפר לניחוח יין

כמה דקות לפני שמתחיל הדיון, מודיע השופט שהדיון יחל מיד לאחר שתישמע הצפירה לזכר יום השואה והגבורה. ״נתכנס בשעה 11 וחצי״, מוסיף השופט, ואנחנו מתפזרים. מחשבותיי נודדות, וההתרגשות בעיצומה. אנחנו ישובות באוטובוס הנוסע לירושלים, שש ״בנות מצווה״ יחד עם המורה חדוה שאמונה על פרויקט ״עזרה לזולת״. כולנו לבושות במיטב שמלותינו, ואני לבושה בשמלת החתונה של אחי דוד שתפרה לי אחותי זהבה - שמלה בצבע מוקה כשכל חלקה העליון רקום תחרה. באוטובוס נמצאים בני מצווה ממספר בתי ספר, חלקם מבתי ספר חילוניים. הנסיעה ארוכה מאוד.

המורה חדוה מסתובבת אלינו ממושבה ומעבירה בידה את ספרון ״תפילת הדרך״, ואני לא ממהרת לקחת אותו מידיה. היא מאריכה את ידה כדי להגיע לידיי עם הספרון, ואני לא מושיטה לה את ידי. רציתי להמשיך ולהתערות עם הבנות החדשות מבתי הספר החילוניים. המורה חדוה הזעיפה באחת את פניה, וללא מלים הורתה לי לקחת את הספרון. החוורתי כולי, הורדתי את ראשי ונטלתי מידיה את הספרון.

״קראי בקול רם, בבקשה, להוציא האחרים ידי חובה״, דרשה. הרמתי את עיניי והסתכלתי לתוך עיניה הכחולות ובפניה המוארכות הרזות והלבנות. אוויתי למצוא בי כעס כלפיה, אך לא היה שם שום כעס, רק בושה ממעשיי. היא היתה מורתי האהובה, והיא צדקה. גייסתי את מלוא כוחותיי והקראתי בקול רם את ברכת הדרך: ״יהי רצון מלפניך ה׳ אלוקינו ואלוקי אבותינו שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום ותגיענו למחוז חפצנו... אט אט השתררה דממה, וכל הילדים שתקו והאזינו לברכת הדרך.

כשהחזרתי למורה חדוה את הספרון, היא ליטפה את ידי ולחשה: ״אף פעם אל תתביישי במי שאת ובמה שאת מביאה״. בבית הנשיא קיבל את פנינו כבוד הנשיא, יצחק נבון, ושיבח אותנו על פעילותנו בקרב הקהילה. כל אחד סיפר על תחום התנדבותו ותיאר אותו. אני הקראתי מספר שורות מסיפורה של לאה פרידלנד, ניצולת שואה אליה אביבית חברתי ואני מגיעות בכל יום שני בשעה 14:00. יחד אנחנו מכינות עוגיות, אופות לחם, שומעות מפיה סיפורים על אושוויץ, מביאות לה תרופות מבית המרקחת, ולעתים אנחנו כל כך עייפות שאנחנו פשוט הולכות לישון צהריים, והיא שרה לנו בהונגרית.

כשאמי היתה באה לבקר את לאה, לאה היתה כל כך שמחה והיתה מתעקשת שנטעם מהעוגיות שאפתה עם בצק פריך וריבת משמש שרקחה במו ידיה. אמא היתה מתפעלת ואומרת שזה טעים בהפתעה מוחלטת כי אז האוכל של האשכנזים היה תפל ולא טעים בעיני אמא. לאה היתה מפרגנת לאמא ומחמיאה לה על יופיה.

אמא היתה יושבת בסלון של לאה ומתבוננת בלי לדבר הרבה, וכשהיינו חוזרות הביתה באוטובוס, אמא היתה מזילה דמעה ואומרת: ״יְחִשְׁלָעָוָנְהָה לָא מָה סְתָר עָלִיהוֹם מְרִבּוּנִין, יְיְחְשְׁלָעָוָנְאָה.״ (מסכנה, אלוהים לא חמל עליהם, מסכנים). עָוּוְנָה הָאבְּנְתִי עָוּוְנָה וְלָה לְעָזְיזְ יְבְּייד לְק שָׁעָדְק״ (תעזרי לה, בתי, תעזרי לה, והאל הרחום ילבין את מזלך). היה משהו ברחמים של אמא שהפריד בינינו לבין לאה. לא הצלחתי

להבין ממילותיה של אמי מה היה בהן שנטע בי את התחושה של ההפרדה הזו שהיתה לי לזרא.

"לאה היתה בת 23 בשואה", פתחתי בקול רועד, "שם איבדה את כל משפחתה- הוריה, אחיה, בעלה ובנה בן החמש", סיפרתי בקול דק וילדותי. "הרוסים הצילו את לאה והביאו אותה לבית החולים כשהיא סובלת מתת תזונה. הרופא היהודי שביקר בין החולים נשא אותה לאישה, ויחד הם עלו ארצה והביאו לעולם שני ילדים ונכד. בחלוף מספר שנים, במסגרת חיפוש קרובים בעיתון, פגשה את בעלה ששרד אף הוא את השואה וקיבל היתר לנישואין מהרב הראשי לישראל, הרב הרצוג, כשלאה לא נמצאה, בשעתו, בין החיים".

כשחזרתי מבית הנשיא לאחר שטיילנו בכותל ובעיר העתיקה וקניתי גמל מעץ ודרבוקה קטנטנה, נסעתי מיד ללאה להגיד לה תודה. "תודה לאה, תודה שבזכותך הגעתי לבית הנשיא". לאה שהיתה שמנה בצורה יוצאת דופן מכל ניסוייו המרושעים של הצורר מנגלה, רגליה תפוחות עם נמקים בשוקיים, מתקשה בהליכה מהמטבח למיטה, לבושה תמיד בשמלה דקיקה על גופה הגדול שסבל מחום, עם שיער דליל שחשף קרחות רבות והיה אסוף בצורה מרושלת לפקעת נמוכה, אך פניה היפות והמחויכות תמיד חשפו מספר מועט של שיניים, השיבה בהתרגשות: "תודה לך, דורינק'ה שלי, עקשף (עכשיו) הנשיא מכיר אותי, עקשף (עכשיו) הגעתי לבית של הנשיא" והחלה לצחוק צחוק שמח מלוא הגרון. "אני, לאה פרידלנד מאָוְשוויץ, הגעתי עד לנשיא בירושלים, נָא, מי היה מאמין?"

לאה לא היתה אומרת "נו", תמיד אמרה "נָא". בכלל, ללאה היה אוצר מילים שהוא רק שלה. כך, כשהיתה מספרת שוב ושוב על ימי הרביעי בהן היא, אמה ואחותה היו הולכות לריקודי ואלס לפני פרוץ המלחמה, כשהן לבושות שמלות ממשיק (משי), והנערים היו לוטשים בה ובאחותה מבטים לפני שהיו מזמינים אותן לרקוד, היתה אומרת: "נָא תֵיקֶף היה בא והלחיים שלי, נָא תֵיקֶף היו אדומים כי אנחנו היינו מתביישים. זה היה בושה, דורינקה, שמישהו יסתכל ככה בעיניים. זה רק בנות לא טובות היו מרימות עיניים".

אי אפשר היה שלא לכאוב את הפער העצום והמצמרר הזה, את המעבר הבלתי נתפס מאותה צניעות לסיפור שהיא סיפרה שוב ושוב ו..שוב, על איך שעמדה על כיסא גבוה עירומה ברגליים מפוסקות לצד כל הנשים האחרות העירומות כשהן עומדות אל מול מספר רופאים, ואיך מנגלה מסביר אודות הניסוי. האחיות הזריקו לתוך איבר מינן חומר לבן דמוי סיד ובכך עצרו את הווסת של הנשים למשך חודשים רבים. לאה קדחה מחום מיד לאחר הניסוי, ורק בעזרת שיקוי מרפא בגטו שרקחה לה הרבנית הצליחה לשרוד את הניסוי שחולל פלצות בגופה הצעיר והטהור. חודשים שלמים סבלה לאה מפצעים מוגלתיים בכל גופה כתוצאה מהחומר שהוחדר לגופה שתכליתו היה לעצור את החיים ולייבש את הביציות.

"נא דורינק'ה, תספרי לי. זה נכון מה שאורים (ההורים) שלי סיפרו לי שהייתי קטנה שלירושלים יש ריח מיוחד שאין בשום מקום בעולם? שנוגעים באוויר והוא קדוש?" "לאה, לא היית אף פעם בירושלים?" "לא", ענתה לאה ונעצבה. "פחדנו לעזוב את הבית".

"אז בואי עצמי את עינייך", אחזתי בידה והתחלנו במסע. "ניסע דרך כיסלון, נראה את היערות המוריקים את הדרך התלולה והיפה, זה קצת עושה סחרחורת כי זה מתחיל להיות ממש גבוה ותלול, אבל זה שווה את זה. תראי מימין ומשמאל שקדיות מכוסות תפרחת ורודה בצורה פעמונית ועניפה כמו שמלה רקומה בבד תחרה עשיר, הנה עוד ועוד שקדיות לצד הדרך. הסתכלי רחוק יותר וראי את עצי הזית העתיקים בצבעם הירוק הבהיר שבוחר להיות שונה ומנוגד לכל ירוק העד שמסביבו. הם עומדים איתנים, מודעים ובוטחים במהותם. השביל הופך צר עוד יותר. לפני שנים הדרך הזו כוסתה בלבן. הנוף לרגע מזכיר לך בוודאי את אירופה לפני המלחמה. קוראים לדרך הזו "שוויצריה הקטנה"".

אנחנו עולות במעלה הכביש ונכנסות לעין כרם. "ראי, זו שכונה יפהפייה, בנויה כולה מאבני ירושלים כשכל בתיה גגות רעפים אדומים. זוהי שכונה ציורית רוויית כנסיות ומנזרים לצד נוף פראי. ראי את הכניסה לכל בית שבנויה מדרגות אבן תלולות וצרות, ואין מדרגה אחת דומה לרעותה. היזהרי, צריך לעלות לאט לאט, הריחי את הפרחים עזי הצבע המקשטים את השבילים. משמאל יש עלייה תלולה למעיין מרים ולמנזר. לא נספיק להיכנס, בואי נמשיך לכותל ולעיר העתיקה. יש שמונה שערים לעיר העתיקה, בואי ניכנס משער יפו, מהרובע הארמני. את רואה את מגדל דוד והמצודה? את מרגישה את הרצפה כולה אבנים אבנים? בואי נלך לאט כדי שלא נמעד. השבילים פה צרים, והבתים צפופים, גרים פה יהודים וערבים יחד. את מריחה את הכנאפה? את התבלינים? תיכף תראי את הדוכנים העשירים ואת כל המזכרות, מפה קניתי לך את הגמל מהעץ. הרוכלים הערבים לבושים כאפייה מנומרת בשחור ולבן וצמיג שחור מחזיק את הכאפייה. הם לבושים במכנסי שרוואל לבנים וג'לביה גדולה בצבע לבן מלמעלה, הם מחזיקים בידם שרשרת חרוזים עם עין כחולה בקצה, והם מגוללים את השרשרת שוב ושוב. את מריחה את הקפה? אלו פולי קפה שטוחנים במקום עם הל. בואי נעצור לשתות, ונאכל קנאפה כתומה מתוקה שטעמה יישאר בפינו לעוד הרבה זמן. בואי נזדרז כדי שנספיק לראות את הכותל באור יום".

אנחנו צועדות במהירות ובזהירות בדרך הצרה והמתפתלת בואכה הכותל המערבי, וכמו בלידת עובר אנחנו יוצאות מתעלת העיר העתיקה והשוק לרחבת הכותל. רחבת הידיים מרוצפת במתפללים, פסיפס צבעוני של אנשים בתנועה גלית אחת איטית, נעים קדימה ואחורה, קדימה ואחורה, ניעות קטנות וקצביות. משהו במראה ובהמיית התפילה והניגון נשמעים כאילו מרחוק, כל כך מרחוק, רחוק... רחוק... אלפיים שנות.

גופנו נעשה חידודין חידודין, ובאחת הריח הזה, הריח של הקדושה עם הזיעה של כל המתפללים המתגודדים, של מלח הדמעות, של ההל ושל הכנאפה נמהלו, נתקבצו ובאו יחד להציל מגרוננו יבבה של זיכוך הנשמה והתעלות הרוח. נתעקש להתקרב, נידחף בין רבבות המתפללים הנעים, נגיע קרוב קרוב, ונראה אותו במלוא כוחו ועוצמתו.

"את רואה את האבנים הגדולות האלו, לאה? את מצליחה לראות מה יש ביניהן? בואי נתקרב עוד. הררי משאלות, תפילות ותחנונים של מיליוני יהודים טחובים בין כותלי האבנים. ניגע בהן, באבנים הללו, אבנים שיודעות לספר לנו את כל סבלות העם היהודי לדורותיו. בואי, לאה, געי באבנים הללו והוסיפי להן את מה שרק את יודעת, את הפרק הקשה הזה בהיסטוריה של העם היהודי שחווית על בשרך".

לאה פוקחת את עיניה הרטובות, מחזיקה בידי ושואלת: "דורינק'ה, איזה ריח יש לירושלים?" אני עוצמת את עיניי, שואפת את מלוא האוויר לריאותיי ועונה: "ריח אוויר הרים צלול כיין, בדיוק כמו שנעמי שמר הריחה, ריח מתקתק של יין מהול בבושם של רוח מזרחית שנושאת עמה את ריח הזיתים, הכנאפה והשקדיות. את מריחה, לאה?" לאה מסתכלת היישר לתוך עיניי ועונה: "כשאני עוצמת את עיניי, אני מריחה רק את המשרפות, אשאר עם עיניים פקוחות, ואת תריחי בשבילי את ירושלים".

ושוב חזרה לאה לספר: "חשבתי שישנתי וחלמתי, תֵּיקֵף אני מתעוררת ונָא זה חלום רע. לא האמנתי שזה אמיתי, אני השתגעתי. אני הלכתי עם שמלה, ככה עירומה שישה חודשים בגטו כמו משוגעת. כולם חשבו שאני משוגעת. כששרפו את יוסי שלי בן החמש וראיתי בעיניים שלי ששרפו את יוסינק'ה שלי, מאותו יום אין אלוהים בעולם. מאותו יום העולם של אאורים שלי (ההורים שלי) שהיו דתיים נשרף איתם. הם טעו, אין אלוהים שרואה את הבן שלי נשרף ולא עושה כלום, נא אין אלוהים".

"אבל לאה, תראי, את ניצחת את הנאצים", ניסיתי להאיר את העצב הגדול לאחר שהשתנקתי מבכי, "תראי את יוסי החמוד כמה הוא אוהב אותך". יוסי היה הנכד שלה שהיה מגיע כל יום לבקר. "תריחי איזה ריח מתוק יש ליוסי". אז היתה לאה מתמלאת שמחה וקוראת בקול גדול: "נא, יוסינק'ה שלי הוא כל העולם שלי. בלי יוסינק'ה שלי אני לא רוצה לקום".

בכל פעם שהייתי מבשלת איתה במטבח, היתה מברכת אותי שיהיה לי בעל וירטואוז. "מה זה וירטואוז, לאה?" "נא זה מישהו שכל מה שעושה הוא מוכשר במטבח, בעבודה, בבית בגינה, נא שמספר בדיחות, והוא חברמן שתמיד צוחק ואוהב לרקוד ולשתות ולבשל".

לא לגמרי הבנתי את הברכה, אבל היא התעקשה: "הלוואי, דורינק'ה, שיהיה לך בעל וירטואוז". כשהייתי נפרדת ממנה, היא לא היתה שוכחת לברך אותי: "שאלוהים שלך יברך אותך כי לי אין, אלוהים שלי נשרף באָוָוִשוויץ".

"לאה", אני מדברת אליה בלבי שנייה לפני שהצפירה מתחילה להישמע, "תודה רבה לך, האלוקים שלי נענה לברכותייך".

סמבוסקי

זבוב עיקש הטריד אותה בתנוך. חג סביב עיניה, נגע קלות בשפתיה היבשות ולבסוף מצא מנוחה בין מכשולי שיערה השחור שדבק לה על פניה המפויחים.

שמש אלולית שלחה קרניים ראשונות לסנוור את חרכי עיניה הקפוצות. ריח של קפה שחור עשה דרכו אל נחיריה, משם אל מעמקי מוחה, מבקש לעשות סדר בזיכרונות ליל אמש שהביא אותה לכאן. מדרון חד המשיך את רגליה מטה, אל עבר שורת בתים וחניה מאולתרת. לראשה גדר גבוהה, אבנים לא מסותתות בצבעים שונים, מבקשים להשתלב בנוף חרף גילם הצעיר. למולה, תחת כדור השמש, בתי אבן ישנים יפהפיים, מלאים הוד, בנויים צפופים, בגבהים שונים, מטפסים אל ראש ההר, מבקשים אל אלוהים.

ידיה מישושו את מצע האבן עליו ישנה, מלטפות את הקור שספגה במהלך הלילה הירושלמי של לפני החגים. אבן חלקה ובמרכזה חריטות קטנות, מְמֻשָּׁשׁוֹת כמו מילים. היא קמה לבחון את מצע האבן והמילים.

צווחה דקיקה פרצה מגרונה. נשימה מהירה. ולב שמכה בכוח על צלעות.

זו היא שכתובה על מצבת האבן.

פ"נ נעמה ערוסי.

בלי תאריך או מילות פרידה. בלי אוהבים שמתאספים סביבה ובוכים. בלי פרחים. ככה, בודדה.

הכל בסדר? ערבי מבוגר עם פינג'אן קרב אליה.

כן, נראה לי. מה זה פה? ומי זאת? הצביעה על מצבת האבן.

מי זאת, שאלה טובה. ומה זה פה, זה סמבוסקי.

הריח של הקפה מהפינג'אן והסמבוסק שבפה של הערבי הזכירו לה כמה היא רעבה. היא פתחה את הפה כדי לבלוע מאפה דמיוני ובמקומו הכניסה אוויר להסדיר את הנשימה.

סמבוסקי?

כן, סמבוסקי. זה השם של בית הקברות פה. היה של היהודים העניים של ירושלים שלפני המלחמה. אומרים שאפילו כסף למצבה לא היה להם. כשבאו הירדנים, באו לפה כל השכנים שלי ובנו את השכונה מסביב. מה שנשאר מהמצבות לקחו לגדרות ולקירות של הבית. חוץ מהמצבה הזאת של גברת נעמה. עליה אני שומר. בא כל שבוע לנקות מאבק, מגרד את הצואה של העיזים והסוסים שמסתובבים פה. לפני שמת, אמר לי אבא שלי, על המצבה הזאת אתה שומר מכל משמר. למה? בחיים לא אמר. פה ממול איפה שהשמש זה סילוואן. ואם תרדי איתי פה למטה למערה של הגניזה, איפה היו שמים את הספרים של התורה ואת האבנים שנפלו מהכותל, תוכלי לראות גם את אל אקצה.

***

מסיבה בגהינום. זה השם שנתנו לה המארגנים.

תבואי, יהיה כיף. אמר לה זה ששם לה את ההזמנה ביד. גיא בן הינום בחצות, בואו טובים. הם כתבו.

והיא באה. עברה את בריכת הסולטן, חצתה את הצומת וירדה ברחוב של הגהינום והמשיכה אל הדשא, איפה שטוב.

המוזיקה הייתה בדיוק כמו שהיא אוהבת. חזקה מספיק בשביל לא לשמוע את אלוהים, ואטית מספיק בשביל להפנות אליו את הראש בין המקצבים, לבדוק אם הוא עוד שם.

בחור מחויך בגופיית סבא לבנה הנהן לה בראש כשנפלה על הדשא, פורשת ידיים לצדדים.

רוצה? החווה בעיניו על בקבוק זכוכית קטן שהחזיק בידו ועוד לפני שהספיקה לענות פתח את הפקק והתיישב סמוך לראשה הנד לשלילה.

רק טיפה אחת. צעקה. הוא טפטף שתיים. משך לה את היד חזרה אל הרוקדים ונעלם ביניהם.

העצים רקדו לה מול העיניים, גם ההרים רקדו כאלים, והשילוח שפתאום הגיע, נס. והיא נסבה לאחור. שכבה שוב וראתה את הבחור עם הגופייה, הפעם בלי הבקבוק. במקומו הוא החזיק בלפיד בוער, צורח אל השמים.

אש מהגהינום תהיה פה. אש מהגהינום. זרק את הלפיד לעמדת הדיג'יי ושוב נעלם.

פיצוץ חזק וחום אדיר שהגיע מכדור האש שבמתחם הרוקדים, אמרו לה שצריך לקום. הם והאורות האדומים המהבהבים. והסירנות שהחליפו את הפסקול של הדיג'יי. גם השוטר עם הזיפים הצפופים והעיניים אדומות שתפס אותה בכתף, ניער חזק וצעק לה לעוף מפה.

יחפה, בשיער פזור ושמלה דקה רצה עם הירידה של גיא בן הינום. חיפשה מקום שאפשר לנשום בו בלי לאמץ את הריאות, ואז באה לה העלייה שמאלה עם אבני הכורכר. שער כניסה גדול הזמין אותה פנימה, נכנסה דרכו ועלתה הכי גבוה שאפשרו לה הרגליים. מצע של אבן חלקה קרא לה לשכב והיא נרדמה עם קולות של שוטר בראש, בחור עם גופייה בעיניים, וזיעה של גהינום בכל הגוף.

***

הערבי מזג לה מהפינג'אן והזמין אותה להיכנס כדי לסדר קצת את הראש, להביא איזה משהו מתוק לתוך הפה, כי לא פותחים את הבוקר רק עם המר והשחור של הקפה.

היא סירבה, ישבה שם עוד שעה. חזרה אל המצבה שלה, תחבה זרת בחריטה וקראה יחד אתה.

פ"נ נעמה ערוסי.

אספה את השיער בפקעת לתוך עצמו, והחלה לרדת בשביל של אבני הכורכר. המבטים מרחמים של האם שישבה מולה ברכבת הקלה, לא הכבידו לה על הלב. גם לא העיניים המפוחדות של הראש המתולתל שנצמד אליה ודחף פנים לתוך השמלה הפרחונית שלבשה. רק השם נעמה צף לה בראש. מסרב להיעלם. נעמה ערוסי. נטמנה. פה.

מה זה טמון? נזכרה בשאלה שהפנתה לאביה באחת מסעודת ליל שבת כשעוד הייתה מגיעה לבקר. אביה הוציא את העיניים מהספר החום ממנו הקריא הלכות.

טמון זה קבור.

אוכל קבור? חייכה.

כן. קבור מתחת לשמיכות של הפלטה. כולם נקברים בסוף. גם אוכל. לו לפחות חם בקבר שלו.

סבתא נעמה שלך לא נקברה. התערבה אמא מהספה בסלון. אבא תמיד מספר שמתה ככה בפרעות של הערבים מחברון. כולם ברחו, לא ראו אפילו שחטפה צרור. כשחזרו לכפר התימנים כבר לא ראו אותה ולא היה גם את מי לשאול. רק המחברת שכתבה לעצמה נשארה.

מחברת?

כן. ענה אביה. אמא שלי שמרה עליה כל החיים, אמרה שיש שם מתכונים ומילים בערבית שהיא לא הבינה. היא אצלנו פה, בארון של הבגדים. בואי אני אראה לך.

לא בשבת. אמרה אמא. והנושא נשכח.

הקול של הכרוז האוטומטי ברכבת קטע לה את המחשבה. היא ירדה ורצה במעלה הרחוב אל בית הוריה.

איך את ככה ילדה שלי? מי עשה לך ככה? את בסדר? בואי, תיכנסי. אני אביא לך משהו לשתות. את רוצה להתקשר למשטרה? עזבי, אני אתקשר. בואי, איפה את רצה?

אמא, איפה המחברת של סבתא נעמה של אבא? אמרתם שהיא פה בארון.

מה יש לך מהמחברת עכשיו? בואי, תראי אותך. מה עשו לך?

אמא, המחברת.

המחברת? הנה היא פה, אני אביא לך.

היא אחזה ברעד במחברת, דפדפה באיטיות בין דפיה. דף אחר דף. מהסוף להתחלה. בהתה בכתב הצפוף, המסודר והיפה. אני הולכת, אמא.

מה? לאן? עוד לא באה כבר הולכת. לפחות תגידי לי מה קרה ולאן את ככה ממהרת?

אמא, מצאתי את סבתא נעמה.

מה סבתא נעמה עכשיו? מצאת את סבתא נעמה של אבא? בואי מאמא שלי, את חייבת לשבת לנוח קצת.

אמא, מצאתי אותה. מצאתי את הקבר שלה. אני הולכת לבדוק עם השכן הערבי שלה ואני חוזרת, תגידי לאבא שאני אגיע בערב ואסביר לכם הכל. להתראות.

***

כשהגיעה לסמבוסקי דפקה על דלת הברזל הירוקה שהכניסה אותה בבוקר לסדר את המחשבות.

סלאם עליכום, חשבתי הלכת. את עוד פה?

הלכתי ובאתי. תגיד, אבא שלך, הכיר את נעמה מהמצבה?

אבא שלי? למה את שואלת? היא חשובה לך גברת נעמה אני מבין.

זו סבתא שלי. כלומר, סבתא של אבא שלי, אמרה והרגישה בנוח להיכנס פנימה ולהתיישב על ספה אדומה בחדר האורחים המרובע.

מה את אומרת? אלוהים גדול. אני כל יום אומר מתי יבוא איזה ילד של גברת נעמה, שלא תרגיש פה לבד מדי. אני דואג לה, את יודעת. אבל אני לא בן משפחה והיא גם בטח לא יודעת מי זה האיש הזקן שבא כל שבוע ועושה לה מקלחת על הקבר. בטח חושבת אני מהבית קברות, מקבל כסף על שטיפת מצבות. מה זה המחברת ביד שלך?

קח, תראה. זו מחברת שהיא כתבה, לא באמת יודעת מה היא כתבה שם. אומרים מתכונים. אולי תקרא אתה?

וואלה איך כתבה? נשים של פעם, לקרוא בקושי היו יודעות.

הוא הרכיב משקפי זהב על העיניים והרים שתי גבות לבנות.

אואה. אואה. את בטוחה שזאת המחברת של הסבתא שלך? אני מזהה את הכתב הזה מקילומטרים ובלי משקפיים. זה הכתב של אבא שלי אללה ירחמו.

אבא שלך?

אבא שלי. בואי נראה מה כתב.

פתח את העמוד הראשון, ליקק את השפתיים וקרא.

אני, עבדול אבו נעמן מהכפר סילוואן, כותב עבור הגברת נעמה ערוסי מכפר התימנים.

לפני חודש הגברת נעמה פגשה אותי בצד הדרך ליד בור המים, שוכב מעולף עם רגל שבורה, נתנה לי מן המים וסחבה אותי אל הבית שלי. מאז באה אצלי כל בוקר עם ביצים מן הכפר, מכינה ארוחה ודואגת שאוכל, אשתה ואצא קצת לנשום מהאוויר הטוב של ירושלים.

גברת נעמה לא רוצה שאני אשלם לה, רק טובה אחת ביקשה. לכתוב לה מן הפתגמים בערבית שאני מכיר. בחוברת הזאת שהביאה, אני אכתוב לה מהפגמים שאני זוכר שאומרים האנשים של ירושלים.

עכשיו אני מבין למה אבא שלי ככה העריך את הסבתא שלך, יא נעמה. את יודעת? אני נזכר עכשיו שסיפר לי פעם, שהוא את החוב שלו כבר שילם. היא מצאה אותו זרוק ככה, והחזירה אותו לבית, וגם הוא, מצא אותה זרוקה, יעני מתה, והביא אותה לפה, לקבר, לבית שלה. איש של פתגמים היה אבא שלי. בואי נראה מה כתב לה פה.

איפה שתלכי, אני אלך. איפה שתשני, אני אשן, רק המוות יפריד ביני ובינך.

זה מהתורה שלכם, לא?

***

שלושה מעדרים חפרו בצד הגדר של בית הקברות סמבוסקי. יד שעירה ניגבה זיעה ממצח שזוף. יד שניה הניחה כף רכה על כתף צנומה. יד שלישית חיבקה שני גבים. גב של אמא וגב של אבא.

את בטוחה שפה את רוצה להיקבר? אמרה האם.

להיטמן. אמר האב.

והבת לא ענתה. טבלה את המברשת בצבע השחור ורשמה על המצבה הטרייה שתכף תונח על הבור הריק.

באשר תלכי, אלך. באשר תליני, אלין. ושם אקבר.

ענן הצער, משגיח על ירושלים

ירושלים צריכה דממה וזהב ודממה. אני מרגיש אותה כמהה לקצת שתיקה שתוכל להתחיל לאמוד בה את פציעותיה, שלא נתחיל לדבר על לשכך את חבורותיה. ירושלים גם זהב הצטרכה, כמובן, אבל זהו צורך שלא פוסק, יש סיכוי שהיא אף התחילה להתמכר לזהב, כמעין מורפיום, דרך להשכחת צרות ולא לפתרונן.

לעיתים, בהתהלכות בערב נדמה שחומותיה מזהיבות. לא ידוע למה הצור, בן השנים לא חדל בהזדהרות, לא דוהה ושוקט, מבין את מקומו בשרשרת הדורות ומפנה לדורות הצעירים, שממאנים להתדפק על דלתותיה את מקומם, במקום לבנות התרשיש או ישישים מלאי רז לצעירים מלאי רון, שאולי לימים ייהפך לפז.

ירושלים צריכה דממה, מרוב שהיא הומה בד׳ אמותיה, נדמה לעיתים שהיא מוצתת במחלה אוטו-אימונית. לא משנה כמה מילים יצבאו לעברה, יטביעוה אלף מטר מתחת לפניהם, יהיה קצת שקט, דליקת השכונות, המתפעמות, החושפות בשרן וממאנות להגליד, יכולה אמנם להיצרב מן המלח אך לבסוף, נדמה שכל המים יתאדו, יותירו מלח בין חרכיה וענן מהביל גדול.

ועל המולדת אפף ענן צער. הוא ריחף לו באדיקות, כל יום תר אחר שכונה אחרת בירושלים. היום, למשל, הענן החליט להשתכן מעל הר הצופים. הבוקר שלו החל מצפייה מדודה בבית הקברות הבריטי, שהיה פנינת מרגוע (חלקי בהחלט) מבין כל השיפוצים שסבבו את הרחובות.

הם קוראים לזה שיפור תדמית או בניית תשתיות. אין דבר משפר כמו לתת לטבע לעשות את שלו, חן רב משתפך משרכיה של ירושלים, מהטחב בין האבנים המשתננות מקצות הבתים שמסרבים להתחמם. אבל אם בכל זאת לא מקשיבים לטבע אין צורך לעשות את זה בשבע בבוקר. הענן היה לבן ודק, דק כל כך שנדמה היה שהתפרק ככל שהיה משוב חזק דיה ביציאה מבית החולים, בלב העלייה לשמיעת שיעול או בכי.

הבוקר, שיריי הענן בעיקר ראו נהיית סטודנטים בעלייה המתארכת, חוששים לאחר, מאחרים, כאלו שלא אכפת להם אם אחרו או לאו. ראו שיחת טלפון מודאגת בתחנת האוטובוס שליד בית החולים. בניסיון להירגע העב ניווט עצמו (בעזרת משבי הרוח שהיו אדיבים מספיק לא לפרקו כליל ולהובילו בו בזמן) לגן הבוטני.

שם ידע שיימצא מרגוע, הרי איך אפשר לא להיפעם מנהרות שנחצבו בידי פועלים או מגוון עצום של צמחים, מקומיים שנאספו לפורום מכובד ביותר, "אנו רוצים לזכור אתכם, פן תשכחו !". והם התגדלו והיכו שורשיהם (מי שיכל להתאקלם בנוף המאלף והמלאכותי בו בזמן) וחיו להם, שנים, כפנינה ירוקה בלב שלוחת רוח של אקדמיה פורייה.

האם כמגדל בבל, שלא הצליח לגבש שפה משלו בשל ריבוי התרבויות והמקורות, הגן הבוטני יומת ויקרוס על בסיסו ? או שמא יצליח, כשמיכת טלאים להיארג ולהסתרג למערך רב-גוני וייחודי בדמות פינת מרגוע לסטודנטים שלא ישימו לב איפה הם נמצאים, אלא יריחו אבנים מתרעננות ואת פריחת מה שיכול (ומי שלא פרח- ישכח). והענן שכך קצת ממכאוב בית החולים ומייגעות המסדרונות המזדקנים. היה מרונן לראות רוח חיות צעירה, שכוחה עדיין לא תש, והוא שכן מעל הדשאים בשמש, חוסה על שיחים שהתטפחו ברגיעה, זה עשה להם טוב לעור-העלים.

הוא זכה למשלוח מיוחד שהפתיע אותו מרחוק: חלקי גוף ! כמובן שהדבר הרגין את הגוף שהצטמק אך לא הפסיק מהנאה ובצפייה מפיסתו הקטנה, נדמה היה שתמיד ידע שיתוגמל על סבלנותו ועל רצונו להיות עד לטוב. לאור המשלוח החדש, החליט לעצב את צורתו, ללא גחל וסרק, והחל תוהה: האם יתעצב בתור אייל ? האם יתעצב בתור אוח ? או בתור ארנב ?

הגיע העת לרונן ילד, שיוכל אולי, להפליג בדמיונותיו לגבי הרפתקאותיו של העב או אף להצטרף אליו לרכיבה בשכונה. כנראה שהוא לא יוכל לדעת איה היה, לא שזה משנה כמו שאדם יחשוב עליו, בין אם עשן הציגרטה שלו יאמיר ויזינו, בין אם ברן-כסף-אדיר-של-תפילות, אף זוטות כמעבר החצייה לפני הרכבת הקלה, בתחנונים שיהא איזהו סנכרון מאגי בין הרמזורים לבין בואה של הרכבת ובין אם קבלת ציון טוב, קבלת שידוך טוב ועוד תילי תילים שרק מזינים את שערות העב.

בעדינות, מתמרח על שחק תכול ירושלמי, כזה שסופח לחובו תפילות, מואזינים, בתי-כנסת, אדי מאפיות ועשן נרגילות עד שמוביל עצמו לגינת המשחקים בשכונת רמת אשכול. שם ינסה לבדר הילדים, המצטופפים בתור למגלשה, להשתיק בירבורים לאם שזקוקה לכמה שעות מנוחה.

העב ספח וספח, והתעבה והתאמר, התפרד והתחבר. במסעו הגיע, לעת ערב, לדירה קטנה בנחלאות. בה זוג סטודנטים צעירים בישלו מרק כתום. העב התביית ללא ידיעה מלאה מדוע אך שמחתם לחיות יחד, לאחר כשנתיים

של זוגיות (את זה קצות הענן יכולים להבין מתמונותיהם שמנצצות בחדר השינה או ממסך המחשב). היה ערב רגוע, בכל זאת יום ארוך עבר עליהם, הלוא הם אינם שוטטו ותרו אחר עניין שלא להם, האמנם?

עתה אמור, ירושלים צריכה דממה וזהב ואהבה. יכול להיות שאהבת הדממה, או דממת הזהב, יכולות להיות טובות דיין לבד. אולם, ירושלים, לא יכולה לחיות בלי האהבה שצפונה בכתליה, אהבה לה, אהבה בה, אהבה לה תוך משטמא לאוהבים אחרים שלה, בירושלים יש אהבה.

את זה כמובן שהענן ידע, הלוא הוא חי לא שנה ולא שתיים בירושלים אלא מעת בריאתו כענן, מעת היותו שולייה לכוכבי ירושלים, שאין יפים מהם בעיקר כאשר הם מרצדים על המרצפות, בצמוד לבניין העירייה, כאשר ישנו שקט יחסי, באזור השעה עשר ומלבד פקחי הרכבת והמלצרים, אין אדם שעובד. כל השאר מטיילים.

מטיילים או בשביל לספוג את אווירת ירושלים, שאליה מטיילים אוהבים רבים, בעלי זהב רב, מכל רחבי הגלובוס או מקומיים, שהם אוהבים או אוהבים בעל כורחם או שונאים, שזהו ביטוי לאהבה כה יוקדת שלא יכלה לסבול אהבה של אנשים אחרים.

ירושלים מלאה באוהבים. העב אוהב את האהובים, הוא אוהב כשאוהבים אותו או כשהוא סופח אהבה. העב אוהב במיוחד להצטופף בסמטה קטנה שאינו יודע את שמה (בין אם משום שהיה שם בעוד שלא היה לה שם או בין אם שלט השם היה כה מלוכלך שלא יכל להבחין, בין אם כך או כך, העב מכיר את ירושלים כמו שהיא מכיר את קצותיו), לראות סטודנטים שמשלמים ממון על מנת לגור בדירה מתעפשת אך מלאת חמד או אדוקים הצפונים בדירותיהם ועדיין מרוננים מיופי הסמטאות העתיקות.

במיוחד, אולי, דווקא ביום שישי לפנות הצהריים, כאשר ניתן לראות חלק מן השיחים מבצבצים, ונוף כמעט אירופי אך כה מקומי ניבט מכל כותל. אנשים הומים ושוקטים ומאטים ומזדרזים וקוראים עד שיש שתיקה. ובשתיקה הזו העב אווה לדמיין שגם הוא כמותם- ברגע חווה נחת, נחת שאינה קשורה בדעת או באי-דעת או בבליל שקט שממנו, אט אט נמים.

כלבי בית תועים, רבים הם בירושלים, ירושלים היא ביתם, טעותם אינה ידועה עדיין. אוהבים הם במיוחד, ללוק גביעי גבינות ניטות להחמיץ, להטיל מימיהם על קרטונים מתעפשים בעמדה שלא תפונה כולה. כלבי בית תועים מתהלכים בבקרים ובעת צמאונם, יומטר מטר, שיגלוש וינהר במרווחים הגדולים והרחבים בין אבני המדרך המזדקנות, ציפורניהם המלוכלכות יקישו על המרצפות וידמו למשיבים לבראשית את דרדריה העיר. פרוותם מתטנפת ומתנקה, זוהמתם למחשכים, פרוותם נפרדת, כל שיערה ושורשה, ריח אמת עולה, דווקא מן צנחתם.

והעב, תוהה גם הוא רבות על שימתו בתפקיד דווקא בירושלים. כלומר, מדוע דווקא בעיר הזו? מדוע עליו להיות עד לשנאה בין מושאיה השונים, מדוע עליו להתגדל מחרפה בין ארמונותיה או חצרותיה. תוהה הוא גם על קבצניה הרבים, שמתהלכים ברחבי השוק ומשנוררים 'צדקה! צדקה? אוכל לילדים! מזון למשפחה?' בשקית פלסטיק עלובה ומעיל עצום לכפור בלילות.

מדוע עליו לספוח עוני? תשעה קבין של עוני חנקו אותו העב. אבל הוא לא נתן לחנק לעצורו ובכל שישי, מעט לפני שהחל לארח את הקופצים לירושלים, איש-איש מתפוצתו שלו, לקנות חלתו המשוחה דבש, לפסוע במשעוליה הנמוגים, ולבצוע להם לחם-בשר-מוציא או למזוג יין-דם-מתקדש, לחתוך בדקיקות סלקי אופיר ולסלק את כל מרירות עוניה, לפחות עד שהכוכבים ישובו למשמרתם לאחר מנוחה.

כשרצה מעט מנוחה, שב ענן הצער, פסק מהתאוננותו, לדירת הזוג התפרן. הערב, אירחו זוג חברים לצפייה משותפת של סרט קאלט, ולרגע אחד לא היה עוד עוני (אלא תפרנות וקו הגבול בינם דקיק ! אך שריר) אלא הייתה תמימות, היה מעט צחוק ועייפות התנמנמה בצווארון הגולף.

הערב היה שלם, שלווה ענווה שררה. ענן הצער חש כי בגיתו, מלבד יהודי נודד שבטעות ניטע ולענה שמצאה דרכה, התגדלו, באופן פלאי כמעט לילכים ולילית, שאבקניהם פיזזו בלילה וזהרו כגחליליות שאורן עדיין לא נדלה לחלוטין. הצליח הענן לגנן ולשמר גם עץ לימון ותפוז ופריחתם, כמו פריים, העניקה קצת שקט. במיוחד ענו היה העב, כאשר ראה צופית יונקת מפרח הלימון המתלבן, התגנן התגנדר וכמעט הפך לוורוד מרוב סומקו.

מעתה אמרו, ירושלים צריכה דממה וזהב ואהבה וענווה. ברחובותיה ניתן להריח ממש את הסינדרומים, לעיתים ניתן לראות בהשתקפות החלונות כותנה לבנה. תבהיק בכיכר מחובקת מטריות צבעוניות, פוסע במדרכות-סלעיה הממתינות לישועה או בקיוסק פלוני בלב לילה, מבקש לקנות מי טוניק וחפיסת ציגרטות.

ענין הצער ראה את כולם. ראה ולא ירא. שערות מתארכות מתלבנות, נדמו לאחיות קצות העב, אך זה לא התרגש, לא מעד, לא גילה סוד הכוכבים. אלא גיבש עצמו, התערבל במכבסה (לאחר ששילם לפחות שלושים שקלים, ועוד חמישה נוספים על אבקת כביסה) והתרענן.

נבואותיה של ירושלים שינו חליפותיהן, לעיתים התגלו דווקא באספקלר הנהרות וזרמו בוואדיות מתייבשות אט עד ההר, מנסות לנקוב וכושלות. לעיתים מגיחות, בין המסעדה הטבעונית לבין הכיכר ונמוגות במזרקותיה, לעיתים מתהבהבות בשלטי החוצות של חנות אופנה אלמונית או עוטות חליפה בסמטה מזדקנת.

נדמה היה, שבגג אחד הבניינים, הרוח סובב מעמד גרבים שחורים, גופיות לבנות וגרביונים אטומים. התעמעמו, עם שלוש כוסות תה, לוח שח אחד, המוני שיערות לבנות ושחוק אחד גדול, ערב בערבו, מול בית קברות, ליד בית ספר, ממעל לחומה שחקו ורנו, בקול גדול מידי ערב, שלוש דמויות מוארות ופלוניות.

בס"ד

עצב נבו

פרוש כפיים. ראה מנגד.

שמה – אין בא.

איש ונבו לו

על ארץ רבה.

רחל

1947

"תכף אנחנו מגיעים", הוא מתנשף, "ממש תכף. תראי הנה החופים, הנה חיפה, אני –" הוא משתנק פתאום. היא מביטה בו, העיניים של שניהם רטובות עד אין סוף. "אנחנו נתחתן בארץ ישראל, נכון?" היא לוחשת לו בקול צרוד, קטוע, "אנחנו באמת באמת נתחתן בארץ ישראל?" הוא מחבק אותה,

מהנהן. "לא רק בארץ ישראל," הוא לוחש לה, "במדינת ישראל." "מדינת ישראל?" היא מחייכת בדמעות ובמעט חוסר אמון. "כן, את תראי. עוד תהיה לנו מדינה".

***

כבר שלושה חודשים הוא בחזית. היא חולה מדאגה, חיה ממכתב קטוע אחד למשנהו. "ישנים באוהלים, פה ושם יש קצת אוכל, הצלחנו לעלות ללטרון. מאיר נפל, אין למי לספר. מבטיח לך שנקים כאן מדינה".

זה לא שהמצב אצלה יותר טוב, כן? לשבת בבית הקטן הזה לבד בלי משפחה ובלי פרנסה ועם אלף דאגה וגעגוע, היי מישהו דופק בדלת!! אולי זה הוא??

***

מת. מת הוא אומר לי, האיש הזה. מת? אבל הוא הבטיח לי שנתחתן בארץ ישראל! הוא הבטיח לי!!! ומי יעזור לי, אני פה לבד. ולא נשאר אחריו כלום, כלום! רק אני, היא צועקת על המבשר העומד בפתח. רק אני נשארתי אחריו, אני הייתי אמורה להיות ההמשך, אבל מה אתה יודע, אחרי כל המוות הזה, מי אמר שגם אני אישאר בחיים?

והוא לא יידע, הוא לא יכול היה לדעת, שרק יומיים אחר כך הודיעו ברדיו שקמה מדינה.

1967

"הכל בסדר, יש לך הכל?" היא שואלת ודאגה אימהית בעיניה, מביטה בו בקצת-דאגה-קצת-גאווה. איזה יפה הוא עם המדים, התינוק הזה שלה. "אתה בטוח שיהיה בסדר?"

"בטח שיהיה בסדר, אמא", הוא עונה, מפגין יכולת התעלמות מרשימה מכל הבדיחות השחורות הנזרקות לחלל האוויר על האחרון שנשאר שיכבה את האור, "בטח שיהיה בסדר. את זוכרת פעם שהיה לא בסדר?"

ובכן, היא די זוכרת, לא נעים להגיד, דברים שהילדון הזה לא זוכר. כמו למשל הפעם ההיא שהיא ירדה עם אבא לכותל, ואחר כך הודיעו בחדשות שהרובע נפל בידי הירדנים. או למשל הפעם ההיא שבאו להודיע לשכנה החדשה שלהם שבעלה נפל. או רשימות ההרוגים הארוכות שמילאו את העיתון באותיות שחורות בכל בוקר לאורך המלחמה ההיא.

הוא לא יכול היה לזכור את כל אלו, הוא מעולם לא היה בכותל ומישש את אבניו. הוא היה מנסה לראות אותו מרחוק פעם בשנה כשהם היו עולים לירושלים בתשעה באב, מסתכל על הברושים האלו שהמבוגרים הצביעו עליהם בדמעות כעל "הכותל המערבי" ולא מבין למה אמרו לו שהוא עשוי מאבנים אם יש שם עצים.

"את שומעת אמא," היא פתאום חוזרת לשמוע אותו, "אני יוצא לקרב ומביא לך את ירושלים, מבטיח." "מה אתה מקשקש," היא עונה לו, "מדברים על מאות אלפי הרוגים ועל מלחמה לחיים או למוות. מה ירושלים, מי נראה לך חושב בכלל לשחרר את ירושלים?" "חותם לך, אמא", הוא מתעקש כמו שרק הוא יודע. "אביא לך את ירושלים על מגש של כסף".

***

הוא לא היה שם כשהם דפקו בדלת. כמו שלא ראה את השכנה ההיא. כמו שלא ראה את הבכיות שלה, את הלבד שלה, את הייאוש שלה. הוא לא ראה את אמא שלו נופלת, הוא לא ראה את אבא מזנק אליה, מייבב, מתחנן שתחזיק מעמד ואנחנו חייבים להיות חזקים ולחיות, בשבילו. הוא לא בא לנחם אותה בשבעה, לזרוק לה איזה משפט חצי ציני חצי אמיתי ולהבטיח לה שהוא יבוא, שהכל יהיה בסדר, מבטיח לך אמא.

הוא לא בא להביא לה את ירושלים על מגש של כסף. הוא לא בא.

הוא לא יידע, הוא לא יכול היה לדעת, שמגש הכסף היה הוא עצמו.

פוליאמוריה

פוליאמוריה : פולי-ריבוי, אמוריה-אהבה. המילה פוליאמוריה היא מילה לטינית שמשמעותה ריבוי אהבות, כלומר, מערכת יחסים רומנטית ואוהבת עם יותר מאדם אחד במקביל.
https://polyamory.dating/what-is-polyamory-in-hebrew

הם ישבו באפלוליות שהציע הפאב.
הוא טרם נפתח לקהל הרחב, אך דלתותיו הפעורות בשעת ערב מאוחרת זו, הזמינו עוברים ושבים להכנס.
הם חיפשו מקום שיוכלו לשוחח. המרחב והשקט שבו, אפשרו זאת.
היא בחרה מקום צמוד לקיר, תמיד אהבה קיר או חוצץ כלשהו לידה, מעין הגנה מסוימת.
הוא הזמין להם יין לבן ואדממה.
ידעה מראש על מה תיסוב השיחה והרעב היה רחוק ממנה.
אדממה, ידעה, ירפד במשהו את קרקעית קרביה ליין שתלגום.
ראי, הלחיש בדרכו הייחודית, איני אדם צעיר.
ואני כן? חתכה אותו במהירות.
ואני, המשיך כאילו לא הפריעה לו, איני מחפש כיום זוגיות רגילה או מחויבות לאשה אחת.

הביטה בו במבט, ומה עוד חדש? ולא פצתה פיה, החליטה שתאזין למה שהיא יודעת שהוא עומד לומר לה.
שבוע לפני, ישבו במסעדה צופה על חומות העיר העתיקה, אחזו ידיים, העבירו זמן בנעימים, בשיחה קולחת, אהבה את שנינותו, זריזות תגובותיו לשלה, ידיהם נפגשות מדי פעם וחשה התרוממות רוח אדירה.
אני מאושרת, הרהרה ברגעים אלו בינה לבינה, אנו זורמים כמי נחל בינות לחלוקיו, ועצמה שמורותיה להאריך תחושת מתיקות זו.
מאותו ערב חזרה כמרחפת, למרות שידעה דעתו על הנושאים עליהם דברו והתכתבו במהלך השנה, לא רצתה להעיב על תחושת האושר שאפפתה במחשבות טריויאליות.
שלושה ימים לפני המפגש בפאב, ושלושה לאחר אותם רגעי אושר מופלאים, כבר ידעה.
כרגיל, בטנה לחשה לה, רק לאזניה, שכדאי שתוציא אותו מראשה.
וכך עשתה.
ובכל זאת ישבה באותו פאב אפלולי באחת מסמטאותיה הנושנות של ירושלים, והמוזיקה הרועשת הפריעה לה להקשיב לקולו השקט, וכל אותם שרפרפים גבוהים וכורסאות, בהו בה בעיניהם השחורות.
ידעה בדיוק מה שיאמר אך הרגישה שהיין מחלחל בה ומקהה קצות עצבוניה וחשה קלילה יותר והחליטה אפילו ליהנות מהמפגש שהזדמן לפתחה.
פוליאמוריה, קולו חדר שרעפיה, זה מה שמתאים לי בתקופה זו בחיי, איני רוצה להיות קשור באשה אחת כבן זוג, אני בעצם די מעונין במין מזדמן.
לא אני האשה, הגיבה במהירות, אני רוצה גבר שיהיה רק שלי ולא מעונינת לחלוק בו עם אחרות.
התעורר בה דחף עז לקום, לומר שלום מהיר וללכת ברגל לביתה, שלא היה מרוחק.
שבי, פקדה על עצמה, שבי והעבירי את הזמן שנותר כמו ילדה גדולה.
היתה הפסקה קלה בשיחה, לא היה מה לומר.
לפתע החלה מצחקקת. יכולתה המופלאה לראות עצמה מבחוץ לה, צצה לפתע, וצפתה בשניהם.
היה משהו שבידח עליה את דעתה.
והוא הפנה ראשה אליה ואמר, אני רוצה בך, והעביר יד קמורה על ברכה הנתונה במכנסיים שחורים צמודים, רגליים טובות היו לה עדיין בגילה הלא צעיר.
היא לטפה את כתפו וגאו בה רגשות מעורבים.
עזבי הכל ולכי ליהנות, דחקה בה מחשבה אחת.
לא, לא אעשה זאת, כי אצטער אחר כך כשלא יהיה לזה המשך, נזפה בה השניה.
ישבו כך דקות ארוכות בדומיה, אוחזים ידיים.
ידעה כי הגיעה העת. בוא, נלך, הציעה ושניהם קמו במהירות ויצאו מן הפאב.
את ידה אחז כל הדרך הקצרה לביתה.
בהגיעם, נפנתה אליו בחיוך וידעה כי לא תפגש עמו שוב.
לילה טוב יקירי, לחשה.
לילה טוב יקירתי, התלעלע.
צעדה בראש זקוף וצעד קל לעבר מבואת ביתה המוארת באורות המוכרים, ונדמה היה, שקרצו בחיבה מחבקת ומלטפת, כאילו אמרו, טוב עשית.

11.11.16
©כל הזכויות שמורות

קרב ארמון הנציב ואני

"במותם השיבו לעם את עירו. תהילת עולם לנופלים". כך נחתם שלט ההנצחה שבכניסה לטיילת ארמון הנציב. 14 לוחמים נהרגו שם במלחמת העצמאות, בקרב שהתרחש בתאריך י"ב אב תש"ח. 9 נפלו בשבי וביניהם גם עמינדב בן-שחר.

מרוץ שליחים. הקוד הסודי לקשר עם האלוקים, הועבר בהצלחה לדור הבא, אך שלא בידיעת איש, הוטבע בי במקביל, גם הצופן הגנטי...

סבא עמינדב בן שחר נפטר בשיבה טובה. סבא היה דמות משמעותית בחיי. זכיתי, ואת התפילין לקראת בר המצווה קנה לי בזמנו סבא עמינדב.

מעולם לא הייתי מאלו הקופצים לענות לטלפון וגם לא מאותם המשביתים כל פעילות אחרת משבקע הצלצול מהנייח או מהנייד. בקיץ תשס"ו, הבנתי רטרואקטיבית מדוע כך נהגתי אינסטינקטיבית, כל השנים.

הסלולארי מזמר. על הקו ידיד ותיק מהמילואים, המשמש בזכות הפז"ם ושאר כישורים, גם כפקיד הפלוגתי. תפקידו להתרווח בחמ"ל, לסדר רשימות שמירה ולדאוג לשאר עניינים טכניים של הפלוגה. (בשורה התחתונה, לא הייתי מתחלף איתו.)

"הישאר זמין בכל עת בימים הקרובים. לפי איך שמתקדמים (או בעצם לא מתקדמים) הדברים בגבול הצפון וצפונה, נראה שעומדים לגייס אותנו בצו-8" – הפטיר הוא.

בפעם האחרונה שהגדוד שלנו גוייס בצו-8, היה זה במהלך מבצע 'חומת מגן'. אז, אמנם לא היה נעים, אך גם לא היה נורא כל כך.

עובדה מאד מוזרה מתאמתת בכל יציאה למילואים: לא משנה אם מודיעים על הגיוס מראש או לא, תמיד (ללא יצא מן הכלל!) מבחינת המשפחה, העבודה ושאר העיסוקים, הקריאה לדגל מקפידה על התזמון הגרוע ביותר שיכול להיות להתייצבות. הפעם, לא מדובר על אימון בקור הלילה המקפיא של צאלים ואפילו לא על זימון חגיגי להיות "כלב שמירה" באיזה מקום נידך, אלא על פצועים והרוגים הניבטים מחייכים בכלי התקשורת השונים, מדי יום – מבעית.

לאחר אזהרת ה"צפה פגיעה" של החבר לנשק, נזכרתי במילותיו של הנביא ירמיהו בתחילת נבואתו: "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ!" (א, יד). הנבואות נכתבו לדורות והנה כי כן, גם זו מתממשת בנו.

על משקל צחוקו של ר' עקיבא כשראה שועל יוצא מבית קודשי הקודשים, נעיז להסיק ולומר שמן הסתם (ובמהרה בימינו) גם סופה של הנבואה הנ"ל יתגשם: "וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא-יוּכְלוּ לָךְ כִּי-אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם-ה' לְהַצִּילֶךָ" (ירמיה א, יט).

הפסוקים הבאים הרי כל כך מפורסמים משום שהולחנו למנגינות שונות לאחר שהוכנסו אחר כבוד לתפילת מוסף של ראש השנה. שם ממשיך הנביא ומתאר במה זכינו שהאל אמנם איתנו להצילנו: "וַיְהִי דְבַר-ה' אֵלַי לֵאמֹר. הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה" (שם ב, א-ב). נרגעתי. אם לא צריך לסמוך על צדיקותנו אלא מספיק להתלות בזכות אבות, הרי שאנו במצב טוב.

אפקט הפסוקים המרגיעים לא האריך ימים. שיחת הטלפון הבאה הצליחה די בקלות להפחיד.

צלצול ממספר לא מזוהה.

אני: "שלום".

מהעבר השני, קול מתכתי וקר: "שלום. שלום. אם אתה אלדד זמיר, נא להקיש אחת."

פקודות חייבים לבצע וכך אני עושה.

"נא להקיש מספר אישי ולאחריו סולמית" ממשיך הקול המוקלט להודיע.

לאחר שאני כבר "בידיהם", נאמר לי עוד, שזוהי הודעת אמת ואני נקרא להתייצב במקום מסוים במיידי. "הופעל גיוס חירום. תודה ושלום."

רק לאחר המלחמה יהיה זמן לעמוד על הניואנסים של צו-8 לעומת גיוס חירום והשלכותיהם המשפטיות והכלכליות, אך בשלב בלבול ראשוני זה, מיהרתי תחילה לוודא האם זו צרת רבים שאז חצי נחמה (לפחות לשוטים שבינינו) או שמה מאן דהו מהתל בי. חברים אחרים מהפלוגה אישרו שאף הם קיבלו את ההודעה האימתנית ואמנם הם כבר מתכוננים ליציאה.

איך בדיוק מתארגנים? מה לוקחים? לכמה זמן להיערך? שאלות טכניות אלו הסיחו את דעתנו מהקושיות האמיתיות: לקראת מה להתכונן נפשית? מה אומרים למשפחה? הכיצד נפרדים? איזו רעה בדיוק מצפה לנו מצפון??

אליהו התשבי לא הספיק להגיע בכדי לתרץ קושיות ובעיות אלו. במקביל, גם המשיח עוד לא בא לצערנו ולמיטב ידיעתי הוא גם לא נוהג לצלצל.

רק מילות ירמיהו הנביא מהפטרת אותו השבוע נותרו מהדהדות ומנחמות: "אַל-תֵּחַת, מִפְּנֵיהֶם פֶּן-אֲחַתְּךָ, לִפְנֵיהֶם. וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם, לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת נְחוֹשֶׁת עַל-כָּל-הָאָרֶץ, לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ, לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ. **וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ, וְלֹא-יוּכְלוּ לָךְ, כִּי-אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם-ה' לְהַצִּילֶךָ".**

המילואים זו תקופה מעניינת לפגוש אנשים ממעגלים באוכלוסיה הישראלית שבדרך כלל לא פוגשים. בכך אין שום חידוש. אחד הנושאים שתמיד עולה לדיון ארוך, בזמן אותו כור היתוך, זו כמובן הדת.

רוב החבר'ה אינם דתיים, אך אם חופרים עמוק מספיק, תמיד תמצא הנקודה היהודית. אצל רבים כן נשאר משהו מאבותיהם או אבות אבותיהם והם כן מאמינים בה', אלא שמתוך נוחות, בוחרים לא לקיים מצוות שקשות עליהם.

במילואים הפתאומיים שנחתו עלינו בימי בין המיצרים תשס"ו, זה היה שונה. פתאום, הסכנה היא מוחשית. פתאום נזכרים באל ורוצים לדבר עליו ואיתו. פתאום קל יותר להשיג מניין. הסידור והתפילין שלי עבדו שעות נוספות...

כמובן שלא כולם חוזרים פתאום בתשובה. אחד מעמיתיי למילואים (שמזה זמן רב אנו נפגשים בשמחה מדי שנה בשטחי האימונים והתעסוקה המבצעית) מגדיר עצמו כאתיאיסט. הסטריאוטיפ הקלאסי: אשכנזי, שמאלני חזק, איש מחשבים, שתמיד התווכח איתי וטען שכל העניין הדתי זהו נושא מיושן ולא רלוונטי.

באור לי"ב אב התשס"ו נכנסתי עם אותו חבר ועוד כמה חיילים לבית הלא נכון בלבנון.

החלו יריות מסביב. המפקד החליט שנעלה לגג בכדי שנוכל לראות יותר טוב מהיכן יורים. ה'עמית' רץ ראשון ומיד עם פותחו את דלת הגג פגע במעקה הגג טיל אויב (RPG או סאגר). חברי חטף את כל הרסיסים. אני, כחובש, הוזעקתי אליו ומיד ראיתי שמצבו לא טוב, בלשון המעטה. פניו היו מכוסים בדם, שיניים שבורות ועין אחת חסרה לגמרי. אזור החזה והבטן היו מוגנים, אך הגפיים היו מלאות בחורים ופצעים. די מהר הוא איבד את ההכרה ואח"כ גם את הנשימה.

לא היה זמן להיות בהלם. טיפלנו בו במהירות, הזעקנו רופא ומסוק לפנוי. פתחתי עליו את כל התחבושות שהיו ברשותי. הפרמדיק עשה אינטובציה ולאחר כשעתיים(!!) הגיע מסוק שלקחו לבית החולים.

לא היה לנו קשר עם הארץ בזמן השהות בלבנון, אך שלושה ימים מאוחר יותר הגיעו הידיעות הקשות שחברינו עדיין מחוסר הכרה ומונשם. כולנו התפללנו. שבוע אחר כך יצאנו מלבנון ומיד מיהרנו לבקר את הפצועים. לשמחתנו, בינתיים הוא התעורר, אך נשאר משותק בחצי גוף ולא פחות חמור, הסתבר שגם העין השנייה נפגעה ובעצם רק נס ישיב לו את מאור עיניו.

מספר שבועות מאוחר יותר, כאזרח, הלכתי שוב לבקר את חברי הפצוע, שאט אט החל להזיז את הידיים והרגליים. באותו ביקור פגשתי את אביו של ה'עמית', שרצה לשמוע כל מה שרק אפשר על שארע.

הסקתי, שמן הסתם הוא כבר הפנים את כל העובדות היבשות ולכן סיפרתי לו את סיפורי המוזר, איך הירי סביבנו החל בדיוק כשהייתי עטור בתפילין, בעיצומה של תפילת שחרית. את התפילין חלצתי מהר ובזמן שטיפלתי בבנו הם נשארו בצד. כשרצנו עם האלונקה למסוק, התפילין נשארו בבית, אליו לא חזרנו עוד. מספר ימים מאוחר יותר, ממש לנגד עינינו, פצצה תוטל על הבית ותשפיל אותו עד עפר.

עוד סיפרתי לאב שפתאום שמתי לב והרגשתי כאילו התפילין שקשרו וקישרו אותי לאלוקי מדי יום מבר המצווה שלי (יתר על עשרים שנה) נתנו את הדחיפה האחרונה לפני מותם, שהרי עבדו שעות נוספות, כביכול בכדי להספיק את מכסת חייהם. כל יום רבים הניחו אותם וכיום, הם קבורים בלבנון.

הגיב האב: "מעניין שאתה מספר לי זאת דווקא עכשיו, שהרי בקשתי ובדיוק היום קיבלתי, זוג תפילין מהצבא בשביל בני". "והאתיאיסט יניח?!" – פקפקתי כישראלי חצוף וכלא מאמין. ענה האב בסלחנות אך בהחלטיות: "עוד תראה... היו לנו כבר מספיק אירועים המצריכים הודאה. חווינו כבר הרבה ניסים עם הצלת ושיפור מצבו של הבן. אתה תראה, הוא עוד יניח תפילין!" נסעתי הביתה עמוס במחשבות.

הסברים שונים ניתנו למשפט המפורסם: 'מעשה אבות סימן לבנים'.

השימוש הקדום ביותר ברעיון זה, מיוחס למדרש תנחומא ונכתב כבר לפני יותר מ-1500 שנה: "סימן מסר הקב"ה לאברהם שכל מה שאירע לו, אירע לבניו".

או במילותיו של רבי משה בן נחמן לפני כ-800 שנה: "לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים". כלומר, אין חדש תחת השמש ומה שהיה הוא שיהיה. אבותינו, לפי זה, ציירו ויצרו בהתנהגותם את עתידו של עם ישראל.

מסתבר שלא רק באבותינו התנכיים מדובר, אלא שגם הדורות הקרובים אלינו יותר, מלמדים אותנו הכיצד להתנהג, ובהתנהלותם קובעים בעצם גם את גורלנו!

לקראת בר-המצווה, קנו לי סבא וסבתא מתנה – זוג תפילין מהודרות. עם השנים, התרגלו אלי התפילין ואני אליהן. התפילין הנ"ל צברו לזכותן ערך סנטימנטלי רב, הרבה יותר מאשר ערכן הכספי הגבוה ממילא. 242 חודשים (בדיוק!) לאחר שעיטרו אותי לראשונה, נקברו תפיליי חיים ובעל כורחן בבית בלבנון. איתן נטמן גם סידור קטן, מתנת הורי היקרים ליום הולדתי העשירי בזמנו.

מרוץ שליחים. הקוד הסודי לקשר עם האלוקים, הועבר בהצלחה לדור הבא, אך שלא בידיעת איש, הוטבע בי במקביל, גם הצופן הגנטי...

מאז יצאו הבריטים את הארץ באייר תש"ח, הוגדרה ירושלים כשטח מפורז ונמסרה לידי הצלב האדום. כוחות ערביים ניצלו את ההזדמנות והסתננו לירושלים. אחד הקרבות הקשים ביותר בין היהודים והערבים בירושלים של תקופת העצמאות, ניטש סביב ארמון הנציב אשר ליד שכונת תלפיות. מאזן הכוחות היה: גדוד מחטיבת 'עציוני' כנגד כוחות רבים מקרב 'האחים המוסלמים' המצרים מדרום לארמון והלגיון הירדני מצפונו.

בדיעבד התברר שמכל יעדי הפעולה בשכונות ירושלים השונות, הייתה זו בחירה גרועה מאד לכבוש דווקא את ארמון הנציב (שהרי שליטה בו, לא באמת מקנה יתרון טופוגראפי בולט במיוחד, ובכלל, הצלחה בכיבוש יעד שכזה בתנאים הנתונים, בעצם נסמכת על נס). בעוברו בלית ברירה (אך בגבורה רבה), בשטח החשוף במעלה ההר, התגלה כח צה"ל התוקף והופגז קשות. 14 מחיילינו נהרגו, 24 נפצעו ו-9 נפלו בשבי.

סבא עמינדב לא אמור היה לצאת לקרב זה, משום שלא הייתה זו יחידתו שנבחרה להלחם. משניגש אליו המ"פ ואמר שחסר מפקד לאחת הכיתות, הבין סבא את הרמז ומיד התנדב (כשמו...) למען העם והמולדת.

סבא קיבל לידיו כיתת חיילים שלא הכיר, אך רק תוך כדי תנועה הפנים את משמעות הדבר. לפתע גילה שתחת פיקודו אנשים שעלו לארץ לפני שבוע ימים בלבד והדרך היחידה לתקשר איתם הייתה ביידיש וגם אז לא כל כך היו סגורים מי נגד מי.

פקודת המחלקה הייתה להוות את כח החוד שיפרוץ ממזרח, אלא שהעסק, כאמור, הסתבך מאוד ומשלא הייתה ברירה, לאחר שהגדוד כולו נסוג ונשארה רק כיתתם לבד בשטח, החביאו את הנשק בין העצים ונכנסו למתחם הצלב האדום במסווה של מטיילים תועים.

מבחוץ התחילו להגיע צעקות ההמון הזועם: "איטבאח אל יהוד". אנשי הצלב האדום לא הסכימו להחזיר את היהודים לשכונתם הלא רחוקה, ומאחר ולא רצו להרגיז את הערבים, הסגירו את היהודים לידי הלגיון הירדני.

תשעת השבויים הובלו "אחר כבוד" לעיר העתיקה בירושלים. לחדרם נכנסו שני ערבים בלבוש אזרחי שהציגו עצמם כעיתונאים נחמדים וניסו לדובבם. אחר כך ערכו חיפוש ומצאו בתרמיל של סבא את התפילין שלו.

כשהסביר להם סבא את הערך הרליגיוזי (כלשונו) של הקופסאות השחורות והמוזרות, היו בטוחים שהוא משקר. לטענתם, זהו בעצם משדר אלחוטי מתקדם. **בי"ב אב, תש"ח** נלקחו התפילין של סבא ל"בדיקה" ולא הוחזרו לעולם.

לאחר מספר חקירות קשות וכואבות, יועברו סבא וחבריו למחנה שבויים בירדן, שם יוחזקו במשך שבעת החודשים הבאים, עד החזרה המיוחלת למדינת ישראל הצעירה.

58 שנים מאוחר יותר, ב ד י ו ק ! **בי"ב אב, תשס"ו** הנחתי גם אני את תפיליי בפעם האחרונה וגם הן, כמו של סבי, הגיעו בדיוק בתאריך הנ"ל ותוך כדי המלחמה, בשטח האויב, לידי האויב וכנראה שלא יחזרו עוד לעולם!

לאחר כינון היחסים הדיפלומטיים עם הממלכה ההאשמית ב-1994, כתב סבא לשגרירות ירדן וביקש שיושבו לו התפילין. למותר לציין שאפילו מכתב התייחסות, הוא לא קיבל בחזרה.

התפילין של סבא נלקחו רשמית בידי נציגות השלטון, אך לי, אין כל כך למי לפנות בלבנון. בכל מקרה, בהשהייה של 'חן' שנים הצטרפו תפיליי לתפילין של סבא בשליחותן למען העם והארץ.

שבתי - מי שיחרר את ירושלים

הנארטיב השלישי

על שכחה וזכרון לאומי / גדעון חרלפ, אדריכל

לזכרו של הטייס שבתי בן אהרון, המשחרר האמיתי של ירושלים

א. כולם יודעים שאין כאן כלום , רק צרורות של נארי מעורב בשברי צור של חבורת הר הצופים. האדמה הקייצית הלבנבנה חרוכה ומבוקעת, או שמא תאמר אין כאן אדמה בכלל ועל מה נלחמים לכאורה . אין בדל של ירוק, רק פה ושם גבעול מיובש של עירית . הצאן מנסה כאן לשווא את מזלו, אלמלא הרועה שחור העור היה הצאן מעדיף להישאר במערה המוצלת ולקבל חציר מן המוכן.

אין בשביל מה להתאמץ בחום המתיש הזה , אין מה לטפס בחום המעיק על המדרונות התלולים בואכה העיר שמלמעלה ..

הנה הגיע יום העצמאות של המדינה ממערב , אותה המדינה שלכאורה שחררה כאן ,אולם לא באמת , כבר למעלה מחמישים שנה עברו והם לא רוצים אותנו ,אמנם מוכרים פה את אדמת המדינה המפורצלת לכול דכפין ,אבל לוקחים את כל התשומות בחזרה למדינת תל אביב .

ובאמת , מי צריך את פיסת המקרקעין הזאת ,למה לא נשאיר כאן את ספר המדבר בהוויתו הקדמונית , למה נשחית את השלווה הבראשיתית שבכאן ולמה לא נסתפק בסמטאות המוצלות של העיר הקדושה שלצידינו . החום מעיק , אין טיפת לחות באוויר ,צמחי הבושם שנשתלו כאן לרוב לא מפיקים כל ריח ואלו שממלמלים פה למעלה בבבתי הכנסיות שלהם ' מוריד הטל' ,פשוט מחללים שם שמים .

שנים רבות מספרים לנו את הסיפור הזה , על חטיבת הצנחנים שכבשו כאן , ומנגד המכחישים, המספרים על חטיבת אנשי ירושלים, כמו דודי יחזקאל , הלוחם הזקן שטוען שהוא שהגיע הראשון לרחבת הכותל ,אבל לצערו הוא פוטר מחברת יחסי הציבור שבה עבד קודם המלחמה הזאת .

ושוב מתברר כי הלוחמים פשוט דלגו כאן על כתף הר הזיתים ובכלל הגיעו לגשרי הירדן דרך רמאללה , פשוט דלגו מעלינו ,חבל ארץ לא חשוב של מדבר ירואל ,שלמעט הנזירים ומלכתם המוארת מקונסטנטינופול, איש לא התיישב כאן ולא ייחס כל חשיבות לאדמות המסולעות שבכאן . מה הפלא שהפוליטיקאים ממערב לא כל כך מעוניינים בכברת הארץ העשנה הזאת .

אבל האמת היא כולה איתי , אני הוא האיש שנשכח , אני הוא המשחרר האמיתי , אני הוא שסיפורי הועלם ונשכח . אני הוא שנרצחתי ומתי ,אני הוא שגוויתי הנקובה והנפוחה הושכבה כאן על גבה סמוך למוצב הירדני ,אני הוא שכוסיתי חלקית בגל אבנים. אמנם מצאו אותי דודיק מלהב ובן סימון מאילת מ-504 , אולם היחיד שזיהה אותי היה רופא השיניים שלי. חיש קל נטמנתי במדינת תל אביב , פועלי נשכח , הטייסת שלי פורקה , רעי הטייסים הזקנים הלכו לעולמם. גם אשתי . בנותי שבקושי הכירו אותי התפזרו ברחבי הגלובוס ,איני יודע עם מצער אם מחוסר אבא אוהב , שהרי לא הספקתי לחבק אותם טרם לכתי.

ואף על פיכן לא אסכים שישכיחו את סיפורי . ידוע בהיסטוריוגרפיה של מלחמות , כי קשה מאוד ללוחם הפשוט לראות את כל תמונת המלחמה .גם המפקד שלצידך יורה ומסתער קדימה ,אבל לא רואה ממש כלום ,בקושי אותך הלוחם לידו. התמונה תמיד מורכבת ,הכול רועש , דם ואש ותמרות עשן. רק לאחר זמן רב , קם מאן דהוא , לרוב לא מן הלוחמים האמיתיים, מבצע מחקר פורמלי ,או כותב את חוויותיו בקרב .לך תאמין, עובדה שעד היום לא הוחלט מי שחרר את ירושלים.

אני קטן הקומה , אני שחררתי אותה , אני טיפסתי על סולם הפוגה , לא של התזמורת , אני שסגרתי מעלי את חופת תא הטייס ,בידיעה שאין כאן כסא מפלט ובמקרה של ירי אש נגד מטוסים, גורלי נגזר. ואף על פיכן , לא היססתי , מעין עקשנות בולגרית ונחישות שקיבלתי מאבותי כהני ירושלים המקדשית . האמת שאף אחד לא רצה אותנו כאן ,רביעיית טייסים זקנים .כולם

רצו את תהילת סיני ואת מרחבי הרמה הסורית . מה לנו את שמי ירושלים, יש שם צנחנים, יש שם את השריון של אורי בן ארי והזקנים של החטיבה המקומית. צפוף שם . אנחנו טייסי המרחב , ראשנו בשמים ולא בין הסמטאות הצרות של העיר העתיקה .

ב. ג'נרל פטון היה מתגאה וחזהו היה מתנפח בראותו את הטנקים שלו עוברים את גשרי נהר הירדן. כצבאות יהושע , הכובש האכזרי לפניו, החוצה עם שבטי ישראל לכיבוש מערב הנהר , ארץ – הר- כנען המערבית. ואכן, הם מגיעים !!!!! נושאים על צריחיהם את דגלי השחור–לבן ירוק עם המשולש האדום השמאלי. האם צוותים אלו הם מאותם הנחותים ,השחורים והיהודונים שהיו לדעתו נחותים מחיות ? הנה דווקא הם צוותי הטנקים הנושאים את שמו מטפסים בגאון ירושלימה , ממזרח. פחותים שחורים חומים באים למגר פחותים מהם .לוחמי שחומים עבר ירדנים שריריים ואמיצים באים להילחם עם היהודונים הממזרים אלה , שהעזו להקים להם קנטון . אבל הטנקים,דרקוני הפלדה – שלו הם !!! ציפור החול (phoenix)הנצחית, מתנערת מריבצה אל הקרב ! לשריוניות עם מעט השרמנים של בן ארי לא הייתה כל תקווה נגד שריוני M-60 Phoenix של יריביו מחטיבה 60 הירדנית הרעננה העולה מן המזרח. האם הבדואים שחורי העור, מוצקי השרירים בסרבלים הירוקים יוכלו ללוחמיו של בן ארי ? . האם בני השבטים שהיגרו ממלכת ערב המאושרת (felix Arabia) צפונה אל שמאל הירדן, יוכלו לצאצאי בר כוכבא ? לא היה לו ,לבן ארי , כל סיכוי להתמודד עם הפגזים 105 מילימטר ארוכי הטווח . ברשותו היו רק 61 טנקי שרמן מיושנים בתוספת פלגת צנטוריונים. האם הקציו המבריק וממציא תורת לוחמת השריון הישראלית ,יוכל לחטיבה הירדנית שכוח האש שלה עולה עליו עשרות מונים ? במטה הכללי של צה"ל בתל אביב היו נבוכים .באמת לא ידעו איך לפעול. הידיעות הגלויות של הצטרפות החטיבה 60 המשוריינת הירדנית למערכה על ירושלים גרמו לפיק ברכיים אצל מקבלי ההחלטות. רוב השריון האיכותי של צהל לוחם כרגע במדבר סיני ובגזרות הגנתיות אחרות. למטוסי הקרב החדשים של חיל האוויר לא היה חימוש מתאים לתקיפת שיירת הטנקים הזוחלת לאיטה במעלה האדומים בואכה ירושלים. המוסטנגים עם מנועי הבוכנה של מלחמת השחרור הוצאו ממזמן מהשרות המבצעי.

המפקד הירדני החסון וההחלטי לא היסס כלל. הוא מורה לאנשיו המאומנים לעלות מיידית לירושלים . לשם כך יצאו למשימה גדוד טנקי פטון האמריקאיים , הטובים בהרבה מטנקי השרמן הישראליים, כוח צבאי משוריין ואיכותי יחד עם גדוד חרמ"ש הנע על זלדות וגדוד של תותחים מתנייעים. כוח זה לו היה מצליח לבצע את משימתו ומגיע לירושלים הקדושה לא היה מאפשר כל פעולה צה"לית ולא כל סיכוי סביר להגנת העיר הקדושה . ירושלים המערבית הישראלית, קריית השלטון הישראלי-יהודי השנוא ,ממשלה וכנסת נמצאים כולם בשטח השמדה(killing zone) !!. כדי לבלום את תנועת הירדנים ירושלימה ,הבקיעה חטיבת השריון 10 של בן ארי אל תל אל פול ,היא גבעת המלך שאול בן קיש- המלך הראשון היהודי של היהודים. בן ארי הבין כי הוא זקוק לסיוע מסיבי של חיל האוויר ולא יוכל לבדו לפעול להגנת העיר הזאת , אלא שחיל האוויר היה עסוק באותו יום בתקיפת שדות התעופה של האויב המצרי- סורי . אלוף הפיקוד המרכז , עוזי נרקיס וקצין האג"ם שלו לחצו כדי שתוקצה טייסת למשימה זו ותבלום את התנועה

הירדנית. לא היה לצה"ל כל פתרון צבאי אחר. כדי להמשיך את הלחץ על פיקוד הצבא הושאר אריק רגב בבור הפיקוד . כל 10-15 דקות, שב וקרא בדרישה נחרצת להעביר כוח של טייסת למשימה זו. רק בשעה 11:00 נכנע מפקד חיל האוויר מוטי הוד ללחצים והורה לקציניו לארגן משהו שירגיע את רגב. הקצינים הציעו את טייסת 147, טייסת האייל הנוגח ,טייסת הפוגות ,טייסת האימונים של בית הספר לטיסה. טייסת לא טייסת ,מין אלתור אווירי מחודש , ללוא כל ניסיון מלחמתי וללוא כל תורת לחימה אורגאנית-מובנית וסדורה . וכשמרדכי הוד טען שאין המטוסים ולא הטייסים כשירים לתקיפת כוחות קרקע, הציעו להרכיב על מטוסי האימון כוורות של רקטות וכך יוכלו להשמיד טנקים. הוד העלה בעיה נוספת וטען כי במטוסי הפוגה האלה אין כיסא מפלט. קציניו השיבו שהטייסים ותיקים מנוסים ובעלי יכולות להסתדר ושכנעו אותו להוציא את הטייסת למרות שאין בפוגות כול מושב מילוט. ואכן ,קרה הלוא יאומן, הטייסת עשתה זאת .טור הטנקים ה-M-60 העבר-ירדני לעולם לא הגיע לירושלים, הוא הושמד לחלוטין בדרך 'מעלה אדומים',מדברה של ירושלים .

היום זאת דרך הכניסה החדשה של מעלה אדומים מרכז ,סמוך לבית הספר נירים ובית הספר התיכון המקיף המקומי 'דקל וילנאי'. הדרך העולה מערוצו של נחל אוג, מקומו של קפה קפית והאגם המלאכותי החדש של היום ,הפכה לשחורה – אדומה ומפויחת. עשרות הטנקים ורכבי העזר, הנגמשים על לוחמיהם ,הפכו ללפידי אש שתמרות העשן שלהם התנשאו מעלה מעלה אל מעבר הרכס של הר הצופים. מעטים מן הירושלמים, שהגיחו מן המקלטים לאורך קו התפר ראו זאת. מירושלים הפצועה והמדממת נראתה הבעירה כמן ענן שחור אינסופי המסתיר את הזריחה מעל רכס הר הזיתים. כל השאר נותרו מפוחדים בתוך המחסות ,תוהים אל עוצמת הפיצוצים שהדם נשמע ברחובות ובשווקים הריקים מנפש חיה . טייסת האייל הנוגח אכן עשתה זאת !! היא עשתה עבודה מדהימה והשמידה את רוב הטנקים והנגמ"שים הירדנים של שריף זיאד בן שאכר .

הסמג"ד איתן והמ"פ נחום נסעו בראש הכוח מחטיבת הראל הירושלמית שיצא מירושלים ביום 8 ביוני בשעה 15.00 , , למחרת כיבוש הר הבית וירחו עבר הכוח דרך שדרת הטנקים הירדנים המפויחים בדרך מעלה אדומים ,והגיע לחניון גד' 106 ליד יריחו בשעה 17.00. הכוח מנה שלושה טנקי שרמן M-50 ושבעה טנקי שרמן M-1. והיה כוח צה"ל הראשון שירד בכביש ירושלים-יריחו. התנועה הייתה בכוננות להיתקלות עם כוחות ירדנים נסוגים, אך זה לא קרה. אף הם הופתעו ולא ידעו כלל על פעילותה של הטייסת ... למעשה ,טייסת זו היא שהצילה את ירושלים המערבית מכיבוש, לא לוחמי הצנחנים של מוטה גור (חטיבה 55) , כובשי גבעת התחמושת ומשחררי הר הבית ולא קשישי חטיבת ירושלים(חטיבה 16), של אליעזר אמיתי ויוסי לנגוצקי , לוחמי כובשי ארמון הנציב ומשלטי רמת רחל. גם לא כוחות השריון של חטיבה 10 של בן ארי .

אולם למרות הישגי טייסת ה'אייל הנוגח ' ,נמחקה תודעת הישגיה מההיסטוריה הצבאית הרשמית .אבל רביעיית טייסיה עשו זאת. הם בצעו את משימתם בצורה מרשימה. אמיתי לוין (מ/208349),פינגרש אייל (מ/31159),ארבר דן (מ/18850)ושבתי בן אהרון (סמוקובליסקי,מ/208349) ,הם היו ארבעת המוסקטרים , ארבעת המופלאים ששחררו את האיום העבר ירדני האמיתי מעל העיר

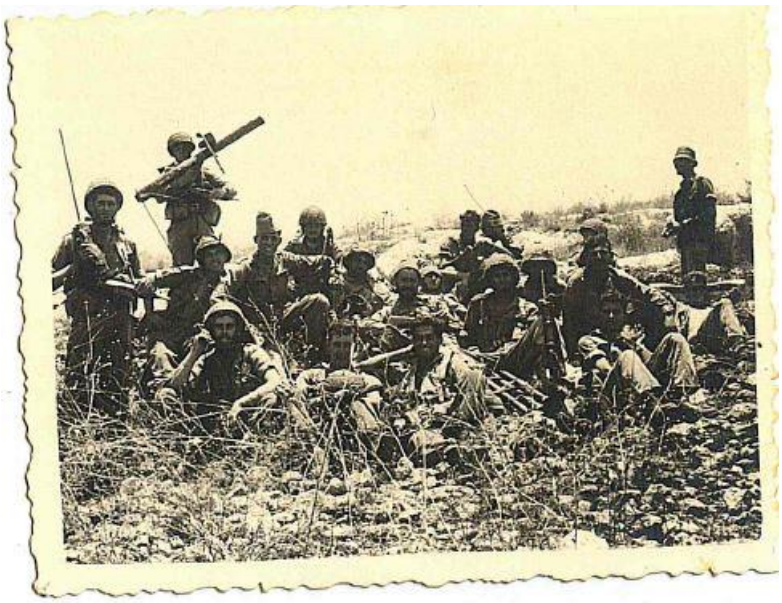
הקדושה הזאת .הם שעמדו בפועל ומנעו את מימוש תכנית 'טארק' ותכנית 'אל חוסיין' של הצבא הירדני. האייל הנוגח יכול שהיה לעוף החול. גם טייסת זו נמחקה מהסד"כ הצה"לי.

פוגה מספר 4 נפלה .

ג. מהו בן אדם שאינו אלא קובץ זיכרונות. גח מרחם אימו כלוח מחוק .אמנם פעלו ויצירתו עלי אדמות נותרים בעולמינו הגשמי ,אבל לכשעצמו לא נותר דבר ונותר רק זכרונו. אני הוא המשחרר האמיתי של ירושלים , אני הוא המשחרר האמיתי של מרחב מעלה אדומים. אני הוא ויחד עם אחי טייסי הקרב - אנחנו הם בעלי הבית האמיתיים שהרי "מת מצווה קנה מקומו". אבל מה לעשות שלא אנחנו הם קובעי הזיכרון הלאומי. אנחנו פועלים בבודדת, איש בודד בתא הטייס , אחוות הלוחמים אצלינו היא אחרת. . הד ההצלחה של חיל האוויר ביומה הראשון של מלחמת הקודש הזאת האפיל על הצלחתינו לכיבוש המרחב הזה . זקנים עם עגלת בקר לא ירדו כאן אל הוואדי . העיר שצמחה כאן מעלי אפילו לא מזכירה אותי בכיכר ההנצחה שלה .גם בית הספר לתעופה וחלל שבכאן. אבל אינני מוותר , לא יוותר כהן שכמוני , מי שראשו בשמיים . לא אפקיר את חלקי ומורשתי והיותי השחקן הראשי בהצגה הזאת עלי במת המדבר. לא אוותר.
לא ריחמתי עליהם. הרקטות שבבטני הדליקו את השיירה בירוק כשהזדחלה ירושלימה ,לכבוש ולהרוג. איך הרוגע שלי כטייס אל –על מנוסה נותר בפנימיותי והפכתי כולי למכונת מלחמה . אבל גם לזאת יש סוף, גם הם לא בדיוק ילדים. גם להם לקח זמן ליצר את אש הנגד. העסק הסתבך קצת . הנה צלילה אחרונה של מטוס האימונים המזדקן שלי . מעתה הנסיקה זאת תהיה כנראה משימתי האחרונה . הנקישות על חופת המטוס הזכירו לי את השכמות הבוקר של חדרי בטייסת . אתה רק בן אדם- קום התעורר ,הגיעה שעתך , הגיעה שעתך להפוך מגוף חי אל מחוזות הזיכרון . רק לא חשבתי כלל שפני אל סיוט רצחני. מה חשבת שזה משחק ילדים כאן? אין לך זכות קיום!!, חשבת שאתה אדון על האדמה הזאת , אולי בעלים על שמי האל שבכאן ?! גם היהודונים בני עמך יכול שימחקוך מהזיכרון הלאומי.
ואולי אני תועה וטועה . טובה היא שכחת פעלי. כגישתו של מוהר"ן על הנורמליות שבשכחה וקבלת השכחה כמרכיב חיוני ואורגאני בהתנהלות האנושית ושהיא תנאי לבריאות הנפשית של בני האדם.
"לחיות פירושו לרכוש ולאבד; החיים מורכבים מהתפרקות כמו-גם מצבירה. שכחה היא התפרקות...ללא ההחרבה הטוטאלית של מספר רב מאוד של מצבי תודעה, וההדחקה הזמנית של רבים אחרים, היזכרות הייתה דבר בלתי אפשרי. שכחה, מלבד במקרים מסוימים, אינה מחלה של הזיכרון, אלא תנאי לבריאות ולחיים".
והשכחה אם כך אינה אלא חלק בלתי נפרד מהזיכרון :"זיכרונות מעוצבים על ידי השכחה כשם שקו החוף נותר על ידי הים."
נשכחתי, ולא נשכחתי , הנה סיפורי זה לפניכם.

שלוש פעמים ירו בי

יוני 1967 מ"א 457780



נולדתי בתל-אביב בקיץ 1941. התגייסתי לנח"ל אחרי הלימודים. כשהשתחררתי מהצבא בתחילת שנות השישים, לאחר שירות בנח"ל מוצנח, נשלחתי במילואים לקורס חובשים. מאז שירַתי שלושים שנים במילואים כחובש קרבי. הייתי מסופח ליחידות שונות במוצבים על גבול הירדן, וגם כחובש מרפאה במקומות שונים בארץ.
כאשר נאצר סילק את כוחות האו"ם מסיני וסגר את תנועת ההספקה הדרומית לישראל במייצרי טיראן, החלה הכוננות למבצע צבאי נגדי במאי 1967. לא הייתי בין המגויסים הראשונים. זו הייתה הרגשה לא נוחה להיות במשרד כשחצי מדינה כבר מגויסת ויושבת עם כלי המלחמה על הגבולות. רק ימים ספורים לפני פרוץ הקרבות גויסתי עם חטיבת הצנחנים.

את הימים האלה, עד המלחמה ממש, בילינו בפרדסים מסביב לרמלה. הייתי משויך יחד עם חברי הוותיק מהטירונות, החובש גדעון קפטן, למערך החובשים של הפיקוד החטיבתי של חטיבה 80. ידידו של גדעון ששירת ביחידה 101 סיפר לנו שאין ליחידה חובש לרפואה, והציע שגדעון ואני נצטרף אליה כחובשים. מובן שמייד הסכמנו – כבוד גדול להיות ביחידה כזאת. נקראנו לשיחה עם הרופא החטיבתי אשר הזהיר אותנו מפני ההשלכות וכי ההצטרפות ליחידה מלווה בסיכונים רבים. הצהרנו שאנחנו מבינים את הסיכון ובכל זאת מתעקשים להצטרף כחובשים לוחמים לסיירת, וכך היה.

בשבת יצאנו לחופשה כפויה, שיזם שר הביטחון משה דיין כתרגיל-הערמה על הצבאות שניצבו סביב גבולותינו. ביום ראשון, 4 ביוני, לאחר שחזרנו מהחופשה, יצאנו באוטובוסים לכיוון חוף אשקלון, שם כבר עמדו הליקופטרים של חיל האוויר. בהליקופטרים אלה היינו אמורים לצאת למתחם שדה התעופה אל-עריש, להשמיד את המטוסים המצריים שחנו בשדה. בשעה 7:55 בבוקר יום שני, 5 ביוני, אחרי ארוחת מנות קרב באזור אשקלון, שמענו את מטוסי הקרב של חיל האוויר עוברים מעל ראשינו. כך החלה המלחמה במצרים. עד מהרה התברר ששדות התעופה, כולל אל-עריש, נוטרלו, ורוב המטוסים המצריים הושמדו. כך יחידה אחרת של חיל האוויר לקחה לנו בהצלחה מדהימה את המשימה ובזה

התבטלה הפעילות שלנו במצרים. בצהרי אותו היום החזירו אותנו למחנה בצומת ביל"ו, ובו בערב יצאנו רכובים על ג'יפים לכיוון ירושלים. בדרך ירדנו מהכביש הראשי שהיה חשוף לירי ירדני, על מנת לעלות בדרך בורמה העוקפת מדרום את כביש שער הגיא – שנשלט על ידי הירדנים מרכס נבי סמואל – דרך שנסללה כבר במלחמת השחרור בתש"ח. הגענו לאזור שכונת בית הכרם. העברנו את הלילה על הכביש וקיבלנו פינוקים לרוב מדיירי הבתים שלמרגלותיהם שכבנו. בקרבת מקום הייתה פלוגת מרגמות כבדות, שהשיבה אש על הירדנים שֵׂרו שעות. על רקע רעשי הנפץ ניסיתי לישון. בצמוד אלינו חלפו טנדרים מגויסים ואמבולנסים מאולתרים שהעבירו בלילה פצועים מהקרבות על גבעת התחמושת ובית הספר לשוטרים, לבית החולים הדסה עין כרם. ליווינו בעינינו את השיירה בכאב רב.

הקשר ביני לבין גדעון נותק מתחילת הלחימה בירושלים, ולא ראיתי אותו שוב. לימים נודע לי שנהרג במלחמת יום הכיפורים בחווה הסינית, חבר מיוחד היה. גם היום, כעבור למעלה מיובל זכורים לי סגנון דיבורו וחיוכיו.

בבוקר יום שלישי, היום השני למלחמה, יצאנו עם לוחמים של חטיבה 55 לכיוון שכונת פאג"י בעיר, לשם התארגנות ליציאה מזרחה, לאזור הלחימה. עמדנו, קבוצה של לוחמי הסיירת, במגרש על יד בתי השכונה ופטפטנו. לפתע הרגשתי מעין דחיפה בגבי. מסתבר שצלף ירדני זיהה אותנו מרחוק וירה. הכדור שכוון לגובה החזה שלי וכמעט פילח את לבי, חדר מהצד לתרמיל פק"ל שנשאתי על הגב. החבר'ה אמרו לי שלגבַי הסתיימו החששות מאחר שאני "מכוסה", ולא אפגע שוב כי "הברק אינו פוגע פעמיים באותו המקום". מאוחר יותר באותו ערב התרמיל נשרף יחד עם הג'יפ עליו נסעתי.

משכונת פאג"י יצאנו לחלק הירדני של העיר, על מנת לאתר חיילים ירדנים שהתחבאו ללא מדים בבתים ולשבות אותם חיים. עברנו ברחובות שוממים. מדי פעם נכנסה קבוצה שלנו לאחד הבתים והוציאה חייל ירדני למעצר. בהיותי חובש עם אלונקה מתקפלת, עם תרמילי חובשים עמוסי ציוד, ועם נשק, הלכתי ברגל על הכביש עם יחידת הגיבוי ולא עליתי לבתים. צפיתי בפעולה מהצד, כשלעתים החיילים הירדנים לא הספיקו לאלתר לבוש אזרחי, ונמצאו בבגדים תחתונים בלבד. עברנו בבית הספר לשוטרים, שם עדיין שכבו נפגעים ירדנים על הקרקע, והועברו לפינוי כשהם נישאים בשמיכות ובידיים.
במחצית היום, 6 ביוני, הגענו למלון ירדני הצמוד למוזיאון רוקפלר, ושם נשארנו למנוחה. מהקומה העליונה של המלון ניתן היה לראות את השטח ולשמוע את היריות הבודדות מסביב. בערב שמענו בהתרגשות עצומה על הפקודה שנמסרה לחטיבה בפיקודו של מוטה גור להקיף את העיר, על מנת לאפשר ליחידות נוספות של צה"ל להיכנס ולשחרר את ירושלים העתיקה. המשימה שלנו הייתה לצאת בדרך חברון ולעלות דרך שייח ג'ראח אל מתחם אוגוסטה ויקטוריה, שחלש מגבוה על מזרח ירושלים. ירדנו לפנות ערב אל הרכבים לקבל הנחיות לקראת היציאה לכיבוש המתחם, כיבוש שנועד להשלים את הכיתור סביב ירושלים.

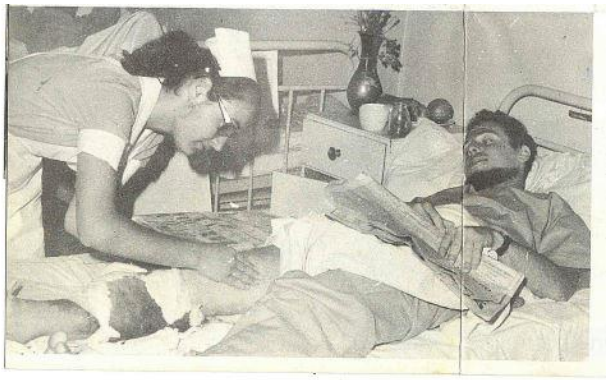
החיילים בסיירת היו מנוסים ביותר. הספיק להם עיון במפה ותדרוך קצר. אני לא הרגשתי בטוח. בערב, כאשר השיר "ירושלים של זהב" נישא כל הזמן בפי כול, יצאו הטנקים של החטיבה המשוריינת לדרך הגשר שעל נחל קדרון והחלו בירי תותחים לכיוון היעד.
המחלקה הראשונה על הג'יפים הייתה בחוד המסע בפיקודו של המ"מ רב-סרן שמעון פהנר, קאצָ'ה, שגם הוא היה בסופו של יום בין הפצועים הרבים על הגשר.
אני כחובש ישבתי בג'יפ השלישי והרגשתי התרוממות רוח על אף החשש מהבלתי-נודע. ראיתי שמאיר הר-ציון בעצמו השתלב בכל ההמולה, הוא הצטרף ועלה על אחד הג'יפים מאחורינו.
נסענו לאט במורד הכביש בין הטנקים הפולטים אש אל הגבעה, ואז קרתה טעות גורלית. אנשי הסיירת, שלא היו בקיאים במבוכי ירושלים, תעו בדרך. וכך, המשכנו דרומה על הכביש לכיוון חברון. למרות התכנון – לא פנינו כנדרש לדרך שייח ג'ראח המובילה לאוגוסטה ויקטוריה.

החיילים הירדנים, המוצבים בעמדות על הפינה הדרומית-מזרחית של חומות ירושלים, גילו אותנו על הכביש והחלו לירות עלינו אש חזקה מהצד הימני-האחורי שלנו. היינו ללא הגנה. הטנקים שלנו לא יכלו לפעול בכיוון העמדה הירדנית בגלל מיקומם על הכביש. ראובן שחם, הנהג שלנו, נפגע מהירי הירדני וירד מהג'יפ. ירדתי גם אני והתחלתי לחבוש את ידו, בשעה שהירדנים המשיכו לירות. כשראה ראובן שהג'יפ שלנו מתחיל להידרדר ועלול לסכן את החיילים שלנו ששכבו פצועים על הכביש, הוא עזב אותי באמצע החבישה ועלה תחת אש לג'יפ להפעיל את המעצורים, ואז יצא ברגל לאחור. חייל אחר, יוסי, שישב לידי בג'יפ, נפגע בעיניים – אחר כך הבנתי שגם הוא הצליח לצאת מגשר התופת ולחזור לאחור. לאחר שיריתי כמה יריות עקרות לכיוון אוגוסטה ויקטוריה, משם חשבתי שיורים עלינו, נשארתי בקרבת הג'יפ וחיכיתי לראובן. הוא לא חזר אליי. מאחר שלא הבחנתי באפשרות של מילוט לאחור, המשכתי לשבת לצדו המוגן של הג'יפ.
עד עכשיו פעל העיקרון שעליו דיברו החבר'ה – "הברק אינו מכה באותו מקום פעמיים". הייתי "מכוסה" כביכול. אלא שאז השתנה המזל – רסס של פגז בזוקה פגע בג'יפ שלידו ישבתי על הכביש, וגם ברגל הימנית שלי. הכאבים היו עזים. ברגעים אלה החלטתי להסתלק משם. אם אני מרגיש לא רצוי, אני לא מתעקש. ניגשתי פצוע וצולע למעקה הסמוך של הגשר מעל נחל קדרון. חשבתי שאוכל לקפוץ לשטח שמתחתיו, אבל אולי בגלל החושך, והגובה הרב עד לקרקע, הוואדי הפחיד אותי יותר מהירדנים, וחזרתי בצליעה למחסה שמאחורי הג'יפ – החלטה שלאחר מעשה התבררה כבעייתית מאוד. הירדנים טיווחו היטב אל הכביש, המשיכו לירות ופגעו במי שפגעו ממש מול עיניי. המראות היו קשים. אבל ידיי כחובש היו כבולות בגלל הפציעה שלי עצמי.

ואז נפגעתי שוב, ביריה שלישית, ובאותה הרגל. אלא שעכשיו שני חלקי העצם ניתקו זה מזה, רסיסים רבים פגעו גם באזורים אחרים בקרסול ובאזור הברך. עדיין בהכרה, הייתי מאוד מפוחד. מאין יבוא עזרי? הירדנים המשיכו לירות והמחלצים נכנסו בזהירות רבה כדי שלא להיפגע בעצמם. ואכן, עילם בוכמן, חבר טוב ונפלא שבא לחלץ אותנו, נפגע גם הוא, ונהרג בחילוץ מאוחר יותר. המחלצים שמשכו אותי העבירו אותי לתאג"ד, שם טופלתי בחוסם עורקים ובמורפיום.
משם הובילו אותנו בערימה של נפגעים על קומנדקר לירושלים. הוכנסנו לבית החולים "ביקור חולים" בלב ירושלים המערבית. אני זוכר כיצד הובלתי על אלונקה בדרך הקצרה בין הרכב לכניסה, ואת העיניים המפוחדות מעליי של עוברי אורח סקרנים – "שתהיו בריאים" ו"תודה" הם לחשו לי. באותה שעה הירדנים שלטו עדיין על ירושלים המזרחית וירו אל כל השכונות של ירושלים.

חדר ניתוח. רופא אורתופד חייכני ומוצק, כפי שמנסר אברים צריך להיות, שם עליי מסיכת הרדמה מחניקה, ניסר את קצות העצמות ברגל המרוסקת וחיבר אותן מחדש. לאחר הניתוח לקחו אותי למחלקה. התעוררתי מתי שהתעוררתי ושמעתי שירושלים חופשייה ומשוחררת.

הייתי מאושפז כשבוע ב"ביקור חולים" עם כאבי תופת וסיוטי לילה. גם סיוטיהם של אחרים מילאו את הלילות.



טופלנו היטב בבית החולים, רבים מילדי וילדות ירושלים כתבו לנו ובאו לבקר אותנו. צילמו אותי עם האחות שטיפלה בי. צילום זה הופיע לאחר כשנה בעלון פרסומת לבית החולים ובעיתונים.

אנחנו, שנדרש עבורנו טיפול ארוך יותר, הועברנו להדסה עין כרם באוטובוס, מתפתלים מכאבים מטלטולי הדרך של הימים ההם, ואני עדיין בחבישה זמנית ללא קיבוע. הוכנסנו לחדרים בקומה השמינית, והתחלנו להרגיש בעננים. עדיין היה לי קשה להירדם ואחיות נאלצו להישאר לידי בערב ולהרגיע. לימים טופלתי על ידי המנתח ראוּל גֶלֶר, רופא יהודי צעיר מפָּרוּ שבשבתות שיחק כשחקן בקבוצת הכדורגל של בית"ר ירושלים, וכך נקשרתי לקבוצה זו עם כל העליות ולמרות המורדות שלה.

אחי יהושפט בא לארץ מלימודיו בארה"ב וביקר אצלי בקומה השמינית בהדסה, כמעט כל יום. לפי בקשתי, ובלי קבלת רשות מהרופא, הוא לקח אותי ברכב לסיור בכותל, בגלל מצבי

לא הצלחתי להגיע לכותל והמשכנו לחברון. אמנם כבר היה לי גבס אבל לא יכולתי לזוז לבד בלי כיסא גלגלים.



בהמשך ביקוריו אצלי יהושפט צייר לי על הגבס את מגדל דוד וחומת ירושלים ומאז נוספו חתימות רבות. התחיל בזה דני קיי, שחקן הקולנוע היהודי אמריקאי שבא לביקור פצועים בבית החולים. הוא הגיע למיטתי עם השחקן מייק בורשטיין. שוחחנו באהדה והוא חתם לי בעברית על הגבס. תמונה זו עם דני קיי התפרסמה אז בעיתונים.

אחרים שחתמו על הגבס היו הכנר יצחק פרלמן, רבקה מיכאלי, זמר הבס הירושלמי אברהם פֶּרֶרָה, הבמאי ז'ול דאסן ואחרים שהיו במופע ההצדעה לרמטכ"ל ששת הימים יצחק רבין, באודיטוריום אשר בהר הצופים. למופע זה הגיעו ראש הממשלה דאז לוי אשכול ורעייתו וכן רבים וטובים. לחזות במופע הוזמנו גם חמישה פצועי צה"ל, ואני ביניהם. את המופע הסריטו יומני הקולנוע דאז. באחד הקטעים רואים אותי יושב עם רגל מגובסת על כיסא גלגלים במעבר בין השורות. הסרטון הוקרן בבתי הקולנוע שבועות לאחר המלחמה. שנים שאני מחפש את הסרטון ואיני מוצא אותו.[1]

שלוש פעמים נפגעתי, ובשלושתן שרדתי. "אתה שחררת את ירושלים מהכיבוש הירדני," התגאה בי אחי יהושפט. מילא, היו מסביב עוד רבים ששחררו את ירושלים, כולל אלה שאינם איתנו עוד. חמישה הרוגים ועשרים ושניים פצועים גבתה התקרית על הגשר. כאמור, למחרת נכבשה ושוחררה ירושלים. מאז, כבר 53 שנים, אני הולך עם רגל ימין קצרה במעט, ועם כמה עשרות רסיסי עופרת, וכבר לא משחק כדורגל.

"ובלילה עם חצות קול דממה דקה ירעד, אין כובשים את ראש הסלע אם אין קבר במורד."

(ש' סקולסקי 1939)

שרול חיים ודבוירע / משה שפירר

ריח שרוף מכה באף כשפותחים את החלון. ריח שרוף של חשמל. יער קטן וחשוך, לצידו גרם מדרגות ישנות ומחליקות מעידן טדי קולק. במעבר חד, לאחר המדרגות, גינה חדישה ומשופצת מעידן ברקת]למרות שמשה קומות של מתקני שעשועים מחוברים בשביל נחש מרוצף יפה ומואר בפנסי 3 [ליאון

[1] אודה מאוד למי שיעזור לי למצוא את יומן הקולנוע הזה.

הוא זה שגזר את הסרט רחוב מעוצבים. הגינה ריקה. לחלוטין. הנחש מסיים את פיתוליו ברחוב פתח תקווה הירושלמי. הגינה והנחש שלה מהווים את המעבר מסורוצקין הליטאית, האמריקאית והזקנה לפתח תקווה של קרית בעלז החסידית והצעירה. הרחוב ריק. אין נפש חיה ברחוב שבימים כתיקונם הומה אברכים חבושי כובע קטיפה גבוה וגארטל במתניהם. הכלבו שמעל המדרגות שמוכרת הכל למן תחתונים ועד שעוני קיר קיבלה את השם "אימפריית החסד". ככה זה אצל חרדים. אין עסקים, יש חסדים, ולא סתם חסד אלא אימפריה שלה ממש. האימפריה סגורה כעת ושוממה. טונר פרינט עם המוכרים החברמנים שלה, שנקיס עם המוכר האמריקאי, הכל שקט. חשוך ודומם. לא כל כך נעים לראות את הרחוב חשוך. מהעבר השני של הכביש, שוב גבול לפניך. מחסום יוקרתי עם נורות לד אדומות סוגר על החניה הפונה לגני גאולה. עצור! שכונת עשירים מפונקים לפניך. של נעליך. מפה והלאה מגדלים עד השמיים של חוסידים , ש"ח 20 אמריקאיים עם ילדים מסולסלי פיאות והמון ג'ל עליהם, חנויות שמוכרות מנת קוגל תפוח אדמה ב ש"ח, ולקוחות -שלמרבה הזעזוע -קונים זאת ומשלמים זאת. ליד השטיבלאך היפים 30 עוגות ביס ב]והסגורים[הגינות "שלהם" בהן מתאספות]כשמותר[נשים מאופרות עם פאות יקרות יושבות ומפטפטות, בונות להן חברה אליטיסטית חוצניקית בתוך חברה ישראלית נחותה. בעיניהם.

ברחוב הפתח תקוואי הזה, באותו רחוב בעלזאי שבין אברכי לייקווד לעשירי בורו פארק, נראה הולך בדבקות חסידית, שרול חיים הלמן. אברך בעלזאי צעיר, זקן ג'ינג'י פרא, משקפי פלסטיק רוכבים על פאותיו הארוכות וחליפתו נטולת הדוגמה שידעה ימים יפים יותר. מולו פסעה דבוירע. פיינע חסידישע פרוי מבית טוב, סביה עוד שימש בקודש אצל ר' שוכער בער בעלזער. על ראשה פאה קצוצה וסרט רחב, חצאית קפלים רחבה וארוכה ועליונית בהירה שקנתה בוואן הוף א קיינד בגאולה. פסעו שניהם זה מול זו בחיוכים מרוגשים. חיוכים שאינם נפוצים בין איש ואשתו בפרהסיא הבעלזאית. לפתע, ללא כל התראה מוקדמת נפלו זה על זו בחיבוק נרגש. הפאה שלה הסתבכה בפאה שלו ונגעה בעורפו הלא מסופר, פיאתו השניה השתלשלה בסלסולה הנהדר מאחורי גבה, ידיה חובקות את גבו קרוב מאד לגארטל, ונעלי הסירה שלו נצמדו בלהט לנעלי ה'גלית' שלה. וכאילו היה המחזה רגיל ומתבקש - כאילו זה שדרות רוטשילד בתל אביב והזוג המחובק אינו שרול חיים ודבוירע אלא עדן ומירב - המשיך העולם במנהגו. ילדים המשיכו במרוצתם בפיתולי הנחש, אנשים רבו על לקוחות בבת אחת, המוכר האמריקאי משנקיס 3- התור באימפריה של החסד, המוכר בטונר פרינט מכר ל אמר ללקוח "תעטוף לבד" ושני ילדים עשו תאונת אופניים.

אבל בשקט בשקט, בפזילה זהירה, כולם כולם שלחו עיניים. ניסו להבין במבט גנוב האם הם באמת רואים מה שהם רואים. האם החניוק הבעלזער ואשתו החסודה אכן עומדים כאן בפוזה שאף בביתם לא ניתן לדמיין אותה מתרחשת. במבטים החפוזים, המתגנבים, המהולים בהפתעת ההלם היה קשה להבחין אם שרול חיים אכן מנשק ממש את פיה של דבוירע, אבל שום דבר כבר לא מפתיע יותר ממה שכבר נראה.

תוכי

.1

תוכי.
תוכי?
תוכי.
תוכי!
החשכה הנעה מחוץ לחלונות האוטובוס הייתה ארצות רחוקות והרפתקאות סוערות וכל מה שמופלא ומסתורי. אור הפנסים הקדמיים והירח המלא שהיה תלוי בשמיים האירו כביש מוקף דרקונים, מפלצות וערי אגדות. שלושה מושבים מאחורי הנהג, מוגן מצינת אפריל בשני סוודרים וכובע צמר, למדתי את המילה הראשונה שלי בעברית - תוכי. "עוד כמה זמן?" שאל קול מהמעמקים האפלים שמאחור. "הנה וורשה" הצביע הנהג קדימה על פס זהוב ומרוחק שוודאי היה נהר של אש או אי עם מטמון. "מה זה וורשה?" שאלתי את אימא. "עיר הבירה של פולין" ענה אלכסיי במקומה. הנהנתי והתאפקתי חזק לא לשאול מה זה עיר בירה ומה זה פולין. "שעה וחצי" פלט הנהג לאוויר. רחש עליז עבר לכל אורך האוטובוס וראיתי את סבא מחייך.

"מה זה תוכי?" שאלה אימא את אלכסיי. "הייתי בישראל לפני שנה בטיול צליינות. ראינו תוכים בין דקלים ליד בית לחם והמדריך הישראלי אמר לנו שבעברית קוראים להם תוכי. זו המילה היחידה שאני זוכר" הוא ענה. בשלב הזה הצטברו אצלי כל כך הרבה שאלות עד שהן החלו להתבלבל בראש שלי. "תוכי" אמרתי שוב כדי לשכוח מהן. "תוכי". היה למילה הזו צליל נעים שגורם לך לרצות להגיד אותה. *אם הייתי בבית* חשבתי, *בטח הייתי רץ מחדר לחדר וצועק תוכי עשרים פעם עד שאימא הייתה מתעצבנת.*

אט אט חזר השקט ואני נזכרתי בבית שלנו. לפני שהארגזים והחבילות מילאו כל פינה, הבית שלנו היה נקי ומוסדר – סבתא דאגה לכך. כל ערב בזמן שהארוחה הייתה מתבשלת, הייתי מסדר את החדר שלי, מחזיר הכל למקומו וצועק "זהו" כדי שסבתא תבוא לבדוק ולהחמיא. הבית שלנו היה דירה בקומה רביעית בבית מספר 23 בשכונת חה. טה. זה. המפורסמת בעיר חרקוב. אימא שלי הייתה הגננת שלי וסבא שלי שיצא לפנסיה מהעבודה שלו במפעל הטרקטורים שעל שמו קרויה השכונה, עבד מפעם לפעם כשומר באצטדיון השכונתי שם גלשנו עם מזחלות כשהשלג היה מכסה את המושבים. הייתה לנו גם תחנת מטרו עם צוענויות שמוכרות מסטיקים, בית ספר לכדורגל שלא קיבלו אותי אליו כי הייתי צעיר מידי ואת בניין המוזיקה שם סבא שלי עשה חזרות עם המקהלה שלו. מאחורי הבניין שלנו הייתה גבעה קטנה ממנה היה אפשר להשקיף על שכונות רחוקות. פעם חשבתי ששם רחוק, זו אמריקה, אבל סבתא אמרה שזה גם חרקוב. לפעמים האמנתי לה ולפעמים לא. לפני חודש אימא אמרה לי שאנחנו עוברים לישראל והבית החל להתמלא בארגזים וחבילות. "ישראל זה אמריקה?" שאלתי את סבתא. "לא" היא ענתה וליטפה לי את התלתלים. "קודם אנחנו ניסע באוטובוס עד פולין ואז נטוס במטוס" אמר לי סבא ושלח אותי לארוז את הצעצועים בתיק הגב שלי.

"כבר נוחתים" אמר האיש של הסוכנות ברמקול. "בדיוק ארבע שעות משדה התעופה אוקנציה בוורשה". סבא הזדקף וחייך אלי. הסתכלתי על אימא. ירדו לה דמעות. רציתי לשאול אותה למה היא בוכה, אך אז קמו כולם בבת אחת וסבתא עזרה לי ללבוש את תיק הגב שלי. אוטובוס בצבע אדום לבן הביא אותנו אל בניין נמוך וגדול בדיוק כשאזעקה עולה ויורדת קרעה את האוויר. חיילים רצו בין כולם וחילקו קופסאות קרטון מלבניות עם רצועות שחורות. "סקאד. סקאד" אמר אחד החיילים לסבא שלי ועשה עם היד תנועה של משהו עולה ונופל. אימא שכבר לא בכתה הוציאה מאחת הקופסאות מסכה שחורה עם עיניים ענקיות ואף מוזר, ועזרה לי להלביש אותה על הראש. "תוכי" אמרתי ולא שמעתי את עצמי.

.2

"רוסי מסריח" צעק לעברי ילד שישב על אופני BMX כחולות. התחלתי לרוץ אחריו אבל נעצרתי כמעט מיד. ידעתי שלא אוכל להשיג אותו. "חכה חכה" צעקתי לו. "חכה חכה" הוא נעצר ממרחק בטוח וחיקה את המבטא שלי. זה קרה הרבה. בהתחלה עוד כשעברנו לשכונת רמות ד מהדירה

ברחוב דרך חברון, הייתי בוכה ורץ הביתה זועם ופגוע, אך סבא היה מושיב אותי מולו ומסביר לי שוב ושוב שאסור לי להראות להם שהם הצליחו לפגוע בי. "אל תיתן להם את התענוג הזה" הוא אמר, ואני לא כל כך הבנתי מה התענוג בזה.

ובכל זאת זה כאב. גוש גדול ומעצבן עלה באיטיות במעלה הגרון שלי והתאמצתי בכל כוחי לשמור את הדמעות בפנים. בעטתי בזעם בשאריות השלג המלוכלכות שבצדי המדרכה ופניתי לחזור הביתה. "הוא לא משתלב כאן" שמעתי את אימי אומרת לסבא וסבתא בסלון. "בבית הספר הוא דווקא נהנה מאוד" ענה סבא ואני סגרתי את הדלת בעדינות כדי לא לקטוע את השיחה. "בית הספר שלו רחוק מכאן. שתי אוטובוסים לכל צד. בשביל ילד בגילו זה הרבה יותר מידי" אמרה סבתא. "אתן יודעות שאין ברירה" אמר סבא. "זו שכונה זולה והעבודה שלי כאן. אין ברירה." שמעתי את אימא מתיישבת לצד סבתא וחמקתי מהפרוזדור למטבח כדי לשמוע טוב יותר. "אם היינו לפחות עוברים לרמות ג שם האוכלוסייה לא חרדית ויש שם משפחות עם ילדים שלומדים בבית הספר שלו." אמרה אימא. "הוא לא משתלב כאן. הילדים לא מבינים אותו והוא לא מבין את המנטליות שלהם." משהו בקול שלה אמר לי שגם לה יש גוש גדול ומעצבן שעלה באיטיות במעלה הגרון. "אין לנו כסף לעבור" אמר סבא בטון שסגר את השיחה והדליק את הטלוויזיה.

ההרים סביב לשכונה נראו כמו כוכב מוזר מאחד הפרקים של "מסע בין כוכבים" בה הייתי צופה עם סבא כל ערב. "אל תספר לאף אחד בשכונה שיש לנו טלוויזיה" אמר לי סבא בימים הראשונים כשרק עברנו. "למה?" שאלתי. זה נשמע לי כמו הסוד הכי טיפשי בעולם. "פשוט אל תגיד לאף אחד ואני אצפה איתך כל ערב ב"מסע בין כוכבים" הבטיח סבא ולי כבר לא היה אכפת למה. בתחנת האוטובוס לא היה אף אחד חוץ ממני. *אולי ביטלו את בית הספר היום* חשבתי לעצמי כשעליתי על האוטובוס, אך לאחר שלוש תחנות עלה איזי ותחנה אחת לאחר מכן דורון. "ראית את שליחות קטלנית 2?" שאל איזי במבטא ההודי שלו. "לא" אמרתי. "סבא שלי הבטיח להקליט לי". "על מה אתם מדברים?" הילד עם אופני ה-BMX הכחולות מאתמול ניגש אל הספסל שלנו עם שני חבריו. "על סרט" השיב דורון. "אתם בכלל יהודים?" שאל חברו ושלושתם צחקו. "תפסיק" אמרתי ובראשי הזהרתי את הגוש של הגרון שלא יעז לעלות עכשיו.
"תפסיק" חיקה אותי השלישי.
"תפסיק" הם החלו לצעוק יחד במבטא רוסי מעוות.
"תפסיק"
"תפסיק"
"תוכים. תוכים" צעק עליהם דורון חזרה.
"תפסיק"
"תוכים"
"תפסיק"
"לא, לא תוכי" צעקתי לפתע וכולם השתתקו. "לא תוכי. אתה רע. אתה רע. אתה לא תוכי" צרחתי ושחררתי את הגוש לחופשי. "אתה לא תוכי. אתה לא יהודי. אתה לא תוכי" זעקתי.
שבועיים לאחר מכן עברנו דירה.

.3

החום הגיע לביסל"ח מוקדם מאוד. החומר הכבד והסינטטי ממנו היו עשויים האוהלים רתח כמו מחבת. אפילו הלילה וקיפול יריעות הצד לא היו מצליחים להעניק לנו את שעות השינה הנחשקות,

אלמלא היינו מסיימים כל ערב על גבול איבוד ההכרה. דקות החסד שלנו היו הארוחות בחדר האוכל הממוזג ומידי פעם כשמש"קית הת"ש הייתה מצליחה לקפוץ לירוחם ולהביא לנו ארטיקים. לא פלא שכולנו היינו קצת מאוהבים בה. איכשהו המוח שלנו קישר בהתניה בין החיילת השחומה והתזזיתית ובין קרירות נעימה ומרעננת בטעמי פירות.

שבוע סדרת החינוך הגיע מבחינתנו בדיוק בזמן. לאחר כל ימי השטח, לילות הניווטים, הזעה, הסולר, האבק והחום, שבוע של שהות באכסנייה ממוזגת באזור ירושלים וטיולי מורשת בהר הרצל ובעיר העתיקה, זו ההגדרה לנופש - "אחד משישים מהאזרחות" כמו שאמר יקי הדתי. ואימא. אימא הרי בירושלים. אוכל לקפוץ אליה כל יום.

האוטובוס שהביא אותנו לאכסנייה בהר גילה טיפס שעתיים לאחר מכן במעלה הר ציון. "מי מתנדב להרים צלייה ולארגן את החמג"שיות לארוחת צהרים?" שאל המפקד כשנהג האוטובוס תמרן אותו בלוליינות מרשימה בחניון הצפוף. הרמתי את היד וראיתי את עילאי מרים את שלו. "מצוין" אמר המפקד. "שכל אחד מכם יפקיד את הנשק שלו אצל חבר".

"למה התנדבת אחי?" שאל עילאי לאחר שכולם עזבו. "אני מכיר את האזור כמו את כף היד שלי" עניתי "זה כמו שיעשו לי סיור בבית שלי". "ואתה?" שאלתי. "אנחנו מארגנים כאן את העניין ברבע שעה, ואז אני חוזר להתעפץ באוטובוס" הוא ענה. "יאללה בואו לעזור עם הציוד" צעק לנו נהג האוטובוס ופתח את דלתות תאי המטען.

במבט לאחור אני לא זוכר מתי זה בדיוק קרה. האם כבר התחלנו לפרוק ציוד או שאפילו לא הגענו אל האוטובוס?! מה שאני זוכר בוודאות זה השוק על פניו של עילאי שסביר להניח ששיקפו גם את פני. המשכנו לעמוד ולהביט אחד על השני כשנהג האוטובוס צרח "למטה. למטה. תפלו. יורים יורים". אני לא יכול להגיד בוודאות מתי, אך באיזשהו שלב נפלנו כי הדבר הבא שאני זוכר זה את האספלט המלוכלך והחמים של החניון קורע את מכנסי האלף שלי כשאני זוחל בפראות בעקבות עילאי לתפוס מחסה מאחורי גלגלי האוטובוס. "איפה הנשק שלכם?" צעק הנהג. *ה-M4* חשבתי ושלחתי את היד שלי אל המותן. "המפקד אמר להפקיד אותם אצל חברים" לחש עילאי ברעד את התשובה שכנראה רק אני שמעתי. הירי לא פסק לרגע והקליעים שלא פגעו באוטובוס, שרקו משמאלו ומימינו.

"חרא" אמר נהג האוטובוס שוב ושוב. "עוד רגע הם יבינו שהם יכולים פשוט לטייל לכאן ולירות בנו בכיף". המוצא היחידי היה לסגת אחורה בחסות האוטובוס. שם מעבר לגדר החניון הנמוכה היה מדרון שהסתיים בבית קברות ישן. אני לא זוכר אם אמרתי את זה, אך כולנו התחלנו לזחול לכיוון. "חרא" אמר הנהג שוב כשגילינו את גדר הרשת שהפריעה לנו להתגלגל במדרון. "חרא" אמרתי אני כשרעש היריות הלך והתקרב. "התוכי" פתאום צעק הנהג והצביע על תא המטען הפתוח של האוטובוס. "יש לי תוכי בארז הכלים שם. רואה?" הוא שאל מישהו מאיתנו. תמיד הייתה לי נטייה לפזיזות, אבל הפעם אפילו לא חשבתי. התרוממתי לעמידה שפופה ורצתי כמו מטורף להביא את התוכי. בדרך חזרה רעש היריות גבר עוד יותר ואליו נוספו צעקות בערבית. "התוכי" צרחתי וצללתי עם הכלי ביד לעבר עילאי ונהג האוטובוס. חבטה חזקה אך עמומה פגשה את כף ידי. הנהג החל לחתוך במהירות את הגדר. ואני הבטתי על הדם שזלג מכף ידי כאילו הייתה כף יד של מישהו אחר. "התוכי" אמרתי כשהרגשתי מישהו גורר אותי מבעד לחור בגדר. "התוכי" אמרתי שוב והתעוררתי בבית החולים.

.4

"שתי דקות אני כבר חוזרת" אמרה ליליה ועלתה חזרה לדירה הריקה. הושבתי את נויה במושב התינוקות והדלקתי את הוויז לבדוק איזו דרך מהירה יותר בשעות אלו. ליליה ירדה ונכנסה לרכב. *סע* סימנתי עם היד לנהג המשאית והשתלבתי עם הרכב מאחוריו. "מה עשית למעלה?" שאלתי את

אשתי. "רק בדקתי אם לא שכחנו כלום" היא אמרה, אך ראיתי את הלחלוחית בעיניים ואת האיפור שנפרע מעט. היא בכתה.

443 היה ריק יחסית, אך אני נסעתי באיטיות מאחורי משאית ההובלה - מתענג על הרי בנימין שהגביהו אותנו מעלה מעלה לכיוון ירושלים. *אני חוזר* חשבתי לעצמי. "לאחר כל כך הרבה שנים, אני חוזר" אמרתי בקול. "ששש אתה תאיר את נויה" אמרה ליליה והניחה את ידה על כתפי. "אני מצטער" אמרתי "הנה אני מבסוט לי ושכחתי לגמרי שזה בשבילך לעזוב את הבית היחיד שהיה לך מאז שעלית". ליליה לא ענתה, אך ידה הפכה למורגשת יותר על כתפי. הבנתי אותה. הבנתי את האמביוולנטיות שלה.

"אני הולך לקנות משהו לאכול" אמרתי לליליה בעוד הפועלים מכניסים לדירה ארגזים ורהיטים. "קח איתך את נויה" היא אמרה והכניסה את הקטנה לעגלה "תכיר לה את הסביבה" היא קרצה. בריזת אחר הצהריים הירושלמית במורד רחוב יוחנן בן זכאי הייתה כל כך נעימה עד שפשוט נעמדתי באמצע המדרכה ועצמתי את עיני.
"תוכי".
"מה?" קפצתי מתוך המדיטציה המאולתרת שלי. "תוכי" אמרה נויה והצביעה על כלובים מלאים בבעלי כנף מבעד לחלון ראווה של חנות לחיות מחמד. "לא יכול להיות" אמרתי בקול "תגידי שוב" כמעט התחננתי. "תוכי" אמרה הקטנה בבהירות של מבוגר.

"מה זה?" שאלה ליליה כשחזרנו והצביעה על הציפור הצבעונית שהסתובבה ביהירות מה בכלוב המונח על העגלה. "זה" אמרתי והסתכלתי סביב על הארגזים שמילאו כל סנטימטר של ריצפה פנויה. "תוכי בשם אלכסיי, וזו המילה הראשונה של הבת שלך".
"תוכי" אמרה נויה שוב כאילו הבינה שזה בדיוק מה שהיא צריכה לעשות ברגע שזה. "וואו" פלטה אשתי בתדהמה ואושר והרימה את נויה גבוה באוויר. "אני יכול להגיד לך משהו מוזר?" שאלתי. "כמו בדרך כלל" ענתה ליליה בעוקצנות מחויכת. "אני חושב" אמרתי "שהיום סיימתי סוף סוף לעלות לארץ".

תמונה ירושלמית

השם שלו היה אבו חסן. אבל כולם הרגישו חברים שלו והוא שלהם אז הורידו את האבו, כאילו היה קידומת לשם כבוד, וקראו לו בקיצור חסן, כשם חיבה. אהבנו אותו

כמו שאוהבים סבא טוב. היה לו כוך עתיק לאפיית פיצות מול הקישלה בעיר העתיקה של ירושלים. הוא היה פותח את הכוך שלו בעיקר בערבי שבת, לקלוט חבורות חבורות של צעירים ירושלמים רעבים ממערב העיר שהגיחו אליו לפיצה הטעימה בעולם, באחריות, לפני הבילוי או אחרי הבילוי ולרוב זה היה הבילוי של ערב שבת. אובלית, מתקתקה קצת, בצק עבה שמנוני בצדדים ורך במרכז עם ריבוע גבינה צהובה. פיצה אישית לא גדולה, לא קטנה. היה אופה אותה על האש החשופה שהציצה מעומק תנור האבן הישן. היה תוחב את המְרֻדֶּה לתנור, שולף מגש שחור גדול מלא פיצות, נותן להן קצת להתקרר ואז שואל את הממתינים הנאבקים ברירם אם להוסיף תבלין.

היה לו תבלין מיוחד, סודי, סגול כהה, טעים מאוד, שהייתי מוכן לשלם היום הון בשביל לטעום אותו עוד פעם אחת (כינינו אותם "מינרלים" או "ויטמינים"). התבלין עשה את הפיצה והפיצה את התבלין. אם מישהו היה שואל אותו לנוסחה של התבלין מיד היה ממלא פיו בפיית הנרגילה. עד היום, שנים ארוכות אחרי הפעם האחרונה שהייתי אצלו, מדי פעם, לאלפית שנייה, מגיח לאפי הריח הנהדר שהיה בכוך של חסן, קוקטייל המכיל רוטב פיצה מיוחד במינו, ה"מינרלים", הבצק הנאפה וחום האש. לפני שאני מצליח לאחוז בריח הוא נעלם.

היינו מקבלים את הפיצה על נייר לבן פשוט, שתייה לוקחים לבד ממקרר צדדי. לרוב מיץ ענבים שהלך נהדר עם הפיצה (היה ענבים ותפוזים, לעיתים אשכוליות), מתיישבים על כיסאות בצורת גזעי עצים חתוכים ומשתבללים אל הפיצה כמסוממים שקיבלו את מנתם. לכל אחד הייתה דרך האכילה שלו. היו שקיפלו את הפיצה לאורך, היו כאלו שקיפלוה לרוחב, אני נגסתי בה בצורה מסודרת, מתחיל בבצק החיצוני של הפיצה ומגיע אט אט אל ליבה. זה הכוך שעמד כל הזמן לנגד עיניי כשלימים קראתי את "עשו" של מאיר שלו, המספר סיפור על אופה.

היו לו עיניים טובות לחסן. היה עומד בבור האפייה הנמוך שלו, מול האש החשופה שהסתתרה בעומק התנור העתיק, סינר מלוכלך מכסה את כרסו, מרוכז בנרגילתו, מעביר מבט בוחן על הקונים שלו. אם היה נדמה לו שמישהו מביט על הפיצות שלו בערגה אך לא קונה, היה מיד נוטל פיצה מהמגש, מפזר קומץ מהתבלין, מניח על הדף הלבן ומגיש לו. "אל תתווכח איתי. תיקח", היה כאילו מתרגז אם אותו אחד היה מסרב בנימוס. אף אחד לא יצא ממנו רעב גם אם לא היה לו כסף. אבל אם מישהו ניסה לגנוב, להתחמק בלא לשלם וחסן קלט אותו, יותר לא הרשה לו בחיים להיכנס אליו לפיצה. מעולם לא ניסינו להתחמק מתשלום. על הקיר שלו היה תצלום ממוסגר של שלט בסמטה אחת בירושלים ובו נכתבה כתובת על הקיר: "מקום קדוש, אסור להשתין". כל פעם מחדש היינו נעמדים מול התצלום הממוסגר וכל פעם מחדש צוחקים ממנו בלי לגמרי להבין למה.

היה קורא לי ג'ינג'י. "אהלן ג'ינג'י", כך בשנייה שראה אותי, אף שמעולם לא הייתי ג'ינג'י. את החברות הראשונות היינו מביאים לחסן להיכרות, כאילו לאישור. וכשלא היו, היינו מתפללים שאולי נמצא אותן אצל חסן כי כל היפות היו שם למיוחדות. מדי פעם אחד מאיתנו, על מנת להביע את אהבתו, את שייכותו למקום, היה תופס יוזמה ומנקה את כל אזור הישיבה מניירות ההגשה המוכתמים שהותירו הקונים. חסן היה מהנהן בעיניו הטובות לתודה תוך יניקה מהנרגילה. בשביל ההנהון הזה עשינו זאת. אסור היה לריב אצלו ולא רבנו. אסור היה לנבל את הפה אצלו ולא ניבלנו. הייתה לו

עברית טובה משלנו, היה לו מבטא צברי רהוט אף שהיה ערבי-מוסלמי לכל דבר. עוד לא הכרנו את המילה גזענות, איש לא דיבר על שלום עם הפלסטינים, עוד לא היה הזמן הצהוב והסכמים חובקי עולם. זה לא החסיר מאהבתנו האותנטית אליו מאומה ונראה לי גם ששלו אלינו.

הסבנטיז נגמרו, הלכנו לצבא על מנת לחלום על הפיצה שלו בשבתות שסגרנו בבסיס, הכוך העתיק נסגר. אבו חסן בטח מת בינתיים. ביום ירושלים אני מרים כוסית מיץ ענבים לזכרו של אדם, שעיצב קצת את ילדותנו בסבנטיז. עשה אותנו קצת טובים יותר. הוא הירושלמי שלי . אבו חסן. ירושלים מתגעגעת.

